מעריב של שבת
יום ו' י' באב תשמ"ו 15.8.86

14 כך ירד מסך הברזל
15 עם הפולנים באו"ם
16 האם הלכה טאבה
17 הורגים ונהרגים בכביש
18 יהושע כהן – בין ב"ג לשמיר
22 סאטירה
25 ספרות

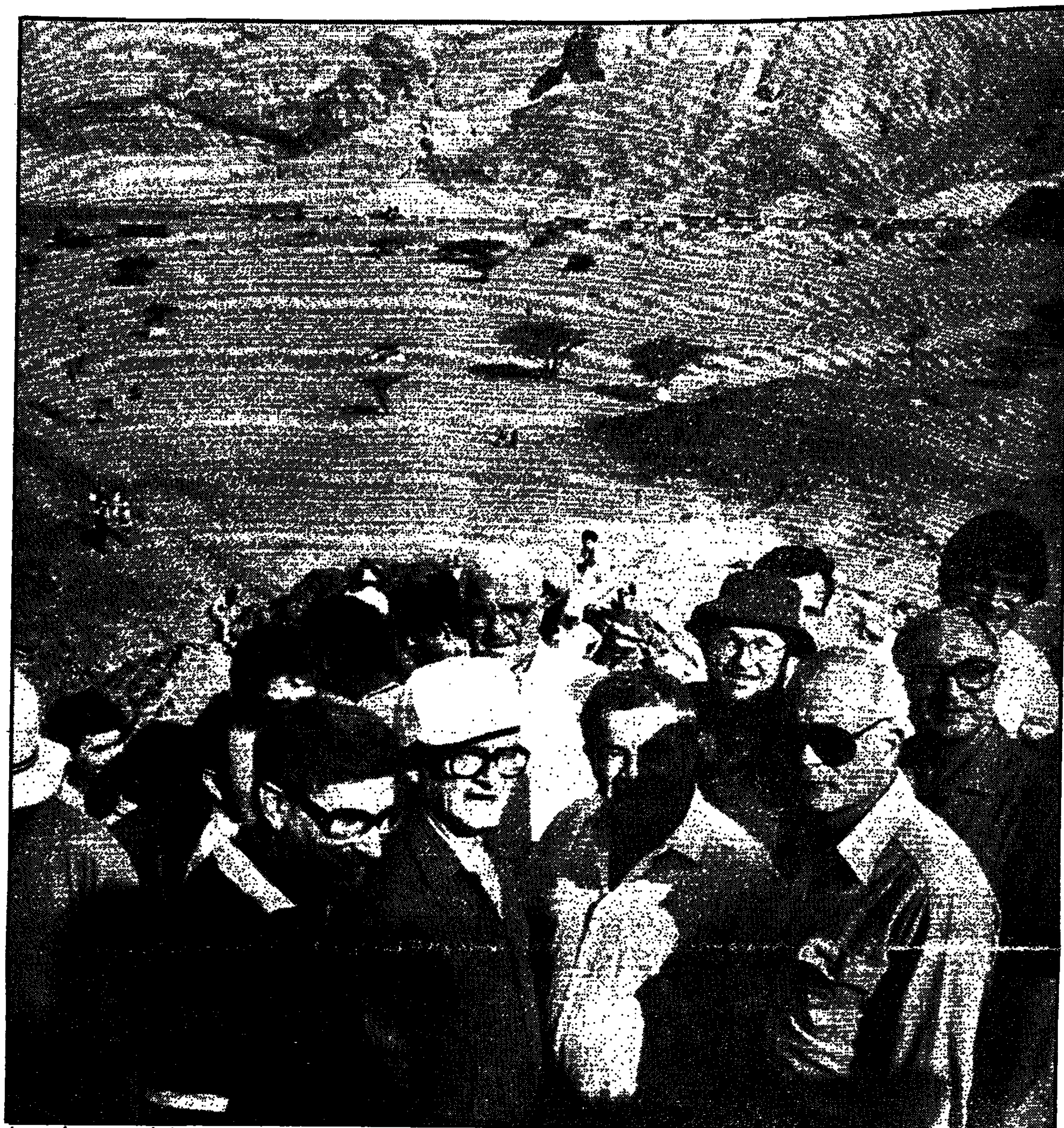

משלחות ישראל ומצרים מסיירות בטאבה: ישראל ויתרה על העיקר – כתבות בעמוד 16 (צילמה: יהודית זילברשטיין)

התנאי: שחרור 400 אלף יהודים מבריה"מ

מאת נתן שרנסקי

תגובת ישראל לקריאה הסובייטית לפתוח במשא־ומתן על כינון קשרים קונסולריים, תקבע את גורל המאבק הכלל־עולמי לשחרור יהודי ברית־המועצות. הצלחתו של מאבק זה תלויה בעמדה ישראלית פומבית, בלתי־מתפשרת, הכורכת כל התקדמות בנושאים אחרים – ולמען האמת, כל נכונות לדון על נושאים אחרים – בשחרור 400 אלף יהודים מבריה"מ, שהביעו את רצונם לעלות לישראל.

עלייה רחבת־היקף של יהודי בריה"מ החלה אחרי 1967, כאשר לא היו קשרים דיפלומטיים בין ירושלים למוסקווה. ניתוק היחסים בין ישראל לבריה"מ לא הוא שהניע את תהליך עלייתם של היהודים הסובייטיים. אולם העלייה רחבת־ההיקף וניתוק היחסים נבעו ממקור אחר: גילויי הזהות היהודית הלאומית, המגולמת בניצחון ישראל במלחמת ששת הימים. תחושה זו של זהות יהודית הפכה יהודים סובייטיים רבים לציונים והניעה את מנהיגות האומה להעלות את נושא יהודי בריה"מ לראש סולם העדיפויות הלאומי.

ממשלות מערביות, ובראשן ארצות־הברית, הפעילו לחץ על בריה"מ. לחץ זה לא הוגבל למו"מ בודד בשאלות מסחר. הוא היה לאחד מעמודי התווך של המדיניות האמריקאית בכל הקשור למו"מ עם הרוסים. מאמצי היהודים משני צדי מסך הברזל והעמדה התקיפה של ישראל – הניבו תוצאות בצורת לחץ כלכלי ומדיני על בריה"מ.

העלייה המאסיבית של יהודי בריה"מ לא היתה מחווה של רצון טוב מצד מנהיגות הקרמל. דיכוי הפרט הוא עקרון בסיסי במערכת הפוליטית, שאינה מחשיבה את ערכו של האדם יותר מאשר בורג בלתי־חשוב במכונה ענקית. עקרון זה מעוגן בחוק הסובייטי, שנועד להגן על השיטה והקובע מה הפרט צריך לקרוא ולעשות ומה אמורים להיות רגשותיו הפוליטיים והלאומיים. עקרון בסיסי זה, שעליו בנויה התרבות הפוליטית של הדיקטאטורה הסובייטית, הועמד בפני אתגר של רצון היהודים – שאפילו לא הוכרו על־ידי המדיניות הסובייטית הרשמית כעם – להחליט בעצמם אם ברצונם לחיות בבריה"מ או לעזוב.

העובדה, שלתקופה קצרה ניאותה הממשלה הסובייטית להתיר הגירת יהודים, למרות האיום לעקרון, שעליו מבוסס המשטר, לא היתה תוצאה של החלטת המנהיגות הסובייטית לשפר את תדמיתה. הוויתור מהצד הסובייטי היה גדול מכדי להתקבל כמחווה של רצון טוב. היום, כאז, אין הסובייטים יכולים לעכל עלייה חופשית, אלא אם כן יוכרחו לעשות זאת. כיום הם מתקשים לעשות צעד זה עוד יותר מאשר לפני שני עשורים. הם יודעים, כי עלייה חופשית פירושה יציאה של לפחות 400 אלף יהודים. אין הם יכולים עוד להשלות את עצמם, שמדובר במספרים קטנים, כפי שחשבו בעבר.

מוסקווה תעשה צעד מהותי בסוגיית העלייה רק אם תגיע למסקנה, כי הסטאטוס־קוו מסוכן עבורה יותר משחרור המוני של יהודי בריה"מ. לעולם החופשי יש יכולת להביא את מנהיגי בריה"מ להכרה בנקודה זו. הפער הטכנולוגי בין בריה"מ לעולם החופשי הולך ומתרחב. פער זה מתבטא ביכולת צבאית – למשל, בתוכנית ההגנה בחלל („מלחמת הכוכבים") של הנשיא רייגן. הכלכלה הסובייטית כושלת וההנהגה הנוכחית של הקרמל מודעת יותר מקודמותיה לסכנה הכרוכה בכלכלה, הדורכת במקום. הכרזתו הפומבית של גורבאצ'וב, שארצו עלולה להפסיד במירוץ הכלכלי והאסטראטגי עם ארה"ב, אם לא תתפתח הכלכלה, אין לה תקדים בהיסטוריה הסובייטית. אנחנו, שחונכנו בבריה"מ, למדנו, שנצחון הסוציאליזם הוא בלתי־נמנע.

על בריה"מ לפתח קשרים עם המערב כדי לפתח את הטכנולוגיה שלה ואת הסחר שלה. המערב הבהיר, שהוא מוכן לשתף פעולה עם בריה"מ במאמץ זה. השאלה הפתוחה היחידה היא המחיר, שהסובייטים ייאלצו לשלם תמורת שיתוף־פעולה זה.

תיקון ג'קסון, ומקרים אחרים של כריכת שני הנושאים, לא נוצרו יש מאין. הם היו תוצאה של מאבק מתמשך של פעילים יהודים, שמצאו בעלי־ברית בחוגים פוליטיים במערב. בעלי־ברית אלה היו מוכנים להיענות לאתגר המוסרי ולהניף את נס החרות ליהודי בריה"מ. ההשראה במאבק זה היתה מאז ומתמיד – ישראל. לא תמיד כתוצאה מהמדיניות הפעילה של ממשלת ישראל, אלא מעצם קיומה של ישראל, והמסר שהיא נושאת למען הזהות היהודית בעולם כולו.

„כאסיר ציון לשעבר אני יודע, שבתקופת מאסרי, למרות שהתגעגעתי לחופש ולסיכוי להתאחד עם אשתי אביטל, לא הייתי מוכן לזכות בחירות זו במחיר שבירתו של המאבק למען חירות האחרים □ בדיוני הלסינקי ישראל חייבת לדרוש כתנאי לכל שיחות בעתיד, שכל אחד משלושה מיליוני היהודים בבריה"מ, המעונין לעלות, יהיה רשאי לעשות כן □ עליית יהודי בריה"מ ומאבק הקיום של ישראל כרוכים זה בזה – זה מאבק אחד"

שתי גישות שונות קיימות במערב בקשר לטיפול בבעיית הדיכוי של יהודי בריה"מ. הגישה הראשונה גורסת, כי יש להדק את הקשרים הכלכליים והתרבותיים עם בריה"מ, בתקווה, שקשרים אלה יוליכו לגמישות סובייטית גדולה יותר בנושא זכויות האדם. ואולם תקווה זו מבוססת על אשליות, המתעלמת מן הסכנה, שהשיטה הסובייטית רואה בחופש ההגירה ומן המאמצים, ששיטה זו מוכנה לעשות כדי למנוע חופש כזה.

הגישה השנייה דורשת, שכל ויתור לבריה"מ יהיה כרוך בהתקדמות כלשהי בנושא זכויות האדם. תיקון ג'קסון הוליך לחתימת הסכמי הלסינקי ולביסוס העקרון של זיקה (לינקאג') בהסכמים בינלאומיים. כעדות לחשיבותה של הזיקה ככלי נשק נגד הדיכוי הסובייטי, יכולים לשמש כל התחבולות שנוקטת בריה"מ כדי לערער את הזיקה, על מנת לשחרר את עצמה מן ההתחייבות לכבד את זכויות האדם בתמורה לרווחים כלכליים ואסטראטגיים.

אנו עדים כיום למיתקפת הסברה סובייטית נגד „הזיקה". המנהיגות הסובייטית הנוכחית מצטיינת בכישורים טובים יותר מקודמותיה, כדי לערוך מיתקפה מוצלחת. אנאטולי דוברינין, שבילה את 24 השנים האחרונות בוושינגטון, החליף כאידיאולוג הראשי של הקרמל את בוריס פונומארב, אפאראטצ'יק סטאליניסטי. דוברינין הוא האיש, המעצב את התדמית, שבריה"מ מציגה כעת בעיני המערב. האסטראטגיה הסובייטית מנסה למרק ולשפר את תדמיתה של המנהיגות הרוסית, בלא לשנות באופן מהותי את תמצית המדיניות שלה.

לכל אחת מגישות אלה – זאת הטוענת לעשיית ויתורים ללא תנאים בתקווה לגרום להדדיות, ואת הדורשת התניית ויתורים בשינויים ממשיים במדיניות הסובייטית – יש תומכים במערב. לפני חודשים מספר דנו מדינות אירופה המערבית, בפגישה בברן, בירת שוויץ, בהחלטה אשר לא כללה את יהודי בריה"מ המעוניינים להתאחד עם בני משפחתם בישראל, כחלק מהסכמי הלסינקי. רק התנגדות אמריקאית הביסה הצעה זו. רבים מתופסי עמדות־המפתח במערב עדיין משוכנעים, כי עיקרון הזיקה חייב להישמר. הרגשה זו מחוזקת באמונה, כי יש להשתית קיומן של התחייבויות קודמות על אמון. התחייבויות אלה כוללות פעולות סובייטיות לשיפור מדיניותה של בריה"מ בנושא זכויות האדם.

בסתיו הבא יתכנסו בווינה 35 המדינות החתומות על הסכמי הלסינקי. אחר־כך אמורה להתקיים פגישת פיסגה אמריקנית־סובייטית בוושינגטון. איזו מהגישות תנצח?

התשובה לשאלה זו תלויה במידה רבה... בישראל. בצומת מכריע זה של יחסי מזרח־מערב, נזכרה לפתע מנהיגות מוסקווה, שלכנסיה הרוסית יש נכסים בארץ הקודש, והציעה חילופי משלחות קונסולריות. מה תהיה תגובת ישראל? האם תדרוש ישראל זיקה של יחסים תמורת עלייה חופשית לכל יהודי בריה"מ או שמא תאמץ ישראל את הגישה השנייה, קרי: נירמול יחסים, בלוויית האמונה הנאיבית, שצעד כזה ייצור את התנאים לפתרון בעיית יהודי בריה"מ.

ממשלות המערב, אפילו הידידותיות ביותר, נושאות עיניים אל ישראל, כדי לגבש מדיניות בשאלת יהודי בריה"מ. אם תזנח ישראל את עקרון הזיקה, היא תנחית בכך מכת־מוות לעמדה, שאוהדי ישראל בעולם החופשי נלחמו עבורה זה שני עשורים. ואכן, מי כמו ישראל חייבת לתמוך ללא רתיעה בעקרון הזיקה. ישראל חייבת לעמוד על זיקה בין התקדמות כלשהי ב„יחסים הקונסולריים", לבין מתן היתר לאלה בשלושת מיליוני היהודים בבריה"מ, החפצים לעלות לישראל.

בדיוני הלסינקי חייבת ישראל לדרוש הכרה רוסית בזכות להגירה, כתנאי מוקדם להמשך המו"מ. אם יתפתח המו"מ בין שני הצדדים, למרות סירוב בריה"מ להכיר בזכות ההגירה החופשית של היהודים מארצה, תצליח בריה"מ (או נכון יותר לומר, ישראל תרשה לה להצליח) להציג

(המשך בעמוד 15)

מעריב

מסך־הברזל ירד – שגרירי ישראל האחרונים מספרים

מוסקווה: הורו להוריד מיד את הדגל

מאת אריה בנדר

ליל ה־10 ביוני 1967. כוחות צה"ל התפרסו לאורך תעלת סואץ, בשארם א־שייח ולאורך הירדן. בחזית הצפון שרר שקט מתוח לפני קרב ההכרעה על „הרמה הסורית", כפי שנקראה אז רמת הגולן. בנמל־התעופה של מוסקווה נחתו בזה אחר זה ראשי המדינות הקומוניסטיות של מזרח אירופה.

בתום הדיונים חזרו ראשי המדינות הגרורות לבירותיהם כשבכיסיהם נוסח החלטה אולטימטיווי. נאמר בו שאם ישראל לא תחזיר מיד את כוחותיה לקוי הפסקת־האש ינותקו עמה הקשרים הדיפלומטיים. רק רומניה לא הצטרפה להודעה.

למחרת ניתן האות בקרמלין. בזה אחר זה נקראו נציגי ישראל במוסקווה, פראג, סופיה, וארשה, בודפשט ובלגראד למשרדי החוץ במקומותיהם ונתבשרו על ניתוק היחסים. הראשון שקיבל את הגט מהגוש המזרחי היה שגרירנו דאז במוסקווה, כתריאל כץ:

„בבוקר יום שבת, 10 ביוני, הרגשנו שמשהו עומד להתרחש. אבל כל צוות השגרירות הלך כדרכו להתפלל בבית הכנסת. היהודים, שרק שבוע לפני כן שאלו אותנו בדאגה 'מה יהיה', נזהרו כעת מאוד שלא להביע בגלוי את שמחתם על הנצחון הגדול. גם העובדה שהרב נמנע מלהעלות אותי לתורה לימדה אותי שמישהו כבר טרח להזהיר אותו לנתק אתנו מגע.

„כשחזרתי לביתי, השעה היתה אחת וחצי אחה"צ. לא הספקתי להיכנס לחדרי והטלפון צלצל. 'הוד מעלתו מתבקש לבוא למשרד החוץ', אמר הדובר. תהיתי אם עדיין אהיה 'הוד מעלתו' כשובי ממשרד החוץ הסובייטי. 'מתי אתם רוצים לראות אותי', שאלתי, 'מיד', השיבו".

במשרד החוץ הסובייטי הובל השגריר אל חדר ההמתנה. „כמה דקות לאחר מכן הופיעו בפתח הדלת של החדר הסמוך סגן שר החוץ ואסילי קוזנייצוב ומנהל מחלקת המזרח התיכון. הם נשארו עומדים. קמתי וניצבתי מולם. היה רגע של דממה. האווירה היתה מתוחה.

„אז קרא קוזנייצוב את ההודעה. נאמר בה, בין היתר, כי ממשלת בריה"מ החליטה, נוכח המשך התוקפנות הישראלית נגד מדינות ערב, לנתק את קשריה הדיפלומטיים עם ישראל. כשהוא סיים לקרוא את ההודעה הוא העביר לי את המסמך. השבתי לו שעל פי המידע האחרון שברשותי הפסיקה ישראל את התקדמות כוחותיה, אולם אין לי ברירה אלא לקבל את החלטת ממשלת בריה"מ".

השגריר כץ שאל מתי עליו לעזוב את גבולות המדינה. קוזנייצוב היסס לרגע ואז אמר ברוסית מלה שפירושה „בכל שתקדים כן ייטב". בדרכו חזרה לשגרירות שמע כץ את ההודעה ברדיו מוסקווה. הרחובות מסביב כבר מלאו חיילים ושוטרים. מול לשגרירות התקהלו מפגינים ששוחררו לצורך העניין ממקומות עבודתם.

„עמדנו וצפינו בהם מחלון השגרירות", נזכר כץ. „ההפגנה החלה בדיוק בשעה 3. כ־300 איש עמדו וצעקו סיסמאות גינוי לישראל ותמיכה בערבים. ברגע מסויים הם שלפו כרזות שניסוחן זהה לסיסמאות שצעקו. חגורת השוטרים וקבוצת המפגינים נעה לעבר גדר השגרירות בתאום מושלם. מלמעלה זה נראה לנו כמו כוריאוגרפיה לבלט.

„בשעה 5 עזבו המפגינים את השטח ואז קיבלנו הוראה טלפונית ממשרד החוץ הסובייטי להוריד מיד את הדגל הישראלי, אחרת, הקהל הזועם בחוץ יפרוץ פנימה. לא נבהלנו. הורדנו את הדגל רק עם צאת השבת. אז גם ישבנו לתכנן את הסידורים הנחוצים לנטישת השגרירות".

היום, בגיל 77, הרחק מימיו הסוערים בשרות החוץ, עוקב כתריאל כץ אחר המגעים המתחדשים בין בריה"מ לישראל. יש בפיו ביקורת על להיטות יתר שמפגינה ירושלים נוכח האיתותים הסובייטיים:

„אני לא רואה מקום להתרוממות רוח. אני אמנם מעריך בחיוב את העובדה שהרוסים פנו אלינו בגלוי, אבל הם הגבילו מראש את הייצוג לרמה הנמוכה ביותר והודיעו שאין לראות בכך הקדמה לכינון יחסים דיפלומטיים. נניח שכך יהיה, והם יציעו דרג קונסולרי בלבד. זה לא זה. הם הפסיקו את היחסים בדרג של שגרירות ויש לחדש אותם רק באותו הדרג.

„קונסול סובייטי שיבוא ארצה ימצא פה שתי אגודות ידידות, מפלגה אוהדת והמון מלחכי פנכה שיבואו לקבלות פנים. קונסול שלנו במוסקווה יהיה בקשר עם פקיד נמוך במחלקה הקונסולרית של משרד החוץ שם. הוא לא יהיה רשאי להניף דגל וגם המגע שלו עם היהודים יהיה מוגבל.

„ערפאת יתקבל במוסקווה בדרגים הדיפלומטיים הגבוהים ביותר והנציג שלנו יתקבל ע"י זוטרים. זה מצב משפיל שלא אליו אנחנו צריכים לשאוף. חסרה בהיסטוריה הרוסית אפליה כלפי יהודים? שהמדינה היהודית תהיה היחידה המיוצגת במוסקווה ע"י דרג כה נמוך"?

במשרד החוץ בירושלים לא שאלו לדעתו של שגרירנו האחרון במוסקווה. „לא רק אותי, גם את השגרירים האחרים במזרח אירופה לא שאלו. קיויתי לזכות לראות את היום שבו יחודשו היחסים עם מוסקווה במלואם. לא שאני מצפה לחזור ולמלא תפקיד במגעים המתחדשים, אבל קיויתי לראות את היום הזה. דגל, שגרירות, חסינות. העיקר, העניין האחד שיש לנו עם בריה"מ – היהודים".

כתריאל כץ, שגריר בבריה"מ: „כמו כוריאוגרפיה לבלט"

דב סתת, שגריר בפולין: „מכוער, חוליגני, חסר־תבונה"

וארשה: הפולנים השתוללו, דחפו אשה בהריון

משקעים מרים מתקופת ניתוק היחסים ב־1967 נודר עמו שגרירנו האחרון בוארשה, דב סתת. ההודעה על ניתוק הקשרים נמסרה לו ב־12 ביוני מפיו של סגן שר החוץ מריאן נשקובסקי. הוא קרא נוסח הודעה זהה כמעט לגמרי לזה שנמסר לידי השגריר כץ במוסקווה. סתת:

„כשנשקובסקי סיים לקרוא את ההודעה, חייכתי ושאלתי אותו אם הוא רציני. ביקשתי את ההודעה בכתב, שהרי איש לא יאמין לי אם אומר שפולין ניתקה את היחסים בגלל טיעון מגוחך כזה, שפתחנו במלחמה כדי להחזיר את השלטון הניאו־קולוניאליסטי למצרים ולסוריה". הפולנים הודיעו לסתת כי הם מצפים לצאתו בתוך 48 שעות. בשובו לשגרירות כבר המתינה לו הודעה שעליו להוריד את דגל ישראל.

מעמד יציאתה של נציגות ישראל מפולין היה משפיל. מספר סתת: „בשדה התעופה המתינו לנו רבים משגרירי מערב אירופה שבאו להיפרד מאתנו. הפולנים אירגנו במקום הפגנה סוערת ופרועה. הם השתוללו, קראו קריאות גנאי ואף דחפו את אחת מנשות השגרירות שהיתה בהריון והובילה בידה ילדה קטנה. כל זה היה לעיני השגרירים הזרים.

„הפולנים הגדילו לעשות. ניסו גם לחטוף את שק הדואר הדיפלומטי מידי אחד מאנשינו. זה היה מכוער, חוליגני, חסר תבונה. הם גם הפרו את החוק הבינלאומי ועיכבו את צאתנו למשך כמה שעות.

„אינני גורס שהגנרל ירוזלסקי נושא באחריות למעשים שנעשו בתקופת גומולקה, אבל הייתי מצפה שאלה בוארשה המעוניינים כיום בחידוש היחסים עם ישראל, יסתייגו מהאופן שבו נותקו אז היחסים. עם שאינו מכבד את עצמו אינו ראוי שיכבדוהו".

דב סתת אומר כי הפולנים היו צריכים לזכור שעל אדמתם בוצעה הזוועה הגדולה ביותר בהיסטוריה נגד העם היהודי. „היום הם מחזרים אחרינו. יש להם מה להרוויח. ישראל היא אחת המדינות החשובות בעולם כיום. הם לא עושים לנו טובה בחידוש היחסים.

„אני לא רואה מקום להתרוממות רוח מהמגעים הקונסולריים עם פולין. זה אולי התחלה למשהו שיבוא בעתיד, אבל אם כבר מדברים על חידוש יחסים, אז רק באותה רמה שבה הם נפסקו. אנחנו צריכים משלחת שתייצג את האינטרסים שלנו בפולין? איזה אינטרסים יש לנו שם? בתי קברות ומחנות מוות. לי יש חשבון היסטורי עם הפולני וכף רגלי לא תדרוך עוד שם לעולם".

יהודה נשיא, ציר בצ'כוסלובקיה: „הוא קם, קד קידה, ויצא"

פראג: גירוש מנומס ושקט

ניתוק היחסים עם צ'כוסלובקיה היה הרבה יותר קורקטי ושקט. „אך אני לא רואה סיבה מיוחדת להתגעגע לאותה תקופה, משום שהיחסים בין ישראל לצ'כוסלובקיה היו גם בתקופה שקדמה לניתוק חסרי תוכן", אומר יהודה נשיא, הציר האחרון של ישראל בפראג.

„התפקיד שלי היה די מתסכל. לא היתה שום תנועה מסחרית או תרבותית בין שתי המדינות. היתה אדישות וקרירות גמורה. גם בתחום הפוליטי היתה דממה גמורה פרט לפעמים שבהם מצאו הצ'כים לנכון לנזוף בנו. הם גילו חוסר רצון בולט להיכנס אתנו למו"מ כלשהו, גם לא על כסף שמגיע לנו מהם עד עצם היום הזה.

„הצ'כים הלכו בתלם שהתוותה מוסקווה. קדם לניתוק מסע שיסוי והסתה בעתונות הצ'כית שציטטה סיפורי בדים מסוכנות הידיעות הרוסית".

למחרת היום שבו נותקו היחסים עם הקרמלין, זומן יהודה נשיא למשרד החוץ בפראג. „קיבל אותי באדיבות מנהל מחלקת המזה"ת. הוא ביקש ממני לשבת ואז קרא לפני את ההודעה. שאלתי בתוך כמה זמן עלי לפנות את הצירות והוא השיב שאת הפרטים עלי לעבד עם מנהל הטקס. אז קם, קד קידה ויצא.

„כעבור שבוע עזבתי את צ'כוסלובקיה. במשך כל השבוע שרפנו מסמכים. השארנו מאחורינו תשמישי קדושה וספרי קודש."

נשיא סבור שצ'כוסלובקיה תהיה האחרונה לחדש אתנו את היחסים. היום, בגיל 73, היה רוצה לשוב ולבקר בפראג. „אני חש אליה געגועים. אם יחודשו היחסים אולי אבקר שם כתייר, לא כדיפלומט. אני מקווה שייכונו יחסים בין שתי הארצות, גם אם הם ישובו להיות ריקים מתוכן. אין מקום לשמחה גדולה אבל אפשר להתייחס להתפתחויות האחרונות בחיוב".

ויקטור אלישר, ציר בבולגריה: „סגן־השר משך בכתפיו"

סופיה: מפגינים פרצו לבנין הצירות

ויקטור אלישר, הציר האחרון של ישראל בבולגריה, נכנס לתפקידו רק 10 שבועות לפני ניתוק היחסים. „הגעתי לבולגריה בחודש מרס 1967 וב־17 ביוני כבר הייתי בחזרה בישראל".

בימיו הראשונים בסופיה גילה להפתעתו סימנים של נכונות לחמם את היחסים עם ישראל. „אבל סימנים אלו נעלמו חיש קל עם ההידרדרות בגבולות. בעקבות הסובייטים, החלו הבולגרים להאשים אותנו בחרחור מלחמה ובתוקפנות".

השיסוי עודד הפגנה אלימה נגד הצירות הישראלית שכמעט הסתיימה באסון. המפגינים, בהם סטודנטים ערבים, פרצו לתוך בניין הצירות ואיימו לפגוע באלישר. כוחות הבטחון הבולגריים מנעו רק ברגע האחרון פגיעה בציר ישראל. למחרת החלו אלפי ועדי עובדים ברחבי בולגריה לשלוח לצירות רבבות מברקי גינוי ומחאה נגד „התוקפנות הישראלית".

במוצ"ש, ה־10 ביוני, בשעת חצות, הוזעק אלישר למשרד החוץ הבולגרי. „בחוץ ירד גשם מבול. טילפנתי למזכיר הראשון שיבוא לקחת אותי. הוא התמהמה והבולגרים צלצלו בעצבנות לברר את סיבת האיחור. הגעתי למשרד החוץ בערך ב־1 אחר חצות. חיכו לי שם סגן שר החוץ ומתורגמנית. הוא קרא לי את נוסח האיגרת שבהם האשימו אותנו באחריות למלחמה ולתוצאותיה ובה התבשרתי על ניתוק היחסים.

„אמרתי לו שאני דוחה את כל האשמות, שזה שקר גס. ואז קרה דבר מוזר: הוא משך בכתפיו כמי שאומר 'מה אני יכול לעשות'. לחצנו ידיים. שאלתי כמה זמן יש לי והוא אמר שהפינוי איננו מיידי. אבל אז תיקן את עצמו ואמר 'לא יותר מדי זמן'. במשך שבוע שרפנו מסמכים, אספנו את הרכוש יקר הערך בשני ליפטים וב־17 ביוני עזבנו את בולגריה.

ויקטור אלישר סבור שהקהילה היהודית בבולגריה לא היתה שולחת הזמנה לגב' שולמית שמיר בלי ידיעת השלטונות. הוא גם צופה את חידוש הקשרים בין בולגריה לישראל בעקבות חידוש קשרים עם בריה"מ. „הבולגרים הם בעלי הברית הנאמנים ביותר שיש לרוסים באירופה. לא רק באופן פוליטי אלא גם באופן רגשי. הם רואים ברוסים את מציליהם, פעם מידי התורכים ופעם מידי הגרמנים. הם יעשו הכל בתיאום עם בריה"מ. הם מדינת־לווין פאר־אקסלאנס.

„אני לא רואה אינטרס בולגרי לחדש אתנו קשרים פרט לכך שהדבר יהיה חלק ממדיניות סובייטית כוללת. דווקא מפני שהם כה קרובים לרוסים הייתי מצייר תסריט שבו הבולגרים יהיו החלוצים שלפני המחנה בחימום היחסים עם ישראל".

אלישר, כיום בן 73, חש סימפטיה לעם הבולגרי על חלקו בהצלת יהודים במלחה"ע השניה. „אבל חלפו כבר 20 שנה מאז שרתתי שם והאמת היא שאין לי עניין אישי מיוחד בחידוש היחסים אתם".

דוד גלעדי, מיופה־כוח בהונגריה: „היחסים החמים ביותר"

בודפשט: ניתוק בשלוש מערכות

„אני מתפלא שהונגריה איננה הראשונה לחדש את הקשרים עם ישראל", אומר דוד גלעדי, בן 77, מיופה־הכוח האחרון של ישראל בבודפשט.

„בזמנו היו היחסים בינינו להונגרים החמים ביותר עם הגוש המזרחי. היו חילופי ביקורים רבים בתחומי התרבות והאמנות ואף היו יחסי מסחר ערים.

„הקשרים נמשכו גם במשך השנים שחלפו מאז הניתוק. מדי שנה בשנה פוקדות את הארץ משלחות מסחריות מהונגריה, היסטוריונים ואנשי תרבות ומדע הונגרים באים לארץ."

גם תהליך ניתוק הקשרים עם בודפשט היה פחות צורם. „היו שלושה שלבים בניתוק היחסים", נזכר גלעדי. „כבר מחודש אפריל, עם גבור המתיחות בגבול הסורי, החל מסע אנטי־ישראלי בעתונות ההונגרית. אני הוזמנתי למשרד החוץ שם ונתבקשתי למסור הבהרה אם ישראל מוכנה להפסיק את פעולות האיבה נגד סוריה.

„בפעם השניה הוזמנתי למשרד החוץ בשבת, כשבחזית הצפון רעמו התותחים. הוכנסתי לחדרו של מנהל מחלקת המזרח התיכון, יהודי ששמו יאנוש בק. הוא הודיע לי כי ממשלתו מצפה שישראל תפסיק את התוקפנות נגד סוריה. למחרת שוב הוזמנתי למשרד החוץ. זה היה עם שוך הקרבות וחשבתי שהעניין הוסדר. אבל ביום המחרת הופיעו בעתונים ידיעות על ניתוק יחסים עם צ'כוסלובקיה ובולגריה.

„ביום שני אחה"צ זומנתי שוב למשרדו של בק ונתבשרתי על ניתוק היחסים. ההודעה לוותה בהבעת תקווה: אם ישראל תעלה בעתיד על דרך השלום, כמובן שיהיה סיכוי שהיחסים יחזרו לתקנם. העלתי את תוכן השיחה על הכתב, הבעתי צער על ההודעה ושאלתי כמה זמן נותר לי. ההונגרים השיבו שאוכל להישאר בתחומם ככל שאזדקק".

הועלה רעיון שנוכח הקשרים המסחריים הטובים בין שתי המדינות ימשיך נציג ישראלי לפעול בהונגריה בענייני מסחר באמצעות השגרירות השווייצית. הפקיד ההונגרי הודיע שהוא מוכן להסדר כזה לתקופה של כמה חודשים. אך מרבית אנשי השגרירות הישראלית כבר עזבו את הונגריה ומבין הנותרים לא נמצא איש שהיה מוכן להישאר בגפו בבודפשט.

„אני סבור שלהונגרים יש עניין בחידוש קשרים עם ישראל משום שהם מפיקים מכך תועלת תדמיתית די גדולה. בעולם חיים כיום יהודים רבים דוברי הונגרית שבאים לבקר בהונגריה ומכניסים מטבע זר לאוצר ההונגרי. להונגרים יש גם קשרי מסחר עם יהודים הונגרים החיים בארה"ב. ברור שחידוש קשרים עמם איננו טובה שהם עושים לנו. אבל מובן שענייני המסחר לא יעלו על הכל וההונגרים יפעלו בהתאם לרוח הנשבת ממוסקווה".

אשר לאפשרות כינון קשרים קונסולריים עם בריה"מ, נזכר דוד גלעדי כי מיד לאחר מלחמת ששת הימים הכין משרד החוץ בהנחייתו של אבא אבן „ספר שחור" שבו נאסף תיעוד המוכיח שבריה"מ היא שהסיתה את מדינות ערב במשך החודשים שקדמו למלחמת ששת הימים והיא שהעלתה את המתח באזור.

„הספר הזה נגנז ולא הופץ מעולם. כעת ראוי לשוב ולהזכיר זאת".

אשר לאפשרות שהוא עצמו ישתתף במגעים המתרקמים, אומר גלעדי: „זה כבר לא בשביל גילי".

אביגדור דגן, ציר ביוגוסלאוויה: „20 בחורים עם רטיה נוסח דיין"

בלגראד: טיטו החליט לבדו, העם היה אתנו

ניתוק היחסים עם בלגראד היה בניגוד גמור להלך הרוחות ביוגוסלאוויה. אביגדור דגן, הציר האחרון של ישראל בבלגראד, מספר על גילויי האהדה עם ישראל בתקופת מלחמת ששת הימים:

„בזאגרב הופיע במשרדי הקונסוליה הכללית, שייצגה אותנו לאחר הניתוק, קבוצה של 20 בחורים עם רטיה שחורה על עינם, בנוסח משה דיין. העם היוגוסלאבי היה אתנו. גילויי האהדה היו קטנים אבל נוגעים ללב. אני זוכר למשל שהלכתי ברחוב וראיתי חנוכיה דולקת בחלון ביתה של משפחת גויים. אני זוכר שהגיע אלי נציג של כפר קטן המרוחק 60 ק"מ מבלגראד, כדי לומר לי שכל הכפר עומדת מאחרי ישראל".

אבל ההחלטה על הניתוק לא נתאחרה לבוא. „היוגוסלאווים לא היו צריכים הוראות ממוסקווה. הם החליטו לנתק את הקשרים על דעת עצמם, משום שטיטו רצה לשמור על מעמדו בעולם השלישי".

אביגדור דגן נזכר כיצד נקרא באישון לילה, „בצורה דרמטית כפי שאהבו על הרוסים דווקא", אל מנכ"ל משרד החוץ בבלגראד. „הוא קרא בנוכחות מתורגמן הודעה מן הכתב. בתוך ארבעה ימים עזבנו את יוגוסלאוויה. בשדה התעופה הגיעו חברי הסגל הדיפלומטי המערבי להיפרד מאתנו".

אביגדור דגן, היום בן 74, היה שלוש פעמים מנהל מחלקת מזרח אירופה במשרד החוץ. הוא מותח ביקורת על המגעים המתחדשים עם הגוש המזרחי. „שרנסקי דרש שנציג לרוסים תנאים קודם לשיחות בהלסינקי. אני הייתי אף מרחיק לכת. אינני סבור שיש טעם אפילו בחידוש מלא של היחסים, בעיקר עם מוסקווה. גם בתקופה שבה היו לנו יחסים דיפלומטיים אתם הקשרים היו מינימליים ולא היתה עליה. בשביל מה אנחנו צריכים כיום יחסים פורמליים? כדי שהרוסים יוכלו לשבת כאן ולדעת עלינו יותר? עם פולין וההונגריה יש יחסי מסחר מפותחים יותר, אבל עובדה שאין צורך ביחסים דיפלומטיים לשם כך".

גבריאל דגן קורא למשלחת ישראל להשיב ב„נייט" גמור אם הם יציעו לנו בהלסינקי „פחות ממה שכבר היה. אני תמיד שואל את עצמי מה נשתנה הלילה הזה מליל ניתוק היחסים. הדבר הבולט ביותר הוא שעלית היהודים הגדולה היתה דווקא בתקופה שבה לא היו לנו יחסים דיפלומטיים עם הרוסים. דווקא בתחום זה, שהוא החשוב לנו, התשובה הרוסית איננה תלויה ברמת היחסים אלא בשיפור תדמיתם בעיני וושינגטון. לגורבצ'וב חשובה תדמיתו. הוא רוצה הזמנה לסאלונים של המערב ודריסת רגל במזה"ת שממנו הם נעלמו כמעט.

„בהלסינקי עלינו לומר לרוסים שאנו מבינים את רצונם לשוב לזירה. אך נהיה מוכנים לכך רק תמורת יחסים מלאים ובעלי תוכן, שינוי היחס ליהודים ומדיניות פחות חד־צדדית במזה"ת. אם הם לא יהיו מוכנים לתנאים אלה, נגיד להם 'נייט' רבתי".

דגן קורא למשרד החוץ „שלא לצאת מהכלים ובעיקר להיזהר מפני כל פתרון הדרגתי של חידוש יחסים, כי יש חשש שדווקא הדרגה הנמוכה תיתאר פתרון של קבע". כמי שהיה מעורה ביחסים עם הגוש המזרחי לא מסתיר דגן את רצונו להיות מעורב גם בעתיד במגעים לחידוש היחסים.

מסך־הברזל מתרומם – פינג־פונג מזרח־אירופי

דיפלומט פולני: רוצים עסקים עם ישראלים

סופר „מעריב" נתקבל בבנין משלחת פולין באו"ם על־ידי דיפלומט שביקש להישאר בעילום שם □ „פולין החליטה על פתיחתן מחדש של קונסוליה ישראלית בוארשה וקונסוליה פולנית בתל־אביב רק בעקבות הגידול שחל במספר המבקרים הישראלים" – אמר □ „אנו מעוניינים ביוזמות משותפות עם משקיעים ישראלים והקמת מפעלים משותפים" □ וארשה מצפה למערכת יחסים כלכלית, שכמותה אין לשום מדינה קומוניסטית עם ישראל □ מקווה גם לזרימת הון יהודי לפולין

מאת רן דגוני
סופר „מעריב" בניו־יורק

משרדי המשלחת הפולנית לאו"ם שוכנים בבניין עתיק, מהודר, אומר כבוד, ליד השדרה החמישית. הקירות העבים סופגים את המולת הרחוב. גרם המדרגות המלכותי מכוסה בשטיח רך. מהתקרות הגבוהות משתלשלות נברשות גדולות. השליחים הפולנים הצליחו להקים מובלעת אירופית בלב ניו־יורק.

דיפלומט פולני מקבל באדיבות מופגנת את פני העיתונאי הישראלי המבקר בנציגות. באולם אירוח ספון עץ, ישוב ליד שולחן עתיק, הוא שוקל בקפידה כל מילה. הוא מנתח את יחסי וארשה־ירושלים כמו חייל המפלס דרך בשדה מוקשים: מילה מיותרת היא מוקש מיותר. כל שאלה המקפלת בתוכה רמז להעמקת היחסים, נתקלת במענה צונן, מסוייג.

במהרה אתה מתרשם, שהסגנון הזהיר מאוד הוא גם המהות: הפולנים אינם עומדים לקפוץ לבריכה הישראלית. תחילה הם מעדיפים לטבול את הבוהן. אחר כך נראה.

„היחסים בין פולין לישראל לא השתנו מאז 1967", כאשר ניתקו מדינות הגוש הסובייטי את יחסיהן עם ישראל, אומר הדיפלומט. הוא מבקש לא לנקוב בשמו ומקפיד להגדיר את השיחה כ„רקע", אך ברור שהוא רואה בשיחה בת שעתיים עם עיתונאי ישראלי הזדמנות להעביר מסר: רחוק מאוד היום שבו יגיש שגריר ישראל כתב האמנה לנשיא פולין.

את פתיחתו מחדש של הקונסוליה הישראלית בוארשה והקונסוליה פולנית בתל־אביב, הצפויה בקרוב, אין הוא רואה כחידוש יחסים או כסימן לשינוי בעמדה המדינית של פולין כלפי ישראל, אלא כמחווה הומניטרית טהורה.

„וארשה החליטה על פתיחה הדדית של הקונסוליות רק בעקבות הגידול שחל במספר המבקרים הישראלים בפולין", הוא אומר. „המטרה היא להקל על הישראלים הבאים לבקר את מקומות הולדתם בפולין, להשתטח על קברי אבות"...

מדברי הדיפלומט עולה, שפולין עשה – ותעשה – כל מאמץ להצניע את הפתיחה המחודשת של הקונסוליות ואת פעילותן הצפויה. כבר עתה ברור, שהנציגות הישראלית בוארשה תשכן בתוך בית השגרירות ההולנדית. „לא תהיה קונסוליה ישראלית נפרדת; לא יהיה משרד ישראלי נפרד; עובד ישראלי יטפל בעניינים קונסולריים בחדר שיוקצה לו בשגרירות ההולנדית", מדגיש הדיפלומט.

הקונסוליה הפולנית בתל־אביב תשכן, כנראה, ב„בניין מסחרי", אולי כדי להבליט את אופיה הלא מדיני.

בניגוד להערכות של נציגים ישראלים, אין הדיפלומט רואה את הצעד הפולני של פתיחת הקונסוליות כחוליה בשרשרת סימנים המצביעה על מגמה של חימום יחסים בין ישראל לבין מדינות הגוש הסובייטי.

„את פתיחת הקונסוליות יש לראות כצעד מבודד, שאינו חלק מהתמונה הכללית של היחסים בין מדינות הגוש המזרחי לישראל", הוא אומר. „אינני רואה שום קשר בין פתיחת הקונסוליה לבין השיחות הישראליות־סובייטיות, בפינלנד".

הדיפלומט הפולני חוזר בשקף על המוטו של שופרות התעמולה הקומוניסטיים: „היחסים בין ישראל לפולין תלויים בהתפתחויות במזרח התיכון; הם תלויים ביחסי ישראל־ערב ובמדיניות החוץ של ישראל בכלל.

„בעתיד הנראה לעין, אינני צופה יחסים דיפלומטיים מלאים עם ישראל.

„האם היתה התפתחות במזה"ת העשויה להצדיק שינוי ביחסה של פולין לישראל? האם נסוגה ישראל נסיגה מוחלטת מהשטחים הערביים? האם מלאה ישראל אחרי כל החלטות מועצת הביטחון על זכויות הפלשתינים למדינה עצמאית?".

לדבריו, ציינה ממשלת פולין פעמים רבות, שהיא מתנגדת לטרור, אך „צריך להבחין בין טרוריסטים לבין לוחמי חופש".

אולם, בתשובה לשאלה הוא אומר, בהפגנה נדירה של הסתייגות מטאקטיקות פלשתינאיות, כי תקריות כגון אלה שארעו בנמלי התעופה בוינה וברומא, או על סיפונה של „אכילה לאורו", „נחשבות ע"י הקהילה הבין־לאומית כהתקפות טרור – ואנו מעולם לא תמכנו בהתקפות כאלה".

אך אפילו אם לא חל שינוי בזירה המדינית – לפי טענתו של הדיפלומט הפולני, לפחות – מוכנה וארשה לאמץ לליבה את ירושלים בזירה הכלכלית. ישראל אולי טמאה, עדיין, למגע מדיני הדוק, אך וארשה כבר רואה אותה כשרה למגע כלכלי נלהב.

„אנו מעוניינים ביחסים כלכליים עם ישראל ורוצים לפתוח את הסחר בין שתי המדינות, מפני ששני הצדדים יפיקו מכך רווח", אומר הדיפלומט – וניכר בעליל שנוח לו יותר לדבר על יחסי וארשה־ירושלים מזווית כלכלית.

העובדה שישראל מקיימת זה שנים יחסים כלכליים מפותחים למדי עם כמה ממדינות הגוש המזרחי אינה סוד – אבל פולין חוזה, לדברי הדיפלומט, מערכת יחסית כלכלית, שכמותה אין לשום מדינה קומוניסטית עם ישראל.

„ממשלת פולין רוצה לכונן יוזמות משותפות עם משקיעים ישראלים", אומר הפולני. „הכוונה היא לקיים עסקים משותפים, מפעלים משותפים. החוק הפולני מתיר עתה לחברות פולניות ליזום מפעלים משותפים עם משקיעים זרים, גם ללא אישור הממשלה.

„מגוון רחב של אפשרויות פתוח לשיתוף פעולה עם ישראל: אנו רוצים לשפר את היכולת הטכנולוגית שלנו, תוך דגש על אלקטרוניקה; אנו רוצים לשפר את יעילות הייצור של מוצרי צריכה, מביגוד עד אוכל.

„מפעלים פולניים ישמחו לעשות עסקים משותפים עם ישראלים".

רפורמות כלכליות שהונהגו לא מכבר בפולין, חוללו ביזור בתהליכי קבלת החלטות, בין השאר כדי לזרז השקעות מבחוץ. חבר מנהלים של מפעל יכול להחליט לבד על שיתוף פעולה עם זרים. רק יוזמות משותפות גדולות, העשויות להשפיע על כל החברה הפולנית, עודן כפופות לאישור. אולם הניסיון מלמד, לדברי הדיפלומט, שרוב היוזמות המשותפות הן בהיקף בינוני וקטן – „ולהיקף כזה אנו זקוקים".

אנשי עסקים אמריקנים ממוצא פולני, חברות מגרמניה המערבית, שוודיה, צרפת ואיטליה, הקימו שותפויות בפולין; עכשיו תורה של ישראל, אומר איש שיחי.

הוא מנסה למתוח קו בין פוליטיקה לכלכלה: „יחסי המסחר בין פולין לישראל אינם קשורים לקונסוליות ויכולות להתקיים גם בלעדיהן, אך הן עשויות לעזור".

לבד מהתועלת המיידית שתצמח לפולין מהשקעות ישראליות, צופה וארשה יתרון נוסף ליוזמות משותפות עם ישראלים: אפשרות של זרימת הון יהודי לפולין.

בנימין נתניהו: היה ברור שיש כאן יד מכוונת (צילום: ראובן קסטרו)

אומר הדיפלומט: „יהודים רבים בעולם כולו מצליחים בעסקים, ושיפור היחסים הכלכליים עם ישראל עשוי למשוך יהודים אלה להשקיע בפולין".

כאילו כדי לכפר על העמדה הבלתי מתפשרת בשאלה המדינית – ואולי גם כדי למשוך משקיעים יהודים, הוא מדגיש, כי „מצבה של הקהילה היהודית בפולין טוב עתה יותר משהיה אי פעם" וכי יש לה „יחסים מצויינים עם הממשלה".

„המורשת היהודית בפולין נחשבת לחלק מהמורשת הלאומית", הוא אומר, „הממשלה משפצת בתי־כנסת ומשקמת בתי קברות יהודיים".

לדבש נשמעים הדברים בבאים של סוכן מכירות, עד שנזכרים, כי ישראל רוצה בחידוש היחסים לא פחות מפולין.

בעוד שהדיפלומט הפולני רואה בפתיחה הצפויה של הקונסוליות בתל־אביב ובוארשה אירוע מבודד, גורס שגריר ישראל באו"ם, בנימין נתניהו, שמתגבשת מגמה של חימום היחסים בין ישראל לבין מדינות הגוש הסובייטי.

משלחת ישראל באו"ם אינה מוצפה שם איתות, שום בישוש, שום סימן. הסימנים עלולים להיראות קטנים, חסרי־חשיבות, אך יש להם השפעה מצטברת: תערוכה על השואה שערכה פולין באו"ם; בואו של נציג פולני למסיבה ישראלית; ירידה בכמות ובחריפות של התקפות הנציגים הסובייטיים על ישראל בפורומים של או"ם.

כמי שאמון על הניואנסים הדקים של התבטאויות ומחוות דיפלומטיות, יכול היה נתניהו להעריך את המשמעות הגלומה בהסכמת שגריר בריה"מ לשעבר באו"ם, אולג טרויאנובסקי, להיפגש עימו אשתקד בטרקלין שלפני אולם מועצת הבטחון, „לעיני כל העולם".

מבחינתה של ישראל, אומר נתניהו, נקודת המפנה במסכת היחסים בין ישראל למדינות הגוש המזרחי היתה בעצרת או"ם של 1985. אז חזרו מדינות הגוש המזרחי ונתנו לגיטימאציה לישראל על־ידי הידברות פומבית עם נציגיה. אחרי 18 שנים שבהן נחשבה ישראל למנודה על־ידי העולם הקומוניסטי, היה יכול ראש הממשלה, שמעון פרס, להיפגש עם שר החוץ הסובייטי, אדוארד שוורדנדזה, במסיבה שערך הנשיא רייגן לכבוד ראשי מדינות. שר החוץ נפגש עם עמיתיו מהונגריה, בולגריה ופולין. דוברים ישראלים דיווחו על „אווירה חמה ולבבית בשיחות".

היה ברור שיש פה יד מכוונת, גורס נתניהו. היה צפוי המשך.

בשבוע שעבר הוזמנה שולמית שמיר, רעיית שר החוץ, ילידת בולגריה, לביקור ב„מולדת הישנה". סיפור ההזמנה מלמד כיצד נרקמים הקשרים העדינים בין ישראל לבין העולם הקומוניסטי.

לפני כמה חודשים, טילפן שגריר בולגריה באו"ם לעמיתו הישראלי נתניהו, וביקש לבקר בבית המשלחת הישראלית בשדרה השניה. הוא הביא עימו חבילת ספרים בבולגרית, „מתנה מאשת שר החוץ הבולגרי לאשת שר החוץ הישראלי". בין השתיים ניטוו קשרים טובים בעת ארוחת־צהרים שערך השר הבולגרי לכבוד עמיתו הישראלי.

גב' שמיר כתבה מכתב־תודה שהועבר להעודתו דרך שגרירות ישראל באו"ם.

לפני כשבוע וחצי התקשר סגן שגריר בולגריה באו"ם ליוחנן ביין במשלחת ישראל באו"ם, ובישר כי ברשותו הזמנה מראש ועד הקהילה היהודית לגב' שמיר לבקר בבולגריה.

העיר משקיף ישראלי: „התקרבות בין הסינים לאמריקנים החלה בפינג־פונג; הבולגרים והישראלים מעדיפים כנראה נשים".

ההנחה היא, שביקור גב' שמיר בסופיה יהיה פרלוד למיפגשים מהותיים יותר, שייערכו בעצרת או"ם בין נציגים ישראלים לנציגים של מדינות מעבר למסך הברזל.

האם ישוב שמיר וייפגש, למשל, עם עמיתו הבולגרי בספטמבר?

השגריר נתניהו מושך בכתפיו ומוכן לומר רק, ש„אין להוציא זאת מכלל אפשרות".

מקורות אחרים באו"ם אומרים, כי העצרת הקרובה תניב שלל מרשים של מיפגשים בין ישראלים למזרח־אירופים.

מכל מקום, מבחינתו של השגריר נתניהו המבחן האמיתי אינו רק קיום שיחות עם נציגים של מדינות הגוש סובייטי בפינלנד או בכל מקום אחר, אלא תשובה לשאלה האם יחול שינוי מהותי בשני תחומים של המדיניות הסובייטית: התמיכה הבלתי־מסוייגת בסוריה והיחס ליהודי בריה"מ.

„יש אפשרות שנושאים אלה יוסדרו על הצד היותר טוב מבחינתה של ישראל", אומר נתניהו, „אך אני רוצה לראות זאת במו עיני".

התנאי: שחרור 400 אלף יהודים

(המשך מעמוד 13)

את עצמה כצד המעוניין פחות בחידוש הקשרים. זה יגרום לכך, שעמדת ישראל בכל הקשור להגירת היהודים, תרד לדרגה של „מס שפתיים". זוהי המסורת של הדיפלומטיה הסובייטית: „הקשב. התעלם. התקדם לנושאים בעלי עניין לבריה"מ". דיונים, שימשכו למרות סירוב סובייטי להכיר בשאלת הזיקה, יהיו נצחון לדיפלומטיה הסובייטית.

עמדת ישראל בשאלת חרותם של יהודי בריה"מ צריכה להיות בלתי־מתפשרת וגלויה. אסור שנציגי ישראל יאמצו טון מתפשר יותר בפגישות פרטיות, מאשר במיפגשים פומביים. מכונת התעמולה הסובייטית תנצל עובדה זו כדי לגרום פיחות במעמד המוסרי של ישראל.

מחנות המעצר בבריה"מ הם דוגמה פשוטה, אך מודל מתאים להדגמת השיטה הסובייטית. אסיר, השומר על כבוד עצמי ועל דיעותיו, המהווה לכן דוגמה אפשרית לחיקוי מצד אסירים אחרים, מהווה איום על מערכת העונשין. אחת משיטות הטיפול של הקג"ב באיום כזה, היא לקיים עם האסיר שיחות פרטיות בנושאים שוליים, הנמשכות שעות. אחר־כך מפיצים אנשי הקג"ב שמועות, שבשיחות אלה ויתר האסיר בנושאים שונים על עמדותיו, במטרה להשיג רווחים אישיים. לשמועות כאלה אין, בדרך כלל, כל בסיס עובדתי, אך אמינותו המוסרית של האסיר – נשברת.

„תרבות" המחנות הסובייטיים מספקת עוד דוגמה למה שעל ישראל להיזהר במגעיה עם בריה"מ. נכנה זאת „סינדרום תפריט A9". מערכת הענישה הסובייטית נוהגת להקטין את כמות הקלוריות הניתנות לאסיר, כאמצעי ענישה. תוספת למנת המזון נחשבת כפרס. במערכת הענישה הסובייטית יש 18 דרגות של לוחות מזון, מ־A1 ל־B9. מובן שאפילו לוח המזון הטוב ביותר במחנות הסובייטיים, הוא גרוע יותר מכל מה שהאסיר אכל טרם מעצרו. ואולם, אחרי שבועות וחודשים של הרעבה, עומד האסיר „חסר המשמעת" לפני הפיתוי „להתכופף" לפני דרישות הסוהרים תמורת הבטחה, כי מנת המזון שלו תשופר: מדרגה B9 הסטנדרטית, הקרובה לדרגת רעב, ללוח המשופר במקצת A9. ציפיות נמוכות גורמות לכך, שהקלה מינימלית או עינויים „מתונים" יותר, מתקבלים כוויתור סובייטי מהותי.

400 אלף מאחינו הביעו את תקוותם לעזוב את בריה"מ. אל ניתן לעקשנות סובייטית מתמשכת ולברבריות שלהם לשכנע אותנו, ששחרור כמה פעילים מרכזיים – למרות שזו אחת מן המטרות החשובות של מאבקנו – הוא ויתור מהותי או שהגדלת מספר מורשי היציאה מ־30 ל־300 בחודש, מהווה צעד חשוב קדימה.

כאסיר ציון לשעבר אני יודע, שבתקופת מאסרי, למרות שהתגעגעתי לחופש ולסיכוי להתאחד עם אשתי אביטל, לא הייתי מוכן לזכות בחרות זו במחיר שבירתו של המאבק למען חרות האחרים. אני בטוח, שעמיתי בבריה"מ חושבים כמוני. „תפריט A9" אינו מהווה מידשם לדיאלוג אמיתי. זוהי טקטיקה של עינוי. אל־לנו להיות מרומים.

תסביך נחיתות גלותי (שכנה שלי, עולה חדשה מאמריקה הצפונית, הגדירה זאת כ„שטעטל קופ") גורם לנו רגעי אושר, כאשר המישטר הטוטאליטארי, המרבא ושמאהרים ביותר על פני כדור־הארץ, קורא לנו לנהל מו"מ עם נציגיו. ברגעי התלהבות אלה אנו חוששים להרגיז את הרוסים ובתגובה ל„הצעות הנדיבות" של מוסקווה, אנו עומדים בפני הפיתוי להוריד את דרישותינו ולהעמידן על דרישה ל„הדדיות וסימטריות". דרישה זו היא פגיעה בחוש המוסרי שלנו, אלא אם כן סימטריות זו מתחילה במעמד שווה ומקובל, ולא בצורת תפריט B9.

בבתי־הכלא של ישראל אין אסירי־מצפון סובייטיים, שנכלאו בעוון אמונה באידיאולוגיה הסובייטית. אי לכך, עלינו לדרוש, כי הסובייטים ישחררו את כל אסירי ציון.

לא אנו שמנענו מאלפי משפחות סובייטיות להתאחד עם קרוביהן בבריה"מ. לכן, שומה עלינו לדרוש, שמשפחות יהודיות סובייטיות, שאחדות מהן כבר מופרדות יותר מ־15 שנה, יורשו להתאחד בישראל.

אין בידינו אפילו לא אסיר אחד, השואף להגר לבריה"מ או שהוא בן ערובה בדיונים שלנו עם הסובייטים. אי לכך, עלינו לדרוש, שכל אחד משלושה מיליוני היהודים בבריה"מ, המעוניין לעלות לישראל, יהיה רשאי לעשות כן. זוהי הסימטריה היחידה בעלת משמעות כלשהי. סימטריה זו חייבת להיות תנאי לכל שיחות לעתיד.

הדרישה לסימטריות כזו היא תנאי מוסרי והגנה על העקרונות, שעליהן הושתתה מדינת ישראל. אותם יהודים, הלומדים עברית ותורה, ואלה הדורשים להגיע לישראל, תוך הפרת צווי מישטר הדיכוי, מהווים דוגמה לציונות בצורתה הטהורה ביותר. עמדה ישראלית באה ונחרצת להגנת העקרון הציוני תהווה עבורם השראה ותציג במבצעם את ישראל בתפקידה האמיתי – כמייצגת הראשית של זכויות היהודים והציונות בעולם.

העלייה ההמונית מבריה"מ אחרי 1967 החלה אחרי שישראל „העליבה" את מוסקווה בכך, שהעזה להגן על זכותה להתקיים. עליית יהודי ברית־המועצות ומאבק הקיום של ישראל כרוכים זה בזה. זהו מאבק אחד – והוא נמשך.

נתן שרנסקי

מבצע
הדרך היפה ביותר להגן על
העץ היא
בי קסילדקור
צבע מגן עץ
XYLADECOR 200
BAYER SOLVAY
XYLAMON קסילמון
צבע יסוד לכל שיטות הצביעה
„הולכים" עכשיו ביחד עם שעונים!
קסילדקור וקסילמון מתוצרת BAYER הטובים בעולם להגנה על כל סוגי העץ ומיועדים לשימוש לארגזי רוח, קירות עץ בחוץ ובפנים הבית, תקרות עץ, חלונות, משקופים, דלתות, מדפים, רהיטי גן וכמובן בתים, וילות וקוטג'ים הבנויים מעץ.
צבעי קסילדקור במבחר של 10 גוונים מעניקים לעץ הגנה משולשת מפני תולעים וריקבון, דוחים מים ורטיבות ומבליטים את יופי העץ. כמו כן חודר הצבע עמוק לתוך העץ ואינו מתקלף ולכן ניתן בקלות לחדש את הצבע ללא צורך בקירצוף הצביעה הקודמת. שעוני השי יחולקו גם לקונים את הקסילמון. הקסילמון הינו תכשיר יסוד להיסון ושימור עץ בפני פיטריות ריקבון וחרקים.
צביעה טובה מתחילה תמיד עם קסילמון – יסוד! קסילדקור וקסילמון נבחנו ואושרו ע"י מכון התקנים לבניה בגרמניה המערבית.
הערה: המבצע בתוקף עד גמר מלאי השעונים.
כל הקונה 2 גלונים צבע מקבל שי – שעון קיר

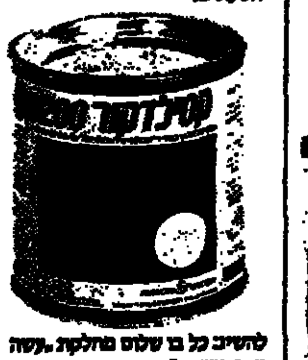

כל הקונה 2 קופסאות צבע של 1 ליטר יקבל שי – שעון דיגיטלי (5 פעולות)

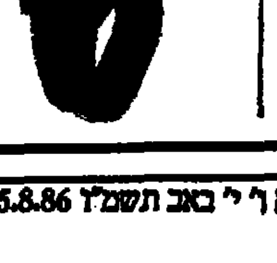

להשיג בכל בו שלוש מחלקות „עשה זאת בעצמך", המשביר המרכזי, המשביר לצרכן, היפרשוק של הטובה ובחנויות המובחרות לצבעים וחומרי בניה, ברחבי הארץ.
הפצה ארצית: נשר מברשות
טלפון: 03-831094, 03-825286, 03-824057
פרסום רם

ישראל־מצרים

טאבה עכשיו: ישראל ויתרה

מאת יוסף חריף

מומחה עולמי קבע: יש חשיבות מכרעת לנוסח השאלה המרכזית שתוצג לבורר □ אחרי מאבק ארוך זכו המצרים בעיקר – ייקבע מיקום עמודי הגבול

לפני שהחלו השיחות עם המצרים על הדרכים ליישוב בעיית טאבה, כשהיה ברור שבסופו של דבר לא יהיה מנוס מלמסור את המחלוקת להכרעה בבוררות בינלאומית, הוזמן לישראל בחשאי המומחה העולמי למשפט בינלאומי, אלי לאוטרפכט.

בהתייעצות עלו כל השאלות הנדרשות: במה עדיף פישור על בוררות, האם ניתן לשלב אותם, מהן מעלותיה וחולשותיה של בוררות בינלאומית. בסופה, קבע המומחה דבר שהוא, כהגדרתו, עיקרי: יש חשיבות רבה, אולי גם מכרעת, לנוסח השאלה המרכזית שתוגש לבורר בשטר הבוררות.

יותר משנה נאבקו משלחות ישראל ומצרים על נוסח „השאלה המרכזית". ישראל הציעה שהבורר יקבע היכן צריך להיות הגבול בין מצרים לישראל. שורת ההגיון אומרת שאכן זו השאלה. שהרי אם צד אחד טוען כי הגבול נמצא כאן והצד השני טוען שהגבול נמצא שם – צריך הבורר לקבוע היכן הגבול.

אבל לכל אורך השיחות דרשו המצרים בתוקף שניסוח השאלה שתוצג לבורר תתייחס אך ורק למיקום עמודי הגבול ושאין להתייחס לקביעת הגבול עצמו.

לכאורה, בתנאי זה אין כל טעם וצורך בבוררות, שהרי ידוע היכן ממוקמות עתה אבני הגבול. כדי להציל את השיחות מכשלון הציעו האמריקנים פשרה – לנסח את השאלה כך: היכן צריך להיות המיקום הנכון של עמודי הגבול. בכך רצו לפצות את שני הצדדים. אבל המצרים דחו את הפשרה: התוספת עשויה לרמוז כי המיקום הקיים אינו המיקום הנכון.

והנה, אחרי כשנה הוגש לחברי הקבינט הנוסח הסופי של שטר הבוררות ובו סעיפי־סעיפים טכניים. אבל העיקר – הגדרת השאלה המרכזית לבורר – הוא בעצם כפי שהמצרים רצו: על הבוררים לקבוע את מיקום עמודי הגבול.

אמנם יש איזה נספח שבו מובעת השגתה של ישראל לגבי הימצאותו של „העמוד האחרון" ובו, „דרך רמז", יש התייחסות לעמדת ישראל. אבל אם לשאלה המרכזית בנוסח שטר הבוררות יש משקל מכריע, כי אז לנספח הישראלי אין ערך רב. הוא טוב אולי ל„הוכיח" בקבינט שהכניעה הישראלית – שבאה בלחץ אמריקני – לא היתה מוחלטת.

יקשה לממשלה שלא להודות שבכמה סעיפים מהותיים ויתרה ישראל למצרים. שום פעלולי ניסוח והבטחות הגיגיות שנתנו המצרים בעל־פה לא יוסף על כך.

בהחלטת הקבינט מה־12 בינואר נקבע כי „יוסכם על לוח־זמנים לביצוע ההסכמים שנחתמו בין ישראל לבין מצרים בתחומי המסחר, התיירות, התחבורה, התעופה האזרחית, התרבות והדו־שיח המדיני". זה היה צריך להוות כעין שסתום־בטחון נגד הפרת ההתחייבויות המצריות. לאמר, אם לא תעמוד מצרים בלוח־זמנים בביצוע ההתחייבויות שתיטול עליה בכל תחום ותחום, תהיה ישראל זכאית לחזור בה מהליכה לבוררות בענין טאבה.

במציאות – אין התחייבות מצרית כזאת.

נכון, בתיק המיוחד שנמסר לחברי הקבינט מצוי נייר שכותרתו „סיכומים עם נשיא מצרים" ובו דברים מרגיעים. אך לא כולם סוכמו עמו בכתב ואין להם משקל משפטי מחייב כמסמך הקובע לוח־זמנים וכורך את מימוש תנאי הבוררות במימוש לוח־הזמנים לביצוע ההתחייבויות.

מובארך מדבר על כך, שאחרי חתימת שטר־הבוררות יוחזר השגריר המצרי לתל־אביב ותתקיים פגישה בינו לבין ראש הממשלה שמעון פרס ל„סיכום הנושאים הבילטראליים", כביטוי לחידוש הדיאלוג המדיני. „בסיכומי הנשיא" מדובר בהרגשת הצורך לחזק את המגעים ההדדיים בכל המישורים. במסגרת ההתחייבות למימוש הסכמי הסחר יתן הנשיא הוראה „להסרת ההגבלות על הסחר עם ישראל". גם „תיבדק כל תלונה בנושא הסחר". בתחום התרבות, מדובר ב„עידן חדש" ובתחום הכלכלה והתיירות מדובר בפגישת נגידי הבנקים של שתי המדינות.

עוד: „חילופי מומחים תוך שלושה חדשים", „חיסול פרוצדורות" שהכבידו על הסחר, חבילות תיירות על בסיס שווה, חילופי עתונאים. מובטחות „תקשורת חיובית" ואפילו יש מחויבות למניעת תעמולה עוינת לישראל, אם כי בתחום זה אמרו המצרים במפורש כי „הביצוע יהיה הדרגתי".

אין לזלזל בהבטחות נשיאותיות שכאלה. אבל הנסיון מלמד שהבטחות כאלה בדיוק כבר ניתנו לישראל באפריל 1982. גם אז דובר בצורך בדיאלוג מדיני, ולא עוד, אלא שנקבע שכדי לפקח על מימוש הנורמליזציה ייפגשו שרי החוץ של שתי המדינות פעמיים בשנה, אחת לששה חדשים.

כל מה שהובטח לישראל (כדי להבטיח את ביצוע השלב הסופי של הנסיגה מסיני) היה „ברגע נשיאותי". מי שרוצה להאמין כי הפעם זה יהיה אחרת ושלא רק לפני פינוי טאבה, אלא גם אחריה, יתממשו כל הסיכומים האמורים של הנשיא, רשאי להאמין בכך.

והנה, אחרי שויתרו בשאלה המרכזית שתוצג לבורר, ואחרי שויתרו על לוח־הזמנים, עמדה לדיון הצעה ישראלית (סעיף 7 מהחלטת הקבינט): „יוסכם על הסדרים שיחולו בטאבה לאחר תוצאות הבוררות. הסדרים אלה יכללו גישה חופשית, המדרי בכתובן והסדרים לגבי המתקנים הקיימים".

לכאורה, זו הצעה שגם המצרים צריכים היו להיות מעוניינים בה. שהרי לפחות להלכה קיימת אפשרות שישראל תזכה בבוררות. האם אין המצרים מעונינים במקרה כזה להנות מגישה חופשית והסדרים אחרים שיחולו במיוחד לגבי טאבה?

מתברר שלא. המצרים כה משוכנעים שטאבה תוחזר לידיהם עד שאין הם רוצים בשום הסדרים עם ישראל. הם דחו בתוקף את ההצעה הישראלית ובשום פנים לא היו מוכנים להכליל סעיף כזה באחד הנספחים לשטר הבוררות. דין טאבה יהיה, כך קבעו כל העת בתקיפות, כדין כל איזור אחר בסיני. הסוף – ישראל ויתרה גם על סעיף זה.

הרושם הוא, שלא רק הציבור כבר עייף מהנושא הזה הקרוי טאבה, אלא גם הממשלה. במלחמת־התשה זו, רשמו לעצמם המצרים הישג מוחשי, אף שגם הם ויכבו במקצת את עמדתם בנושא מסויים בלחץ אמריקני.

ככלל יש לומר, כי בלא הלחץ האמריקני על שני הצדדים, אבל בעיקר על ישראל (גם הפעם ניסו האמריקנים לשכנע את ישראל שלה קל יותר לוותר מאשר למובארך, ש„יש לו צרות מבפנים") – ענין טאבה לא היה מסתיים. אמנם לא רק עזר וייצמן, אלא גם שמעון פרס, רצו בסיום פרשת טאבה לפני מימוש הרוטציה. אבל אילו היה הליכוד מתעקש ותובע רק שהממשלה תממש את החלטת הקבינט מה־12 בינואר, שעליה הסכים ראש הממשלה – ספק אם בשל כך היה יוצר משבר.

הנוסח הסופי של שטר הבוררות על כל נספחיו רצוי ונוח יותר למצרים. אבל לפחות מבחינה „קוסמטית" הוא נראה טוב למדי גם לישראל (ביחוד הפרק ההגיגי של סיכומי הנשיא מובארך). כיוון שכך, התעקש ראש הממשלה בישיבת הקבינט בליל תשעה באב (מישהו העיר בישיבה: נקווה כי אין בתאריך משום סמל ל„חורבן" שיומט עלינו בטאבה), שאישור שטר הבוררות ייעשה בו ביום.

כשמישהו ביקש לדחות את הדיון ליומיים־שלושה כדי להיטיב ללמוד את הניירות, דחה פרס את ההצעה: אי אפשר עוד לדחות. זה יכול לגרום לזעזוע. כל העתונות יודעת שאנו יושבים וצריך לגמור...

לא ברור איזה „זעזוע" יכול היה להיגרם אילו התחשבו בשר האוצר, משה נסים, ש„ישב על קוצים" מפני שרצה ללכת לבית־הכנסת לומר קינות (אחרי שנשללה ממנו אפשרות לאכול סעודה מפסקת ראויה לפני הצום). אבל פרס „רצה לגמור".

היתה עוד הצעה בישיבה: מטעמים טאקטיים כדאי לדחות את הדיון לשבועיים, עד שיסתיימו כל הדיונים בין משלחות ישראל ומצרים. שהרי – כך אמר, כמדומה, אריאל שרון – אם אנו מוכנים לחתום כבר עכשיו על שטר הבוררות, מה יהיה התמריץ למצרים לבוא לכלל פשרה בסעיפים שעדיין נשארו לבירור?

אבל חוץ משרון וארנס, לא נמצא בקבינט מי שהתנגד להצעתו של ראש הממשלה לאשר את נוסח שטר הבוררות בו במקום.

שרון סבר, כי אם נגזר ללכת לבוררות על עתיד טאבה, יש לפחות להבטיח שהתמורה המצרית תמומש הפעם ותהיה מעוגנת במחויבות רצינית יותר מאשר סתם הבטחות, שכמותן כבר שמענו פעמים רבות בעבר. גם הנוסח הסופי של שטר הבוררות לא נראה לו. לדעתו לא היה הכרח לוותר למצרים בענין זה.

גם משה ארנס סבר כי „היה עלינו להיות נאמנים להחלטת הקבינט מלפני שבעה חדשים". במאמר מוסגר העלה ארנס בישיבת הקבינט האחרונה עוד נימוק אחד: החזרת טאבה תהווה מכה קשה לאילת. עלינו לדאוג לאילת, אמר. לכולנו יש מצביעים שם. אנו אנשים פוליטיים...

בין כה וכה, הפור נפל ועתה אין כמעט ספק שבתוך שנה או קצת יותר מזה תשוב טאבה להיות מצרית. על כל פנים, אחרי ישיבת הקבינט ביום ד' לא נמצאו בו אופטימיסטים רבים מדי לגבי גורל המקום הזה.

רק להלכה יש אפשרות שבוררות בינלאומית תפסוק, בתנאים הקיימים, לטובת ישראל. מכל מקום, האמריקנים, שמילאו תפקיד מרכזי למדי בעיבוד הנוסח הסופי, מנסים לשכנע כל צד – כנראה כדי לשמור על רוח הטובה – כי „יש לו סיכוי".

אי אפשר שלא להתרשם גם ממידת הרצינות של האמריקנים. ככלות הכל, הם התדיד השיגו בידי ישראל והוא, שלפני שתחל הבוררות יתקיים תהליך של פישור, כפי שתבעה ישראל. ענין הפישור אמנם מודגש בשטר הבוררות ואף הוא ייעשה בידי הבוררים הנבחרים.

האם הכוונה היא לתת רק „פיצוי" כלשהו לישראל אחרי שויתרה כל כך למצרים?

מי שעקבו אחרי המשא ומתן ועמדת ארה"ב בו, אומרים כי הכוונה הרבה יותר עמוקה: וושינגטון חוששת מפני התוצאות של „האפשרות התיאורטית" שמצרים עשויה להפסיד בבוררות. מה יהיה אז לארה"ב אין ספק. שום משטר במצרים לא יוכל לעמוד בתוצאה שכזאת, ודאי לא משטרו של מובארך. לכן מייחסים האמריקנים משקל מיוחד לענין הפישור ואין הם רוצים לראות בו רק הליך המקדים את הבוררות, לצאת ידי חובה ותו לא.

האמריקנים הדהד בנושא זה גם בשל רם: אולי טוב הפישור דווקא למצרים וייקל לשכנע אותם בכך. זה אומר בעצם החזרת טאבה לריבונות מצרית ומתן גישה ליברלית, אם גם מבוקרת, לישראלים לאותו איזור, וביחוד ל„מתקנים הקיימים" בו עתה.

נדמה, כי לא יקשה לשכנע בכך את ישראל. אבל כתמיד, הדבר תלוי ברצונה של מצרים. היא זכתה עתה בקלפים טובים שלא היו בידיה עד כה, ודרושה לה מידה רבה של ריסון ושיקול־דעת כדי שלא להצר על הקשה כולה.

אם אכן פניה של מצרים לשלום אמת ולמימוש כל „הסיכומים של הנשיא", כי אז ראוי היה לה להביא בחשבון כי גם לישראל יקשה לוותר כליל על טאבה. שבלא הסדר המושתת על הסכמה הדדית, תישאר טאבה לאורך זמן כמבצע פתוח, אשר יכאיב לשני הצדדים.

משלחות ארה"ב (מרפי מימין): כניעה בלחץ אמריקני (צילום: אי.פי.)

חוסני מובארך: ישראל לא תוכל עוד לקבל תירוצים (הצלום: „גאמא")

גם אחרי טאבה: לא סחר, לא תיירות

מאת שמואל שגב

האומנם יתן מובארך לישראל תמורת טאבה את מה שלא נתן לה סאדאת תמורת סיני? – שואלים ספקנים □ כיום אין מסחר, אין תיירות ואין קשרי תרבות, אך למצרים גם אין מה להציע בתחומים שהם מעבר ליכולתה הכלכלית

ההסכמה העקרונית שהושגה עם מצרים בעניין טאבה עוררה הערכות ישראליות מנוגדות ביחס לכוונותיו של הנשיא מובארך, לאחר החתימה על שטר הבוררות. בעוד שהכל תמימי־דעים שמצרים לא תוכל עוד להתכחש להבטחותיה לארה"ב ולישראל והיא תחזיר את שגרירה לתל־אביב ותקיים את הפסגה פרס־מובארך, עוד לפני הרוטציה – נחלקות הדעות ביחס למידת הנורמליזציה הצפויה ביחסי שתי המדינות.

המחייבים הכרעה מהירה בעניין טאבה, מאמינים שהנשיא מובארך אכן יבטל את ההגבלות הפוליטיות על קשרי הסחר, התרבות והתיירות עם ישראל. ואילו הספקנים שואלים: האומנם יתן מובארך לישראל תמורת טאבה את מה שסאדאת לא נתן לה תמורת סיני?

גם אלה המחייבים הסכם מהיר עם מצרים, אינם רשאים לבטל במחי־יד את טענות הספקנים. מאז נחתם חוזה השלום עם מצרים במארס 1979, נחתמו כ־50 הסכמים בתחומי המסחר, התיירות והתרבות, אך אף אחד מהם עדיין לא בוצע. להוציא את עניין הנפט – ישראל קונה ממצרים כשני מיליוני טון נפט בשנה ומכרה אשתקד למצרים תזקיק־נפט ב־60 מיליון דולאר – אין, למעשה, יחסי מסחר בין ישראל למצרים. במחצית השנה הנוכחית מכרה ישראל למצרים סחורות ושירותים ב־1,3 מיליון דולאר בלבד, בעוד שבכל שנת 1985 לא עלה היצוא הישראלי למצרים על ארבעה מיליוני דולאר.

פער שלילי זה בולט יותר בתחום התיירות. מאז נחתם חוזה השלום, ביקרו במצרים כ־200 אלף ישראלים, בעוד שמספר התיירים המצרים בישראל לא עלה באותה תקופה על כמה מאות. הסטאטיסטיקה המצרית הרשמית מצביעה אמנם על כמה עשרות אלפי תיירים מצרים שביקרו בישראל, אך מדובר בעיקר בפלשתינים שקיבלו אזרחות מצרית ובאו לבקר את קרוביהם ברצועת עזה. תיירות מצרית, במובן הרגיל של המלה, עדיין לא התפתחה.

בתחום קשרי התרבות, המצב עוד יותר עגום: נוסף על חוזה התרבות, קיים פרוטוקול המפרט את פעולות התרבות ששתי המדינות אמורות לבצע. פרוטוקול זה מתחדש מדי שנה בשנה, אך זה שנתיים חידוש הפרוטוקול מתעכב בשל התמשכות משבר טאבה. וכך, מאז חתימת חוזה השלום, לא קיימה מצרים בישראל אפילו פעולה תרבותית אחת ואילו הפעילות הישראלית מוגבלת לפתיחת מרכז המחקר הבין־אוניברסיטאי ולהשתתפות ישראלית בלתי־סדירה בירידי־הספרים.הב־ מסחר בקאהיר.

הפעילות התרבותית הישראלית מוגבלת כיום למרכז המחקר הבין־אוניברסיטאי שהוקם בקאהיר על־ידי פרופ' שמעון שמיר מאוניברסיטת תל־אביב, והמנוהל כיום על־ידי פרופ' גבי ורבורג מאוניברסיטת חיפה. מרכז זה מקיים פעילות מדעית חשובה, אך הוא מוקע מדי פעם בפעם בעתונות המצרית כ„מרכז הריגול הישראלי" וראשיו מתוארים כ„סוכני המוסד הישראלי". רק בתחום אחד, מגלה מצרים פעילות „תרבותית" ענפה: עתוני האופוזיציה במצרים, אך גם העתונות הרשמית, תוקפים בחמרה את ישראל ומנהיגיה והם מלווים, לעיתים, את התקפותיהם בקאריקאטורות ארסיות, בעלות אופי אנטישמי. אך לפני ימים מספר, פורסם בעתון הממשלתי „אח'באר אל־יום", מאמר מפרי־עטו של אחד מחמוד סהראני, שבו כונה שמעון פרס „ראש ממשלת האויב".

עד כאן העובדות. אך תהיה זו טעות אם ישראל תשעבד את מדיניותה להתנהגותה של מצרים בעבר ולא תעניק לנשיא מובארך אשראי נוסף בנושא הנורמאליזציה. באותה מידה – יהא זה משגה חמור יותר, אם ישראל תפתח ציפיות מוגזמות, שיהיו מעבר ליכולתה הכלכלית של מצרים.

ישראל לא תוכל עוד לקבל תירוצים מצריים כסיבות לאי־ביצוע הנורמאליזציה. כך, למשל, ישראל חייבת לדחות על הסף טענה – אם תושמע – כאילו היעדר תיירים מצרים קשור במחלוקת על הבעלות על המינזר הקופטי בירושלים (דייר אל־סולטאן), או שהיחסים הכלכליים נשארו מוגבלים בשל „חוסר התקדמות" בנושא הפלשתיני.

אך מעצבי המדיניות הישראלית, בגבשם את עמדותיהם לגבי מצרים, אינם רשאים להתעלם ממצבה הכלכלי החמור של מדינה זו. מאז נטשה מצרים את ברית־המועצות וחזרה לחיק של העולם המערבי, היא צברה חוב חיצוני העולה על 36 מיליארד דולאר. חובותיה בתחום הרכש הצבאי מארה"ב לבדה מסתכמים ב־4,5 מיליארדי דולאר וכל מאמציה להשיג שמיטת חובות, או להשיג מקרן המטבע הבינלאומית הלוואות חדשות, כדי לפרוע חובות קודמים – עלו עד כה בתוהו. הקרן נתנה הלוואה כזאת לביצוע תוכנית צנע כלכלית, שבמסגרתה יבוטלו הסובסידיות על מצרכי מזון חיוניים והלירה המצרית תפוחת בשיעור ניכר. ואילו ארה"ב תובעת ממצרים לצמצם את המנגנון הממשלתי ומבלי להצהיר על כך בפומבי – לבטל גם את התחייבותו של הנשיא סאדאת להעסיק בממשלה את כל בוגרי האוניברסיטאות, אפילו אם אין צורך בהם.

עד כה, אין הנשיא מובארך מעז לקבל תביעות אלה. לנגד עיניו של מובארך עומדות לא רק מהומות המזון שפרצו בחודש ינואר 1977, אלא גם התמרדות כוחות „המשמר הלאומי" בקאהיר, לפני כשנה. עקב זאת, נבצר ממצרים לבצע את תוכניות הפיתוח שלה ולהגביר את קצב ההשקעות הזרות בארצה.

דבר זה בולט במיוחד בסיני. חרף הבטחותיהם של סאדאת ומובארך להפך את מידבר סיני ל„גן פורח", כדי להוכיח לעולם שגם מצרים מסוגלת לעשות מה שישראל עשתה בצפון־סיני ובמפרץ־שלמה, נעשה בעניין זה מעט מאוד. לעומת 17 מיליארד דולאר שישראל השקיעה ב־14 שנות נוכחותה בסיני, הקציבה מצרים בתכנית החומש הכלכלית שלה 850 מיליון דולאר בלבד לפיתוח צפון־סיני ועוד 160 מיליון דולאר לדרום־סיני. אך גם סכום זה, מצרים מתקשה לגייס.

הרעיונות להשקות את המידבר במימי הנילוס נגנזו משום שלפי האומדנים האופטימיים ביותר מחיר מע"ק של מים יעלה פי שלושה ממחיר המים בעמק הנילוס. וכך, אם לפני ארבע שנים הבטיחה קאהיר להשביח 120 אלף דונם בסיני, השביחו בקושי 4,000 דונם בלבד. הוא הדין בתוכניות להפנות לסיני את עודף האוכלוסין ממצרים. מול התוכניות לשכן בסיני כשני מיליוני תושבים, ניתן היה לרכז עד כה כמה אלפי מצרים בצפון־סיני. כל התחשיבים הראו שהאספקה שסופקה למצרים אלה עולה למצרים פי כמה ממחיר הסחורות והשירותים שהיה אפשר לקבל בישראל, אך קהיר אינה מסוגלת מטעמים פוליטיים להחליט על צעד מעין זה.

המצוקה הכלכלית במצרים גוברת מיום ליום ומצוקה זו החריפה גם בשל ירידת מחירי הנפט בעולם ומשבר התיירות. על פי אומדן, הצטמקה הכנסתה של מצרים בשנה שעברה כתוצאה ממיעוט התיירים, ירידת מחירי הנפט, צמצום התנועה בתעלת סואץ והפחתת ההעברות של מטבע חוץ מפועלים מצרים במפרץ הפרסי לבני־משפחותיהם במצרים – בכ־4,5 מיליארדי דולאר. אם נוסיף לכך את העובדה שכל 20 שניות נולד במצרים תינוק חדש ושיעור הריבוי הטבעי (לידות מינוס פטירות) מסתכם ב־1,2 מיליון נפש לשנה, נוכל להבין את המיגבלות הקיימות במצרים ביחס להרחבת קשרי־המסחר והתיירות עם ישראל.

על כן, בבואנו להעריך את מה שצפוי בתחום הנורמאליזציה לאחר פסגת פרס־מובארך, טוב יהיה אם נבהיר למצרים שאין אנו מקבלים תירוצים מדיניים לסאנקציות כלכליות, אך באותה מידה טוב אם נשווה לנגד עינינו את מיגבלותיה הכלכליות של מצרים ולא נצפה ליותר ממה שאמצעיה של ארץ היאור מאפשרים לה בתחום המסחר והתיירות.

נהגים בכביש: הורגים ונהרגים

אמי נדרסה למוות, באותו זמן חשבתי שאני נהג מעולה, מלך הכביש, שנאתי את הנהג הדורס ולא תפסתי שאני דומה לו □ אב שכול, מומחים, שוטרים ורופאים מביעים דעתם על הקטל בדרכים ומניעתו □ נהג אגד: אויב המאבק בתאונות הוא השיכחה, צריך יותר שטיפת־מוח, כמו שמוכרים מוצר □ פסיכיאטר: הנהג הישראלי אינו חולה־נפש, הוא ראי של החברה

מאת יצחק בן־חורין

אמא שלי נדרסה בתאונת דרכים. זה קרה בדיוק לפני 14 שנה. ירדה מהמדרכה אל מעבר חציה ונדרסה למוות בפגיעת משאית. בשבילי, הקטל בדרכים הוא טראומה אישית, לא סטטיסטיקה שמדווחים עליה בכל יום ששי ברדיו.

נהג המשאית ההוא תויק אצלי כמישהו שבטחונו האישי מחייב אותו להיזהר ולשמור מרחק ממני. מעולם לא נתתי לעצמי דין וחשבון על הרגלי הנהיגה שלי עצמי. מן הסתם הם היו דומים מאד לשלו.

חשבתי אז שאני נהג מעולה. שהזקנים האוחזים בהגה בשתי ידיים כששרירי הצואר שלהם תפוסים תמיד, חייבים למהר לפנות לי דרך. מר ישראלי מלך הכביש, וירטואוז יחיד ומיוחד. העינים קולטות את כל מה שקורה באופק ומעבר לו. התגובה מהירה כברק. מחוסן מפני כל הפתעה, משוחרר אפילו מהתחלפות הצבעים ברמזור.

כשנהגתי בכביש המהיר ניו־יורק־שיקאגו ראיתי בפעם הראשונה נהגים אחרים מצביעים לעבר הגולגולת ומסובבים אצבע, סימן בינלאומי למשוגע. לקח לי זמן להבין שהם מתכוונים אלי.

במינבוס הסיע אותי נהג קשיש לנמל התעופה. הוא החמיץ את היציאה מהאוטוסטראדה רק בגלל ששכח לאותת בזמן וביצע ביוזמתו עיקוף מעצבן שגזל מאתנו זמן רב. אז חשבתי שהוא מרובע וגיחכתי ביני לביני.

טוב שלפחות שתקתי. היום אני יודע שהוא צדק ושאני לוקה במחלה ישראלית אופיינית, שאחד מסימניה הוא „סמוך". היום אני רוצה להיות כמו הזקן ההוא ממינבוס וזה לא מצליח לי. משתדל להיות בסדר, אבל זה כבר לא כל כך יוצא.

כשהמומחים מדברים בתקשורת על הצורך בהחלת המוגנים, אני מבסוס שאותי, לא גילו. אני מכיר כמו כל נהקון מצוי להרגלי נהיגה מפחידים ובלתי ניתנים לריסון. משתמש במאותתים בהסכמה מופלגת. בניגוד משווע לשגעון שלי לזנק מנתיב לנתיב, המסתיים ברמזור הקרוב, על פי רוב במפגש מתסכל עם מרבית העקפים.

דין וחשבון אמיתי נתתי לעצמי לראשונה לפני כשנתיים, כאשר מצאתי בתיבת הדואר הזמנה להתייצב לשיעורי נהיגה מונעת. שמונה נקודות תאיום בשלילת רישיון הנהיגה הפכו אותי בן־לילה לנהג נעים הליכות, השומר מרחק של שלושה עמודי חשמל מהרכב הנוסע לפני.

נוכחות של ניידת משטרה בשטח עירוני הועה מוגברת ומבט חטוף במד המהירות, שחרור הרגל מלחיצה על הדוושה ותפילה חרישית שאורון־שוטר יהיה במצברותו סביר.

הנוכחות הדלה של המשטרה בכבישים הזמן עשו את שלהם. לא פעם אני מבחין בשוטרים, לא בתפקיד, המבצעים עבירות תעבורה חמורות.

ניסיון הגמילה הראשון שלי נסתיים בכשלון. חזרתי להיות מלך הכביש. השבוע שוב דיברו המומחים על מרכיב הכביש בתאונות. אני שוב התבוננתי בעצמי במראה.

את הניתוחים המלומדים שלהם כבר השמיעו אבותיהם המומחים בשנות החמישים, הששים והשבעים. מי שמעלעל בעיתונים המצהיבים מלפני עשרים ושלושים שנה, נוכח לדעת שאין חדש תחת השמש. השימוש במונח „גל תאונות דרכים" מלווה אותנו לכל אורך הדרך. האדם הרכב הכביש היו כבר אז שילוש לא קודש.

הלב בוכה על הפעוטות שנותרו יתומים בתאונה בתל־חנן. מה יהיה עליהם?

גם לפני 22 בכו על פעוטות שנתייתמו. 26 באפריל 1964, בכביש לוד־פתח־תקוה. משאית צבאית פגעה במכונית קטנה מסוג „דפין" ומחצה אותה. שתי משפחות שלמות נקטלו – משפחות מרדוך וחכימי. שבעה מצאו את מותם. רק אחד מרדוך בן חמש נחלץ פצוע קשה מבין חלקי המתכת המעוכים.

בבית נותרו אז שני תינוקות. כולם בכו על ליאורה חכימי וזילפה מרדוך שהועברו למעון פעוטות של ויצ"ו בתל־אביב. שני יתומות. שרידים לשתי משפחות שנמחקו בתאונה בכביש לוד.

22 שנה עברו. אחד כבר בן 27, הנותן לפני שבועיים, אפילו נוהג ברכב. אבל על התאונה ההיא הוא מסרב בתוקף לדבר. „אפילו אתי הוא לא דיבר אף פעם על התאונה. לי עצמי אין מה לומר. הייתי אז בת כמה חודשים, לא זוכרת שום דבר", אמרה השבוע אחותו זילפה. גם ליאורה לא מדברת.

מאז אותה תאונה, הוצבו אינספור תמרורי־אזהרה. לפני שנה היה הלם אסון הרכבת בהבונים. עכשיו – הפצ־יבה, כביש הערבה, תל־חנן. קטל בדרכים. מה, לעזאזל, צריך לעשות?

יצחק שפירא, בן 63, מחיפה, שכל את בנו בכורו חיים, מכונאי מטוסים, בתאונה לפני שבע שנים, כשהבן היה בן 32. האב אומר: „כבר בשבעה החלטתי להציב על רכבי שלט 'היקר לנו ניספה בתאונת דרכים – סע בזהירות'. במשך שנה נסעתי עם השלט והבחנתי שהנהגים שומרים מרחק, לא צופרים ולא מקללים ליד הרמזור.

„שיביאו נהגים לחדר־מיון"

ד"ר בהיים בולמן, מנהל חדר המיון בבית החולים „רוקח" בתל־אביב: „כואב לראות פצועים שמגיעים מתאונות שאפשר למנוע. אנשים מתים סתם. יכול להיות שאם נהגים יובאו לחדר המיון בזמן שמביאים נפגעי תאונה קשה, אולי זה ירתיע.

„אני מוכן להקצות מקום לנהגים שיצפו בטיפול בנפגעי תאונה. לפחות שיביאו משתתפים בקורס נהיגה מונעת. במשטרה יודעים כשיש תאונה. צריכים לבוא לראות.

„האמת, אני לא בטוח שזה היה עוזר. יכול להיות שהנהג יזכור את מה שראה בדיוק חמש דקות. לא יותר. עוד אין לי מה להציע".

„אני האיש שהמציא את הסטיקר 'די בתאונות'. אבל אני מתוסכל שאני לא מצליח לתרום יותר. אני מנסה להיכנס לשידור תכניות רדיו בנושא התחבורה ולהתריע. כ־15 אלף איש נהרגו בתאונות דרכים מאז קום המדינה. לכל משפחה מודבקת כזו של נפגעים יש, נניח, שתי מכוניות. אם נצליח להתארגן ונדביק תווית שחורה על 30 אלף מכוניות – התועלת תהיה גדולה".

ד"ר משה בקר, חוקר בכיר במכון לחקר התחבורה בטכניון ויועץ לוועדת הכנסת במלחמה בתאונות בדרכים: „הוכנה תכנית־אב לחמש שנים למלחמה בתאונות דרכים שפורסמה ביוני 1984. התכנית היתה אמורה להתחיל להתבצע ב־1985, אבל לא מקדמים אותה בקצב הרצוי.

„הגידול בתאונות בדרכים התחיל בארבעת החודשים הראשונים של 1986. מינואר עד אפריל כבר היה גידול של 16 אחוז בתאונות בדרכים. איש לא נזעק. המערכת נכנסה לדיפיון. אם הממשלה היתה מתייחסת באותה רצינות לנפגעי תאונות דרכים כמו לנפגעי פעולות איבה, היינו יכולים לצמצם את הקטל בדרכים באחוזים ניכרים. בבטחון משקיעים אלף דולר לנפש לשנה, בבטיחות בדרכים – 15 דולר לנפש. זה כולל פיתוח מערך הכבישים.

„מה אני מציע? להקצות עשרים אחוז מהכנסות המדינה מבעלי הרכב לתשתית ובטיחות בדרכים.

שר התחבורה חיים קורפו: „הכנו תכנית־חומש לשיפור תשתית הדרכים בהשקעה של 450 מיליון דולר – תשעים מיליון דולר בשנה. התחלנו בכבישים האדומים, 220 ק"מ בהשקעה של 220 מיליון דולר. בשבוע שעבר העבירה הוועדה השרים לבטיחות בדרכים – עוד 15 מיליון דולר לסלילת קטעים מסוכנים בתשעה כבישים מסוכנים.

„יש לנו בעיה. בשנת 1972 היו כרבע מיליון כלי רכב וההשקעות בתשתית היו 154 מיליון דולר בשנה. ב־1985 ירדה ההשקעה ל־38 מיליון דולר לשנה למרות שמספר כלי הרכב גדל מאז ל־809 אלף.

„נגדיל את מספר הניידות לבטיחות בדרכים ונגביר את הפיקוח על מכוני רישוי. הניידות שלנו יתפסו מכוני רישוי שהעבירו רכב לקוי. נפעל להורדת המיסוי על צמיגים ועל מזגנים, כי הוכח בעליל שמזגן הוא אביזר בטיחותי ממדרגה ראשונה. מיסוי על צמיגים. נחייב כל נהג ישראלי לעבור הדרכה והשתלמות חובה. נבדוק לימוד חובה של נהיגה מעשית ומבחני נהיגה לבתי הספר. בשבוע הבא אפגש עם שר החינוך לקדם את הנושא. נשנה את מתכונת שיעורי הנהיגה כך שמבוגרים יעברו מסלול קשה הכולל נהיגת לילה ונהיגה מחוץ לעיר.

„ההרתעה היא הדומיננטית. משטרת תנועה זה צו השעה. הדבר החשוב ביותר כדי לאכוף את החוק ולהרתיע. נוכחות מאסיבית גלויה של המשטרה, של מאות מכוניות ואופנועים עם שוטרים במדים. רק הם יתקינו נהיגה עבריינית".

ניצב משולם עמית, ראש אגף המבצעים במשטרה: „משטרת ישראל פועלת במבנה ארגוני המבוסס על תקני כוח אדם המוקצים לה. יש מקום להגדיל את כוחה של המשטרה בכוח אדם ואמצעים, אך הדבר לא ניתן למימוש במצב הכלכלי של המדינה. מערך התנועה מנוצל בצורה יעילה על מנת לתת תשובות במסגרת מגבלות כוח האדם.

„גם אם כל אלפיים כלי הרכב המצויים בשימוש משטרת ישראל היו עוסקים אך ורק בנושא התנועה, הם היו טיפה בים של כ־800 אלף כלי רכב. לכן, כאשר בוחנים את כמות השוטרים ביחס לאורכם של הכבישים ולמאות אלפי כלי הרכב שנעים בהם – המשטרה איננה בולטת. שוטרי התנועה שאינם נראים כביכול רושמים בכל שנה יותר ממיליון דו"חות תנועה, חוקרים ובודקים כ־12 אלף תאונות דרכים בשנה, עוסקים יומיום בהכוונת התנועה בכבישי הארץ.

„ההתמודדות בתאונות דרכים איננה יכולה להיות מוצגת כעניינה של המשטרה בלבד. למעשה, המשטרה נקראת להתמודד עם 1,5 מיליון מחזיקי רישיונות נהיגה שחלק גדול מהם אינם מגלים את הזהירות המתבקשת והציות לחוק. החינוך של הנהג צריך להתחיל עוד לפני שנעברה העבירה הראשונה על הכביש. אכיפה, מרתיעה ככל שתהיה, לא תוכל אף פעם לתת פתרון לכל עבירה או שיקול מוטעה של נהג.

„המשטרה מצמצמת חופשות של שוטרים, הוליסה להאריך את שעות המשמרות, ולשים דגש באכיפת עבירות בתנועה על חשבון נושאים אחרים, כהכוונת רכב ועבירות חניה. נציע לבחון חקיקה לחיוב רכב כבד ורכב ציבורי המסיע נוסעים, להתקין טאכוגרף, מכשיר הרושם את פעולות הרכב. נציע להקים מערך לבדיקת מצב בריאותם של הנהגים ונציע לסמן ולהגביל נהגים קשישים".

איתן בן־יהושע, מנהל המינהל לבטיחות במשרד התחבורה, שהיה ראש מחלקת התנועה במשטרה: „הגישה המערכתית כוללת אכיפה ומערכת השיפוט, ההסברה והחינוך התשתית. גוף אחד אינו יכול לעשות ולהשפיע לבדו. אולם לדעתי משטרת תנועה ארצית תפתור בעיה גדולה של שינוי נורמות התנהגות של הנהג הישראלי.

„תאונות נגרמות בדרך כלל על־ידי עבירות. כאשר אתה רואה שיש אכיפה הסיכוי להיתפס רב, אתה משנה את נורמות ההתנהגות. אם אתה עובר פחות עבירות, יש סיכוי סביר שיהיו פחות תאונות. השיקול אם להקים או לא להקים משטרת תנועה ארצית, לצערי בידי משטרת ישראל. המשטרה גורסת כי העלות איננה מצדיקה את התועלת ושהתפקיד שממלא המפקד המקומי כולל גם אחריות על נושא התנועה".

פרופסור מיכאל בלקין, מנהל המכון לראיה בבית־החולים שיבא: „יש מעט מאד קשר בין תפקודי הראיה לבין תאונות דרכים. מונח לפני מחקר מאנגליה שלפיו נהגים עם הפרעות ראיה אינם גורמים ליותר תאונות דרכים.

„מגיל חמישים מתחילים תיפקודי הראיה לרדת. לכן, מוצע לבצע בדיקת עיניים תקופתיות לאנשים מגיל חמישים ואילך. לא גיבשתי את נוות דעתי כל כמה זמן צריך לחזור על הבדיקה התקופתית. אני מתנגד לבצע בדיקות עיניים לאנשים בני פחות מגיל חמישים".

זאב יואלי מכפר־סבא, נהג אג"ד: „ב־25 שנים על ההגה ראיתי כל כך הרבה ביזיון בכבישים, ביזיון של כמעט־תאונה, עד שלבסוף יש תאונה קשה שמזעזעת. כל המדינה מדברת על זה ומתעסקת במלחמה בתאונות עד... שיש מגעים עם הסובייטים ושוכחים. „האויב הגדול הוא השיכחה.

„צריך להתייחס לעניין גם כשאין תאונות. צריך לדחוף בכוח את ההסברה. יותר שטיפת מוח, כמו שמוכרים מוצר".

יעקב עקנין, מנהל המכון להדרכת והכשרת נהגים, שהקים משרד התחבורה בחודש אוקטובר אשתקד: „הכוונה היא שכל הנהגים במדינה יעברו את הקורס העיוני שלנו. המטרה לרענן את הידיעות מפעם בפעם ולעדכן את הנהגים בחידושים.

„תוך שש־שבע שנים יעברו כל 1,3 מיליון הנהגים בארץ את הקורס. נחייב כל נהג לעבור את הקורס על פי תקנה. יש אפשרות שכל חידוש רכב שלישי, כל שש שנים, יותנה בהשתתפות בקורס. קורס של 18 שעות עם אלמנטים של קורס נהיגה מונעת וקורס נהיגה נכונה. מתי זה יתחיל? אני מחכה לחקיקה".

בשנתיים שעברו נערך ניסוי של לימוד נהיגה בכמה בתי־ספר על־יסודיים. אשתקד הקיף הניסוי 375 תלמידים מ־15 כתות בשלושה בתי ספר תיכוניים. תכנית הלימודים כוללת 42 שעות לימוד (20 שעות עיוניות בכתות ו־22 שעות נהיגה). בשנת הלמודים הקרובה יצטרפו לתכנית עוד עשרים בתי ספר.

„רבין ואני ניצלנו בנס"

יחזקאל שרעבי, נהגו של שר הבטחון יצחק רבין, המלווה אותו 18 שנה: „צריך לפתוח עינים טוב־טוב ולחשוב שהנהג השני הוא טיפש חסר אחריות, מה שלפעמים נכון. אז אתה נזהר כפליים.

„הרבה פעמים ירדתי עם ארבעה גלגלים מהכביש. פעם בכביש ירושלים, משאית דהרה מולי בנתיב שלי. מר רבין היה לידי. ברחתי מהכביש וגם ניצלנו.

„התאונות נגרמות בגלל חוסר עירנות, לא בגלל מהירות. נהגי השרים נוסעים מהר ואין להם תאונות. פה שפשוף פה, שם מכה. זה הכל. נהגים עבריינים צריך להעניש בלי הנחות".

ועדת פרופסור עזרא סדן שמינה שר התחבורה לבדוק את נושא לימוד הנהיגה בארץ, תפרסם בשבוע הבא את ממצאיה. עיקרם: הכנסת מבחני נהיגה תיאורטיים למערכת החינוך העל־יסודית. בשלב שני, הנהגת מבחני נהיגה מעשיים כחובה בבית־הספר. השרים נבון וקורפו ידונו בשבוע הבא בנושא.

רן ליננ, סגן מנהל מינהל הבטיחות בדרכים: „לא צריך לעשות משהו שונה ממה שנעשה עד כה. אתה חושב שבגלל ארבע תאונות דרכים צריך לשנות כיוון? המלחמה בתאונות לא תשתנה בגלל ארבע תאונות, חמורות ככל שיהיו, אלא אם כן נזהה דבר חדש, חמור, שלא ידענו עליו. לצערי, לא למדנו דבר חדש".

התאונה בתל־חנן: שוב בוכים על היתומים, שכחו את יתומי העבר (צילום: שלמה מוסקוביץ)

„ארבעה מיליונים בעלי־בית"

פרופסור שמואל מיאנו, פסיכיאטר, מנהל בית החולים „גהה" אומר: „הנהג הישראלי אינו חולה במחלת נפש. הוא אינו חולה. הוא ראי של החברה. במדינה שבה לא משליכים קליפת בננה ברחוב, שם גם הנהגים יותר זהירים.

„מדובר בסף גירוי נמוך, אי שמירה על חוקים, חוסר כבוד לזולת. הישראלי מתנהג בכביש כאילו הוא שלו, אבל גם בקולנוע הוא נכנס כאילו לה קרנה פרטית. יש פה הרגשת בעלות. ארבעה מיליונים בעלי בית. נוסע ימינה ושמאלה ולא צריך להפריע שיש עוד נהגים בכביש.

„עד היום לא השקיעו אצלנו בנירוזי מצב, לא השקיעו במחקר שיבוא ויגתן פרופיל של נהג המבצע תאונות ושל נהג עבריין. לא בהכרח מי שמבצע הכי הרבה תאונות הוא זה שיעשה את התאונה הקטלנית. לדעתי, מדובר בשני מרגמים שונים. אלה שתי אוכלוסיות שונות. מדובר בבעיות של חוסר סבלנות וסובלנות שיש לנו בחברה.

„קשה לנתק את הנהג הישראלי מהאורח הרגיל. אני חושב שאסור לעשות פרופילים ולהגיע למסקנות. לעתים קובעים תקנות ומחליטים החלטות בתגובה ישירה לאירוע מסויים. יום אחד החליטו שצריך להוריד את חולי הנפש מההגה. אף אחד לא בדק שמספר התאונות שביצעו חולי הנפש היה קטן ביחס לחלקם בכלל האוכלוסיה. למרות זאת, החולים לפני כמה שנים להורידם מההגה. קבעו תקנה. הדרישה שלנו היתה מאד פשוטה, שלפני שקובעים תקנה, שיקבעו שיש לה כיסוי".

ד"ר יצחק מנצור, פסיכולוג ראשי במכון הרפואי לבטיחות בדרכים של משרד הבריאות אומר: „הנהג הישראלי אינו שונה מהנהגים במדינות אחרות. גם אצלנו, כמו בארצות אחרות, יש נהגים הזהירים יותר ויש זהירים פחות. אני לא משוכנע שמישהו יכול להגיע למסקנות מבוססות. אין שום מחקר מבוסס שקבע מרעית כי הנהג הישראלי שונה מהאחרים".

מי אמר שאין מקום בבתי ההבראה של קופ"ח?

יש מקום! בוא לנופש פעיל ומהנה בחודש ספטמבר ותיהנה ממחיר נוח ומיגוון פעילויות.

הזמן ישירות! הזמן בעצמך מקומות בטלפון:

*ארזה מוצא ע"י ירושלים - 02-342291 *כנען בצפת - 069-30834
*מרגוע לעובד באשקלון - 051-36433 *שבי ציון בשבי-ציון - 04-924111
*בית גוריון בכפר החורש - 065-72530 **נוטשפלד במעלות - 04-979881
*בית יערי ע"י כפר-ויתקין - 053-93377 **שפרינצק בנצרת - 065-73006
*בית-ניסן בנתניה - 053-31444 **בנדורי בחיפה - 04-381414
*בית-רמז בזכרון יעקב - 063-90070 ***כנרות בטבריה - 067-91281

*מחיר יום אירוח מלא - 44.- ש"ח
**מחיר יום אירוח מלא - 51.- ש"ח
***מחיר יום אירוח מלא - 54.- ש"ח

המחירים לחברי קופת-חולים הכללית כולל מע"מ

ניתן להזמין גם במרכזי ההזמנות: ירושלים, רח' התקופה 24 - טל. 02-667151; תל-אביב, רח' אבן גבירול 51 - טל. 219211; באר-שבע, שלמה המלך 17 - טל. 057-73772; חיפה, רח' אחד העם 7 - טל. 04-664241; רעננה, אחוזה 56 - טל. 052-454131

הזמנות: טל. 03-443443 לקבוצות תיתנך הנרזה

החולה ההרשמה לחוות בריאות בבית ההבראה "מבטחים" בחודש ספטמבר.

למחזיקי ישראכרט אפשרות של 2 תשלומים בניכוי המקדמה.
המבצע עד 30.9.86 ישראכרט אלא מה.

קופת חולים — ענף ההבראה

טאבה: לא תיירות

דו"ח אומבודסמן

האימה שלא צולמה

משפחתה של כריסטה בעת השילוח: דקה לפני האסון (צילום: אי.פי.)

סיפור הצילום שבו ראו כביכול בני המשפחה את סופה של החללית שבה נספתה כריסטה מקאוליף □ לכך מיוחדת הסקירה במלאת שנה למוסד האומבודסמן ב„מעריב"

מאת גבריאל שטרסמן

ב־29 בינואר נתפרסם בעולם תצלום של סוכנות החדשות אי.פי., שבו נראו בני משפחתה של האסטרונאוטית־המורה כריסטה מקאוליף כשהם המומים וזועקים. אלה היו הוריה של כריסטה, אדוארד (מימין) וגרייס קוריגאן (מאחור) ואחותה ליזה בריסטול (משמאל). על פניהם ניכר האסון שבו הם צופים.

בתמונה אין רואים במה הם צופים, אך בכיתוב לתמונה נאמר: „משפחת המורה האסטרונאוטית כריסטה מקאוליף מסתכלת בטיסת החללית צ'לנג'ר, בעת התפוצצותה".

את התמונה צילם ג'ים קול ולדברי בקיאים בתקשורת, עתיד היה הצילום להידשם כ„אחד מצילומי המאה". התצלום אף זיכה את קול בפרס האגודה הארצית של צלמי עתונות.

זה היה אחד מסידרה של תצלומים, שקול צילם בתוך דקות ספורות.

לא מכבר נתברר, שהסיפור לא היה כפי שחשבו שהיה.

למקרה זה מיוחדת סקירה במלאת שנה לקיום תפקיד האומבודסמן ב„מעריב", העתון היחיד בישראל שהנהיג מוסד זה. יש בו כדי להוכיח כי בכל עתון נופלות לעתים טעויות, שלא העתון אשם בהן.

שום בדיקה מראש לא היתה מונעת את התקלה ההיא, שלא היתה חמורה בנסיבות המקרה וגם לא פגעה באיש. אף על פי כן, עסקו בתיקון הטעות עתונאים רבים, שלא המתינו עד שימצא קורא שיעיר על כך.

ששה חודשים לאחר פרסום התצלום ההוא נתגלה בדרך מקרה, כי הוא נעשה דקה תמימה לפני התפוצצות החללית צ'לנג'ר. מה שהתיימר להיות „הבעת אימה" לא היה אלא השתאות מעוצמת השיגור. האימה היתה עתידה להיות מנת־חלקם של בני המשפחה, אבל היא לא הונצחה באותו תצלום.

הנושא נדון בטור של ארט נאומן, האומבודסמן של „סקרמנטו בי" ועמד במרכזן של כתבות מפורטות בכמה עתונים אמריקניים שפירסמו אותו תצלום.

מכיוון שגם „מעריב" פרסם את התצלום, יש עניין לגולל לפני הקוראים את הפרשה.

בעיקר תמוהה העובדה, שלא כל הלקוחות של אי.פי. פירסמו את התיקון שהעבירה הסוכנות ושהתיקון נשלח חצי שנה לאחר פרסום הטעות.

התקלה נתגלתה הודות ל„שטיפה" שספג ארתור פולוק, צלם העתון „בוסטון הראלד", לאחר שבצילומים שהוא צילם לא עלה בידיו לתפוס את תגובות ההלם של בני המשפחה. מעניין, אמר פולוק, אבל לדעתי הכיתוב לתמונות אי.פי. אינו נכון. הוא אף השווה את צילומיו עם אלה של תחנת טלוויזיה מקומית, שמצלמתה היתה מכוונת לאורך כל השילוח אל פניהם של בני משפחתה של מקאוליף. בבדיקת סרט הווידאו עצרו הבודקים את ההסרטה תשע שניות לפני ההתפוצצות ונוכחו, כי כל הבעות ה„אימה" הנן כבר נראו בשלב זה.

פולוק, שהיה בטוח שלא התמיץ דבר מן האירוע, העז להביע את ספקותיו במאמר שפירסם בכתב־עת העוסק בצילום עתונות. מאמר זה נתפרסם באפריל.

להפתעתו, חזר אותו כתב־עת ופירסם את התצלום השנוי במחלוקת, כשהוא מלווה בכיתוב המקורי – השגוי, לדברי פולוק. הדבר גרר אחריו תגובות קוראים, שביקשו לדעת מי צודק: אי.פי. או פולוק?

בשלב זה נוכח גם הצלם ג'ים קול כי כנראה שגה בכיתוב לתמונה. הוא התקשר לעורכיו ואלה הגיעו עד להרולד ביאל, עורך הצילומים הראשי של אי.פי. בניו־יורק. ביאל אמר כי „יבדוק".

בתוך כך חשף „בוסטון הראלד" את הפרשה תחת הכותרת „התצלום ששיטה בעולם" וגילה כי הכיתוב לתמונה של אי.פי. שגוי. קווין קול (לא קרוב־משפחה של הצלם), ראש הצלמים של „הראלד" אמר, כי נלאו מלהמתין להסבר של אי.פי.

למחרת הפרסום הודתה הסוכנות בשגיאתה, אם כי לא הודתה שהפרסום ב„בוסטון הראלד" הוא שהניע אותה לפרסם את ההודאה. הצלם קול אמר, כי העיר לעורכיו עוד לפני הפרסום בכתב־העת לענייני צילום, שהכיתוב היה שגוי, אבל איש מאנשי „הראלד" לא היפנה את תשומת־לבו לדבר. בתשובה לשאלת האומבודסמן של „סקרמנטו בי" אמר קול, שלאחר שבדק את סרטי הווידאו של השילוח נוכח כי „שגה שלא בכוונה". הוא כיוון את מצלמתו למשפחה, כשגבו לחללית המשולחת, ולא יכול היה לדעת בשלב ההוא מה רואים המצולמים.

איך יכלה לקרות תקלה כזו? הסביר ביאל: „עלינו לזכור שכל מרצו של הצלם מופנה לעבודתו... כל תשומת־לבו נתונה למה שהוא רואה ולמה שהוא חושב. גבו היה אל החללית ובמקום היו רעש והתרגשות. כל העניין לא נמשך אלא דקה ומשהו. אני מבין איך זה קרה אבל יתכן שרבים אינם מבינים".

קול שלח את הסרט לאי.פי בניו־יורק לבדיקה ומשם הגיע הסרט לביקורת נוספת ב„ניו־יורק טיימס".

רק למחרת פרסום הידיעה ב„הראלד" פרסמו אי.פי. ו„ניו יורק טיימס" תיקון לכיתוב השגוי. הצלם שטעה הציע לאיגוד הצלמים להחזיר להם את הפרס שזכה בו.

בעקבות הנסיון הזה, אמר קול כי למד שני לקחים מן הפרשה: „האחד – היה זהיר. האחר – היה דייקן". פולוק אמר: „אין ספק שמעתה ואילך אנהג ביתר זהירות כשאכתוב כיתובים לתמונות".

נאומן כתב: „העניין כולו נראה פעוט על פניו, מה גם שלידתו בתום־לב. אבל הוא מעיק על אנשים המודאגים לשמה הטוב ואמינותה של העתונות".

הלוואי ש„דברים פעוטים" כאלה יעיקו על כתבים ועל עורכים בתקשורת בישראל לעתים קרובות יותר, כי הם הפוגעים באמינותנו יותר מכל.

„הלוואי שהכותב ימות"...

לא האמנתי למראה עיני כאשר נתקלתי לראשונה במלים הללו במכתב שנשלח אלי בתגובה על מאמר כלשהו.

רבים מבין הקוראים שקיבלו ממני מכתבי־תשובה במהלך השנה שחלפה, יודעים כי גם אני לא תמיד שלם עם מה שאני קורא בעתון. אבל טעמי האישי או השקפותי החברתיות אינם יכולים להיות אמת־מידה למה שראוי להתפרסם.

„מעריב" הצטיין תמיד בפתיחותו. כל עוד העובדות שעליהן מתבסס בעל טור הן אמת, הוא זכאי להביע את דעתו בכל העולה על רוחו.

עורכיו הראשים של העתון הקפידו אף על מגבלה אחת: שב„מעריב" לא יתפרסמו דעות אנטי־ציוניות. למיטב תחושתי ואמונתי, לא סטה „מעריב" מעמדה עקרונית זו גם בשנה שחלפה, אם גם לא מעט קוראים קובלים על „הרוח החופשית" הנושבת בעתון ומתרפקים על העבר ועל „ימי ד"ר קרליבך".

בכל הכבוד, משאלות־לב אלה אינן מציאותיות. דור־דור וכתביו, דור־דור וסגנונו, דור־דור והשקפותיו. אין לאיש הזכות לדרוש בשלהי תשמ"ו מבעלי טורים לכתוב בסגנון של ימי תש"ח. הדבר אינו מתקבל על הדעת בדפוסי החברה שבה אנו חיים, כשכל־כך הרבה נשתנה בחברה מבחינת הסבלנות, הצורה, הקצב. בחברה הישראלית קצרת־הרוח אנו מבקשים מקוראינו לגלות אורך־רוח כלפי כותבים המרגיזים אותם בגישתם, כפי שנהוג הדבר בכל מדינה חופשית ובכל עתון חופשי.

יורשה לי לשוב ולצטט מדברי ארט נאומן, האומבודסמן של „סקרמנטו בי", שכתב לפני חודשים בעניין זה: „בעלי טורים שייכים לעצמם: הם אינם מבטאים את דעת בעלי העתון או את דעת עורכיו, רק את דעותיהם שלהם. משלמים להם כדי שיביעו את דעותיהם. אנו, הקוראים, רשאים להעריך אותם או לבעוט אותם לעבר עירמת האשפה. אין משלמים להם כדי להיות הגונים־בלתי־תקפה או ניטראליים או רגועים או 'בטוחים'. משלמים להם כדי שיכרזו, ימסרו מידע, יעוררו למחשבה ו... כן, גם כדי שיעוררו עליהם את חמתו של הקורא. התוצאה תהיה: עתון שאולי לא תמיד אוהבים אותו אבל שאין מתעלמים ממנו. עתון שמתעלמים ממנו אינו טוב יותר מעתון שאיננו קיים".

אנשים השבוע / מרק סגל

„אריק האיום" חוזר

רבים שואלים את עצמם מדוע הרס שר התעשיה והמסחר, אריאל שרון, בתוך דקות מספר, את האסטראטגיה הממולחת שהיטיבה לשרת אותו: עיצוב תדמית „שרון, המנהיג הרציני" במקום תדמית „אריק האיום".

האם הוא באמת חשב שמישהו יתייחס ברצינות לטענתו, בישיבת הממשלה של יום ראשון, כי בגלל המחדל של תאונות הדרכים אשמים הנהגים הערבים מהשטחים? (האשמה ששר הבטחון, יצחק רבין, יידה במהירות). או שמא מנסה אריק לחזור אחר אוהדי „כך" שבין צירי ועידת חירות?

ואולי פשוט החום הוא שטישטש אותו, דקות מספר לפני שהתנגחנו על שולחן הממשלה? זה גרר הערה חומצית של שר התחבורה, חיים קורפו, שהתרגז בגלל התנגדותו הקולנית של אריק להצעתו לקצץ במס המכירות על מזגנים למכוניות.

לפני הישיבה דיברו השרים בקנאה על האופן שבו הצליח אריק לכופף את התקנות ולשכור „וולוו" גדולה במקום „פוז 505" המשמשת את השרים האחרים.

כמובן, אריק לעולם לא היה כולל בביקורתו את חבריו מגוש אמונים, שבהנהגתם הפרועה כמעט דרסו את החיילים במחסום בידיהו. לא לחינם נקרא הרב משה לוינגר מקרית ארבע „האיתאללה של המערב (מערב הירדן) הפרוע".

דוברת גוש אמונים, דניאלה וייס, יכולה אולי לומר „צה"ל ילמד מאתנו שאנו יודעים מה הטוב ביותר לבטחונה של המדינה". אבל זו בהחלט לא היתה דעתם של אנשי יחידת צה"ל בידיהו. כפי שאמר חבר שלי שעשה שם את שירותו במילואים: „די שאנחנו צריכים להסתדר עם חום של 40 מעלות ויותר בלי להוסיף את החבורה הזו".

בדרך הנכונה

בדיוני התקציב של הממשלה היו גם רגעים קלילים יותר.

כאשר דיבר שר האוצר משה נסים על הנדיבות האמריקנית במתן 1.5 מיליארד דולר נוספים של סיוע, שאל סגן ראש הממשלה, דוד לוי: מה הסיכוי לקבל מענקדולאציה מיוחד? שר הכלכלה והתכנון, גד יעקבי, הגיב: הנה באמת הישיבה בכיוון הנכון. אני קורא לראש הממשלה לטפל בעניין.

הנחמה של רוני

את הסיבות למצב־רוחו העכור של סגן שר החוץ רוני מילוא היא עלייתם של שני „נסיכי" חירות, הח"כים דן מרידור ואהוד אולמרט, מתוך החוג של שמיר.

שני עורכי הדין הצעירים, אומרים, סיפקו לשמיר כמה עצות משפטיות טובות בפרשת השב"כ. עם זאת, רוני מתנחם בידיעה שיש לו תמיכה חזקה יותר במפלגה.

עונת המלפפונים

אמנם שמיר פטר את קריאתו של שר הבריאות, מרדכי (מוטה) גור, למנוע כמנו את הרוטציה למשרד ראה"מ, כ„אחד מסימניה של עונת המלפפונים". אך דיבורים על יצירת משבר נשמעו מפי חירותניקים כמו יו"ר מרכז התנועה בהפלגה, ידרב אריהד, ויו"ר הנהלת הקואליציה, חיים קאופמן.

יש אומרים שגם מוטה השתמש בשיטת הידיה בפכתנתן כשמתכוונים לשריף, כפי שעשה רבין בתוקפו את ח"כ חיים רמון בשבוע שעבר. גם מוטה, כך אומרים, התכוון לשריף פרס.

החידוש של זיגי

עונת המלפפונים גם יצרה הגזמה תקשורתית סביב התנגדותו של ציר טבריינצי פלוני להזמנה שהזמין המזכיר הפופולארי של המשמרת הצעירה של מפלגת העבודה, אפרים (זיגי) זינגר, את יצחק שמיר להופיע לפני הכינוס הארצי של המשמרת ביום ראשון הקרוב.

זינגר, גיבור מלחמת יום כיפור, שעשה שמונה חודשים בשבי הסורים, תוהה מדוע לא טרחו העתונאים לבדוק את העניין. אחרי ככלות הכל – העיד – ראש הממשלה שמעון פרס נאם בוועידת חירות. החידוש של זיגי עשוי לחולל תמורה בפוליטיקה הישראלית. מה יקרה אם יתחילו האנשים להקשיב זה לזה?

שילנסקי האינדיאני

הקונסול הכללי של ישראל בסן פרנסיסקו, יעקב (יקי) סלע, הנמצא כעת בחופשת מולדת, סיפר שכאשר ביקר בהלנה שבמונטנה, נתקל באינדיאני אמיתי משבט סיו משמורה אינדיאנית מקומית, שהציג את עצמו בשם דיימון שילנסקי וטען שזה שם אינדיאני עתיק.

הודות לטכנולוגיית חממות הפלסטיק שלמד בפקולטה לחקלאות ברחובות ובאוניברסיטת בן־גוריון בנגב, הוא היה לחלוץ גידול הוורדים במונטנה. את ביקורו בישראל מימן יהודי מבוסטון, אהרונג בלייק, שסיפק לו גם את המימון הראשוני.

מושל מדינת מונטנה, טד שוהיגרד, הגיב בספקנות על סיפורו של סלע באומרו, „במונטנה לא גדלים ורדים". הוא השתכנע יותר כאשר שמע, כי רשת המרכולים „סייפווייס" חתמה באחרונה על חוזה לשלוש שנים עם שילנסקי. סלע לא ידע לספר מה פירוש השם בשפת השבט האינדיאני, ולא רק כדי ליידע את יו"ר ועדת הפנים של הכנסת, דב שילנסקי.

הפרפראות של אבן

יו"ר ועדת החוץ והבטחון של הכנסת, אבא אבן, ורעייתו סוזי, ערכו בגן ביתם בהרצליה מסיבת פרידה לאיתן בנצור, שהיה ראש לשכתו של אבן כאשר שימש שר החוץ.

בנצור עתיד להיות הקונסול הכללי בלוס־אנג'לס. על המינוי המליץ אבן „משום שהוא כל כך רחוק, גם ממשרד החוץ וגם מהשגרירות הישראלית הקרובה ביותר".

גברת אבן אימתה את המוניטין שיצאו לה כאחת המארחות הטובות ביותר בארץ, בטפלה בקהל הדו־מפלגתי. בין האורחים היו השרים ארנס ויעקבי, הח"כים אהוד אולמרט, מיכה חריש ואהרון הראל. את משרד ראה"מ יצגו ראש הלשכה, ביגו אפלבאום, יועצו של שמעון פרס לענייני תקשורת, אודי סביר, ויועצו המדיני, נמרוד נוביק. נוביק הכחיש נמרצות את הידיעה כי הוא עומד להחליף את אליקים רובינשטיין כמספר 2 בשגרירות בוושינגטון.

עוד נכחו שם דיפלומאטים בכירים, בראשם מספר 2 של פקידות משרד החוץ, חנן בר־און. כפרפראות, הקרין אבן שני פרקים מצחיקים עד דמעות מתוך סידרת הטלוויזיה הסאטירית „כן, אדוני ראש הממשלה" (ההמשך ל„כן, אדוני השר"). כותב התסריט הוא אחיינו של אבן, ג'ונתן לין.

ג'יצים

היה מעניין לשמוע מפי מזכירת נעמ"ת, מסה לובלסקי, כי בביקור שערכה לא מכבר בדרום־אפריקה נתקל לה בתומך גוש־אמונים אדיר סלונים, המנסה למכור גרלין בגדה המערבית לקונים אפשריים. ואם כבר מיצה את כל הביקוש הישראלי למציאות במרחק הבא דקות מכפר סבא?

([illegible])

חלום "ספינת האהבה" יכול להתגשם

מבצע אפירוטיקי - הזמן עכשיו במחיר מיוחד!

7 ימי שייט או 14 ימי שייט
על אוניות הפאר של אפירוטיקי
ביקורים בנמלים האקזוטים של:
טורקיה, יוון כולל האיים היווניים ומצרים.

החל מ- 312 $* + מיסים

הפלגה מנמל אשדוד
בכל יום ג' מה־5 לאוגוסט
מטבח בינלאומי מעולה (6 ארוחות ביום)
תאים מהודרים ממוזגים עם שירותים צמודים,
חנות DUTY FREE, סיפוני שיזוף, בריכת שחיה,
סאונה, קזינו, קולנוע, דיסקוטק, תזמורת,
צוות הווי, נשפים, ריקודים,
שעורי התעמלות, משחקים.

* ליחיד במשפחה בת 2 מבוגרים ושני ילדים. על ספינת "יופיטר" בלבד

תבילות במחיר מבצע! 7-4-3 ימים טוס ושוט ותבלה כאוות נפשך

אפשרות ל־8 תשלומים תנאים מיוחדים לקבוצות

אל תחמיץ, פנה עוד היום לסוכן הנסיעות שלך!

סוכנים כלליים:
אלאלוף ושות' · ספנות בע"מ
EPIROTIKI LINES
ת"א: 03-622591, 611454 חיפה: 04-671742, 660911 אשדוד: 055-24541, 34541

יצחק שמיר מספר על יהושע כהן

יום קודם לכן, בשדה־בוקר, ליווה המפקד "מיכאל" למנוחת עולמים את בחיר לוחמיו. למחרת, בלשכתו במשרד החוץ, הסיר יצחק יזרניצקי־שמיר זוג משקפיים כהי־עדשות, אולי לראשונה מאז נותח בעינו, ובעיניו נצצה לחלוחית. או שמא רק נדמה? לא נדמה. באמת כך.

לראשונה פגש שמיר ביהושע הזה, יהושע, נער בן 15 – "תמיר, עיני בדולח יוקדות, דרוך כקפיץ מתוח, זריז כסנאי". אחר־כך, בימי מצוד ומיצר. "אגיד לך מה עבר בראשי על קברו הרענן של יהושע. מומנטים הרבה עברו, אמוציונאליים, כמו פלאשבק בסרט רב־עלילות, שגיבורו דמות מופת. יהושע".

הימים ימי תחושת כשל, התפוררות וכליה. בעליית־גג ברח' מזרחי ב' 8 בתל־אביב נרצח "יאיר", בידי קציני בולשת בריטים, ביניהם ג'פרי מורטון, האויב מס' 1 של המחתרת העברית. ראשי לוחמי חרות ישראל ואנשי השורה בלח"י ממלאים את צינוקי עכו ומזרע. קלסתרי "טרוריסטים" מבוקשים ופרס כספי על ראשם, תלויים בראש־חוצות. הסגרות, התמסרויות, מרדפים לחיים ולמוות. ציידי הבולשת מוכנים: לירות מיד, בדם קר, כדי להרוג.

אולם, זוכר שמיר, באותם ימי שכול ודימדומים, בפרדסי כפר־סבא והורשת רעננה, צמחה גם אגדת הנער־הלוחם, "האב־הבודד" יהושע כהן. עוד בן־עשרה ועל ראשו פרס – אלף לא"י – למי שיביא לתפיסתו, חי או מת.

בלא המנהיג הנערץ, מוכים, שבורים ברוחם, נרדפים כחיות־השדה, נפוצו שרידי לח"י לכל רוח. הנער יהושע אמר "לא" לייאוש. החלטתו היתה נחושה: אם ייתפס מיסתתר, יכה בציידיו בטרם יפול. למיסתור בחר בפרדסי כפר־סבא, משכנות ילדותו ונעוריו.

"שם", מספר יצחק שמיר, "סביב יהושע ועוצם עמידתו נתלכדו מתי־מספר לוחמים, ששרדו או שזה מקרוב באו. כך, מתוך ההתפוררות צמח הגרעין הקשה של תחיית לח"י וחידוש הלוחמה בכבישי־הגר".

לשמו של יהושע כהן זוקף שמיר את "זכות היוצרים" לנוהל מחתרתי אשר "במותו לא ידענו עד אז: להלך בחוצות עם נשק צמוד ולהתנגד למעצר בשימוש בו. יהושע החליט כך ועשה וגם אני בעקבותיו, התחלתי מהלך חמוש בנשק, דרוך לקראת האויב. במגילת עלילות לח"י ייזכר יהושע כהן, בין יתר עלילות גבורתו, כלוחם שהנהיג, לראשונה, את נוהל הנשק הצמוד. עד אז, איש מאתנו לא יצא לרחוב חמוש בנשק".

כשברח יצחק יזרניצקי מכלא מזרע, לאחר ליל מחבוא במחסן השמיכות והבקעת פירצה בגדר, המתין לו ידידו, אנשל שפילמן. הוא הסיעו במונית עד הצ'קפוסט (מחסום הביקורת המשטרתית) במבואות חיפה. "שם ידענו האיך שהתחלנו צועדים ברגל, פתאום בא מולי מפקד כלא עכו, הקצין גראנט. צולע היה, מיד זיהיתי אותו. למזלנו, לא נח מבטו עלי".

חוליה בודדה נותרה מן הרשת המחתרתית המתפוררת. אצל יהושע, בחורשה ברעננה. "זכרוני, נחה (נחמה, רעייתו של יהושע) מיד הביאה לי מדים 'מוחרמים' מהצבא הפולני (צבא הגנרל אנדרס)".

בחורשה עמד שמיר פנים אל פנים מול "איש צעיר, שכבר היה לסמל ההתנגדות לכניעה. זקוף, עמד לעיני צעיר כבן עשרים, מגודל זקן. אחד משני האקדחים שברשותו תחוב בחגורת מכנסיו. שני מסר לידי נחה. שם בחורשה, לאחר שתי יממות של דיונים, קיבלנו את ההחלטה לקום מן העפר ולהסתער קדימה".

יזרניצקי קיבל לידיו את הפיקוד. יהושע קיבל את מרות המפקד "מיכאל" והתמנה למרכז המבצעים. "את נחה שלחתי לת"א, אל ידידי משה טבע, שיכין לי דירת מסתור בשכונת פלורנטין. בכלל, בשכונות הדרומיות הללו, התקווה, שפירא, תמיד הרגשנו בבית".

עד עצם היום הזה?

יצחק שמיר מגיב על הרמיזה "הפוליטית" בחיוך מסויים: "טוב, בסדר", הוא אומר, "אבל השיחה הרי מוקדשת ליהושע". בכל זאת, האם "בימי־הנפש העמוקים", הקושרים אותו אל יהושע קשורים, בין היתר, גם לעובדה, כי שניהם, יהושע כהן ויצחק שמיר, היו "בראש אחד" בענייני בטחון ומדינה?

"בנוגע לעמדות", אומר יצחק שמיר, "זה יכול להיות נכון. אבל הידידות העמוקה היתה רעות שאינה תלויה בדבר. מעבר להשקפות פוליטיות, אפילו שינה טעמיו השקפותיו".

את מרות המפקד "מיכאל" – קיבל יהושע בלי עירעור. לשר החוץ שמיר – לא נעתר. כשיצא להיאבק נגד עקירת ישובי סיני, שבה ראה יהושע "טראגדיה לאומית", שבת־רעב ליד הכותל 15 יממות. שמיר הלך להפציר בו שיחדל, למען בריאותו המתרופפת. "בכך", מתחייך שמיר, "אז אמר שלא ימלא אחר פקודתי".

שמיר זוכר את חילופי הדברים ביניהם (עד ראייה ושמיעה, המשורר חיים גורי, אף פירסמם בשעתו):

"לא אוכל לקבל פקודתך", אמר יהושע למפקדו במחתרת.

שמיר: "אתה מסכן עצמך".

יהושע: "אני חש סביב תחושה של קטסטרופה".

שמיר: "הכל נתון לוויכוח... אני דואג לך. אני מכיר אותך. אינני יודע לאן תגיע".

יהושע: "וכי מה אעשה?... אינני יכול להרים יד על חייל ישראלי"...

שמיר: "...לא תעצור את הנסיגה... חדל מזה. אני דואג לך".

נפרדו בלחיצת־יד. שמיר אומר, שפשוט דאג, כי היטיב להכירו. תמיד "הלך והלך עד הסוף".

היום, לאחר הסתלקותו, לובשות פני שמיר תוגה. "הוא יחסר לי מאוד. עד יומו האחרון ראיתיו כאחד האנשים הקרובים לי ביותר. בכל פגישה אתו התרגשתי מחדש". פגישות עם יהושע היו כל השנים, גם בשנות השלטון, לפחות פעמיים בשנה. ביום הזיכרון ל"יאיר" וגם ליד האנדרטה ל־11 לוחמי לח"י, ביום נפילתם, בקריית־אתא.

לעקרונות המחתרת נשארו שניהם, שמיר ויהושע, נאמנים עד עצם היום. לפחות לאותן החלטות, שעודן "מחייבות מבחינת תקפות השלכותיהן". למשל, בפרשת הרוזן ברנאדוט.

עד בשבוע שעבר, מגלה שמיר, "מסרו השוודים הבושה", בעניין אותה הודעה משונה, מפי פקיד אלמוני במשרד החוץ השוודי, כאילו יעמוד לפני השוודים קשה לקבל את שמיר כראש ממשלה אחר הרוטציה, מפני שלא שכחו לו את אחריותו לחיסול המתווך מטעם או"ם, הרוזן השוודי ואחיינו של מלך שוודיה, פולקה ברנאדוט, ב־17 בספטמבר 1948.

זהות המתנקשים לא נחשפה בזמנה. אך בפברואר 1977 פירסם הח"כ לשעבר ד"ר מיכאל בר־זוהר את ספרו הביאוגראפי על בן־גוריון וסיפר: בעיון ביומני ב"ג נתקל בשמותיהם של שלושה חברי לח"י, שנמסרו לידיעת ב"ג כחשודים ברצח ברנאדוט. ביניהם, מי שלימים היה לרעו ואיש־סודו הקרוב של "הזקן" בקיבוץ שדה־בוקר. בר־זוהר אף סיפר, כי בן־גוריון עצמו גילה לו: ידידי הטוב (יהושע כהן. א.ד.) הודה בפני שרצח את ברנאדוט, ואף־על־פי כן נשארנו חברים קרובים.

כה אמר "הזקן", לטענת בר־זוהר.

יהושע כהן עצמו וגם יצחק שמיר שתקו. כמו בתיאום ביניהם, לא הכחישו, לא אישרו. פני שואלים השיבו תמיד בזו הלשון: "למי זה יועיל, לעם ישראל והאי לאי.

יצחק שמיר אומר: "מה גילה יהושע או לא גילה לבן־גוריון בשדה־בוקר, אינני יודע. אבל אנחנו, אנשי המחתרת, קיבלנו עוד באותם ימים החלטה המחייבת עד עצם היום. שמות ופרטים הקשורים בפרשיות של התנקשויות אישיות, נשארים עלומים וכמוסים. אין מגלים אותם".

שני ספרים אחרים אף הם מוכרים ליצחק שמיר. האחד מאת ג'פרי מורטון, האויב מס' 1. בספר זכרונותיו גילה איך "יריתי בו (ביאיר) והרגתיו". השני, ספרו של איש לח"י, קצין המבצעים יעקב ("ישקה") אליאב, שבו טען כי רצח "יאיר" אירע בעקבות מחדל בביצוע חיסולו של מורטון. "המחדלוס", לדברי אליאב, היה יהושע כהן, שברגע המכריע היסס, נמנע מהפעיל מלכודת־נפץ וחייו של מורטון ניצלו. זה היה שלושה שבועות לפני שירה את כדור המוות בלבו של "יאיר".

מעשה שהיה כך היה. פיצוץ ראשון ברחוב יעל 8 בת"א גרם את מותם המקרי של שני קציני משטרה יהודים, שלמה שיף וסגנו נחום גולדמן, במקומם של מורטון וסגנו וילקינס. הפיצוץ הקטלני הקהיל מאות עוברי־אורח, רובם ככולם יהודים.

כשראה יהושע כהן, מעמדת התצפית בגג הבית, את הקצינים מורטון וילקינס קרבים אל מקום המוקש הממולכד וסביבם מאות יהודים סקרנים, החליט שלא לפעול. לימים אמר: "החלטתי. אני, יהודים לא הורג. בהחלטה המהירה שקיבלתי אז, אני רואה עד היום את אחת ההכרעות החשובות בחיי".

יצחק שמיר אומר היום (או היה בכלל מודע), כי ההכרה המחייבת ביצוע, שתמיד היתה נר לרגלי יהושע, היא שעמדה גם מאחורי החלטתו שלא לבצע. "כן, הרי זה ברור, שבשיקול שלו שלא להפעיל את המטען, מנע פיגוע קטלני בהמוני יהודים".

יהושע כהן ויצחק שמיר: החלטנו לקום מן העפר ולהסתער

יהושע כהן ובן־גוריון בחדר האוכל בשדה־בוקר: מה יש להורה זקן לעשות כאן? (צילום: מיכה ברעם)

אגדה בשדה־בוקר

מאת אהרון דולב

לוחמים וחלוצים, מימין ומשמאל, באו להצדיע לאיש שראו בו אגדה □ על קברו הרענן מחו גם בדואים דמעה □ "בן־גוריון, ככל מנהיג גדול, היה הבודד באדם, רעות־אמת חיפש ומצא אותה כאן, ביחוד אצל נחמה ויהושע כהן" □ "בחורשה עמדתי מול איש צעיר שסביבו נתלכדו שרידי הלוחמים אחרי רצח יאיר □ הוא היה הראשון שהנהיג במחתרת יציאה עם נשק לרחוב"

בהסתלקותו של יהושע כהן, לוחם חרות ישראל, חלוץ ההתיישבות בנגב, רעו ואיש־סודו של דוד בן־גוריון, ראו חברים למשק ולנשק מותה של אגדה. אהרונצ'ו, ידידו מימי יסוד שדה־בוקר, אומר: "היית צריך לעמוד על קברו הרענן של יהושע, לראות מי לא בא ללוות אותו בדרכו האחרונה".

בא כל מי שאי פעם עבר בשדה־בוקר. באו אנשי התיישבות, ותיקה וחדשה. באו ותיקי מחתרות כשיצחק שמיר (המפקד "מיכאל") בראשם. הם באו להצדיע לאיש שעליו כתב נתן ("גרא") ילין־מור בספרו "לוחמי חרות ישראל" שמכל שרידיה המוכים והנפוצים של המחתרת בימים השחורים שלאחר רצח "יאיר", תרומת־היחיד של יהושע כהן להצלת המחתרת המתפוררת היתה, ככל הנראה, הגדולה מכולם.

היו שם, על קברו של הצבר, גם ניצולי שואה ואיש השומר הצעיר בראשם. הילדים, חמי (מנחם) בן 37, חבר המושב עין־הבשור בנגב וראומה, בת 28, תושבת עיר בנגב, שקלו ושקלו "לדמותו, חפצו ונפשו" של אבא וגמרו אומר שהספדים לא יהיו. חוץ משלום חולבסקי, איש הקיבוץ הארצי עין־השופט, לומר "ברשות מיוחדת מהמשפחה", דברים "מלוחם ללוחם".

חמי, הבן, אומר, שאמא נחה (נ' סגולה) עליה השלום, ראומה אחותו והוא, "ידענו, כי הכבוד הנחשב ביותר בעיני אבא היה הקשר הנפשי העמוק שיצר עם לוחמים יהודים בשואה". חולבסקי, פרטיזן ולוחם גיטאות ויערות, כתב ספר על הגבורה היהודית בגיא־ההריגה. ותם "מלוחם ללוחם" ונתן ליהושע.

"אבא היה גאה מאוד בשי הזה וגם הסביר, כי אז: לעומת הגיבורים היהודים בתופת ההיא, כאין היא גבורת לוחמי המחתרות בשלטון הזר בארץ־ישראל. רב: תמיד דיבר בהתרגשות על הסמליות העמוקה, שבעת הנוראה ההיא, כשהוא וחבריו לנשק נרדפו עד־צוואר במלחמתם לשיחרור הארץ, שלום חולבסקי וחבריו, קמו שם נגד תלייני העם היהודי".

אהרונצ'ו משדה־בוקר אומר: ולא לשכוח את הבדואים. מי שמימיו לא ראה גבר בדואי בוכה, ראה ליד קברו של יהושע הרבה בדואים, כולם חבריו, רובם מוחים דמעה.

בתשובה על השאלה מי ומה היה אבא, מוציא בנו פתק משנת תש"ב, שכתב סבא יעקב כהן, כשיהושע הסתתר בפרדסי כפר־סבא. אם יסתלק בטרם עת מהרדה ושברון־לב, כתב סבא, הריני מצווה את בני־ביתי "להאדיר גמילות־החסד וההטבה שבכל מן הבריות". עוד ציווה "לשמור מכל משמר שהילדים, יהודים שלמים יהיו". חמי אומר שבפתק המצהיב, שאבא שמר קרוב למיטה, "ראה צוואה" ולפיה חי.

בקיבוץ הבוסר בישימון צהבהב – 20 איש, כמה אוהלים בסוף העולם, נידפים בסופות אבק – לא בדק איש בציציותיו הפוליטיות של איש. אהרונצ'ו אומר: "אז מה אם יהושע היה לח"י, היתה גם חבורה שהיתה קומוניסטית. את מי זה עניין? אותם לא. את השי"ן בי"ת כן. כשנה אחריהם, בא בן־גוריון. יהושע, שנאר־נפש מאתמול, נתמנה לשמור גם על "הזקן".

אהרונצ'ו: "פתאום מגיע אחד פראייר מהצפון. מדבר אתי על מטרות לח"י, חוקר אותי על יהושע. צחקתי לו בפנים. הלך והופיע שי"ן־בי"ת־ניק אחר. מתחפש למפעיל גברטורים מטעם משרד־הפיתוח. עשינו בדיקה. התברר, ששלחו אותו לשמור על השומר של בן־גוריון. כעבור שעתיים כבר היה על הכביש. מה אני אומר, איזה כביש? שביל קואליין היה, שביל הגרוטה פילס בליס".

בן־גוריון נכנס לשדה־בוקר על השביל המאובק הזה. על יהושע ו"הזקן" כבר נכתבו רבבות מילים, סופרו אגדות, אנקדוטות וצ'יזבאטים למאות. אבל "עד היום לא תפס עם ישראל למה באמת בן־גוריון בא אלינו לשדה־בוקר. או.קיי., את יהושע פגש במקרה בחדר האוכל וכך התחיל הקליק ביניהם. אבל הכימיה בין שניים אלה היתה נדלקת בכל מקרה. כי שניים אלה היו את הציונות ואת גודל העם היהודי, כל אחד מהצד שלו, אבל בשיא האינטנסיביות, לאורך, לרוחב, לעומק, מלמעלה עד למטה. היו זיווג ציוני משמיים. עם ניגודים והשלמות, שניהם בברזל.

"בן־גוריון, ככל מנהיג גדול, היה הבודד בבני־האדם. חברות־אמת חיפש. רעות כזו, שמחוץ למעגלי השתדלנות של 'צורכים־נצרכים'. ידידות לשמה חיפש ומצא כאן, ביחוד אצל נחמה ויהושע".

מניין לו, לאהרונצ'ו? "אני יכול להביא אלף ואחת דוגמאות מהחיים. עובדה, ש'הזקן' היה בודד לגמרי ונפשו היתה מכל אותם 'צורכים־נצרכים' בקשיי פקפה אותו בעשורים האחרונים לחייו. אפילו לא בימי העצמאות, כשתמיד חש התרוממות ואת הכוס־מי"ן הרים והקיש עם פולה, עם נחמה ויהושע.

"בכלל, תראה לי אדם בישראל, שאי־פעם ראה את 'הזקן' יושב ושר בחורה שירי־מולדת, כפי שעשה בחברת נחמה ויהושע בחדר־האוכל שלנו, ואת שירתו ליווה בהלמות אגרופים על השולחן עד השעות הקטנות".

בפגישה הראשונה שאל ב"ג את יהושע כהן כמה יעלה להקים כאן צריף ("הצריף הירוק"). ובכלל, מה יש ל"הורה זקן" לעשות במקום כזה. יהושע תפס מיד ואמר לב"ג שיעזוב את השטויות עם "ההורה הזקן", שכבר תימצא לו תעסוקה. בהוראה, במזכירות, במרעה־הצאן. "העיקר שתבוא הנה", אמר יהושע ל"זקן". "אם אתה, בן־גוריון, תבוא לגור בנגב הריק הזה, הנוער יבוא אחריך".

ב"ג "קנה" את הרעיון של יהושע. אבל הנוער לא בא אחריו. שניהם כאבו ביחד את כאבו של הנגב שנשאר ריק. גם הכאב קרב אותם.

עם הידידות, לא חדל ב"ג להתפלמס עם יהושע בהגנה עקשנית על יחסו השלילי ל"פורשים". תכופות עלו הויכוחים ביניהם לאוקטבות גבוהות.

את יהושע ונחמה אין מספידים בשדה־בוקר. משיחים בהם כבמופתים אישיים. מדברים על צניעות הליכותיהם, הסתפקותם במועט. אהרונצ'ו ממשיל אותם ל"ממשלת־צללים שלנו". אף שמרבית 34 שנותיהם במשק לא מילאו תפקידים ממלכתיים גבוהים, היו "מוקד של סמכות מוסרית התנהגותית, עד כדי יצירת נורמות בכל תחומי החיים".

דני אלמוג, שימש רכז־בנייה, כשהוצעה השיכון הבנייה ביהושע ונחמה לפנות את ביתם הצר בשיכון הישן ולעבור בוכאות לשיכון חדש, נאה ומרווח יותר. בשום אופן. דני אלמוג: "היית אצלם בחדר הישן? ראית את ארונות הקיר המתפוררים? לא רצו אפילו לשמוע על החלפתם בפורמאיקה".

בנידון זה, אומר אהרונצ'ו, שדה־בוקר "מאשים" את יהושע ונחמה בעבודה שער־היום, מכל התנועה הקיבוצית. "בשארנו בפיגור מנטאלי מבחינת היחס לרמת־החיים". אפילו חברים שרצו שיפורים לא השתחררו מההשפעה המוסרית של יהושע ונחמה. "הם עמדו בראש חבורת 'המפגרים' בקיבוץ 'מפגר'".

ההסכמה לעבור לשיכון החדש באה לבסוף בנסיבות טראגיות. נחמה נאבקה על חייה במחלה ממארת. יום אחד מעדה ונחבלה בחדר השירותים הצר בבית הישן. "זהו", אמר אז יהושע. "אין ברירה, עוברים". עד שהכינו את הדירה החדשה נחמה נפטרה. יהושע נשאר בבית הישן. שלושה־עשר חודשים בלי נחמה.

במקום בולט, על הקיר ממול, תצלום פסלו של הקיסר אדריאנוס. מדכא מרד בר־כוכבא ומחוק שמה וזכרה של ירושלים באמצע הסלון של יהושע כהן. "בהולם", אומר הבן חמי. "אדריאנוס היה תנינו, נהג אבא לומר. כל אימת שנכנס לחדר הביט באדריאנוס, רוחב לבו. אדריאנוס, אדריאנוס, נר לו, איפה היום אתה והרומאים שלך ואיפה אנחנו היהודים?"

לשמאלו של אדריאנוס, הגנרל סר אלן קנינגהאם, אחרון הנציבים־העליונים, ביום הסתלקותו הסופית מפלשתינה־א"י, על סירה בנמל־חיפה, בהצדעה אחרונה ליוניון־ג'ק, המוסר מעל התורן. בתחתית התמונה כתב יהושע: "הנציב הבריטי האחרון מצדיע – לארץ־ישראל".

תמונה נוספת: יהושע עצמו באחד ממפגשיו עם בני־נוער על פיסגת מצדה. מחזיק בספרו של חנוך ברטוב על דדו (רב־אלוף דוד אלעזר), קורא בו באוזני הנערים דברים שאמר דדו בטקס זכרון בקיבוץ לוחמי־הגטאות על גבורת העם היהודי, מימי מצדה, תל־חי, גטו וארשה והשרשרת הנמשכת.

תצלום נוסף שתלה: עם יצחק נבון, בהיותו נשיא־המדינה. יהושע פורש לעיניו סידור שהביא ממסע עליה־לרגל שערך, ערב מלחמת ששת־הימים, במחנות השמדה בפולין. נצר אותו כבבת העין במדף שמעל מיטתו. סידור של אשה יהודיה שניספתה בשואה. את שמה, רבקה גיטמן, חרטה בסידור. זאת סיפר בהתרגשות ליצחק נבון בעת כשצילמו.

השואה, בשני העשורים האחרונים, מילאה את יישותו. בביתו התקין "תרבות־זכרון" צנועה משלו. ספרות־שואה, טלאי־צהוב אחד עם המילה "יודה", גביש אדמדם, שעקר בעצמו מקטע־חומה ששרד באתר גטו־וארשה. מחוץ לבית יצא ליישם את לקחי השואה ומורשת ההקרבה והגבורה. פתח ראשון במסע לשילוב השואה במערכת הלימודים.

אהבת עם ומולדת, אומרים כולם על יהושע כהן, סיבה ומסובב היתה לחייו, טעם הקיום. מנוחת־לוחם לא ידע עד יומו האחרון. החברים, במחתרות ובמשק, ידעוהו כלוחם וחלוץ, תמיד ב"מדי־הקרב" הנצחיים שלו – נעלי־עבודה כבדות, מכנסי חאקי שלא ראו מגהץ מימיהם, חולצה מאובקת. כך יזכרוהו כולם. שכביר הבדואים אוהביו, משוחרי עבדות שהלכו אחריו לחשוף יופיים הקדום של אתרי מידבר קסומים, יתומי כפר־עציון, בעת שנרתמו הכא, למחרת ששת־הימים, לקומם עמם את הגוש הרב מהריסותיו.

על פעלו בהנחלת פרק החורבן של יהדות אירופה, העיד המשורר חיים גורי: "בני דורי זוכרים אותו היטב. בין היו מאנשי הדרך ההיא, בימים אדומים של פרעות ודמים, בין היו ממתנגדיה. נפגשנו בכנסים של בני־נוער. אמר להם שמי שלא מבין את השמדה, לא יבין גם את התחיה. בער באש הזאת... ישנו באיש הבוער הזה איזה תום לא נעכר ואמונה ללא גבול. כאשר נשא דברים, היה יוצר צירופים עזים ופיוטיים מפתיעים בראשוניותם, בכושר הניסוח... בן־גוריון, בחייו, כך אומרים, אהבו מאוד".

לבן־גוריון, אומרים, הראה את הפתק המצהיב, צוואת אבא, להיות יהודי שלם. בן־גוריון, אומרים, אהב גם את זה...

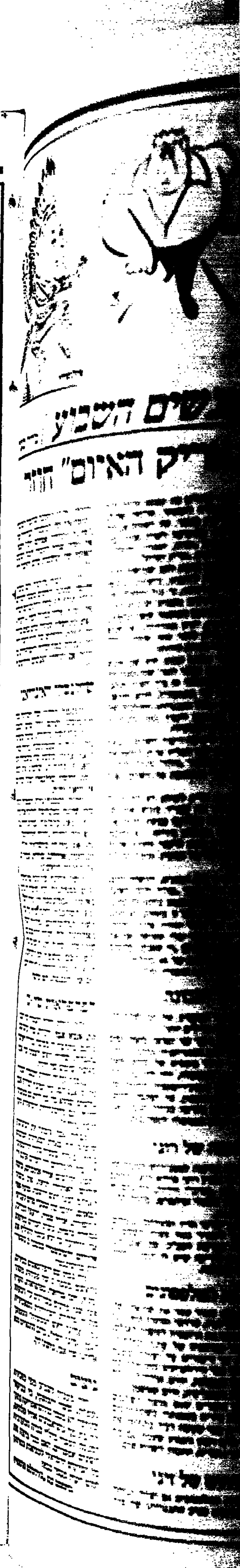

ארבע כנפות תבל

בגנדה: מתגעגעים למלך

מאת ג'ונתן רייס, סופר רויטר באוגנדה

הצבעים מסיימים את משיחות־המכחול האחרונות בבית־הכפר המשופץ של הנסיך רוני מוטבי, היורש הגולה של הקבאקה (המלך) האחרון של בוגנדה. הוא עומד במוקד הפולמוס המתנהל באוגנדה בעניין עתיד ארבע המלכויות שבוטלו ב־1967.

ויליאם מוגאמבווה, ששימש את המלך המנוח פרדי מוטסה כמשרת אישי באחוזתו בבאמואניקה, 40 ק"מ צפונית לקמפאלה, מתבונן בגאווה במלאכה. השיפוץ, שמחירו 30,000 דולר, מתקרב לסיומו.

"אין דבר שאנחנו רוצים יותר מאשר לראות את הקבאקה חוזר", הוא אומר.

רבים מבני בוגנדה, השבט הגדול והחשוב ביותר באוגנדה, מתחילים לחשוב כמו מוגאמבווה בחודשים האחרונים ומפעילים לחץ על ממשלתו של הנשיא יוורי מוסוני, שהורכבה לפני ששה חודשים.

הנשיא לשעבר, מילטון אובוטה, פיזר את ארבע המלכויות, בוגנדה, טורו, בוניורו ואנקולה ויצר רפובליקה מאוחדת ב־1967.

ממשלתו של מוסוני הוקמה בעקבות מלחמת־גרילה שנמשכה חמש שנים ונסתיימה בנצחון צבא ההתנגדות הלאומי (נר"א).

הנשיא רוני פרש את חסותו על מערכת הבחירות של נר"א וסייר באזורים שבשליטתו, בדרום־מערב המדינה. אחיו, הנסיך ג'וקו, הוא חבר חשוב במועצת ההתנגדות הלאומית, הפרלמנט של המחוז, הנמצא עדיין בחיתוליו.

יחסם של שליטי אוגנדה החדשים למלכות בוגנדה, הגדולה והבעייתית ביותר שבין הארבע, רחוק מלהיות חד־משמעי. תהליך החזרת המלכות עלול לפגוע במחוייבותם המוצהרת להנהיג דמוקרטיה ולחסל את החלוקה השבטית.

ראש הממשלה סמסון קיסקה, בעצמו בן בוגנדה, יעץ בחודש פברואר למשלחת עיקשת של מנהיגי השבט לעסוק בעניינים אחרים. "אלה שלוחצים להחזיר את המלוכה רחוקים מאוד מהלך הרוחות של הממשלה", אמר.

קיסקה אמר בראיון, כי השבת המלוכות על כנן אינה עומדת בראש סולם הקדימויות, וכי היא עלולה לתקוע טריז בין ארבעת השבטים שעליהם ימלוך מלך לבין השבטים האחרים, חסרי המלך.

הדעה השלטת בתנועת ההתנגדות הלאומית, הזרוע הפוליטית של נר"א ושותפה בכירה בקבינט הקואליציוני, היא שהעם צריך להחליט בעניין החוקה החדשה – תהליך שבשבילו הועיד מוסוני לוח־זמנים של ארבע שנים.

אולם רבים מבני בוגנדה הביעו רצון לראות בשובו של הקבאקה בחודשים הקרובים.

"כל פעם שאני יוצא לכפרים, זו הדרישה שאני שומע", אומר אריסה קירונדה, פוליטיקאי בן בוגנדה ומזכיר של אחד מ־52 תת־שבטים המרכיבים את השבט.

שבוע שבוע מבקרים עשרות בני בוגנדה אצל קבריהם של ארבעת הקבאקים האחרונים בקאמפלה, ומשאירים את מנחותיהם בתוך סלים מקש – לתמיכה באלמנות.

מאות לויאליסטים התאכזבו מרה כאשר טקס זכרון לסר צ'ארלס גאסיונגה, האומוגאבי (המלך) האחרון של אנקולה, נדחה החודש בלא הסבר.

נצחון מפלגתו של מוסוני בחודש ינואר, שהחזיר למעשה את הדרומיים לשלטון לאחר עשרים שנות שלטון צפוני, היה הגורם שהחיה את התעניינות במלוכה.

אחרים מהמונרכיסטים מנסים לעשות אבחנה בין תפקידו הפוליטי של הנסיך רוני כקבאקה לבין תפקידו החברתי־תרבותי כססאבאטאקה (זקן־הזקנים).

המלך פרדי: "שהקבאקה יחזור"

החוקה של אובוטה משנת 1967 ביטלה את שלטון הקבאקה, אך לא אמרה דבר על מוסד הססאבאטאקה. לפיכך יכולים בני בוגנדה, להלכה, לשלב מחדש את הנסיך הצעיר בתוך המידרג השבטי בלי אישור הממשלה.

לוס־אנג'לס: רוצח הפרוצות השחורות

מאת ברוס בילגלאו, סופר אי.פי. בלוס־אנג'לס

בסימטאות החשוכות ובפינות האפלות של סאות'סייד, איזור עוני בלוס־אנג'לס שאינו מופיע במדריכי התיירים, מישהו רוצח נשים.

מאז ספטמבר 1983, יוחסו 17 מעשי רצח לגבר הקרוי "הרוצח מסאות'סייד". שלוש רציחות אחרות, גם הן אולי מעשה־ידיו.

המשטרה מכירה את דפוסי התנהגותו: כל הנרצחות, למעט השלוש האחרונות, הן שחורות־עור. רובן פרוצות. הן נחנקו או נדקרו שוב ושוב. יש גם קווי־דימיון אחרים, שהמשטרה אינה מוכנה לפרסם לפי שעה.

אולם על אף הדפוסים החוזרים, כוח־משימה המונה 49 קצינים, מאות דיווחים של אזרחים, תיאורי התוקף מפי שלוש נתקפות שנשארו בחיים, אין למשטרה למעשה מושג מי הרוצח או מהם מניעיו.

"יש מעט מאוד ראיות ממשיות שאפשר להסתמך עליהן במקרה זה", אומר לויטננט טוני טומי, ממשרד השריף המחוזי של לוס־אנג'לס. "כל המעורבים מתוסכלים מאוד. לא נראה שאנחנו מתקדמים במיוחד בחקירה".

היעדר ההתקדמות הניע אחדים מאזרחי השכונה שורצת־הפשע להאשים את המשטרה שאינה מתאמצת יתר על המידה. המבקרים טוענים, כי יתכן הסיבה היא שהנרצחות הן "סתם" פרוצות שחורות. המשטרה טענה ההיפך: היות שהציבור אדיש, לא טורחים למסור לה מידע.

אולם בעוד החקירה קופאת על שמריה, נמשך הקטל. ב־25 ביולי נמצאו גופותיהן של עוד שתי נשים, שתיהן נהרגו בדקירות סכין, מושלכות בחצרות שני בתי ספר בדרום־מרכז לוס־אנג'לס.

השלטונות קישרו בוודאות את אחד המקרים לרוצח הנשים. עם זאת, מפקח המשטרה ג'ון זורן, מפקד כוח המשימה, אומר כי במקרה השני הקשר פחות ודאי.

לדברי זורן, קשה להבחין בין שיטת הפעולה של הרוצח לבין מעשי אלימות אחרים נגד נשים השכיחים בשכונה זאת.

מתוך 750 מעשי רצח הנרשמים בלוס־אנג'לס מדי שנה בשנה, כמעט 20 אחוז הם של נשים. רק בקיץ שעבר הבחינה המשטרה בדפוסים שונים ומיוחדים המסתמנים בסאות'סייד.

למן ההתחלה אמר זורן כי סידרת מעשי הרצח תהיה אגוז קשה לפיצוח. כמעט כל התקפה הסתיימה במוות ובלי עדי ראיה. המקרה הראשון הקשור לפרשה היה ב־4 בספטמבר 1983.

גופותיהן של רוב הנשים שנרצחו הושלכו במקום אחר, עובדה ששללה מהחוקרים את האפשרות למצוא ראיות בזירת הפשע.

החוקרים מזכירים גורם נוסף, פחות מוחשי, שאיפשר לרוצח להמשיך בהשתוללות: דומה שלאיש לא איכפת במיוחד.

לאחר יותר מתשעה חודשי חקירה בנושא, אומר זורן כי כוח־המשימה קיבל 1,200 דיווחים מאזרחים, בכלל זה רמזים על אנשים חשודים ועל מכוניות חשודות. לעומת זאת, בפרשת רציחות אחרת על רקע מיני, שאינה קשורה למקרים אלה, ושבה נרצחו 16 נשים, נתקבלו במשטרה 2,000 פניות מהציבור בתוך שבועיים בלבד.

פרשה ופשרה

"ואתחנן"
"שבת נחמו"

נחמו, נחמו...

"ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמור: ה' אלוקים... אעברה־נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן, ההר הטוב הזה והלבנון. ויתעבר ה' בי למענכם ולא שמע אלי ויאמר... עלה ראש הפיסגה ושא עיניך ימה וצפונה ותימנה ומזרחה וראה בעיניך כי לא תעבור את הירדן הזה..." (דברים ג', כ"ג – כ"ז).

משה רבנו מוסיף לשחזר את קורות עם ישראל. כאן הוא מספר כיצד התחנן התפלל שתבוטל הגזירה שנגזרה עליו לא להיכנס לארץ־ישראל. הוא, שהצליח כל כך הרבה פעמים לבטל גזירות בתפילתו, כשהיה מדובר בעם ישראל, תלה כנראה תקוות שיצליח גם הפעם, בעניינו הפרטי. אך לא. הסירוב היה מוחלט וחד־משמעי. המדרש, כדרכו, מוסיף פרטים רבים מתוכן הויכוח שניהל משה רבנו, כביכול, עם השכינה.

"אמר לפניו: רבונו־של־עולם! אם מתבקש בדין [אם מגיע לי] שאכנס לארץ־ישראל – אכנס. ואם לאו, אכנס ברחמים".

התשובה היתה שלילית.

"אמר לו: משגידלת אותי, אתה מרידני מגדולתי? אמר לו הקב"ה: והרי נשבעתי. אמר לפניו: רבש"ע, כשביקשת, לא הילכת השבועה? לא נשבעת שאתה מכלה את בניך בעגל וחזרת בך?" (דברים רבה, ב',ח').

בשלב הבא ויתר משה על הכניסה לארץ בעודו בחיים וביקש שלפחות עצמותיו יזכו להיקבר בארץ־ישראל. שוב קיבל סירוב, אך כדאי לשים לב לנימוקי סירוב זה:

"אמר ר' לוי: אמר לפניו: רבש"ע, עצמותיו של יוסף נכנסות לארץ ואני אין עצמותי נכנסות לארץ? אמר לו הקב"ה: מי שהודה בארצו, נקבר בארצו ומי שלא הודה בארצו, אינו נקבר בארצו. יוסף הודה בארצו, שכן אדוניתו [אשת פוטיפר] אומרת 'ראו הביאו לנו איש עברי' – ולא כפר אלא אמר 'כי גנב גונבתי מארץ העברים' והוא נקבר בארצו, שנאמר 'ואת עצמות יוסף... קברו בשכם' (יהושע כ"ד). אתה [משה] שלא הודית בארצך, אין אתה נקבר בארצך. כי הרי בנות יתרו אומרות 'איש מצרי הצילנו מיד הרועים' (שמות ב') ומשה שומע ושותק. לפיכך לא נקבר בארצו" (שם).

□

על פי ההגיון הפשוט חייבת להישאל כאן השאלה, מדוע התעקש כל כך משה רבנו – שהיה בן 120 – להיכנס לארץ־ישראל? האם זה מקרה שיגרתי של מנהיג שאינו מוכן להיפרד מהשררה?

כנראה שלא. המדרש (ילקו"ש ואתחנן, תתכ"א) אומר כי משה היה מוכן לבוא לארץ אפילו בתור תלמידו של יהושע ולחיות בה שנתיים־שלוש ולא יותר – ובלבד שייכנס לארץ המובטחת. מדוע?

מתברר ששאלה זו כבר שאלו חכמי התלמוד. הם ניסחו זאת כך:

"דרש רבי שמלאי: מפני מה נתאווה משה רבנו להיכנס לארץ־ישראל? וכי לאכול מפריה או לשבוע מטובה הוא צריך? אלא אמר: הרבה מצוות נצטוו ישראל ואינן מתקיימות אלא בארץ־ישראל. אכנס אני, כדי שיתקיימו על ידי" (סוטה י"ד).

העמדת תשוקתו של משה רבנו לארץ־ישראל על מישור רוחני של קיום מצוות [כאן הכוונה למצוות התלויות בארץ, שאינן נוהגות בחו"ל], תואמת את התפיסה היהודית האומרת כי עיקר שמירת מצוות התורה הוא דווקא בארץ־ישראל וענין שמירת המצוות בחו"ל הוא רק כדי שלא נשכח אותן ויהיו שגורים בידנו ובפינו, כאשר נחזור לארץ אבות.

כך אמרו בספרי על הכתוב "ואבדתם מהרה מעל הארץ הטובה" – "אף על פי שאני מגלה אתכם מן הארץ לחו"ל, היו מצויינים במצוות, שכשתחזרו לא יהיו עליכם חדשים. משל למלך שכעס על אשתו ושלחה לבית אביה. אמר לה: הוי מתקשטת בתכשיטים, שכשתחזרי לא יהיו עליך חדשים. וכן אמר ירמיהו לגולים: "הציבי לך ציונים", אלו המצוות, שישראל מצויינים בהם" (ספרי עקב, מ"ד).

□□□

אחרי שחזור ומשחזור את פרשת עשרת הדיברות, אומר משה לישראל את המשפט שהיה במרוצת הדורות לסיסמת החיים של היהודי:

"שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד" (דברים ו',ד'). עם קריאת "שמע ישראל" על שפתותיהם הלכו אבותינו ומסרו את נפשם על קידוש ה'. זה מהדברים הראשונים שהילד היהודי לומד ואלה הם מלותיו האחרונות של הגוסס, כאשר הוא אומר את ה"אחד". זה מה שכתוב במזוזה שעל פתח ביתנו וזו אחת הפרשיות הכתובות בתפילין. "שמע ישראל".

ומשה ממשיך:

"ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך. והיו הדברים האלה, אשר אנכי מצוך היום, על לבבך. ושננתם לבניך ודיברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך. וקשרתם לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך. וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך" (שם).

תקצר היריעה מלפרש אפילו מקצת שבמקצת ממשמעויות פסוקים אלה. נתעכב רק על שתי נקודות. הנה על הכתוב "ואהבת את ה' אלוקיך" אומר המדרש:

"שיהא שם שמים מתאהב על ידך. שיהא אדם קורא ושונה ודיבורו בנחת עם הבריות ומשאו ומתנו נאה... מה הבריות אומרות עליו? אשרי פלוני שלמד תורה, אשרי אביו שלימדו תורה אשרי רבו שלימדו תורה. אוי להם לבני אדם שלא למדו תורה. ראו פלוני שלמד תורה, כמה נאים מעשיו וכמה מתוקנים דרכיו... אבל בזמן שאדם קורא ושונה ואין משאו ומתנו באמונה ואין דבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו? אוי לו לפלוני שלמד תורה אוי להם לאביו ולרבו שלימדוהו תורה. אשריהם לבני אדם שלא למדו תורה. ראו פלוני זה שלמד תורה, כמה מכוערים מעשיו, כמה מקולקלים דרכיו" (ילקוט שמעוני ואתחנן, תתל"ז).

הנה חשיבותה של הדוגמה האישית, החיובית, כאשר הנטיה להכללה, לחיוב או לשלילה, טבועה עמוק בנפש האדם.

□

"ובכל נפשך" – "אפילו הוא נוטל את נפשך. מכאן אמרו: חייב אדם לברך על הרעה, כשם שחייב לברך על הטובה" (ברכות נ"ד).

"בשעה שהוציאו את רבי עקיבא להריגה [הרומיים, הוא היה מעשרה הרוגי המלכות], זמן קריאת 'שמע' היה והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל והיה מקבל עליו עול מלכות שמים. אמרו לו תלמידיו: רבנו, עד כאן? אמר להם: כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה 'ובכל נפשך' – אפילו הוא נוטל את נשמתך. אמרתי: מתי יבוא לידי ואקיימנו? ועכשיו שבא לידי, לא אקיימנו? היה מאריך באחד' עד שיצאה נשמתו באחד'. יצאה בת־קול ואמרה: אשריך רבי עקיבא שיצאה נשמתך באחד" (ברכות ס"א).

□

"נחמו, נחמו עמי, יאמר אלוקיכם. דברו על לב ירושלים וקראו אליה, כי מלאה צבאה, כי נרצה עוונה, כי לקחה מיד ה' כפליים בכל חטאתיה" (ישעיהו מ').

הפטרת השבוע, הנקראת תמיד אחרי צום תשעה באב, העניקה לשבת זו את שמה המיוחד, "שבת נחמו". היא הראשונה מבין שבע הפטרות הנחמה, הנמשכות מכאן ועד "שבת שובה".

אחרי האבל – באה הנחמה. כל המתאבל על חורבן ירושלים, זוכה ורואה בנחמתה – אומרים חז"ל.

המדרש אומר, כי אחרי הפורענות שהביא עליהם, בעוונותיהם, שולח הקב"ה את הנביאים "הקטנים", הידועים כתרי־עשר, לנחם את ישראל, אך העם לא מקבל תנחומים ומשיב לכל נביא ונביא במטבע לשונו: אתמול אמרת לי כך וכך [דברי פורענות] והיום אתה אומר כך וכך [דברי נחמה] – לאיזה נאמין, לראשונה או לשניה? הוא שולח אליהם את האבות ואת משה רבנו, אולם גם מהם לא מקבלים תנחומים.

או אז אומר הקב"ה: "אין ראוי לילך ולנחמם, אלא אני בעצמי. מפני שעברתי על מה שכתוב בתורתי "לא תעבוד בבכור שורך" ולישראל קראתי "בני בכורי ישראל" ואמרתי להם: הביאו את צואריכם בעול מלך בבל; כתבתי בתורתי "לא תסגיר עבד אל אדוניו" ואני מסרתים לעובדי אלילים.

"מיד הולך הקב"ה אצל כנסת ישראל ואומר לה: בתי, כל הכעס הזה למה? אומרת לפניו כנסת ישראל: רבש"ע, ולא בדין אכעס, שהגליתני בין האומות וקללתני קללות רעות ולקיתי עד שנעשו פני כשולי קדירה ובכל זאת קידשתי את שמך הגדול. אמר לה: בתי, הגיע זמנך להיגאל. מיד אומרת לפניו: רבונו־של־עולם, איני מתנחמת, עד שתראני באותם רשעים שצירעוני וחרפו את שמך? מיד אומר לה: בתי, הריני אני מביא אותם ונפרע מהם בפניך ויודע כל בשר כי אני ה' מושיעך וגואלך אביר יעקב" (ילקו"ש ישעיה תמ"ג).

נפתלי קראוס

עולם יהודי

לוס־אנג'לס: קונסרווטיבית על כס הרבנות

מאת רן דגוני,

סופר מעריב בניו־יורק

בפעם הראשונה בתולדות התנועה הקונסרווטיבית, החלה רבנית לשמש בקהילה יהודית גדולה.

כשטלית כרוכה על כתפיה, עלתה החודש הרבנית לסלי אלכסנדר על הבימה בבית הכנסת של קהילת אריאל, בלוס־אנג'לס, והחלה לקרוא בתורה.

הרבנית אלכסנדר, בת 31, שמשה קודם לכן עוזרת לרב בקהילה. היא הועדפה על פניהם של חמישה רבנים גברים.

130 נשים משמשות עתה כרבניות בארה"ב. רובן משמשות בבתי כנסת של התנועה הרפורמית או של הזרם הרקונסטרוקציוניסטי. רק ארבע רבניות קיבלו סמיכות לרבנות מטעם התנועה הקונסרווטיבית. מתוכן, רק שתיים משמשות בפועל ושתיהן בקהילות קטנות.

מינויה של אלכסנדר לעדת אריאל, המונה אלף משפחות, עורר הדים רבים בקרב יהודי אמריקה.

הרב קסל אדלסון, נשיא התנועה הקונסרווטיבית, אמר ל"ניו יורק טיימס", כי המינוי הוא "ציון דרך חשוב" בתולדות התנועה הקונסרווטיבית. "זו למעשה הכרה בזכותן ובחובתן של נשים לשמש בתפקידי הנהגה ביהדות המסורתית".

הרבנית אלכסנדר, גבוהה ומשושקפת, היא בת ונכדה לרבנים קונסרווטיביים. בראיון ל"ניו יורק טיימס" היא תארה עצמה כ"בעלת השקפות 'ימניות'" במה שנוגע ליהדות. היא דבקה בהתנגדותה של התנועה הקונסרווטיבית לשינויים אופנתיים ביהדות ומודה שיש בכך אירוניה מסויימת, שכן מילדות שאפה לשמש כרבנית.

את החינוך הדתי הראשוני קיבלה מאביה, הרב תיאודור אלכסנדר, המשמש כרב ראשי בקהילת בני אמונה בסן־פרנסיסקו.

"יש לי אמונה חזקה בתקפותם של חוקי היהדות. הדבר הנפלא ביהדות הקונסרווטיבית... הוא שאנו מכבדים את חוקי היהדות, שהתקיימו במשך אלפי שנים, ובה בעת אנו מסתגלים לכוחות בעולם המודרני, שלדעתנו הם בני קיימא", אמרה הרבנית אלכסנדר.

משה רוזנבלום, הרב הבכיר בעדת אריאל אומר, כי רוב בני הקהילה מתלהבים מהעובדה שרבנית תשמש בקודש. דווקא כמה מבני הדור הצעיר בקהילה התלבטו אם אכן יכולה אשה לשמש כרבנית.

"אחד הטיעונים (של המתנגדים) הוא, שביהדות שמור לאשה תפקיד חשוב בבית", אומר רוזנבלום. "אך הדבר אינו כך. הבית אינו חייב להיות המקום היחיד שבו יכולה אשה לתת ביטוי לרגשותיה הדתיים".

לונדון: פחות יהודים, יותר מריבות

מאת י. פינקלסטון,

סופר מעריב בלונדון

מספרם של יהודי בריטניה פוחת בהתמדה, לא כן המריבות והסכסוכים ביניהם. אלה מתחדדים והולכים. לעיתים יש להם תוצאות משעשעות למדי.

סקר שערך "ועד שליחי הקהילות", הארגון של יהודי בריטניה, מראה ירידה תלולה במספר היהודים בבריטניה – לפחות 25 אחוז – מאז מלחמת העולם השניה. כעת חיים בבריטניה כ־330 אלף יהודים.

הסיבה אינה עליה לישראל, אף שישנה עליה של כאלף אנשים בשנה. הסיבה היא שיעור נמוך של ילודה הנופל משיעור התמותה, ושיעור גבוה של נישואי תערובת, בערך כ־30 אחוז. במידה רבה, השיעור הגבוה של נישואי התערובת הוא תוצאה של הלימודים באוניברסיטאות.

רבנים אורתודוכסים אחרים מאשימים את התנועה הרפורמית שהיא מקדמת את ההתבוללות בגלל אי הקפדתה על קיום מצוות הלכה.

אפילו הרב הראשי יעקובוביץ, אדם שקול ומאוזן, הביע את מורת רוחו מן התנועה הרפורמית. אולם הרב איזק ברנסטיין, מבית הכנסת פינצ'לי, אחד הגדולים בלונדון, הרהיב אף את האורתודוכסים עצמם, בכנותו את הרפורמים "שקצים" ו"סרטן בגוף האומה". ברנסטיין הוא דרשן בוטה אך התבטאויותיו האחרונות הכשילו כל סיכוי שיתמנה לרב הראשי הבא.

עתה באה ההפתעה. רב בבית הכנסת הליבראלי, דייוויד גולדברג, כתב

הרב יעקובוביץ: מורת רוח

בעיתון הקהילה כי ברנסטיין נראה בבית קברות ליבראלי בהלווייתו של מיליונר. הרב ברנסטיין – כותב גולדברג – התמודד בגבורה עם "המחלה המדבקת" שהיה עלול להידבק בה בהצטרפו למתאבלים וקראו תהילים ליד הארון.

הרב גולדברג טען כי הסיבה להתנהגותו זו של הרב ברנסטיין היא שהמיליונר המת היה גיסו (שתרם רבות גם לישראל) ושהרב ברנסטיין נהנה מתרומותיו. "אילמלא ראיתי זאת במו עיני, לא הייתי מאמין", כתב הרב גולדברג.

גולדברג עצמו הוא דמות שנויה במחלוקת. הוא חוזר ותוקף פוליטיקאים ישראלים ונפגש עם קבוצת תעמולה פרו־ערבית.

כאשר הכחיש הרב ברנסטיין שהיה בהלוויה, הודה גולדברג כי בעצם לא "ראה אותו במו עיניו", אלא הסתמך על דבריהם של רבנים ליבראלים אחרים, שראו את ברנסטיין. אלה אמרו שבעצם אינם בטוחים. לבסוף, התברר כי היה זה רב אורתודוכסי ששמו אלן ברנס הדומה לרב ברנסטיין.

גולדברג נאלץ להתנצל, אולם יתכן שהמקרה יגיע לערכאות.

אסונסיון: האנטישמיות יוצאת לרחוב

מאת ברנרד דבוסמן, סופר רויטר בפראגואי

קהילת יהודי פראגואי זועזעה ממבול סיסמאות והכרזות אנטישמיות ומהניסיון לקיים טקס זכרון לאדולף היטלר.

אנטשימיות גלויה היתה עד כה תופעה נדירה בפראגואי. זו היתה אחת המדינות היחידות בעולם שנתנה מפלט לפליטי־שואה יהודים, אך גם לקלגסים נאצים.

אחד הפושעים הנאצים המבוקשים ביותר, "מלאך המוות מאושוויץ", הד"ר יוזף מנגלה, התגורר בפראגואי שנים רבות, מצוייד במסמכי אזרחות.

בחודשים האחרונים הדאיגו התבטאויות אנטישמיות את הקהילה המקומית, שבה 1200 נפש. פרנסי הקהילה פירסמו מודעות בעתונות המקומית וקראו לממשלתו של הגנראל אלפרדו שטרוסנר לצאת נגד האנטישמים.

המודעות פורסמו בעקבות סיסמאות שנכתבו על קירות ועל חלונות של חנויות ובתים יהודיים באסונסיון הבירה, החל באיזכורו של יהודה איש־קריות וכלה בכתובות "בלי יהודים".

חודשיים קודם לכן זועזעו יהודי פראגואי בשל כרזות ועליהן פנים מעוותים, ציור מגן דוד והכתובת: "מבוקשים יהודים, חיים או מתים, על רצח ישו, על יסוד המפלגה הקומוניסטית, על גרימת מלחמת העולם השניה, על הפצצת לוב, על הרג ילדים וזקנים, על תכנון מלחמת העולם השלישית".

הכרזות היו החוליה השניה בשרשרת שהחלה ב־3 במאי, כאשר בעמוד מודעות האבל של עתון באסונסיון נתפרסמה מודעה בת עשר שורות, שבה הוכרז על מיסה לציון יום השנה ה־41 למותו של היטלר.

המודעה, לא חתומה ומלווה בתצלומו של הצורר הנאצי, הגדירה אותו "מגן התרבות המערבית והנוצרית והאידיאלים של שלום ושל צדק".

טקס הזכרון, שנועד להיערך בכנסיה באסונסיון, לא התקיים בסופו של דבר, הואיל והארכיהגמון פסק כי היטלר נודה ולפיכך אין לערוך לזכרו טקס בכנסיה.

על שולחן הניתוח

קופת חולים עלתה על 'שולחן הניתוחים המימסדי', ומצאה שזה קשה מאוד לרדת משם. כל אחד רצה לחפור באיזמלו בקרביה. לכל אחד היתה דיאגנוזה: "הקופה מתמוטטת", "הקופה חולה", "בריאות הציבור בסכנה". המנותח שמע את כל הקביעות האלה, והמשיך לעבוד כרגיל.

כן. למרות משבר כלכלי אמיתי אליו נקלעה, שהערים מיכשולים עצומים בדרכי תיפקודה, לא פסקה קופת־חולים לרגע למלא את יעודה בגוף שבידיו מופקדת בריאותם של רוב תושבי המדינה. זה היה אולי הביטוי הנבון ביותר לטענתה העקבית של הקופה. טענה זו התקבלה לבסוף על דעת הגורמים הממשלתיים המתאימים: קופת חולים איננה גוף כלכלי, לא מפעל ולא עסק. התופש לפעול על־פי שיקולים כלכליים טהורים אינו בידיה. מההתחייבות האדירה שנטלה על עצמה, להעניק רפואה שיוויונית לכל נזקק של עזרה הדדית - היא לא יכולה להתחמק בטענה של: אין לי, זה לא משתלם לי, זה לא ריווחי.

וכך, בעיצומו של הניתוח האמיתי, הקשה והמכאיב, לא זה המימסדי, אלא זה שערכה הקופה לעצמה במאמץ להתייעל מחד ולהשיג את הגיבוי הממשלתי ההוגן מאידך, המשיכה הקופה לשרת את חבריה. כל זה תוך מאמץ לשמור במידת האפשר על רמת השירות שלה הם רגילים, ושלה הם זכאים.

מאמץ זה נשא פרי. עתה, כאשר מסתמנת בבירור היציאה מהמשבר, יש תחושה חזקה כי אמון החברים בקופה לא נפגם.

אחות על גלגלים

נעמי אבן: "ההרגשה שיש למי לפנות"

האשה היושבת לפני, מקרינה שלווה נפשית, בטחון עצמי וידע מקצועי נרחב. אחות מייעצת. 23 שנים במקצוע לא הולכות ברגל. בשלוש־עשרה השנים האחרונות עובדת נעמי אבן ביחידה להמשך טיפול ומעקב של קופ"ח הכללית במחוז ראשון־לציון.

אם לא נתקלת בה או בחברותיה, לא הזדקקת, אתה או מישהו מקרוביך, לשירותיה המיוחדים של יחידה חיונית זו. אחד משיאיה המודרניים של תפיסת מדינת־הרווחה בישראל, ביוזמתה ובביצועה של קופ"ח.

במחוז של נעמי אבן, שכמוהו עוד 18 יחידות ברחבי הארץ, אוכלוסייה של כ־200 אלף נפש. בטיפול פעיל מדי חודש – כ־250 חולים כרוניים, הרתוקים למיטתם או לבתיהם. ביניהם אחוז גבוה של חולי סרטן בשלבים מתקדמים הזקוקים, הם ומשפחותיהם, לאוזן קשבת, להדרכה ולליווי צמודים בכל מהלך המחלה. סעד פיזי ונפשי.

משפחות אלה, כמוהן כמשפחות של חולים ששוחררו מבתי החולים לאחר שטפי דם במוח, של חולים עם ניוון שרירים מתקדם, קשישים עם שברים בפרק הירך, המצריכים טיפול מתמשך בבית – משפחות אלה זקוקות להרבה חיזוקים. הן נמצאות בלחץ נפשי כבד הטעון הפגה בדרך מקצועית ואנושית מאוד.

אומרת נעמי אבן: "בתפקידי נדרשים לבד מאהבה לעבוד עם אנשים, הרבה מאוד סבלנות. השחיקה הנפשית שלי ושל חברי בצוות גדולה מאוד. נדרשים כוחות נפשיים גדולים. את לוקחת את הסיפור הביתה. משפחות עם חולים במצב פר־טרמינלי וטרמינלי מקבלות את הטלפון שלי בבית. אני חייבת להקנות להם את ההרגשה שהם לא יפלו. תמיד יש להם למי לפנות. גם פיזית יש קושי ממשי בעבודה. הביקורים בבתים ובבתי־חולים לצורך איתור נזקקים בפוטנציה לשרות שלנו, מעמיד אותי 'על גלגלים' כל יום".

"מנסיוני האישי אני יודעת", אומרת נעמי, "שמי שמתאים ליחידה זו מבחינת אישיותו ומסוגל גם להתמודד עם העצמאות הגבוהה שמכתיב סוג זה של עבודה, חוזר אליה תמיד – גם אם מסיבה כלשהי הוא נאלץ לצאת לחופשה. הסיפוק הנפשי, מפצה על כל המאמץ".

19 יחידות כאלו של נעמי אבן וצוותה מתפקדות בכל רחבי הארץ. במרכיבן צוות רב־מקצועי הכולל: רופאים, אחיות, עובדות סוציאליות ואנשי שיקום – מרפאים בעיסוק ופיזיותרפיסטים וכן מזכירה מרכזת.

הרעיון פשוט ומתקדם. ניתן לטפל בחולים כרוניים וקשים רבים בחיק משפחתם. זו גם ההעדפה שלהם. אבל דרוש תיאום בין בתי־החולים מצד אחד והמרפאות האזוריות, המספקות את הטיפול הסיעודי בבית מצד שני. דרוש ייעוץ מיוחד לטיפול בבית לדרג המקצועי ולמשפחה. דרושה הבנה לסוג ההתמודדות הנדרש מן החולה ומשפחתו בכל שלב.

כאן נכנסת לתמונה היחידה לטיפול ולמעקב, שהוקמה על־ידי קופת־חולים לאחר הנסיון הראשוני בעקבות מלחמת יום הכיפורים. אז שוחררו חולים קשים רבים לבתיהם במצבים שלא הוכרו בקהילה קודם לכן. עירויי נוזלים, עזרות להאכלה, חמצן, קטטרים וכו' – הפכו לטיפולים הניתנים להיעשות בבית. נלמדו שיטות להכנת המשפחה להתמודדות עם מצב מתמשך כזה. הנסיון הצליח ויושם בהרחבה בכל הארץ. אין היום כמעט חולה שנופל בין המיטות.

המוטו: החולה כאדם

מירי לבנה: "יכולת להגיע להגשמה מלאה"

אשה קטנה וצנומה, נראית צעירה בהרבה מ־36 השנים שלה. בתחילת הפגישה, קשה לך להאמין שמירי לבנה נושאת על הכתפיים שלה בעשר השנים האחרונות בתפקיד כפוי־הטובה־לכאורה, של אחות אחראית במחלקה פנימית ה' במרכז הרפואי ע"ש בילינסון (קופ"ח הכללית). לאחר שהיא מספרת על היקף התפקיד האחראי הזה, בלהט אלטרואיסטי המאפיין אותה, אתה מתקשה להאמין שהאשה המחושלת הזו היא בחייה הפרטיים אם לארבעה ילדים (הקטן בן שנתיים), שמצליחה לא להחסיר אף יום עבודה. אולי הרקע המשפחתי שלה מסביר משהו: אם אחות ותיקה ובעל שאף הוא באותו עניין, רופא באחת ממחלקות בית־החולים.

מירי אינה מעוניינת לספר על עצמה. חשוב לה להציג את העבודה, את שיטת העבודה המתקדמת שהכניסה למחלקתה, את הייחוד של הצוות שלה, את המסירות והמאמץ העילאיים הנדרשים מהם ואת הסיפוק העצום הנובע ממילוי כל המשימות בתנאים הכל־כך קשים של המחלקה הפנימית.

מירי לבנה מזוהה במחלקתה עם השיטה הפרימארית. שיטת עבודה זו, המבוססת על מודל אמריקאי, חוללה, עם הנהגתה, מהפך גמור בכל שיטות העבודה המקובלות על צוותי האחיות במחלקות בתי החולים. על־פי שיטה זו, מופקדת כל אחות על קבוצת חולים ולא, כמקובל, על פונקציה מסויימת.

מירי, לאחר הנסיון הרב שצברה ביישום השיטה, משוכנעת לחלוטין ביתרונותיה לגבי החולים: "האחות מלווה את החולים שלה מרגע אישפוזם ועד לשיחרורם, כולל אפילו דאגה להמשך טיפול ומעקב לאחר היציאה, אם יש צורך".

החולה הוא הנשכר העיקרי, הן מבחינה רפואית והן מבחינה אנושית. היכרותה העמוקה של האחות עם כל שלבי מצבו, מאפשרת לה נתינת טיפול נכון בכל עת ודיווח עדכני ומדוייק לרופאים. היכרות זו גם יוצרת מערכת קשרי אנוש מיוחדת במינה בין אחות לחולים. החולה מרגיש שיש מי שדואג לו, שיש מי שאיכפת לו ממנו. דווקא ממנו. יש לו כתובת אחת לכל בקשה. וכל חולה שניסה פעם למשוך את תשומת ליבה של מי מהאחיות הטרודות במחלקה – ידע להעריך זאת נכונה.

השיטה החדשה דורשת מהאחיות את כל מה שיש להן לתת. אחות מוסמכת "מיוחסת" עוסקת בכל פעולה ופעולה, החל מהחלפת מצעים והגשת סירים ועד לעריכת אנמנזה (תולדות המחלה) בצורה יסודית ואינטליגנטית. כובד האחריות גדול הרבה יותר, וההתקשרות הנפשית לחולים מהווה אף היא נטל ריגשי נוסף. יום עבודה רגיל של אחות פרימארית סוחט אותה פיזית ונפשית.

ובכל זאת, האחיות במחלקה של מירי, שנחשבת בשל אופי המאושפזים בה למחלקה קשה ולא פופולרית, שבעות רצון. האתגר הקשה הזה מוציא מהן את המיטב. הן מרגישות שיעודן כאחיות מגיע פה להגשמה מלאה. התחושה הזו מגבשת מאוד את רוח הצוות, ומגבירה את המוטיבציה והשאיפה להתקדם. אחיות המחלקה מעורבות בכל התהליכים הרפואיים והמקצועיים המתרחשים בה, תוך שיתוף פעולה הדוק עם הרופאים. דיונים משותפים, ישיבות צוות עם הרופאים, ביקורים קבועים בכל החדרים – הם חלק בלתי נפרד מיום העבודה העמוס של האחיות. והן לא מוותרות על כך.

ה"פיד־בק" מגיע מהחולים, המוראל גבוה. משפחות לוחצות על העברת קרוביהן לפנימית של מירי. ומירי עצמה, עם בעלה וארבעת ילדיה – כולם תומכים, מעודדים, מזהים, אומרת בפה מלא: "זו המשפחה השניה שלי".

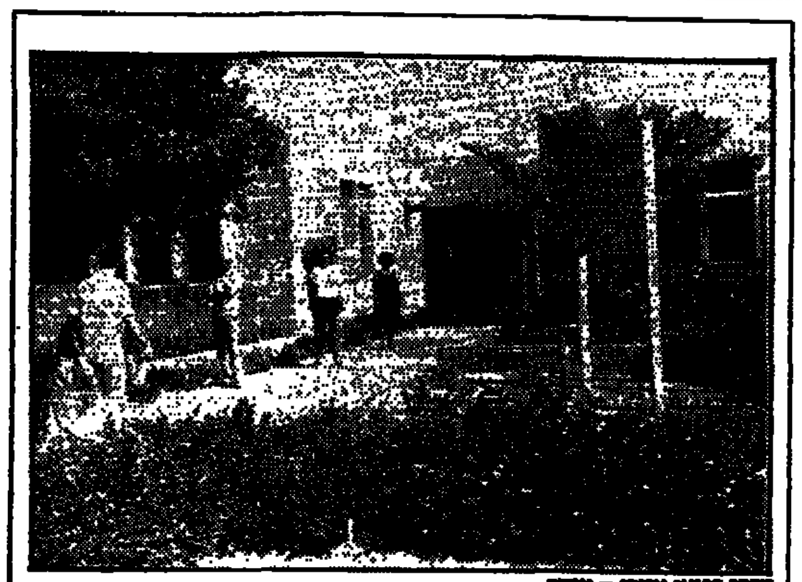
מרכז רפואי אזורי – צוהר

מרכזים של בריאות

המושג "מרכז בריאות" מוכר היטב לאזרחי מדינת ישראל בכל מיגזרי ההתיישבות הכפרית. מושג זה יצרה קופת חולים למענם, נאמנה למדיניותה הכללית – הבטחת שירותים רפואיים לחבריה בכל נקודה על מפת הארץ.

מרכז הבריאות נועד ללוות, לסייע ולעבות את השירותים הניתנים על־ידי המרפאה המקומית ביישוב. הוא מנוהל על־ידי קופת חולים בשיתוף המועצה האיזורית. ממוקם במוקד של מספר יישובים ומספק לכל אוכלוסיית האיזור שירותי בריאות ורווחה אישיים כוללניים.

רופאי המרכז הינם מומחים בתחום רפואת המשפחה. האחיות – מוסמכות בתחום בריאות הציבור. שרותי המרכז כוללים רפואה ראשונית, רפואה מונעת, טיפולים ושיקומים, גם רופאים מקצועיים מגיעים למרכז. בחלק מהמרכזים ניתן ייעוץ על־ידי דיאטניות ומרפאים בעיסוק. בחלק – יש מערך ריפוי שיניים. במידת הצורך יוצא צוות המרכז אל היישוב ואף מגיע לבית החולה. בכל מרכז יש רופא כונן 24 שעות ביממה.

21 מרכזי בריאות שהוקמו בכל קצווי הארץ מטפלים ב־275 אלף נפש ומעניקים להם תחושה שמבחינה בריאותית הם במרכז העניינים. אבן שמואל, נהורה, מבועים, מרחבים, ברוש, צוהר, פתחת שלום, מעגלים, גוש קטיף, מרכז ספיר, גוש שגב, אמונים, טל, ערוגות, עשרת, שמשון, שריגים, מעלה־אפריים, קצרין, ביכורה, יע"פ. שמות חדשים שהפכו עכשיו גם למרכזי בריאות.

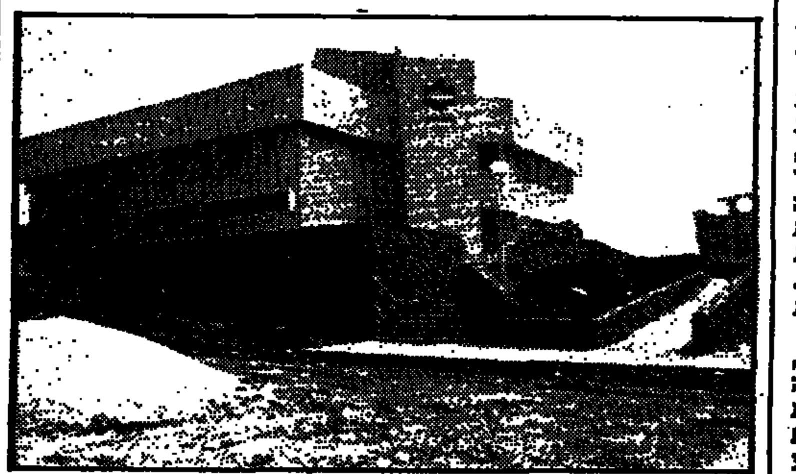
מרכז הבריאות של קופ"ח בקצרין

רפואת־משפחה בבית־שאן

להיות מתנדב

את עקרון העזרה ההדדית החליטה הקופה להנחיל גם לחבריה על־ידי גיוס מתנדבים למען הגברת המעורבות של חברי הקופה בשירות שאותו הם מקבלים.

רעיון ההתנדבות נקלט יפה בערים כמו: נצרת־עילית, חצור־הגלילית, אשדוד, חיפה וראשון לציון.

המתנדבים עוסקים במתן מידע מהימן על שירותי קופ"ח בתוך המרפאה, נותנים סיוע לקשישים, נכים ולאמהות מטופלות בילדים, ועוזרים גם בעבודה טכנית ומינהלית במרפאה.

המטרה היא להרחיב את פעילות המתנדבים לארגון פעולות חינוך לבריאות, שיתבצעו מחוץ לכתלי המרפאה: המתנ"סים ומועדוני נעמת.

קופת חולים מעוניינת במתנדבים נוספים. מתנדבים יוכלו לפנות למוקד קופ"ח: 433300, 03־433500, או למרפאה באיזור מגוריהם.

תגובות

מידע קרוב ואישי

בשנים האחרונות זכינו ליהנות מתנופה ושיפור של ממש בשירותי רפואת המשפחה בבית שאן.

רופא המשפחה שלנו, ד"ר א., מכיר היטב את כל בני המשפחה ומודע לבעיות בריאות וכלכלה של כל המשפחות שבטיפולו.

מנסיוננו, גם שיטת התור המתוכנן מוכיחה עצמה וברוב המקרים אין צורך להמתין זמן רב ליד חדר הרופא.

זכור לנו עד כמה סייעו ביקוריו של ד"ר א. במחלקת הילדים בבית החולים בעמק כאשר בתנו בהיותה בת שנה, אושפזה שם. הוא עידכן אותנו ומסר מידע יותר קרוב ואישי מאשר צוות המחלקה.

יש לזכור את היחס הקרוב והקשר הטוב עם צוות המרפאה, האחות הרוקחת וצוות המשרד.

אנו חברים במועדון תבונה בבית שאן ובמסגרת זו הרצו בפנינו בהתנדבות מנהל בית החולים, ד"ר זילברג ורופא המרפאה ד"ר אורן. כפועל יוצא הוליכו חברי המועדון להרצנו וגייסו כספים לרכישת מכשיר משוכלל למדידת לחץ דם.

אנו מעריכים ומוקירים את השרות הרפואי המעולה הניתן לנו ע"י רופא המשפחה וצוות המרפאה ומקווים שלא נזדקק.

ל.וח. פינגרהוד
בית־שאן

אבל מה באמת חושב הציבור

ממצאי סקר מיוחד שערכה ד"ר מינה צמח ומכון "דחף"

במהומה התקשורתית שחולל משבר הקופה, קשה היה לשמוע את קולו האמיתי של הציבור. מה באמת חושבים אזרחי המדינה, שרובם חברי הקופה, על המצוקה הכלכלית של קופת חולים – מי האחראי לה ומה הפתרונות האפשריים. סקר דעת קהל שערכה ד"ר מינה צמח, מביא תמונה נכונה של עמדות הציבור בנושא זה.

קופת חולים שאבה עידוד רב מממצאי הסקר, אשר גילה כי קיימת תמיכה ציבורית רחבה בדרך בה בחרה להתמודד עם מצבה הכלכלי. 71 אחוז מהמרואיינים סברו כי בחירתה של הקופה באשראי בנקאי במקום בצימצום דרסטי של השירותים – היתה מוצדקת ונכונה.

גם ממצאים אחרים שיקפו תמיכה דומה בעמדותיה של הקופה:

31 אחוז מהציבור סבורים כי הממשלה צריכה לסייע לקופת החולים יותר ממה שהיא מסייעת לה היום. 51 אחוז סבורים כי הממשלה צריכה להמשיך בסיוע לפחות כמו היום. 66 אחוז סבורים כי למרות המצוקה הכלכלית יש להשאיר את מספר המרפאות בעינו. 71 אחוז סבורים שיש לפתוח מרפאות נוספות. ורק 13 אחוז סבורים כי יש לסגור חלק מהמרפאות.

בהנחה כי המחירים בבתי ההבראה של קופ"ח נמוכים יחסית, השיבו 72 אחוז כי למרות המצב, יש להמשיך לקיים בתי הבראה אלה, אם באותה רמת מחירים (41%) ואם בהעלאה מסויימת שלהם (31%). רק 13 אחוז המליצו לצמצם את בתי ההבראה של קופ"ח.

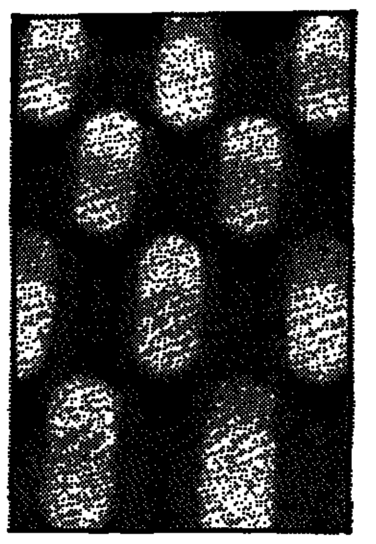

אנטיביוטיקה: הרופא יחליט ויאשר

שיהיה ברור. רק הרופא יכול להמליץ על לקיחת תרופות אנטיביוטיות. רק הרופא מסוגל לקבוע האם אכן מחולל המחלה הוא חיידק, שנגדו יש להפעיל את החומר המשמיד – האנטיביוטיקה. ורק הרופא מסוגל לקבוע איזה סוג של אנטיביוטיקה נחוץ ובאיזה מינון.

לפני שהרופא רושם אנטיביוטיקה, כדאי לדווח לו על הדברים הבאים:

- האם קיימת אצל החולה אלרגיה או תגובות מיוחדות לאנטיביוטיקה.
- אשה בהריון – לא לשכוח להגיד. לא כל אנטיביוטיקה מומלצת בהריון.
- אשה מניקה – כנ"ל.
- מחלות מיוחדות ותרופות נוספות הנלקחות ברזמנית.

לאחר כל ההסתייגויות האלה, כשהרופא ממליץ לבסוף על האנטיביוטיקה הנכונה, יש להקפיד:

– לקחת אותה בזמנים קבועים, על־פי המינון המדוייק, בתיאום עם זמני הארוחות, על־פי המלצת הרופא או הרוקח.

– לסיים את כל המנה, עד הסוף. לקיחת חלק מהמנה עלולה לחסן את החיידקים ולא לחסל אותם!

בתוך הקו האדום

עיירות פיתוח וישובי ספר תפסו, מאז ומתמיד, מקום חשוב בסולם עדיפויות של קופת חולים. הפריסה במקומות אלה, מהווה מימוש חשוב מאוד של יעודה החברתי. מערך שירותי הרפואה לשעת חירום, שמקיימת הקופה בקריית שמונה, הוא דוגמא לדרך שבה היא מממשת יעוד זה הלכה למעשה.

המערך פועל בקריית שמונה, ידועת הקטיושות, מאז 1982 והוא הוקם לנוכח הפגזות המחבלים התכופות שסבלה מהן העיר הצפונית. במסגרת המערך, פועלים חמישה צוותים רפואיים האחראים על העיר כולה על פי איזורים. הצוותים מונים רופאים ואחיות, כולם בעלי הכשרה מיוחדת וציוד מיוחד להחייאה ולמתן עזרה ראשונה.

לרשות ילדי הצוותים עומד מקלט מיוחד המאפשר להוריהם להתפנות בשעת חרום למילוי תפקידם. גם רופאי ואחיות הקופה שאינם בצוותים – התנדבו לפעילות בשעת חרום במסגרת מגן דוד אדום. באירועים הבטחוניים (המעטים יחסית בשנים האחרונות) שהיו מאז הקמת המערך הזה – הוכח כי אכן אופן תיפקודו מבטיח לתושבי הקריה כיסוי רפואי נכון יותר ושלם יותר. ההערכה היא כי מערך זה מסוגל להעניק כיסוי מעין זה גם בעיתות חרום ממושכות.

מערך שרותי הרפואה לשעת חירום בתרגיל

סימני דרך

יבוטל מס הקניה על תנורי נפט – למכוניות

הקטל בדרכים עמד בראש סדר היום של הממשלה בישיבתה השבועית. הדיון שנערך היה סוער וממושך, כרגיל, עד לשעות הקטנות של הלילה. בתום הישיבה יצא מפקד משמר הכנסת אל הכתבים ומסר כי הממשלה החליטה לבטל את מס הקניה על תנורי נפט – למכוניות.

ביטול המס בא כנראה, לעודד את ציבור הנהגים לרכוש תנורי נפט ולהכניסם למושב האחורי במקום קרוב משפחה או טרמפיסט שעלולים להפגע בתאונה.

מומחים לתעבורה הסבירו שהפעלתו של תנור נפט בתוך המכונית תסייע לנהג להתרכז ותסיח את דעתו משאר כלי הרכב המפריעים לו לנהוג. המומחים הב־טיחו גם כי מכוניות שיחוממו לטמפרטורה של 140 מעלות בקיץ, לא יסבלו מבעיות התנעה בחורף.

חילופי גברי במטכ"ל

האלוף אורי רותם, 42, מי שהיה ברבע השעה האחרונה ראש מה"ד, התמנה לאלוף פיקוד מרכז במקום האלוף אודי מרק, 39, שהיה בתפקיד 7 דקות ושקיבל לידיו מעתה את פיקוד הנח"ל

מפקד הנח"ל היוצא, האלוף אברי גזית, התמנה לראש אכ"א לתקופה של שעה, שעה וחצי, במקום האלוף אלי בר־כוכבא שהיה תקוע בתפקיד שבועיים רצופים (בגלל ששמו נשמט בטעות מסבב המינויים). בר־כוכבא מצידו יחליף את האלוף דודי דרור שהיה מפקד גייסות השריון מאז אתמול. דודי דרור יתפוס את מקומו של ראש אמ"ן תורי טוזר, שמי־הר להכנס לנעליו של ראש מה"ד, האלוף דוד רותם, 42, מי שהיה ברבע השעה האחרונה ראש העיר.

עקב הירידה במפלס הכנרת נחשפה אבן הגבול של טאבה

השפל חסר התקדים במפלס מי הכנרת הביא אתמול לתפנית דרמטית בפרשת טאבה עם גילויו של ממצא נדיר השופך אור חדש על הסכסוך בין ישראל ומצרים

המדובר באבן הגבול המקורית שסימנה היכן עובר הגבול בטאבה וביצבצה אתמול לפתע מעל למפלס ההולך ואוזל של הכנרת.

תגובה הראשונה לגילוי נשמעה ממשרד החוץ המצרי שקבע במפורש כי הוא רואה באבן הגבול שבכנרת את הגבול הצפוני של מצרים ואי לכך כל התושבים הגרים דרומית לקו טבריה – עין־גב, הם מעתה נתינים מצריים.

חנינות סוף העונה
רק אצל
נשיא המדינה

מבצע

לכל לקוחותינו,
הגיע סטוק חדש של
חנינות מרומניה

מבצע 20% הנחה למבקשי
חנינה עד סוף אוגוסט

חידה לילדים

לפני

אחרי

הצלם בילבולי צילם את אברהם שפירא לפני תשעה באב ואחרי תשעה באב; אך אבוי, בין הצילומים נפלו מספר קילוגרמים. אולי אתם ילדים תוכלו למצוא את הקילוגרמים, לצבוע אותם יפה, לארוז ולשלוח למערכת. בין הפותרים נכונה יוגרלו פותרים שלא פתרו נכונה.

עם טיולי **אגו־טריפ** תגיע רחוק
טיול לאנשים שחושבים שהם חשובים
אצלנו – הלקוח תמיד חשוב

„החיים הם לא רק פסטראמי"

מאת דונלד בייקר,
סופר „וושינגטון פוסט" בוירג'יניה,
מיוחד ל„מעריב"

מה עושה משפחה יהודית משכילה ממנהטן בכינוס־תחרות של „כליזמרים" כפריים אמריקנים? □ „זו חוויה תרבותית ואנחנו אוהבים כל מיני דברים", אומרת האם, גלוריה סולומון, שבנה ארני, בוגר אוניברסיטה בניו־יורק, הוא אחד מטובי הנגנים במנדולינה בתחרות □ כדרכם, משיגים עכשיו היפאנים מקומות ראשונים גם במוסיקה זו

המוסיקה הטובה ביותר בכינוס הי־51 של נגני המיתרים – תחרות כלל־עולמית של צביטה ופריטה – המתקיים בגלאקס, וירג'יניה, אינה נשמעת בהכרח על הבמה. בין שדות המחנאים, הקרוונים והאוטובוסים, הרחוסים כסרדינים בפארק הקטן שלמרגלות הרי בלו רידג', תחבים נגנים ברמות שונות, החל במתחילים וכלה בוירטואוזים, את ראשיהם בפתחי אוהלים ובאורוות סוסים – בחיפוש אחר כשרונות כשלהם. לעתים קרובות הם מנגנים בצוותא עד אור הבוקר.

באחת מפגישות מזדמנות אלה הצטרף ארני סולומון, מודה מוירג'יניה, לדן הלבנר ולאיתן קנדל, חברים־מילדות בני מנהטן, לג'ם סשן עם קלינטן גרגורי, נגן מכבל ממרטינסוויל, וירג'יניה, ועם ג'ף פוסטר, סטודנט להנדסה מוירג'יניה.

חמשת הצעירים משכו קהל של כתריסר מאזינים, בהם מוסיקאי ותיק, לאחר שנגנב לאוזניו שנגני הבאנג'ו, המנדולינה והבאס הם בני העיר הגדולה, קרא: „אני בסך הכל נגן שירי עם, אבל לדעתי, זמר העם הוא המוסיקה הטובה ביותר".

סולומון הצטרף ל־1,700 מתחרים אחרים מ־31 מדינות בארה"ב ומשש ארצות.

הם צעירים או זקנים, עירוניים או כפריים, קוראי תווים או מנגנים לפי השמע. הם פורטים עלי דולצימר, נבל, גיטרות יקרות מתוצרת „גיבסון" או „מרטין", מנדולינות, באנג'ואים שרוטים וכינורות שהועברו מדור לדור. אך הקשר ביניהם הוא הפולקלור המוסיקלי של הרים העמקים.

המכשירים האלקטרוניים היחידים המותרים בכנס הם מערכת ההגברה בבמה המוצפת־צהוב והרשמקולים המיטלטלים העצמיים, המשמשים את שוחרי המוסיקה להקלטת הצלילים הממלאים את האוויר.

כשם שאין מוסיקה אלקטרונית, אין גם מצעד להיטים. כל השירים צריכים להיות עממיים, עובדה שמשווה לתחרות אווירה של אוירות מסויימת, המזכירה רסיטל ענקי של סטודנטים, שבו הכל נחושים ברעתם לנגן את „הנוסע לארקנסו" או את „תרנגול הודו בקש" עד שהמשימה תעלה בידם יפה.

אולם במיסבה – כפי שהבהירה קבוצת המעריצים שתופפו ברגליהם על הקרקע תוך האזנה לסולומון ולחבורתו – זו מוסיקה משגעת.

המוסד שפרש את חסותו על התחרות, „מעון הצבי" בעיר גלאקס, תרם את הפרסים, בסך 10,000 דולר, הנחלקים בין שלוש־עשרה קטיגוריות. הפרס הגדול ביותר – 355 דולר – ניתן ללהקה הטובה ביותר. אולם ספק רב אם מישהו מבין המשתתפים חושב על כסף.

האירוע הוא מסוג הפסטיבלים לכל המשפחה. אין מוכרים שם משקאות אלכוהוליים. כל מי שמבקש ללגום מהטיפה המרה (יש רבים כאלה), צריך לעשות זאת בדיסקרטיות. תכונה נוספת היא, שכל אחד יכול להשתתף.

היו די והותר הזדמנויות גם למוכשרים־פחות בין יותר מ־30,000 האנשים שבאו לאירוע. הם יכלו לשיר בציבור, לנגן בגבליפה, לתפוח על ירכיהם בצמד כפות, לרקוד בקבקביעץ על קרשים הפזורים על הקרקע, או להשתתף בתחרות הרביעית של קאזו. התחרות היא כזאת, שנגן הבאנג'ו המפורסם רוג'ר ספראגג הגיע בה בשנה שעברה רק למקום השמיני, מקום אחד נמוך יותר מג'ניפר פייג' בנקס, ילדה בת 12 מוודלון, וירג'יניה.

סולומון כבר זכה פעמיים בתחרות המנדולינות, אך בשנה שעברה הגיע רק למקום השביעי. המנצח היה מתחרה מקיוטו, יפאן – והלהקה שלו, „וירג'יניה גראס" מבלו רידג', עומדת לזכות, זו הפעם החמישית ברציפות, בפרס הלהקה הטובה ביותר.

נוסף על הזכיה בתחרות המנדולינות זכו היפאנים במקום השלישי בכינורות ובמקום השלישי בגיטארות. הבריטים הגיעו למקום השלישי בנגינה בנבל ובנגינה בבאנג'ו.

סומי אינו, שמנגן בבאנג'ו עם להקת משפחת אינו, שלפני שנתיים זכתה במקום השני, אומר כי למוסיקה ההררית האמריקנית „יש אותם צלילים ואותם שורשים" כמו למוסיקה היפאנית המסורתית.

אינו, שלמד לנגן בקיוטו, מתוך האזנה לתקליטים אמריקניים, שולף קימונו בתוס־שחור ולובשו על מכנסי הג'ינס הגזורים שלו, מתקן על ראשו את הפאה השחורה המסורתית, וממהר לבמה יחד עם הלהקה. הם מנגנים את „לתנסאס הוד בלוז" לקול תרועות הקהל.

אנדי אימס, שבא מאנגליה לרגל פסטיבל גלאקס, ציין כי רבים משורשיה של מוסיקה זו מקורם באיים הבריטיים.

סולומון, בן 25, מגיע לגלאקס כל שנה מאז גיל תשע. לאחר שסיים את לימודיו בקולג' בניו־יורק עקר לרונוקי, וירג'יניה, לנגן בחברת מוסיקאים שפגש שם.

סולומון החל מנגן בגיל 11, כשאביו הציג אותו לפני נגן ה„בלוגראס" האגדי ביל מונרו, בקונצרט שהתקיים במנהטן.

מעורבותם של בני משפחת סולומון במוסיקת הקאנטרי הוליכה לחגיגת הבר־מצווה הראשונה במינה בנוסח בלוגראס. מונרו המהולל ניגן בטקס כניסתו של ברוס סולומון, אחיו של ארני, לעול מצוות.

כעת, כמו אלפים אחרים, מגיעים הסולומונים לגלאקס, שנה שנה, להתחלק במוסיקה יחד עם נגנים ממקומות רחוקים כמו שיקאגו, פילדלפיה, אוסטרליה ושוודיה.

„זו חוויה תרבותית", מסבירה אמו של ארני, גלוריה סולומון. „אנחנו יהודים ממנהטן, אבל אנחנו אוהבים כל מיני דברים. אנחנו גם אוכלים אוכל מיני האוכל הזה. החיים הם לא רק פסטראמי".

מן המגירה ומן המדף

שלום רוזנפלד

פטלורה בא אל „החכם המופלא"

לפני שבועיים סיפרתי במדור זה על התזכיר ששיגרה „הממשלה האוקראינית בגולה" בקנדה, לנשיא־המדינה מר חיים הרצוג ובו הבקשה לטהר את שמו של האטמן סימון פטלורה, שיהודים רבים ראו בו את האחראי לפוגרומים באוקראינה בשנות העשרים.

בעקבות פרסום זה קיבלתי מר' יעקב אהרונסון את ספרו של ד"ר יצחק אלפסי על הרב שלמה הכהן אהרונסון, מי שהיה רבה הראשי הראשון של תל־אביב.

בראשית דרכו היה הרב אהרונסון רבה של העיירה גלוכוב במחוז מוגילוב ובראשית המאה (בשנת תרס"ו) נתקבל לרבנות בקייב. אחר המהפכה ברוסיה הצליח להגיע אחר תלאות־דרך קשות לברלין.

שם, בברלין פגש את סימון פטלורה בנסיבות מוזרות ביותר. ועל כך מסופר בספרו של אלפסי „החכם המופלא", מפיו של בנו יעקב.

פטלורה שהה בברלין ועדיין לא התייאש מתקוותו לשוב ולכבוש את אוקראינה מידי הקומוניסטים. הוא ביקש לשוחח עם רבנו ולדבר על לבו שישפיע על היהודים שיתייחסו אליו בחיוב. הוא ידע שהפרעות הנוראות והאכזריות שנערכו ביהודים בימי שלטונו עשו רושם נורא בעולם והוא רצה לתקן את הרושם. רבנו סירב לקבלו לשיחה ודחה את כל הפניות של פטלורה דרך מתווך יהודי להיפגש אתו. ברם, כל הדחיות והסירובים לא הועילו. פטלורה הופיע בבית הרב, ללא כל הודעה מוקדמת, מלווה במזכירו.

פטלורה הירבה לדבר על תכניתו להתקיף שוב את אוקראינה. הוא ביקש מרבנו שישפיע על יהדות אוקראינה לשנות את היחס אליו. הוא הבטיח שלא תהיינה התפרעויות או התנכלויות אנטישמיות של הנאמנים לו.

יעקב אהרונסון מספר על הדו־שיח הבא בין הרב, ולהבדיל פטלורה. הדברים לא התפרסמו עד כה.

אבא: מה היחס של כבודו וממשלתו לפרעות הנוראות שפרצו בימי שלטונו?

פטלורה: היחס היה שלילי. מה שאירע אירע למרות רצוני ורצון ממשלתי.

אבא: לפי זה הנני רואה את המצב כמיואש. עד עתה חשבנו, כי אתם אשמים בארגון הפרעות, והיילך שפכו את הדם הזה, ושינוי היחס ליהודים תלוי איפוא בכם. אבל לפי דברי כבודו, לא התחוללו הפרעות לפי רצונכם. ז.א. שלא יכולתם לשלוט במצב. ובכן, אינני רואה כל סיכויים לשינוי המצב לטובה, הרי גם להבא לא תוכלו לשלוט במצב...

התשובה עשתה רושם כביר על פטלורה. נוכחתי לדעת — אמר בשובו מבית אבא — כי הרב הוא איש פיקח ודיפלומט ממדרגה ראשונה.

לא במקרה ספרו של אלפסי קרוי „החכם המופלא".

השחמט ו„רוח היהדות"

לפי מיטב ידיעתנו, אין רב־האמן גרי קספרוב שמנהל עתה את הדו־קרב השני עם אנאטולי קרפוב על אליפות העולם — מוטרד במיוחד בבעיות הלכה היהודית.

לפיכך, גם לא מעסיקה אותו השאלה אם על פי ההלכה מותר או אסור ליהודים לשחק שחמט. מה גם שהוא בעצם רק יהודי למחצה (ויינשטיין מבית־אבא) ועל פי ההלכה, כלל לא נחשב ליהודי, שהרי אמו היא ממוצא ארמני.

אבל עמיתנו אשר על הערוגות ועל הכלים, שאול הגן, בעיה זו העסיקה אותו מאז לפני כ־43 שנה, כאשר עמד להוציא את ספרו הראשון על „משחק המלכים". כיוון שהחליט להקדיש פרק מיוחד בספר זה ל„היהודים ושחמט" פנה למי שהיה אז רבה הראשי של ארץ־ישראל, הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל וביקש ממנו חוות דעת אם אין איסור על השחמט מכוח ה„לא תעשה לך פסל".

הרב הרצוג המציא לשאול הגן חוות־דעת מפורטת בנושא, המעידה לא רק על למדנותו המופלגת של הרב, אלא על אנושיותו ואריכותו שטרח ועמל וחיבר תשובה המשתרעת על קרוב ל־600 מלה.

נביא מ„פסקהלכה" זה כמה קטעים:

א) האיסור של לא תעשה לך פסל לא בא בחשבון כלל, כיוון שלאו זה הוא רק בקשר עם עבודה זרה והאיסור לעשות לשם מי הוא מלאו אחר „לא תעשון אתי", אבל אין בזה שום איסור, הואיל ואין צורת אדם בשחמט, ואפילו אם היתה, לא היה אסור הואיל ולא היתה הצורה שלימה בכל איבריה אלא צורת ראש בלי גוף ואין בה שום איסור „לא במוצאה ולא בעושה אותה". ואמנם יש מחמירים ואוסרים בצורת אדם אפילו באינה שלימה אבל רוב הפוסקים מקילים ולא היה מקום להתנגד לזה בתוקף. (עיין שו"ע יו"ד סי' קמ"א, סעיפים ו'-ז'), אפילו אם המלכה האביר, וכו', היו להם ראש אדם, ומכש"כ שאין בשח כולו אלא ראש סוס.

ב) „מדוע התחבב השחמט על היהדות (לשונו של כבודו, יותר נכון לאמר 'על היהודים') עד שגם איסורי הרבנים לא יכלו למנוע חדירתו לעולם היהדות" במלים אחרות: „מהו המשותף בשחמט וברוח היהדות" תשובה לשאלתו: הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה סנהדרין פרק ב' משנה ג', מנה את שחוק השחמט. הרמב"ם מדבר על השחוק הנקרא בערבית שטרנג, וזה ס"ס וצריך לאמר שטרנג

כשמשחקים בשביל ממון, ש"מ שבלי כסף לא היה מגנה. רבינו יהודה החסיד (שחי באשכנז יותר מלפני שבע־מאות שנה) בספר חסידים מדבר טובות על המשחק הזה. היו אמנם גם מתנגדים, אבן עיין בשו"ע או"ח סי' שלח ברמ"א סעיף ה' ובמגן אברהם שם סעיף קטן ח' ובמחצית השקל, שמשם ברור שעל כל פנים בחול מותר, בלי כסף. עיין ג"כ בשלטי הגבורים על הרי"ף עירובין פרק ז', בענין כלי השחמט העשויים מכסף לשחוק בהם בשבת. באנציקלופדיה התלמודית הגדולה פחד יצחק נזכר שאחרי מגפה, ר"ל, בקרימונא לפני שלש מאות והמישים שנה בערך, גזרו הרבנים על כל מיני שחוק „חוץ משחמט".

טעמם של המועטים המגנים את השחמט, (אף שאין משחקים לשם ריווח ממוני) היה מפני שהוא „איבוד הזמן", „חכמה שאין בה תועלת", אבל היו מן המתנגדים לשחמט על היסוד הזה, שצידדו בעדו במקרה של מחלת העצבים, או מרה שחורה, (מלנכוליה). מצד ההלכה, עכ"פ, לא היתה ההתנגדות מספיקה למנוע את חדירת השחמט לעולם היהודי. „מהו המשותף בין השחמט ורוח היהדות" יותר נכון היה לאמר — „רוח העם היהודי". התשובה היא פשוטה — ישראל „עם חכם ונבון", אוהב מטבעו את החידוד השכלי ואת הגימנסטיקה השכלית.

בחלק השני של המכתב משיב הרב הרצוג תשובה מפורטת גם בשאלה מי מגדולי־הרבנים היה ידוע כשחמטאי טוב. והם, בין היתר, בעל הילקוט שמעוני, רבנו אבן־עזרא, ר' יהודה ליאון די מודינה, ר' אברהם שמואל דיסקין, ועוד.

קול אמריקה — האימפריה התקשורתית של הפנטגון

תחנת־המימסר של „קול אמריקה" בערבה תהיה רק אחת הזרועות של התמנון התקשורתי האמריקני הגלובלי, הפרוש על כמה יבשות — כמותו כתמנון התקשורתי הקומוניסטי.

גם בביתם פנימה יש לאמריקנים אימפריה תקשורתית מימסדית — להבדיל מזו הפרטית — בעלת ממדים מדהימים.

בספרו של סטיבן הס (Hess) על הממשל והעתונות בארה"ב מצוטט הנרי קאטו (Henry E. Catto) סגן המזכיר של משרד ההגנה לעניני ציבור, שמשרדי העתונות ויחסי־הציבור בפנטגון מהווים את התשלובת התקשורתית הגדולה ביותר במדינה.

ענף הרדיו והטלוויזיה של הכוחות המזויינים האמריקניים כולל 34 תחנות־טלוויזיה, 95 תחנות רדיו ו־260 תחנות־כבלים. הפנטגון מוציא לאור שני עתונים יומיים, מגאזין בפורמט של טבלויד, מגאזין „עיוני" וכן יש למשרד ההגנה לוח משלו. כל אלה מיועדים ליידע ולבדר את הכוחות האמריקניים.

הפנטגון גם מפעיל בית־ספר מיוחד לעתונות, בהיקף מלא, שמדי שנה מוציא 2000 בוגרים.

מחלקת יחסי־הציבור של הפנטגון מטפלת גם בכל הפניות אליו הנובעות מ„חוק חופש המידע" שעל פיו רשאי כל אזרח לבקש מידע בכל ענין שאינו חסוי במיוחד על־פי החוק וכן נפגש דובר משרד ההגנה פעמיים בשבוע עם הכתבים המיוחדים המאומנים ל„פנטגון".

אמנים אמיתיים אינם מתים

מרדכי ארדון שעל גדולתו כצייר אין עוררין נתגלה בשבוע שעבר גם כאמן הביטוי בעל־פה בדברים שאמר בפתיחת תערוכת־זכרון של הצייר פנחס ליטווינובסקי במשכן הכנסת בירושלים.

הנה כמה משפטים מדברי־הפתיחה של ארדון על עמיתו:

ליטבינובסקי נראה לי תמיד כעץ־זית
בראשיתי — חסון, בעל גזע חזק ששורשיו
עמוקים מאוד, ענפיו כשדירי שמשון, קליפתו
קשה... אך עלים עדינים לו, לעץ זית זה, בגון
כסף ירקרק והם רועדים בעגה חרישי כשמנשבת
רוח קלה ומלטפת אותם...
עץ זית בודד היה פנחס ליטבינובסקי.

כאמן הוא צעד בבטחון מנהרה אין סופית
שמתחלקת לחדרים... חדר על יד חדר... וליטבינובסקי
עובר בהם מאחד לשני... ובכל אחד הוא מתיישב
על יד הכן ויזז מניפה מכחולים על בד או נייר לבן...
הוא מצייר... מחפש את עצמו... וסוגר את
הדלת מאחוריו על בריח ומנעול...

— — — נלקח מאתנו עץ זית זה אך אמנים אמיתיים
אינם נלקחים סתם — הם אינם מתים לעולם... הם
חוזרים בבוא היום... עובדים קשה מבוקר היותם
עד ערב שקיעתם... יש לנוח עתה אחרי ההאבקות
הקשה... ויש לקום, ולחזור...

— — — הנה חוזר צייר דגול.
הבה נברך ונזין, נזין את עינינו.

דרכו של סופר

„הבימה" מעלה עתה מחדש את „השקיעה" של יצחק בבל.

העתקתי פעם על פתק קטע על ביקורו של בבל אצל מאקסים גורקי, שהשנה מלאו 50 שנה למותו. יודעי־דבר מספרים שכל עוד גורקי חי, לא העז סטאלין לפגוע בסופר היהודי. אחר מותו המסתורי של גורקי — שלפי אחת השמועות הורעל על־ידי בריה — הגיע גם תורו של יצחק בבל. צירוף שני השמות הללו, בבל וגורקי, מביא אותי לצישום אותו קטע מספרו של בבל (בתרגומו של שלונסקי):

„יש מסמרות דקים — אמר — ויש מסמרות גסים, כשיעור אצבעי.

דרכו של סופר, קשתי הנכבד, זרועה על פי רוב מסמרות גסים ביותר. להלך עליהם יהא הכרח ברגליים יחפות, דמים ישתפכו למכביר, ומשנה לשנה תהיה שפיכותם מרובה והולכת...

איש חלוש אתה — יקנוך וימכרוך, ילאוך, ידידוך וסופך שתבול ותעמיד פנים של עץ העומד בפריחתו... ואילו לאדם ישר, לסופר ישר ומהפכן — ההליכה בדרך הזה היא כבוד גדול, ואכן יהי רצון, אדוני, שתזכה למעשים אלה, שאינם מן הקלים".

אם ירצה מישהו לראות בקטע זה רמז כלשהו גם להיכרות הצר שמתנהל עתה בין סופרי ישראל לבין שלוחות שונות של המימסד — הפוליטי והכלכלי — יעשה זאת על אחריותו בלבד.

באיחור של 14 שנה

אסתר מארקיש, אלמנתו של המשורר פרץ מארקיש שנרצח בידי סטאלין, ובנם דוד כבר נמצאים בארץ ארבע עשרה שנים. דוד, סופר ומשורר אף הוא, פירסם ספרים רבים מאז עלה לארץ וספריו תורגמו לשפות רבות. באחרונה מפרסם בקביעות רשימותיו בעתון זה.

לפני זמן מה הופיעו בירחון הספרותי „יידישע קולטור", היוצא לאור בניו־יורק שני שירים של דוד בתרגום ליידיש.

בהקדמה לתרגומים אני קורא בין היתר:

„דוד מארקיש (בנו של פרץ מארקיש) הוא משורר ברוסית. הוא תירגם בשעתו שירים רבים של אביו מיידיש לרוסית למען הנדכאות הרוסיות של שירת־מארקיש.

— — — דוד מארקיש ואמו אסתר מאבקים קשות זה כשנה על זכותם לעזוב את ברית־המועצות ולעלות לישראל. פעמיים כבר נתקלו בסירוב, ללא כל הצדקה. אך הם ממשיכים במאבקם ופונו בקריאה לכל הסופרים היהודים בעולם שיסייעו להם במאבקם הקשה הזה".

אסתר ודוד מארקיש יכולים היום לחייך למקרא הערה זו בירחון הניו־יורקי. אבל לא כן עורכיו, שלא טרחו לעדכן עצמם מה עלה בגורלם של אלמנתו ובנו של המשורר הגדול, שנרצח יחד עם קבוצת הסופרים היהודים האחרים בברית־המועצות, בימי ה„טיהורים" הגדולים של סטאלין ובריה באוגוסט 1952.

אחד משני השירים שפורסמו באותה חוברת „יידישע קולטור" מן הראוי היה שיראה אור גם בעברית. בבית הראשון אומר בו דוד מרקיש (בתרגום חפשי):

לא, לא אתלה עצמי מיגון
אבצל מימיכם, להמם הגולה,
אנפץ את אגרופי בחומותכם
אך אחיה למען עמי — להבעים לכל.

שלישות באוויר

מאת דוש

1 נוהגים

אתה מטייל ברחוב ומחליט להאיט את צעדיך, כדי להעיף מבט בחלון ראווה או ברגליה של נערה. האדם שצועד אחריך מתפרץ בזעם: „זו כבר לעזאזל! אתה לא רואה שאני ממהר?".

זה לא קורה. הולך רגל, אפילו בת־נועה סתאנת על המדרכה, מגלה בדרך כלל הבנה וסבלנות כלפי הזולת. זה קורה רק כאשר אותו אדם יושב ברכבו, והנוסע לפניו לא „זז" די מהר לטעמו. או הוא מעיר בגסות או בצפצוף עצבני בצופר.

מוזר. שתי נורמות של התנהגות. ד"ר ג'קיל ומיסטר הייד.

האיש הנורמלי, בכניסתו אל תוך קופסת־הפח שלו, עובר מטאמורפוזה מפחידה.

הוא נהפך לייצור אלים של ג'ונגל, מוקף אויבים ומתחרים, שש אלי קרב.

מה הסיבה לכך? פסיכולוגים טוענים, כי האלמוניות בתוך הרכב משחררת את האדם מהרגלי ההתנהגות התרבותית. הם סבורים שהמכונית מעניקה לאנשים מסויימים תחושה של עוצמה המטריצה למאבקי יוקרה.

כיצד לאתר את „האנשים המטורפים" האלה, שמשתמשים ברכב לא רק לשם תועלת מעשית, אלא גם לפורקן רגשותיו? זה לא צריך להיות קשה. קיימות טכניקות פשוטות של מיבדקים פסיכולוגיים. למשל: „האם אתה נהנה מהנהיגה?". תשובה חיובית לשאלה זו צריכה לעורר חשד.

מכל מקום, מוכרחים לזהות את „הגורם הבלתי־אנושי" ולהוריד אותו מן הכביש. לפני שהוא יהרוג אותך ואת ילדיך.

2 נוסעים

חברים, באו נרד מן הנושא העייף של נסיעות אישי ציבור! הלימון הזה התייבש ואי־אפשר לסחוט ממנו אף טיפה של תרעומת צדקנית.

הסיפור נולד לפני שנים רבות. במדינה הצעירה עדיין שררו נורמות והלרציות — קצת צבועות, אבל מכובדות. נסיעה לחו"ל היתה בגדר אירוע נדיר למדי, עטוף במעטה של שחיתות והוללות. על אחת כמה וכמה כשדובר על שליחות מכספי הציבור. הנחשדים כמובן ניסו להתגונן ונשבעו שהם ממלאים שרות חיוני ומפרך למען האומה.

בנושא עסיסי זה רשרשה התקשורת בתענוג רב. בעונת המלפפונים היה אפשר לשלוף ידיעה קטנה לגלגנית, היהודי פבליציסטי או סאטירה חוסית, על עלילותיו של נוסע ממלכתי תרוץ — בעיקר מקרב אויביו של העתונאי הצדיק. הקטע סיפק בידור לציבור, הרגיז את הממסד והשלים את המכסה השבועית של הכתב.

הזמנים השתנו. נסיעות לחו"ל נהפכו לתנועה עממית, בהדרגה הובן כי רוב ימי השליחויות כרוכים בהתרוצצות מתישה. האזרח אוהרן חביב, כל ילד יודע שאנשי התקשורת הבכירים מבקרים תכופות בנכר, על חשבון בורון זה או אחר.

אז מדוע לגלגל עיניים ולנדנד לשר שריד ולעמיתיו, באמצעות מפות וסטאטיסטיקות מגוחכות? זה עיסוק שעבר זמנו בטל קרבנו, משעמם את הציבור וגם יש בו מנה גדושה של צביעות.

3 סועדים

אנשי רוחנו הטוענים כי המדינה מכוערת, בלתי־מוסרית והולכת לאבדון, מזכירים לי גסטרונומים מקצועיים. הם שופטים את ארצנו על פי טעמם האישי המעודן, על תקן מסעדה. אוכל גרוע, שרות עלוב, הכל מלוכלך וגם מרמים אותך.

יפה להיות גסטרונום. הברדנות מעידה על רגישות מפותחת, על נפש יהודי קלאסי. התחרות עם שאר הגסטרונומים גם היא מרתקת. צריך להיות מעודכן בשערוריות ולעמוד בהסלמת הבישול. זה מוליך, במוקדם או במאוחר, למסקנה שאין זכות קיום למסעדה.

זה לא טוב. אחרי ככלות הכל יש רק מסעדה אחת. עם חיסולה מאבדים את הפרנסה. בחו"ל אתה מבוקש רק כתור גסטרונום ישראלי־ביתי. קיימת גם סכנה שיאשימו אותך בנגטיביזם הסרֿאמינות. אז צריך ליצור איזון. אתה מצהיר בכל הזדמנות שאינך שונא את המסעדה, אלא להפך, אתה אוהב אותה עד שגעון. את קדרותיה הישנים מתקופת התורכים, את ציורי הבריך שתלויים שם, את ריח התמצית שנודף בעד החלון. יש לך בעיה רק עם הבישול, ההנהלה, המלצרים והסועדים. לעומת זאת הכל עם נגנע בסדר גמור. בצורה זו הוכחת שיפוט גסטרונומי הריק, אך הוגן.

הבעיה מזכירה סיפור ישן: נוסע באוטובוס מביט החוצה ואחרי כל תחנה הוא מכריז בראש: „זה איום ונורא זה אסון!". שואלים אותו, מה העניינים? הוא מתיפח: „בכל שחולפת התחנות, אני הולך ומשתכנע שעליתי על האוטובוס הלא־נכון".

ההסתדרות הציונית העולמית
מחלקת הנוער והחלוץ — המינהל המרכזי לשליחות

השליח הישראלי בקהילה היהודית בחו"ל הוא

מדריך ומחנך יהודי מישראל, עם מטען ומסר ציוני חדור תחושת אחריות לעתידו של העם, ועם יכולת לתרגם ידע ותחושות אלו לפעילויות חינוך בקרב יהדות הגולה.

התפקיד מצריך יוזמה, כושר ארגון, מנהיגות, יכולת לעבוד עם אנשים, ונסיון בתחום החינוך.

השליחות החינוכית בקהילות היהודיות בחו"ל משלבת אתגר חינוכי ציוני עם משימה לאומית ממדרגה ראשונה ומלויה ישמש נקודה לסובבך בכל מקום אליו תפנה בעתיד.
עשה את השליחות ציון דרך בתולדות חייך

הדרישות
- השכלה גבוהה — רצוי במדעי החברה או הרוח
- נסיון בשטח החינוך הבלתי פורמלי בשנים האחרונות!
- נסיון בעבודה עם נוער, רצוי נוער מחו"ל.
- כושר ביטוי ברמה גבוהה! בשפה האנגלית
- גיל 40—25 ביום ההרשמה
- עדיפות תינתן לבעלי משפחות
- שהות רצופה בארץ במשך 7 השנים האחרונות
- אזרחות ישראלית. שרות צבאי מלא, או שרות לאומי מקביל (אישורים)

על המועמד להמציא אישור על חופשה ללא תשלום ממקום עבודתו למשך תקופת השליחות.

ערבי הסברה יתקיימו
בירושלים: במכון הוקינג, רח' הוקינג הסמך 15 (ליד בית אלישבע) בתאריך 17.8.86 בשעה 19.00.
בתל־אביב: בבית ברודצקי, רח' ברודצקי 36 רמת אביב בתאריך 24.8.86 בשעה 19.00, ו־20.15

שאלונים וחוברות הסברה יחולקו בערבים אלו וכן במשרדינו שבתל־אביב רח' קפלן 12 קומה 62 ובירושלים רח' קרן היסוד 23

לא ישלחו שאלונים בדואר.
תחילת השליחות קיץ 1987

התאריך אחרון להגשת שאלונים 30.9.86

הצטרף למשפחת שליחי המחלקה לנוער והחלוץ

כל הכתוב בלשון זכר יש לראותו גם כאמור בלשון נקבה.

עקב הירידה
במפלס הכנרת
נחשפה אבן
הגבול של טאב

חייל פשוט, שיודע לעשות צרות

עמוס גלבוע

בהלסינקי שבפינלנד ייפתחו בשבוע הבא השיחות "הקונסולריות" בין נציגי ישראל ובריה"מ; בלונדון יימשך בשבוע הבא הדו־קרב לאליפות העולם בשחמט בין קאספארוב לקארפוב. שניהם מבריה"מ, ולראשון אב יהודי ממשפחת וינשטיין. מה הקשר? אין שום קשר, אבל משקראתי את כל מה שנכתב עד כה על היוזמה הרוסית למיפגש בהלסינקי לא יכולתי שלא להרהר על כך, שבסופו של דבר, ישראל אינה אלא חייל על לוח משחק השחמט העולמי של בריה"מ.

אומנם, אנו איננו חייל חלש ואף לא חייל בודד; אנחנו חייל חזק, שיודע לעשות צרות, שעומד על שלו, שחושף מפעם לפעם את ערוותו של החימוש הסובייטי, שמוכיח בעליל, שהוא בעל־הברית האסטרטגי האמין והטוב ביותר של ארה"ב באגן המזרחי של הים־התיכון ובמזרח־התיכון. אבל, ואסור שנשכח זאת, מנקודת ההשקפה הסובייטית אנו נחשבים עדיין לחייל פשוט, אולי בקושי פרש.

ההתמודדות הסובייטית היא בראש ובראשונה עם ארה"ב. מוסקווה וושינגטון הן שתי המתמודדות על לוח השחמט העולמי, ולצידן בעלי־ברית ולקוחות (חיילים, פרשים, צריחים), המופעלים בהתאם לנסיבות והצרכים, אם לשם איום ואם לשם פיתוי.

המהלך הסובייטי האחרון כלפינו צריך, איפוא, להיתפס קודם כל בהקשרו הגלובאלי, הבין־מעצמתי, ורק לאחר־מכן בהקשרו המקומי, המזרח־תיכוני.

במישור הגלובאלי, מעריכים המומחים לנושא בריה"מ, האינטרס הסובייטי העליון הוא להפשיר עד כמה שניתן את מערכת היחסים עם ארה"ב ולסכל, עד כמה שניתן, את יוזמת "מלחמת הכוכבים" של הנשיא רייגן. אינטרס זה נובע מהעניין הפנימי הסובייטי הראשון במעלה לשנות את בסיס המשק והכלכלה הסובייטיים, המתקשים יותר ויותר לשאת בנטל הבטחוני ובניהול מדיניות החוץ הרצויה. זה מחייב, על כן, תקופת "שקט תעשייתי" עם ארה"ב והמערב, משיכת הון וידע טכנולוגי מערביים לבריה"מ, זריקת פיתויים וגילויים של רצון טוב – בעיקר בכל מה שקשור בצימצום החימוש הגרעיני, וכמובן, בכל דבר שיהיה בו כדי להאט ולעכב את התקדמות מימשל רייגן במחקר ופיתוח, ולבסוף את ההצבה של מערכות הנשק בחלל החיצון.

קבוצות עבודה של שתי המעצמות מכינות עתה את המיפגש בין שני שרי החוץ. מיפגש זה אמור להתקיים בספטמבר השנה והצריך לסלול את הדרך למיפגש הפיסגה בארה"ב בין רייגן וגורבאצ'וב בדצמבר השנה. זהו ההקשר הגלובאלי, שבו משתבץ המהלך הסובייטי כלפי ישראל: כחלק מגילויי הרצון הטוב, כמכשיר להשפעה ולרכישת אותם לבבות בקונגרס האמריקאי ובחוגים הליברליים בארה"ב, המתנגדים ליוזמת "מלחמת הכוכבים", וכמהלך שאולי יהיה גם בו כדי ליצור אווירה נינוחה ושקטה בעת ביקורו הצפוי של גורבאצ'וב בארה"ב. הוא, כאשתו הזינבית ראיסה, לא ירוו בוודאי נחת אם ייערכו נגדם הפגנות סוערות, מלוות בזריקת עגבניות וביצים.

בהקשר המזרח־תיכוני יש, כמובן, לבריה"מ עניין ברור ליטול חלק ב"תהליכי השלום" למיניהם, ולא לתת לארה"ב למלא בהם את התפקיד הראשי הבלבדי. גם מוסקווה רוצה לשחק על לוח השחמט המזרח־תיכוני. דיאלוג עם ישראל עשוי לסייע לכך. ברם, האם באמת חושבים הסובייטים במונחים של כינוס "ועידה בינלאומית" לפתרון הסכסוך הישראלי־ערבי, שרק חידוש היחסים הדיפלומטיים עם ישראל יקנה להם את כרטיס הכניסה לשם? האם באמת ששים הסובייטים אלי פתרון הסכסוך? איני יודע – מקננים בי ספקות. מה שברור הוא, שהמחיר, שהסובייטים מוכנים לשלם תמורת שיתופם בדרך כלשהי בתהליכים המדיניים באיזור, הוא מינימאלי.

עכשיו הפריחו הסובייטים בלון ניסוי והיה: כלפינו, כלפי ארה"ב וכלפי העולם הערבי. תוצאותיו וההתפתחויות המסתעפות ממנו בחודשים הבאים, בעיקר בהקשר הגלובאלי, יקבעו אם המדובר במהלך חד־פעמי, אם תהיה לו המשכיות ואיזה אופי והיקף הוא ילבש.

בעייתם של הסובייטים בעולם הערבי היא, בראש ובראשונה, סוריה. בשנה האחרונה הצליחו כנראה הסובייטים להרגיל את הסורים (ועמם את שאר הערבים) לכך, שיחסי מוסקווה והגוש המזרחי עם ישראל אינם נעים רק במעגל של עוינות טוטאלית ונידוי וניכור מוחלטים, אלא גם במעגל אפור יותר של מגעים שונים, תרבותיים וכלכליים. ב־6 באוגוסט נפגש השגריר הסובייטי בדמשק עם סגן מזכיר מפלגת הבעת' הסורית, עבדאללה אל־אחמר (שמטוסו יורט לפני כמה חודשים על־ידי מטוסינו) ועידכן אותו בסוגיית מיפגש הלסינקי.

בהודעה שלאחר הפגישה מסר השגריר הסובייטי, כי בריה"מ היא ידידת־אמת של הערבים וכי מדיניותה המזרח־תיכונית נשארה איתנה ומוצקה: נסיגה ישראלית מלאה ומימוש הזכויות הפלשתיניות כתנאי לחידוש היחסים הדיפלומאטיים עם ישראל. דומני, שבצד הכוונה להרגיע את הסורים החששנים, אכן משקפים דברי הדיפלומאט הרוסי נאמנה את העמדה הסובייטית.

הסורים, כך נראה לפי שעה, נרגעו למדי. אבל, הם חשדנים מאין כמוהם. מי יודע אם הם לא ביקשו מהסובייטים, או יבקשו בהתאם להתפתחויות, "שוחד" קטן – הספקת נשק חדיש, שהסובייטים מסרבים לתת להם בשלב זה, ברמות טילי קרקע־קרקע מסוג ס.ס.–23, המדוייקים מאוד ובעלי טווח של 500 קמ? אם תהיה למהלך הסובייטי כלפינו המשכיות והתפתחות, אסור לנו להרדם ולהתעלם מאפשרות מסוכנת זאת.

ומלה על הסוגיה היהודית. שומה עלינו לדרוש, כמובן, דיאלוג עם הסובייטים על יהודי בריה"מ וכל הקשור בכך. אבל, כפי שאומר לי מומחה לנושא, יש לראות סוגיה זאת בעיניים פקוחות ומפוכחות: מדובר בבעייה סובייטית פנימית מובהקת, הקשורה קשר הדוק בבעיית הלאומים השונים בבריה"מ. אם יסכימו בכלל הסובייטים לדון בנושא, הם ידרשו ללא ספק מחיר גדול לאין שיעור, שאין בידנו לשלמו להם. רק האמריקאים מסוגלים לשלם מחיר כזה – בידע טכנולוגי, בכסף, בוויתורים ב"מלחמת הכוכבים" וכו'. לנו יש בקושי כסף קטן.

במלים אחרות – מו"מ על גורל יהודי בריה"מ יכול להתנהל לאו דווקא בינינו לבין בריה"מ, אלא בינינו לבין ארה"ב: להשפיע עליה לשלם את המחיר שדורשים, או ידרשו, הסובייטים.

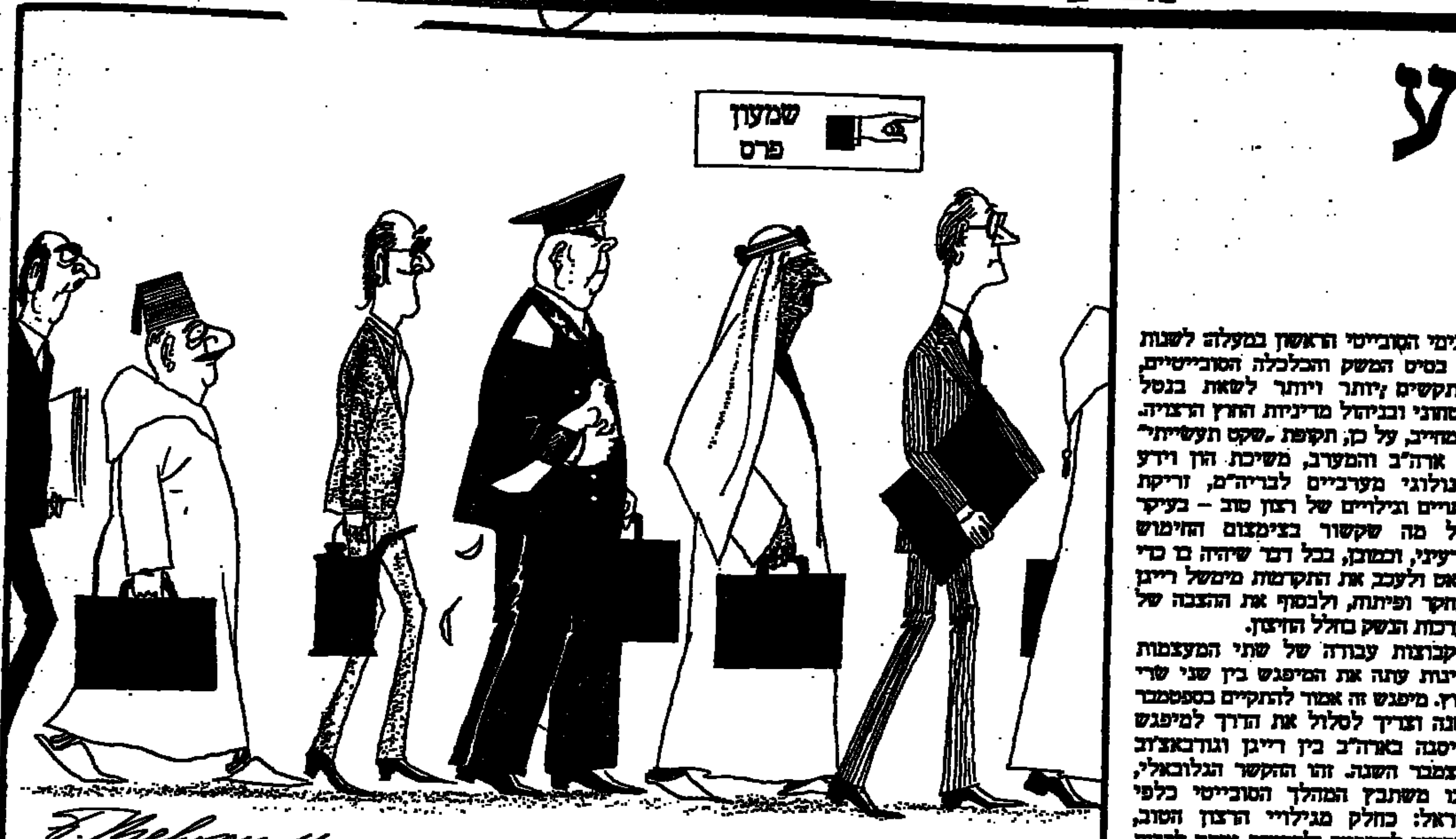

"הבא בתור"...

קרקע חינם ב"שטח 9" – מס־שפתיים בערי פיתוח

פתחון פה
ארז ביטון

החזרת קרקעות משטח 9 לידיים ערביות היא מעשה פוליטי אמיץ ובעל מעוף, העשוי להוביל לפריצת־דרך משמעותית ביחסים בין המדינה לבין אזרחיה הערביים. זהו גם תיקון עיוות בן עשרות שנים. אבל המעשה הזה עלול להגביר תחושות של זעם ותסכול בקרב אוכלוסי ערי הפיתוח ושכונות המצוקה, אם לא יחול במקביל מיפנה מרחיק־לכת בקונספציה של הממשלה בנושא הקצאת אדמה לדיור לאוכלוסיה היהודית, בעיקר לתושבי שכונות וערי פיתוח, המוסיפים להתגורר בתנאי דיור מחפירים, בקופסאות סרדינים ממש, ולא פעם כבני־ערובה וכעקורים. אנשים, שעם עלייתם לארץ שוכנו בשכונות ולאחר־מכן פונו מן השכונות הללו ללא תמורה ממשית ושוכנו מחדש בתנאי שכירות של "עמידר", עכשיו מרחפת מעליהם אימת החרב המתהפכת של סילוק או של פתרונות דיור רחוקים בשיכונים קטנטנים, הראויים יותר להיות מאשר לבני־אדם.

קיים דמיון מפתיע בין בעיית הדיור של ערביי הגליל לבין בעיית הדיור של יהודים בשכונות ובערי פיתוח. מאז ומתמיד נקטה הממשלה עמדה אטומה ומתנכלת כלפי הצרכים הייחודיים של שתי האוכלוסיות הללו – גודל המשפחה, אורח החיים הספציפי של משפחה גדולה והיחס של האוכלוסיות הללו לאדמה.

נוקשותו של הממשל ביחס להקצאת קרקע למגורים לאוכלוסיית מצוקה ערבית ויהודית יצרה במשך השנים תופעה של בניה בלתי־חוקית, שהיתה מלווה לא פעם במעשי אלימות של השלטונות ושל אזרחים גם יחד. הסלחנות של השלטון כלפי בניה בלתי־חוקית של ערבים בגליל מובנת ומקובלת. גם עמדת הממשלה להפשיר קרקעות לערבים בגליל לצורך פתרונות אנושיים, מתקבלת על הדעת. אבל עמדה דומה חייבת הממשלה לנקוט גם כלפי אוכלוסיות מצוקה יהודיות בלוד, רמלה, כפר־שלם ועשרות־עשרות מקומות אחרים, שתנאי הדיור בהם הם על סף החרפה.

הנה, כבר ניתן לשמוע טענות קיפוח ותסכול של יהודים בשכונת מצוקה כלפי מה שנראה להם כיחס מועדף לטובת הערבים: "הנה בא לי איזה ערבי מעזה ויושב לו כאן בעיר לוד, בלי רשות, מעמיד שני פחים וקרטון אחד וקורא לזה בית. אחרי כמה זמן בונה לו מאחרי הפחים קיר אבן ועוד קיר אבן, אחר־כך הוא טוען, שהוא גר כאן דורות על דורות, ולבסוף הוא גם מקבל רשיון. לא הולך לצבא, מגדל תרנגולים ועיזים וילדים בלי חשבון, ואני צריך לגור באסבסטון בשכירות של 'עמידר' ומחר יגידו לי 'אדוני, תקום ותלך מפה'. אז למה לא לבחור בכהנא? רק כהנא יפתור לנו את כל הבעיות".

אין ספק, שסגן ראש־הממשלה, דוד לוי, קידם באורח משמעותי את נושא הדיור של אוכלוסיית המצוקה. עובדה היא, שנעלמה כמעט לחלוטין התופעה של הפגנות האלימות על רקע חוסר דיור. ניתן לומר, שאין כיום חסרי קורת־גג, אבל איכות הדיור אינה עומדת בקנה אחד עם צרכים אנושיים סבירים.

השר לוי מעורה במנטליות של אנשי השכונות. הוא יודע את הצורך של משפחות אלה בדירות וקרקע. ואף על פי־כן, הוא נותן יד למדיניות של נישול תושבים משכונות מפונים. ניקח לדוגמה שכונות־פינוי בלוד־רמלה, שאני מכיר מהתנסות אישית מכאיבה. בשכונות־הפינוי הללו מתגוררים אנשים למעלה משלושים שנה, והנה יום אחד מכריזה "עמידר", או החברה לפיתוח לוד־רמלה, על השכונה כשכונת־פינוי. דהיינו, צריך להרוס את הבתים ולהעביר את התושבים. במקרה כזה מקבלים המפונים פרוטות ממש עבור בתיהם ונאלצים לקחת משכנתאות משעבדות או לגור בתנאי שכירות. כלומר, מנשלים אותם מבתים, שהיו שייכים להם, ללא תמורה ממשית.

החלטת הממשלה מלפני שבועות אחדים להפשיר קרקעות מינהל לצורך בניה היא מס־שפתיים בלבד. ומה שקרוי תוכנית "בנה ביתך" בערי פיתוח מיועדת יותר לעשירים מאשר לנצרכים באמת.

לפני שבוע התבשרו תושבי לוד ורמלה מעל דפי העיתונות, שמינהל מקרקעי ישראל מקצה 11 חלקות אדמה לתוכנית "בנה ביתך" בשכונת נווה־דוד ברמלה. במודעה כתוב, שמחיר חלקה בת 400 מ"ר למיבנה דו־משפחתי הוא 13,000 דולר, ללא הוצאות פיתוח וללא מע"מ.

לאדם תמים נראה העניין כמציאה ממש, ואני ברוב אמונתי טילפנתי מיד לאחי, המתגורר עם אשתו וחמשת ילדיהם בדירת אסבסטון ברמלה, בשכירות של "עמידר". אמרתי לו: "אלי, זו הזדמנות חייך. לך הרשם. 13,000 דולר זה לא סכום בלתי־אפשרי". והוא, נלהב כולו, הלך מיד למשרדי חברת הפיתוח לוד־רמלה והתאכזב עד מעמקי ליבו כשהתבררה לו האמת על המחיר.

אומנם, מחיר הקרקע 13,000 דולר, אבל מחיר הפיתוח למעלה מ־20,000 דולר ובתוספת מע"מ סך־הכל 40,000 דולר. ויש גם הוצאות בניה – 50־60 אלף דולר. מהיכן ימציא איש, המפרנס אשה וחמישה ילדים 100,000 דולר לצורך בניה? ויתרה מזאת, אין שום ודאות שיזכה בהגרלה, שכן, על 11 חלקות נרשמים עשרות מועמדים. במלים אחרות: כל הנושא של "בנה ביתך" הוא בבחינת אחיזת עיניים, כל עוד לא תינתן הקרקע חינם לכל דורש, בדומה לאדמות שניתנו לערבים בשטח 9.

למרות שהאחריות על בעיות הדיור בשכונות המצוקה מוטלת על הממשלה כולה, על המערך והליכוד כאחד, הרי מי שיינזק פוליטית מן ההחלטה להחזיר קרקע לערבים יהיה המערך, אם לא ינקט פעולה דומה גם לטובתן של שכונות מצוקה וערי פיתוח.

ובכלל, האווירה שנוצרה באחרונה, כאילו הכהניזם פשט את הרגל, בטעות יסודה. מי שעובר בערי פיתוח אינו יכול לטעות ביחס האוהד כלפי כהנא, ושוב, לא בשל שנאת ערבים אלא מסיבות של קיפוח והדחקות לשוליים.

סוף הנופש הגדול

נותר רק נפש אחד, נותר רק איזור אחד, נותר רק תאריך אחד

נופש משפחות במכוניות פרטיות-אוטובוס, בית ספר שדה גולן (בקצרין)

.28-31.8.86

★ הדרכה צמודה
★ חדרים משפחתיים
★ שרותים צמודים
★ חדרים ממוזגים
★ 5 ארוחות כשרות ליום
★ טיולים בנחלים
★ ביקור בלונה גל
★ שייט קאיקים בירדן.

אפשרות לתשלומים

לפרטים והרשמה (גם באמצעות כרטיסי אשראי) - מחלקת טיולים, טל: 03-382501 בחברה, רח' השפלה 3 (ליד התחנה המרכזית), ובסניפי החברה: ירושלים: 02-222357. חיפה: 04-664135-6. כרמיאל: 04-986234. באר-שבע: 057-32156.

החברה להגנת הטבע

פגישה מקרית
יגאל לב

הם יורים גם במתנחלים

ארץ־ישראל גדולה ושכל קטן אינם עולים, לצערי, בקנה אחד. פרשת הדירות המוסתרות ביריחו היא הוכחה, שאין למעלה ממנה, כיצד השכל הקטן מחפש לעצמו גבולות רחבים ואינו מבין, שאם אין אדם מסתכל מעבר לחוטמו סופו שהוא מקצץ את חוטמו שלו.

שכל קטן – משום שכל התנחלות ביו"ש נשענת, בסופו־של־דבר, על כתפיהם של חיילים לובשי חאקי, שאת המחסום שלהם ניסו לפרוץ שליחי כהנא, הרב לוינגר וח"כ גאולה כהן.

שכל קטן – משום שאם יש מישהו במדינה, הפוגע כיום בצה"ל, אם יש מי שמבזה אותו, אם יש מי שמבזבז אלפי ימי מילואים ותקציב ענק של משרד־הבטחון, אם יש מי שמטיל עליו תפקידים לא נעימים בעמידה מול יהודים – אלה דווקא תומכי ההתנחלויות. הם מבזים את החיילים כאשר הם מנסים בחשכת לילה לפרוץ את המחסומים שלהם, כאשר קצין צעיר עומד על הכביש כשידיו פרושות ומבקש לעצור בעדם.

לפני למעלה מעשר שנים ראיתי לראשונה כיצד משתולל השכל הקטן. הוקמה אז מין התנחלות. לא היו יותר משבעה קראוונים. הגברים לא היו במקום, משום שרובם יצאו לעבוד בישראל של הקו הירוק. על קבוצת הקראוונים הקטנה נאלצה לשמור פלוגת חיילים.

נזדמן לי לשבת פעמים רבות עם חיילים ביו"ש. צריכה להיות חוצפה תהומית מצד המתנחלים, שרוממות הבטחון בגרונם, כדי לשכנע ארץ שלמה שלא הם אלה הפוגעים בבטחון. מה שהם מרשים לעצמם לעשות לחיילי צה"ל לא מעז שום יהודי, שלא לדבר, כמובן, על ערבים. העובדה, שכל התנחלות גוררת הקצאת יחידות סדירות ומילואים כדי לשמור עליה, לא חדרה עדיין לתודעת הציבור. מספרים פשוטים יוכיחו זאת.

נתז שפגע בחלון מכונית של מתנחלים, שניסתה לפרוץ את המחסום לעבר יריחו, הצריך, לדברי מפקד האיזור בדרגת אלוף־משנה, ביטול שני ימי אימונים של יחידות צבאיות, שהתאמנו במקום. איזה אזרח ישראלי היה מקבל על אחריותו השבתת אימונים של צה"ל בתקופה, שבה סופרים כל אגורה בתקופה, שבה קוצבים שעות אימונים של טנקים וסופרים אחד לאחד את פגזי התותחים. המחסום בלבד עלה לכמה יחידות בשני ימי אימונים. לכן, כאשר עושים חשבון, צריך להציג מי פוגע בבטחון ומי נושא את שם הבטחון לשווא.

את הרעיון, שלא לירות לעולם על יהודים מתנחלים, כפי שהציעו דוברי גוש־אמונים, אני מציע, עם כל הכבוד, להחיל משני עברי הקו הירוק. מה אומרים אנשי גוש־אמונים למשפחה, שבנה נפצע כאשר ניסה לפרוץ מחסום משטרתי באחת השכונות של תל־אביב? שיהודים לא יירו על יהודים בבקשה, אבל להחיל את הכלל הנבון הזה משני עברי הקו הירוק. הבעייה היא: מתי יידעו שוטרים, שבמכונית פורצת יושבים מבריחי סמים, או גנבים צעירים יהודים, או מחבלים? מתי יוכלו לדעת אנשי הבטחון, המופקדים על המחסומים ביהודה ושומרון, שמכונית, המנסה לחלוף על פניהם ולנפץ את המחסום שלהם, אינה נושאת חומר נפץ כדי לפגוע בישובים היהודים ביהודה ושומרון?

שוב: מתנחלים אבירי הבטחון הללו, הבזים ליפי־הנפש התבוסתנים והשמאלנים, כאנשים שיותר מכל קבוצה אחרת בחברה הישראלית הם פוגעים בצה"ל, בכשרו לעמוד במלחמות ההכרחיות וביכולתו לשמור על הבטחון השוטף.

כן, זאת הבעייה. ארץ־ישראל גדולה אינה עולה בקנה־אחד עם שכל קטן, אפילו כאשר הראש בכיבול זקוף.

קיצוץ עם כל דבר

יובל אליצור

ישראלים רבים, ובכללם כאלה הרואים את עצמם כ"אנשי משק", ציינו באהדה, כי משה נסים בתפקיד שר־האוצר, הוא לדידם "הפתעת העונה". הם הביעו שביעות־רצון מן העמדה התקיפה שגילה נסים בעת שביתת האחיות, התפעלו מן הדרך שבה הוא אומר "לא" בנימוס ומן הבקיאות שהוא מגלה, לאחר תקופת הרצה קצרה יחסית, בנושאים הסבוכים המגיעים אל שולחנו.

אולם השבוע, כאשר הניח נסים על שולחן הממשלה הצעה לקצץ כ־450 מיליון שקלים בתקציבה השוטף, אפשר היה לשמוע גם נעימה שונה על תבונתו של השר וסיכוייו להאריך ימים בכיסא זה, שבו ישבו כבר שישה שרים בעשר השנים האחרונות.

היו שניבאו לו כי "ישבור את הראש" במשימה בלתי־אפשרית זו. אחרים, שגילו יותר נדיבות, צפו שאולי, בסופו של דבר, יוחלט על קיצוץ מסוים בהוצאה הציבורית, אך זו תהיה קטנה יותר ממה שדרש נסים השבוע. כדי להסוות את הפשרה – סבורים אותם "בעלי נסיון" – תקבל הממשלה החלטות בדבר "יעול הגביה" והקפאות למיניהן, שיבואו במקום הקיצוץ שלא יהיה.

רק מעטים מוסיפים להאמין, כי נסים יפתיע גם הפעם וכי בקרוב נהיה צפויים לצמצום ההוצאה הציבורית, צמצום שבלעדיו – כך מזהיר אותנו השר – לא תהיה צמיחה וגם היציבות, שממנה כולנו נהנים היום, תתמוטט, תיעלם ובמקומה תופיע שוב האינפלאציה הדוהרת.

בינתיים נשמע קולם הרם של השרים, שיצאו למאבק כדי להגן על התקציב "שלהם". שוב אנו שומעים, השכם והערב, על סכנת הפגיעה בבטחון ישראל, על התמוטטות מערכות החינוך, על "הקו האדום" של שכבות המצוקה והתהרסותן במערכות הבריאות. סגן ראש־הממשלה ושר־השיכון והבינוי, דוד לוי, הסבור משום־מה, שהכל כבר שכחו כיצד התנגד לאישור התכנית להבראת המשק בישיבה הלילית של הממשלה ב־2 ביולי אשתקד, הכריז בפאתוס הרגיל, שבעבר הסכים אמנם לקיצוץ בתקציבו, אך הפעם יתנגד, כל עוד רוחו בו, לצמצום ולו גם של אגורה אחת בהוצאות משרדו.

ואילו לא די בהתנגדות האינטרסנטית לכל קיצוץ נוסף בתקציב, ניתן היה השבוע להבחין בהתנגדות מסוג שונה, התנגדות "אידיאולוגית" כמעט לקיצוץ בהוצאות הממשלה, התנגדות הנובעת משיקולים מפלגתיים, או משכנוע המתבסס על תורה כלכלית חדשה.

אף כי איש משרי המערך לא העז לומר זאת בקול רם, מסתבר, שכמה מחבריו של ראש־הממשלה, שמעון פרס, לחשו השבוע על אוזנו: למה שהמערך ישתקף שוב בתודעת הציבור כמי שמביא עליו גזירות? במשך שנתיים היינו אנחנו ה"רעים" ואילו אריק שרון ומשה קצב הופיעו כ"מיטיבים עם העם". עתה, חודשים לפני הרוטאציה, אולי כדאי שנשנה כיוון ונדחה את נושא הקיצוצים בתקציב לתקופה שבה יצחק שמיר יעמוד בראש־הממשלה. אדרבא, שינסה הוא להוריד את משה נסים, איש מפלגתו, מן העץ הגבוה, שעליו טיפס.

שר־הכלכלה והתכנון, גד יעקבי, לא יצא אמנם חוצץ נגד תוכנית הקיצוצים, אך טען, כי הקיצוץ בתקציב חייב להיות רק אחד המרכיבים של המאמץ להבראת המשק. לשם כך הוא הגיש תוכנית בת 12 סעיפים, הכוללים עידוד היצוא, סיוע לגיוס הון, מכירת חברות ממשלתיות ועוד ועוד.

עם כל הכבוד לסעיפים הרבים של תוכנית יעקבי, מה שהיה צריך להיות ידוע לו ולחבריו הוא, שאם הצריכה הציבורית, שגדלה פרא בעיקר למן "ימי ארידור העליזים", לא תחזור למימדים נסבלים יותר, התואמים את מספר תושביה של ישראל ואת המשאבים העומדים לשרותם, לא יהיה כלל סיכוי לסעיפי הצלה אחרים והללו כלל לא יגיעו לדיון.

צמיחה של אמת, כך יודעים גם מבקריו של השר נסים, לא תתבצע על־ידי צבא של פקידים ואפילו לא על־ידי תקציבים נדיבים. צמיחה תבוא אך ורק כאשר הממשלה לא תתערב עוד באורחיה על העסקת מהנדסים, מנהלים ועובדי תחזוקה. צמיחה מחייבת הורדת שיעור המסים ולא הכבדות נוספות, שאליהן מתגעגע השר משה קצב.

אך בימים האחרונים אפשר היה לשמוע גם "הרהורי כפירה" בסגנון חדש, נסיון מדעי כביכול, המנסה לערער בכלל על הצורך בקיצוץ נוסף בצריכה הציבורית ובקיצוץ בשעה זו בפרט. אנשי אסכולה זו, שעליה נמנים גם כמה מאנשי מחלקת המחקר של בנק ישראל, טוענים, כי האינפלאציה שנותרה עדיין בישראל נובעת לא מעודף ביקושים אלא מאינרציה, כלומר, מהרגל מגונה, שאין להתגבר עליו במכה אחת.

זאת ועוד, אומרים חסידי אסכולה זו: בחודשים האחרונים עלו הכנסות הממשלה, ובכלל זה ההכנסות ממסים, מעבר לאומדן. למעשה, ספגה הממשלה מן המשק בשליש הראשון של שנת התקציב כ־400 מיליון שקלים ויש סימנים, שהספיגה תלך ותגבר בחודשים הקרובים. בתנאים אלה, אומרים הם, אין כל צורך בקיצוץ בתקציב. להיפך, רב החשש, שאם יצומצמו הביקושים נחזור למשבר, לאבטלה ולצמצום התפוקה במשק.

אלה הם, איפוא, הטיעונים שישמעו בישיבת הממשלה הקרובה. ולנו לא נותר אלא לתת תמיכה מלאה ובלתי־מסוייגת לעמדת שר־האוצר ועוזריו, הדורשים שלא לסטות מן התקציב המקורי שאישרה הממשלה, כלומר לקצץ את 450 מיליון השקלים, המהווים את החריגה מן התקציב המקורי.

כל התורות, ההתנגדות לקיצוץ מתוך דאגה לענין, כביכול, או מתוך דאגה לדימוי של המפלגה או מתוך גישה כלכלית שונה, לוקות בחסרון גדול אחד: הם אינם מסבירים לנו כיצד נוכל להמשיך ולממן את השירותים, שנותנת כיום ישראל לאזרחיה, גם בשנים הבאות, כאשר הסיוע האמריקני ילך ויצטמצם וכאשר לא נקבל מתנות בלתי־צפויות מעין אלה שקיבלנו השנה, כמו ירידת מחירי הנפט בשוק העולמי.

אין צורך ללמוד את כל רזי הכלכלה כדי להבין, שאנו זקוקים ליותר עובדים בייצור ופחות בשירותים. די לראות את העליה המסתוררת בצריכה בחודשים האחרונים כדי להבין, שעל אף הכל ולמרות הכל המפתח הוא הביקושים במשק. אין ברירה אלא לצמצם אותם.

ואין גם מקום ל"דאגה" בדבר עודפי ההכנסות, שיוסיפו להצטבר בקופת המדינה. למעשה, נטוש כבר כיום ויכוח בין הממונה על התקציבים, אהרן פוגל, לבין סגן שר־האוצר, עדיאל אמוראי. בשעה שפוגל טוען, כי עודפי ההכנסות יאפשרו לממשלה להקטין את עול המסים ולעודד בכך את הצמיחה, מעדיף אמוראי, שהממשלה תקטין את גיוס ההלוואות מידי הציבור, כדי לאפשר לחברות עסקיות נזקקות לגייס הון זה לשם עידוד הצמיחה.

לפיסגה–בלי סל

משה זק

ערב פגישת־הפיסגה שלו עם שמעון פרס העביר הנשיא מובארך מסר ליצחק שמיר בשני ערוצים, ובו הביע תקווה לשיתוף־פעולה ולהבנה אחר הרוטאציה. ההודעה נמסרה למ"מ ראש־הממשלה הן על־ידי ריצ'ארד מרפי, עוזר שר־החוץ האמריקני, והן על־ידי מוחמד בסיוני, הממונה על שגרירות מצרים.

לא מן הנמנע, כי הודעה מרגיעה זו כוונתה "לרכך" את שמיר, על מנת שלא יתנה את בוררות טאבה בהתחייבות בכתב על גירוש החוסים. לכן, התלונן מובארך באוזני מרפי על שמיר, על שהוא מאשים אותו אישית כאילו הוא אחראי להתקפות האנטי־ישראליות בעתונות המצרית.

באוגוסט 1978, כאשר ישראל ומצרים התקשו ליישם את הכוונות של ימי מסע סאדאת בירושלים, חזר סאדאת להפלתו של מנחם בגין. לפי עדותו של מוחמד איבראהים כאמל, שר־החוץ לשעבר, אמר סאדאת לרוי אתרטון, עוזר שר־החוץ האמריקני:

"ד"ר נחום גולדמן אמר לי, כי הוא התקשר עם ארליך, שר־האוצר הישראלי, ועם שמעון פרס, והם מצפים, שארה"ב תסייע להם להיפטר מהאיש הזה – בגין. על ארה"ב ליטול על עצמה את המשימה".

השיב אתרטון: "מעמדו של בגין בכנסת לא השתנה, ולא נראה, שישתנה בקרוב".

מובארך אינו מנסה את כוחו בכיוון זה, שכן האמריקנים הבהירו לו, כי אין ברירה אלא להשלים עם הרוטאציה. החלופה לרוטאציה היא בחירות ואין ארה"ב יכולה לשאת בתוצאות הכלכליות של הבחירות. ההשקעה האמריקנית בהבראת המשק הישראלי עלולה לשקוע בבחירות מוקדמות. יתרה מזו: שר־החוץ שולץ שיגר זה עתה שורה של עצות חדשות לשמעון פרס בדבר צמצום המנגנון הציבורי, מכירת חברות ממשלתיות, הקלות במיסוי ושינוי מיבנה המשק בישראל. שיעורה של ממשלת האחדות לא יאפשר רישומה זו.

יש להניח, כי ממשלת ארה"ב לא הסתירה את מחשבותיה אלה גם בשיחותיה עם ממשלת מצרים, כשם שבשיחותיה עם ישראל לא הסתירה את דאגתה לשלום מישטרו של מובארך.

בעטיה של דאגה זו הפעילה ארה"ב בשבועיים האחרונים לחץ כבד על ישראל, שתוותר למצרים בשטר הבוררות וביחוד במו"מ המקביל על גירוש החוסים.

המו"מ, שהתנהל בשבעת החודשים האחרונים, ותוצאותיו, הגבירו את התחושה, שהיחסים בין שתי המדינות השכנות אינם נורמאליים. הן נזקקות למעורבות אמריקנית וללחץ אמריקני, כדי להסדיר ביניהן בעיות כמו הפסקת תעמולה עויינת, או סיכסוך על חלקת־קרקע, השווה ככל שתהא.

הכל מבינים היום על נכונות הצי האמריקני לחפש במימי מצרים את שרידי הצוללת "דקר", אך מעטים זוכרים, שקודם דובר, שצוותים ישראליים יערכו את החיפושים. כבר בקיץ 1981 נפגע הלורד זיו ממכתבו של מנחם בגין, כשביקש לגייס תרומות לרכישתו של ציוד לצורכי החיפושים הישראליים במימי מצרים אחר הצוללת "דקר".

עכשיו יבצעו האמריקנים את החיפושים. בידיהם ציוד חדיש, ואילו המצרים אינם נלהבים ליחסים יותר מדי נורמאליים בין שתי המדינות.

ההזדקקות המתמדת של ישראל ושל מצרים לעזרת ארה"ב, בהסדר כל נושא ביניהן, ולו הפעוט ביותר, היא סימן מובהק להיעדר יחסים נורמאליים. כל הבטחה בעל־פה, שהושמעה במהלך השיחות באלכסנדריה מפי הנשיא מובארך ומפי שר־החוץ המצרי, אינה יכולה לשנות את העובדה, שפירמידת היחסים בין ישראל ומצרים ניצבת על בסיס המעורבות האמריקנית ולא על בסיס חוזה־השלום.

אי לכך, גם פגישת־הפיסגה פרס־מובארך אין בה כדי לחולל מהפכה ביחסים, אלא אם כן תסכים ארה"ב לאמץ את הנוסחה המצרית על דרכי הפתרון של הבעיה הפלשתינית. לכך לא תוכל ארה"ב להסכים, בלא להסתבך בבחירות מיד בישראל, שישבשו את יציבותה הכלכלית.

ייתכן, שהצלחת הלחץ האמריקני בהשגת ההסכמה הישראלית לשטר הבוררות עוררה פקידים בוושינגטון לחשוב, כי אפשר לתמרן את ישראל גם במו"מ על ההסדר הכולל. אבל בהרהור שני ודאי יחזור לנוסחה, שהיתה מקובלת עד עתה אצל מעצבי המדיניות בוושינגטון, על הימנעות מיוזמות להסדר כולל והעמקות בנושאים מיוחדים, שיש בהם כדי להפיג במקצת את המתיחות באיזור.

שר־החוץ שולץ הגדיל עד כה להקדיש תשומת־לב לשיפור איכות־החיים של תושבי יו"ש ולהסרת משבר טאבה, בלא לחזור על התיסכולים שהיו בעקבות הכשלונות של "תוכנית רייגן" (1982) ו"יוזמת חוסיין" (1985).

ממשל רייגן ביקש לסייע למישטרו של מובארך. הוא הגיש לו סיוע חירום להקלת המצוקה הכלכלית וייעץ בצורה ידידותית לבטל את הסובסידיות למצרכי־מזון. המצרים דחו מכל וכל עצה זו מחשש להתקוממות שלהאזרחים נגד ייקור המצרכים הזוהים עם ביטול הסובסידיות. מובארך טס לבירות המערב כדי לגייס סעד מדיני נגד תביעות הבנק העולמי, המתנה את סיועו ברפורמה כלכלית. ארה"ב מכירה בחולשת המישטר במצרים, והיא יודעת, ש"באורח אירוני, ככל שגדלה העזרה הכלכלית האמריקנית, כך צומח האנטי־אמריקניזם במצרים" (כדברי החוקר פאול ג'אבר במאמרו "המשבר של מצרים – הדילמה של ארה"ב" בכתב־העת "פוריין אפיירס").

לחששות לגורל מובארך נוסף באחרונה גם הפחד מפני התמוטטות עיראק. נשיא עיראק, צדאם חוסיין, אינו איש כלבבו של רייגן, אך התמוטטותו של בנתון האיראנולה במלחמת המפרץ מהלכת אימים על הבית הלבן.

הפחד מפני זעזועים אלה הוא שהמריץ את ארה"ב לחתור להישג כלשהו בזירה המזרח־תיכונית. לכן הקדישה ארה"ב מאמצים לשכנע את ישראל להסתפק בהבטחות בעל־פה, בלא להתנות את תהליך הבוררות ביישום הנורמאליזציה.

הדוגמה הבולטת בכיפוף זרועה של ישראל היתה בשאלת הפיצויים למשפחות הנרצחים בראס־בורקה. תחילה הציעו המצרים, שהמשפחות יפנו לבתי־הדין המצריים. לבסוף הושגה "פשרה", שמשרד־המשפטים הישראלי יפנה למשרד המצרי, ואף זאת תוך הבטחת הסודיות. ואין ערובה, שהעניין יישאר עד כדי כך סודי, שאפילו משפחות הנרצחים, שאמורות לקבל את הפיצויים, לא יידעו על התוצאות.

גם ביצוע ההסכמים כתנאים אינו מובטח מראש: הרף החיתום על הסכם תיירות יכולים המצרים לטעון, ש"הדף הנהוב", שכל תייר לישראל חייב למלא, נועד להגן על ישראל מפני תיירות טרוריסטית. גם אם יבוטל "הדף הנהוב" לא יתוסף אף לא תייר אחד, שהרי השר המצרי כבר רמז, שהתיירים יבואו רק אם ישראל תוציא מידי הכנסיה האתיופית את דיר סולטאן ותמסור אותה לכנסיה הקופטית שבהשפעת מצרים. ההכרעה בנושא זה אינה בסמכות הממשלה, אלא בידי בית־המשפט הישראלי.

הקבינט בירושלים אישר את שטר הבוררות. לא כן ממשלת מצרים: היא ממתינה עד קביעת אחרון הפרטים. ישראל נתנה אשראי למצרים, בלא שיתמלא הסל שלה.

אפשר, שהעזרה האמריקנית הבריחה את האשראי, אך מצד שני יכול מובארך להסיק מסקנות מוטעות ביחס לכוח העמידה של ישראל במו"מ. ההסכם הוא בבחינת פרוזדור לפגישת־הפיסגה עם פרס, שבה חותר נשיא מצרים לסחוט מישראל ויתורים בנושא הפלשתיני, מעבר למה שהוסכם בקמפ־דייוויד. אין מובארך משלה את עצמו, כי יוכל להביא לידי הסדר כולל ישראלי־ערבי. אבל הוא מבקש לכרסם בעמדת ישראל, כדי לפנות את המחסומים בדרך לשינוי העמדה האמריקנית כלפי שיתוף אש"ף במו"מ.

מובארך עלול לטעות בחשבון ולחשוב, שכשם שכירסם, בעזרת ארה"ב, בסל 14 העקרונות הישראליות, בפגישת פיסגה הוא יוכל לתמרן את ישראל לשינוי הצהרתי בנושא הפלשתיני.

השבוע ציינו במזרח ובמערב 25 שנה להקמתה של חומת ברלין, שגרמה מתיחות בין שתי מעצמות־העל. שבועות אחדים קודם להקמתה, ביוני 1961, נערכה בוינה פגישת־פיסגה בין ניקיטה חרושצ'וב לבין ג'ון קנדי. נשיא ארה"ב בא לפגישה עם המנהיג הסובייטי לאחר המכה שספגה ארה"ב במפרץ החזירים: מעמדה של ארה"ב נפגם על־ידי אי־ההצלחה בפשיטה לקובה. לכן ידע קנדי, שאין לתלות תקוות מוגזמות בפגישה והוא הזהיר את פייר סאלינג'ר, יועץ העתונות שלו: "אל תנפח את הפגישה למה שהיא איננה. אנו לא נשיג שם הרבה. ומסוכן לעורר תקוות־שווא בבית".

קנדי, אף שהיה חסיד ההידברות עם מוסקווה, צדק. חרושצ'וב היה בטוח, שארה"ב תבלע את השינוי הסובייטי בברלין, שלקראתו הכין את קנדי בפגישתם בוינה. העימות בקובה, שנכשל, אשש אותו לעימות בברלין, בלא לשעות לאזהרת קנדי ("יהיה לנו חורף קר"). בראשית אוגוסט ביצע המנהיג הסובייטי את איומו, בהוראתו להקים את החומה בברלין, להוותם של קנדי ובעלי־בריתו.

פגישת־הפיסגה לא עצרה בעד חרושצ'וב. להיפך, הוא נתעודד בהערכתו, שהמערב בסופו של דבר ישלים אתה.

מצרים אינה מתכוונת ואף אינה מוכנה לאקט מלחמתי בצורת חומה, אך היא חותרת לבטל את הסכמי קמפ־דייוויד, שחייבו את ישראל ומצרים לחפש פתרון לבעיה הפלשתינית בדרך של אוטונומיה לערביי יו"ש. מפני מילכוד זה בפגישת־הפיסגה רצוי להיזהר.

קל וחומר, שההזדמנות מחייבת להימנע מלסבך את ארה"ב בתהליך של מו"מ – מחוץ למסגרת קמפ־דייוויד.

לטוב או לרע – תמורת הסכמתה לקמפ־דייוויד, כלומר, לדרך מסויימת של פתרון הבעיה הפלשתינית, קיבלה מצרים את כל סיני ואף את שטר הבוררות על טאבה.

רוטאציה – לא על ריק

הכרם הקטן

חנוך ברטוב

לכל מי שראה בהסכם הרוטאציה לא רק מוצא סביר יחיד מתוצאות הבחירות, כי אם טיפול נמרץ בפגע קשה שלקה בו הגוף הלאומי שלנו, אין כל סיבה להצטער על התוצאות. עד לזמן האחרון התגלתה הרוטאציה כבכייה הגדולה של כולם.

מי זה "כולם"? בראש וראשונה כל ישראלי ששוחרר משוד האינפלאציה. מי מאתנו אינו חש, שהאוויר קל יותר לנשימה משחולצו הבורסה והבנקים להיות הממצן של המדינה?

קל יותר לנשום לא רק בזכות זה, ולא רק הודות לצמצום מירבי במעורבותנו הצבאית בלבנון. פה ושם מנסים אומנם כמה דימאגוגים להחיות בהנשמה מלאכותית את ימי־הטירוף שמלפני שנים אחדות, אבל רמת הדציבלים אינה חורגת עד מהנורמה הישראלית הגבוהה למדי.

עד הנה יש לפרט כמה סיבות טובות לסיפוק מזה שהעדיף קואליציה עם הליכוד על כל אופציה מרומה אחרת. רק ממשלה אנרדזינוסית כזאת המציאה לו הרמנות להפגין מחדש מנהיגות לאומית שקולה ונועזת. גם היום מוקדם עדיין להתנבא על העתיד, אבל ממשלת ששים־פלוס מרכזית־שמאלית עלולה היתה להתגלות כמירשם בדוק לקבורתה הסופית של תקוות המערך לשוב להגמוניה.

גם יצחק שמיר וחבריו הלכו לרוטאציה לא מטפשות, אלא בהעדר כל חלופה קוסמת. בסתר־לבם ידעו, שרק בעזרת המערך יש סיכוי לחלץ את העגלה הלאומית מהבוץ, שלתוכו הנהיגוה. על גב "סיפור ההצלחה" של פרס רכבו גם האחראים לבוץ בלבנון, לאינפלאציה, למשבר עם מצרים ולמתיחויות חמורות בחברה הישראלית. היום הם "נולדים מחדש", קוראים ברמה: הצלחנו!

עד כאן – הכל בסדר. העסק הטוב ביותר הוא זה שמתוכו יוצאים הכל ברווח. אין מפסידים.

כך עד לאחרונה. אבל האם אין הרוטאציה ממשיכה להסתובב סתם על ריק? האם לא נהפכה למפגע?

מקובל עלי: משום שלמיבחן עומדת אמינותה של מפלגת העבודה כולה, לא רק "אמינותו של פרס". יש לקיים את הסכם הרוטאציה. יש מחיר היסטורי ל"תרגילים מוזרים".

ולהיפך: גם קיומו של הסכם "בכל מחיר" נהפך לפעמים לאסון היסטורי. שאלות־מיבחן בעניין זה הציגו בשבועות האחרונים השרים גור וייצמן, זה בעניין מיצוי החקירה בפרשת השב"כ גם כלפי הדרג המדיני וזה בעניין "בוררות טאבה": רוטאציה בכל מחיר?

נפתח בוייצמן. אף לו, ככלל פוליטיקאי, לא זרה התאווה לשררה. ייחודו הגדול הוא בזה, שקם ויתר עליה. הן לא רק שר־בטחון היה בממשלתו של בגין – הנכסף בתיקים – המלכות כולה היתה כמעט מובטחת לו. אילו אך השתתף ב"ריבוק השלום". קראתי עכשיו מחדש מה שאמר – והלך – לפני שש שנים. נכון העריך וייצמן, שאם יתפטר יבוא שרון תחתיו, יהיו שינויים בפרצופה של מדינת ישראל, כולל "הטיפול בשאלת לבנון". האיש, שהשבוע השווה הח"כ שליטא למופתי הירושלמי, קם והתפטר ממשרד הבטחון.

וכשקם היום וייצמן, חרד מתוצאות אי־הזדהות של תהליך השלום, מאמין שעל כך ראוי להפר את הרוטאציה, יש לדבריו משקל. הוא מכיר את ראשי הליכוד. לפני שש שנים הסיק מסקנות, הלך למדבר הפוליטי.

כמה ביזו אותו כשטרח לשים קץ לפרשת טאבה ולהניע מחדש את תהליך השלום עם מצרים. (ואגב, עוד תוקרנה ביום מן הימים שתי שאלות: אם טאבה היא ישראל, מי אחראי לאי־הכללתה בהסכם? ואם לאו, מי גרר אותנו לפלונטר הזה?) והנה, השיגו סוף־סוף המנכ"לים הסכם על נוסח שטר הבוררות ומשהו התחיל לזוז. איך הגיבו ראשי הליכוד בימים האחרונים? במקום לנשום לרווחה, ניסו לשוב ולעכב – וגם אחרי ששמעתי אתמול את כל התירוצים, אינני מבין למה. כך בפגישת פרס־חסן באיפראן, כך כשמתחיל, אולי, משהו טוב יותר ביחסי ישראל־בריה"מ: נשמע תחילה ה"גייט" של שרון, או ארנס, או שמיר. אשרינו, כל העולם נגדנו!

ברגע האחרון הצביעו שלושה מחברי הליכוד בקבינט בעד אישורו של השטר. האם היתה אזהרתו של וייצמן מיותרת, ואולי דווקא השפיעה? האם התאווה לרוטאציה הכריעה? איש לא ידע בוודאות אלא לאחר שתתבצע הרוטאציה, שעודני בעדה, אבל עם השאלה שהציג עזר באומץ ובחדות:

בכל מחיר? גם במחיר היסטורי בלתי־נסבל?

כך שאלתו האבהית של השר מרדכי גור.

וייצמן וגור אינם אחים, אך בין הסגולות הטובות של שניהם בולטים השכל החותך והנכונות להיות שנוי במחלוקת. גור הציג שוב ושוב שאלה קשה:

מה דין הממונה על השב"כ, ראש־הממשלה?

קראתי את מאמרו של מוטה גור מן ה־17 ביולי, עילת התביעה מצד הליכוד לפיטוריו מהממשלה. "אם יצחק שמיר – ראש־הממשלה בתקופה המדוברת – רוצה למנוע חקירה מכל סוג שהוא – – – חובה עליו להודיע שאין בכוונתו לחזור לתפקיד ראש־הממשלה", כתב שם גור, ויש הבדל עקרוני בין זה לבין האמירה, שאין שמיר ראוי לתפקיד. השאלה הקשה נובעת מן ההתנגדות לכל חקירה.

שאלה, המחריפה דווקא אחרי הבג"ץ. כל הפלפולים לא יוכלו להוציא מגוף ההחלטה, הנותנת תוקף חוקי לחנינה, את התייצבות השופטים לימין היועץ המשפטי לממשלה, בעמדתו שחייבת להיות חקירה. לשיטתו של גור יש להוסיף, כי ברייצמן עולה עמדתו בקנה אחד עם פסיקת הבג"ץ.

בזה איני נוקט עמדה לעצם שאלת אחריותו, או אי־אחריותו, של מר שמיר. השאלה שאינה מרפה היא: האם גם לאחר הבג"ץ תיתכן השארת סימן־שאלה מעל למי שבעוד חודשים יהיה ראש־הממשלה והממונה על השב"כ?

האומנם צריך – או רשאי – פרס לפטר את מוטה גור על שהוא מציג בכל התקיפות שאלה רצינית זו? עוד פעם מתחלק לו הדרג המדיני אל מחוץ לכל אחריות?

אם לא תמוצה החקירה, כהבטחת יוסף חריש בבג"ץ, יוכל מוטה גור – ולדעתי, יהיה חייב – להתפטר ביוזמתו, כלומר, לא להצטרף לממשלה שתקום מחדש עם הרוטאציה. ואז גם לא יוכל איש משרי המערך להימלט מן השאלה הנוקבת:

רוטאציה, כן, אבל בכל מחיר? רוטאציה, כן, אבל גם כשהיא מסתובבת על ריק?

סבב־מינויים בצה"ל...

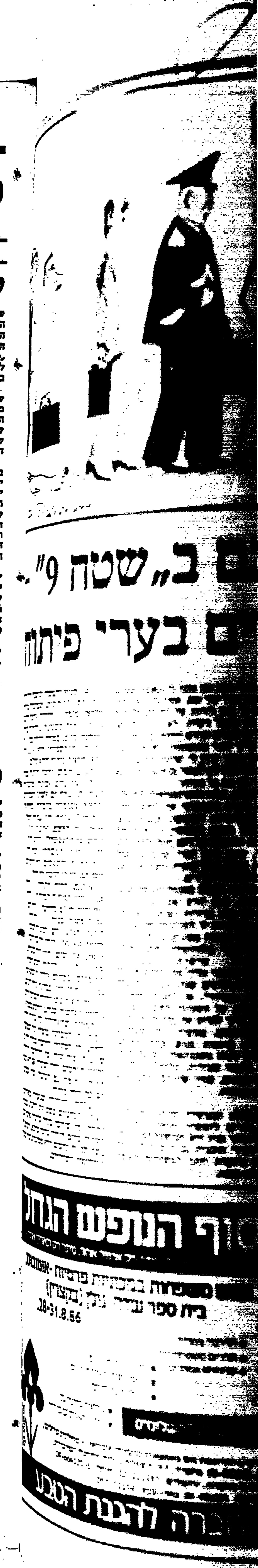

ממשלה שלא ידעה...

גבריאל שטרסמן

ממשלה במלחמה / אריה נאור – תיפקוד ממשלת ישראל במלחמת לבנון (1982) / הוצאת „להב", מהדורת ידיעות אחרונות / 186 עמ', כוללים הערות־מקורות וביבליוגרפיה.

מאז „מבצע שלום הגליל", שעד מהרה החליף את שמו בעגת ההמונים פשוט ל„מלחמת לבנון", אריה נאור הוא מנושאי דברם של מבקרי אריק שרון, במלוא החריפות. מי שהיה מזכיר הממשלה מאז המהפך הפוליטי ב־1977 ועד אפריל 1982, הירבה מאוד לכתוב מאמרים בגנות מי שהיה שר הבטחון בעת אותה מלחמה ולא חס עליו בתוכן הכמות. מבחינה זו ספרו של נאור, שנכתב במכון של המכון ליחסים בינלאומיים ע"ש לאונרד דייוויס באוניברסיטה העברית בירושלים, אינו רק חשיפת תהליך קבלת ההחלטות בממשלת ישראל בזמן מלחמה, אלא כתב־אישום חמור ביותר.

ראשית כל, נגד שרון. אמנם, כבר נכתבו ספרים בנושא זה הכי להצלחה ולפרסום רבים: חוברת התחקיר המיוחד של „מעריב" (שמחבריו יעקב ארז, אברהם תירוש ואבי בטלהיים זכו על כך בפרס סוקולוב), ספריהם של שמעון שיפר („כדור שלג") ושל זאב שיף ואהוד יערי („מלחמת שולל"), כשנוסף עליהם דו"ח ועדת כהן. יש בהם, בכל אחד לחוד ובכולם יחד, סיכום בלתי־מחמיא מאד (זו המלה הפרלמנטרית ביותר שמצאתי לתאר את שנאמר בהם) על שר הבטחון לשעבר. ספרו של נאור מוסיף עליהם כמה וכמה – והוא מתבסס במידה לא מבוטלת על הנאמר בהם – משום שנכתב על־ידי מי שהיה מקורב מאד לשלטון, שבו נתקבלו ההחלטות הצבאיות. אמנם, בזמן מלחמת לבנון כבר היה המחבר מחוץ למנגנון הממשלה, אבל הוא נוכח עדיין מקשרים בצמרת, שאיפשרו לו לדלות עוד ועוד פרטים על התקופה ההיא.

וככל שאתה קורא יותר בפרשה זו, אתה תמה איך זה שירדה ממשלה ש כ ך קיבלו בה החלטות. ואתה תוהה עוד יותר על כך, ששרון תבע למשפט על הוצאת דיבה את השבועון האמריקני „טיים", אך נמנע מלתבוע לדין על הוצאת לשון הרע, את מחברי הספרים הללו, כשנאור הוא האחרון בהם מבחינה כרונולוגית.

כי לכאורה משמעות הדבר, שהוא מאשר בשתיקתו את הנאמר בהם. ובמיוחד לאור פירסום פרטי תכניותיו מרחיקות־הלכת הנדונות אחד בעמ' 28 בספרו. אם כל אלה אמת, כיצד זה ממשיך שרון להיות שר בממשלה? אם יש בכתוב שקרים, מדוע מונע האיש מאתנו „הצגה חוזרת" בבית־המשפט המחוזי בישראל, כשם שעשה בבית־הדין הניו־יורקי? הרי קריאת כוונותיו של שרון (בעמוד 28) ובפרק „התכנית הסמויה" (בעמ' 73) וברוב עמודי הספר, די בהם כדי לעורר מחדש צמרמורת בגוף. איך יתכן הדבר ש כ ך משך אדם אחד את הממשלה באפה? ואם לא כך היה, אולי צפוי לנו עוד ספר בפרשה זו, שייכתב על־ידי מי שיקבל את גירסתו של שרון?

ואולי, מהרהר אדם לאחר קריאת הספר, היו ההערכות על המלחמה ההיא שונות, לו נסתיימה אחרת? לולא נרצח בשיר ג'מייל? לולא בוטל הסכם ה־17 במארס 1983? שהרי מן המפורסמות היא, שלהצלחה אבות רבים ואילו הכשלון הוא יתום.

המקרה שלנו הטוח כל האשמות באריק שרון.

ויורשה לי, בכל הכבוד הראוי, להעיר כי ספרו של אריה נאור אינו כתב־אישום חמור רק נגד איש זה, אלא גם – ולא פחות – נגד מי שהיה אז ראש הממשלה, מנחם בגין. איני יודע אם נאור התכוון, מסיבות השמורות עמו, „להכות בבגין מתחת לחגורה" באמצעות הצלפותיו בשרון. ברם, גם אם לא נתכוון, אין מנוס מן המסקנה, שאם את המעשים הרעים יש לתלות בצוארו של שר הבטחון לשעבר, הרי את המחדלים הגדולים יש לתלות בראשו של ראש הממשלה לשעבר.

שכן, אין צידוק – לא יכול להיות – לכל־כך הרבה דברים שראש הממשלה ל א י ד ע. אין אנו דנים באחרון האזרחים, אלא בראשון שבהם. וכך מלמדנו אריה נאור:

„אך מעולם לא ידעה הממשלה את מכלול השיקולים..." (עמ' 16);
„אך הממשלה לא ידעה על ההנחיה לבצע הבידה..." (עמ' 29);
„ראש הממשלה והשרים לא ידעו..." (עמ' 35);
„אילו ידעה הממשלה..." (עמ' 36);
„אילו העריך בגין..." (עמ' 36);
„ואולם הממשלה לא ידעה מאומה על שיקולים אלה..." (עמ' 36);
„בגין והשרים לא ידעו..." (עמ' 38);
„הוא (בגין – ג.ש.) לא ידע שכוח הצנחנים... יקבל פקודה לנחות מצפון לקו..." (עמ' 51);
„הממשלה לא ידעה תוכן חוות־הדעת שמסר ראש אמ"ן..." (עמ' 53);
„בגין לא ידע על כך דבר..." (עמ' 67);
„בגין והשרים... לא ידעו על חילוקי הדעות המקצועיים..." (עמ' 70);
„גם אז עדיין לא ידע..." (עמ' 71);
„גם אז (אצל רייגן – ג.ש.) עדיין לא ידע (בגין – ג.ש.) שדווקא כבירי מפקדי צה"ל לא ראו בקידום הטילים, איום שהכרח לסלקו..." (עמ' 71);
„בגין והשרים עדיין לא ידעו כי הצנחנים ינועו צפונה..." (עמ' 75);
„הממשלה עדיין לא ידעה שהצנחנים מתקדמים צפונה..." (עמ' 75);
„(בגין) לא ידע, לא את המשמעות הפרדוקסית של המהלך בגזרה המרכזית ולא כיצד ינוצל הזמן שהושג בגזרה המערבית..." (עמ' 81);
„... בגין לא היה מודע לכוונה לגלגל את המלחמה צפונה לעבר ביירות". (עמ' 81);
„... כל כך הרבה אנשים יודעים על הגיוס וראש הממשלה אינו יודע דבר..." (עמ' 134);
„לא ידעתי על כניסת הפלנגות" (עמ' 154);
„בגין עדיין לא ידע דבר... (על כניסת הפלנגות למחנות – ג.ש.)" (עמ' 159);
„גם בגין לא ידע..." (עמ' 161).

בכל הכבוד, תאור המצב הזה פשוט מעורר חלחלה. אם ראש ממשלה א י נ ו יודע כל־כך הרבה דברים הנעשים תחת חטמו, יש בכך כדי לעורר דאגה לגבי הצורה שבה מתנהלים אצלנו העניינים.

מראיע מאד – וטוב שאריה נאור מפנה את תשומת לבנו לדבר. משפט המפתח בספרו של נאור, הכתוב בזהירות ראויה לשבח, הוא לדעתי, „את ההסבר לתופעות אלה יש לחפש בתחום הפסיכולוגיה של קבלת החלטות ומצבי קונפליקט ובדינמיקה קבוצתית" (עמ' 163). והרי גם בדו"ח ועדת כהן יש ביקורת על תהליך קבלת ההחלטות בממשלה.

אירועי השנתיים האחרונות, כפי שבאו לביטוי בשבועות האחרונים ב„פרשה" הנודעת, אינם מעידים בהכרח שהדברים נשתנו לטובה אחרי לכתו של בגין מן השלטון, לא בימי שמיר ולא בימי פרס.

★

האורטיקריה – מיד יובהר מדוע השתמשתי במלה איומה זו – האישית שלי למלים לועזיות בתוכן עברי העלתה בי פריחה, כאשר הגעתי לפרק המסיים של הספר, „סיכום ולקחים". על פני חמישה וחצי עמודים מצאתי בו את המלים הבאות, בהטיות שונות ומוכפלות:

רלוונטי; רציונאליות; אופרטיביות; דינמיקה; דילמות; הקונסטיטוציונית; אינטרסנטי; אובייקטיביות; אינטלקטואלי; אלטרנטיבית; אסטרטגי; מיניסטריאליים; אינטגראציה; אמפירית; אבליסטים; אינטואיציה; ספציפי; אינטראקציה; סימולאטיביות; הקורטינה; מאקסים; אופטימלית; אינטגרטיביות; רציונאלית; אינסטרומנטאלית; אימפרסיוניסטי; אופטימיזציה; פרובוקציה; פונקציונאלית; פוזיטיביות; פרסונה; אנליטית; פלוראליזציה; פלוראליזם; אוטונומיה; ביורוקרטי; מאניפולאטיבי...

אכן, משהו אינטרנציונלי וקוסמופוליטי באופן בלתי קונבנציונאלי, חסר רציונליות ובלי ספק מעורר פרובוקציה אבליסטית.

בברכת שר הבטחון: צה"ל בלבנון

שלושה סיפורים קטנים

דניאל דרגוייביץ'

דניאל דרגוייביץ', יליד 1934, הוא אחד מחשובי המשוררים הקרואטיים. מ־1961 פירסם שמונה קובצי שירים וכן מסות ופרקי פרוזה. בקבציו המאוחרים („המבורה הישן" – 1965, „מוג איגר גרנע ועוד" – 1968, „החיה הרביעית" – 1972, „תלמוד טבע" – 1974, „עידן הפחם" – 1981) משמשת השפה השירית כאמצעי של הארה ופריצה לתחומי מודעות נוספים, וכמימושה האמנותי של תפיסה, הדוחה אנתרופיזציה של הלשון והבוחרת במודע בעמדה המאשרת את המובן־מאליו לכאורה, תוך טעינתו במשמעות קיומית חדשה, עכשווית, מנקודת ראות מקורית ואישית, הרואה את המשמעות המטאפיזית הגלומה ביומיומי ובבנאלי.

המתרגם

כשאני מתרגם רומן, אני מרגיש באמצע, שכל דמי אזל. המחבר, אותה אישיות ערפדית, מצץ ממני, מלה מלה, את הכל. גם לי היה סיפור משלי, אמנם לא מוגדר ומעורפל. עתה שוב אין לי כלום, הכל הוגר, עכשיו אני מרוקן. המחבר, שלא היה קיים בשפתי, כלומר מי שלא היה, הריהו כאן. במבוכת מגדל בבל, תרגיע ביותר נפל בחלקי. היא שואלת אותי: מה עשית, יקירי? אני אומר: העינקתי מלים למישהו אחר. העוד נותרו גם לך מעט, אני אומר, מסלק לרגע מכתפי את השיניים האחרונות ואומר לה: בואי!

נסיעה

קצת לפני צאת הרכבת, בדרכי אל השפלת, שאלה אותי מכרה: גם פניך מועדות מטה? השאלה הזאת היתה, כמובן, מוכרת לי היטב, אני שומע אותה מאנשים שונים באותו מקום עצמו, כבר כשלושים שנה, הבדיק עכשיו קלטתי באינטנסיביות ובנפרד את ה„מטה" שבפיה.

כן, גברתי, גם פני מועדות מטה, עניתי. וכאשר נכנסתי אל תא קרון השינה, ואחר־כך גם למיטה, נכנסתי אל תוך המלה הזאת. הוא והמיטה היו המלה הזאת עצמה, עמודי בתוכה, והתכסיתי בה עד מעל לראשי. גם אילמלא הגתה האשה את המלה, הייתי נכנס לאותו המצב, אך בלי לנקוב בשמו, והעת הייתי ובולע קצף. אלוהים, איזו מלה! האם היא לקוחה מן המציאות, מן החלומות? האם היא מן העבר, או מן העתיד? אימתי התחילה? ברבבקום גברתי אומר לזימלט ממנה, לא להניח לה לשאוב אותי אל קרבה. אני מוכרח לסעת ממנה ולהגיע לעתיד הזה יותר, או לחלום, להשכיח אותו ממני. אבל החלום אינו בא, לשם שבעתיד נבצר ממני להחזיק. בתיבה המשונה הזאת, נוסעת המלה הזאת בתוך החושך והיא רוכנת ומשתופפת, נרעדת וכמעט בפעם נעצרת. אני הנני במידה רבה המלה הזאת, אבל לא כל־כולי, קיים חלק ממני, שאולי מסוגל להרחיק אותה. אפשר שאפילו כל המרחב הזה כולו, הקבר שלעתיד־לבוא, הוא לא רק היא. אני לא יודע איך אפשר להתחיל את התפרדה ומה צריך היה לעשות. מפעם לפעם נשמע בפרוזדור קול הכרטיסן, תנועות והריקה בתא הסמוך, לרגעים אור בוקע מבחוץ. ואני במצב נים ולא נים, לא יודע אם כל זה ממש, או שמא קראתי זאת בספר המתים הטיבטאני, ורק עכשיו מתגלים הדברים להצטייר. צריך היה להתגונן, להגיד איזה משפט חשוב, להימנע מאיפור קלוקל. שום דבר לא עולה בדעתי. מחשבותי ותנועת הרכבת נמצאים ללא הרף במירוצות קבוע ואינם יכולים להיפגש ולהגיע לידי התאמה, כמו המספרים הזוגיים והלא־זוגיים שברחוב. המלים מקדימות ליפול לפני, אני לא מסוגל בשום אופן לתפוש אותן. אילו נמצא בתא לפחות הנוסע האחד ההוא הצפוי, יתכן שהייתי תומך מן המישרין, מן ההרגשה שבתוך מערומי וסביבם הופיע התור השחור. כן, גבירתי, גם אני פני מועדות מטה מושלך פנימה, נשכח ומחליק. הבגדים על הקולבים, הנעלים ניצבות ריקות על הרצפה. אני מחליק בידי על פני ועל עיני שאינן משמשות עכשיו לכלום. בחוץ בחושך אולי גבעות, ואולי מישורים עם גאיי עצים. ואולי גם הים שבו שוחים דגים עתיקים וקורצים זה לזה. ודאי הים: כי הים קיים ותופש 70 אחוז מכלל שטחו של כדור הארץ. אם לשפוט על פי ההמיה, אנו נמצאים כעת בעומק ניכר, כי אני שומע את כובד הנשימה בתאים הסמוכים. אילו ניסיתי עכשיו לבטא איזו מלה הזכורה לי היטב עדיין, כאמר גשם, האם הייתי מסוגל? היו לי גם מלים אחרות, בהאזין המתנגדרת המקסימה – היכן הן? אפשר שאפגוש אותן עוד פעם אחת ואפשר שלעולם לא עוד. ואהבתי מלים. הדבר היחידי שחיה לי מימי.

שידרול

כל האפרוחים כבר בקעו מזמן מקליפתם והילכו בחצר כשקום מציצים בחזווה, רק אחד מהם לא אבה בשום אופן להגיח מן הביצה שלו, אף שהביצים כולן הונחו מתחת לתרנגולת במועד אחד ואילו התרנגולת, מלכסנת מבטה, הביטה באפרוחים וככל הנראה, בגלל חוסר ההזזה הממושכת, נראתה חסרת מנוחה. את 21 הימים המיועדים לשמש כתקופת הדגירה, חשה בשעתה שלה, הם חלפו זה מכבר. יחד עם התרנגולת נדאגנו כולנו. אמא, אחותי ואני, מדי רגע היינו מרימים את התרנגולת ממקומה כדי לראות אם המיוחל אכן הופיע. ככל הנראה לא התחשק לו לצאת החוצה.

האחות, שחיותה הכי מודאגת, לא יכלה לתחזיק מעמד והחליטה לפתות בשידול. היא הרימה את התרנגולת ובעודה מחזיקה בה באוויר, דיברה אל הלובן שנותר התחתית: „מה אתה מהסס? צא בתוך זרחות השמש. תלתן, הקש פעמים־שלוש במקורך והקליפה הלבנה המפרידה בינך ובינינו, בינך ובין מה שבחוץ, תתבקע ותראה מה שבפנים לא יכולת לראות אפילו בחלום". הבלתי נראה שמאחורי הקליפה לא ויתר. „מה תוכל לדעת? לא היתה לך הזדמנות להתוודע לכלום. מדוע אינך רוצה לצאת החוצה?" המשיכה האחות. „אולי באיזו דרך עלומה, בלתי מוכרת לנו, אתה מנחש מה שעשוי לקרות לך, כמו לרוב האפרוחים. אמת, נראה שגורל מר צפוי לך. אף על פי כן ולמרות הכל, מוטב לראות את היום ולו להרף עין, להאנח ולהשמיע קול, מאשר להישאר בתוך החושך הקטן מבלי להיוולד כלל. צא! בחוץ כבר מתרוצצים על העשב וברחבת החצר, אלה שבחברתם התחממת. הם עליזים. כבר מצמחים פלומה ונוצות. כאן, בפנים, כבר יש לך רגלים, הן רוצות ללכת. כבר יש לך מקור, הוא רוצה לנבור, לחפש מזון ולגמוע מים. יש לך כנפיים המבקשות להצמיח נוצות, עיניים יש לך, ואוזניים, וקול כדי לקרקר. יש לך עוד הרבה, מוטב בכל זאת לצאת מאשר לא לצאת".

„הפסיקי להתעקש", קוראת אליה אמא. „הניחי לו, אם זה מה שהוא רוצה. חדלי להחזיק את התרנגולת הזאת כל כך גבוה. תחשבי קצת גם עליה".

מסרבית־קרואטית: דינה קטן בן־ציון

מה קורא

מאשה לובלסקי

מזכירת נעמת, שחזרה מוועידת נשים שהתקיימה בדרום־אמריקה

„תקופת השואה מעניינת אותי. קראתי את עכשיו את „בני ביתנו" של מרים פנץ בריו, ולא משום האיכות הספרותית, אלא בשל סיפור החיים המרתק, הרצון הקיום שעובר כחוט השני בספר. זה תפס אותי מאוד ועורר אצלי הרבה סימני שאלה. אינני מבינה איך הוא, כיצבל שהוא, לא רואה בישראל את מקומו.

„ספרות הנשים באמריקה חביבה עלי. זה טבעי. אני חיה במיכוד הנשי העובדת בו. אשר לספרות נשית – את עבודותיה של מרגרט דרבל לא קראתי, אפילו לא למגר ביקורי אצל נשות דרום אמריקה, אבל קראתי בעניין רב מאמרים על נשים אלה. כן, קראתי גם את שיר גבורתי של אריקה ג'ונג האמריקנית, אך דומה שמכל הכתבים בתחום של נתן אלתרמן יישאר לי הרבה יותר מאשר מכל מה שמכבנים בשם ספרות נשית.

חדוה הלפר

מעת לעט

שורשים

הדיבור על ממשלת האחדות הלאומית, ציוניה קיומה וצורך המשבת, מתעורר בכל שקרב ובא מועד הרוטציה. הוא לא פסח גם על קהילת הסופרים.

בדרך הטבע נחלקו גם הסופרים לשני מחנות, מבדרים ושוללים. בראש התומכים עמוד עמוס עוז, א.ב. יהושע, חיים גורי ואיב יהושע וביאשו המבנים – בנין יד ורון מירון. הביטוי הזריקא, ולא מעט המובע אישית ולא רק אידיאות, צייו את המלומים מראשיתה. הוא עומר בעיקר גם עוזה, כאשר – אם בקשו לשון המעטה – ההתלהבות של הסופרים האחרות הצטמצמה מאוד, ויש בהם שהוציבו את המיחוז.

הוליפי־הדברים האחרונים בין יד ומירון לבין ראש־הממשלה שמעון פרס, בוודאי לא יוצקו שמן על המים הסוערים, אך במה הרבה יותר – אולי דווקא בגלל ההשתייכות לאותה „בראשיות" – היתה ההתבטאות בין יד לעת. בלי להיכנס בעובי הקורה, עוברת אותו מחכות מן התבטאות האמת: סופרי ישראל בכלל, הבולטים בהם בפרט, אינם תלושים מן ההוויה שבמסגרתה הם חיים ופועלים. מי שמודע כך, אינו יודע מהי שום. אצלנו נוהגים באחרונה להדגיש „שורשים". לסופרים שלנו אין צריך לעשות כן. יש להם שורשים עמוקים במציאות היהודית, הציונית, של ארצנו, במאבקיה היהודיים, הפוליטיים והתרבותיים. הם אינם יושבים על אדני מגדלי־שן, ואינם יכולים לשבת עליה, גם אילו רצו בזאת.

גם זו נחמה.

בזכות הבישול

אגור מרדכי, המשתייך למה שנהוג לכנות „האינטליגנציה העובדת" – והשתייכות זאת אינה מונעת בעדו מלהיות אוהב ספר כל ימות השבוע, ולא רק בערבי שבתות, ב„סאלון" – בא אלי בטענה קשה.

„תודה לך, לידידי, הצלחתם היתרה של ספרי הבישול. בשהוא קורא על התופעה העצומה, לא רק במושגים מקומיים־יחסיים, של אוספי המתכונים השונים המשונים, אלה של האיזור הקרוב ואלה של מחוזות־תבל רחוקים, נרשפת אש בגוברה. ולא מפני שידידי נמנה עם הנמנים – כרמז מעידה על הלוקף הגמור – אלא מפני שהוא חושש שמא הספרות תיפגע כוחקת מפני ספרות המטבח.

ולא היא. אין רשות נוגעת בחברתה. ראשית, אהבת המזון הטוב אינה באה במקום אהבת הספר. מי שקונה „ספר בישולי" קונה אותו לא במקום סיפורת, ובוודאי לא במקום שירה, אלא לנוגר של עותק. שנית, מי יודע – אולי ההנאה מהישגי הדמיון היוצר „הבישולי" תביא איזה זיק של אהדה לסיפורתו של הדמיון היוצר „ההודי, הסיפורי".

בעניין זה צריכים אנו לזכור את המטבח הצרפתי – אם בעשותנו הם בגלגולו האמנותי. מי שקרא – ואהב – את „מיל אורלנשטיגיל" של שאדל קוסמר אך את „קולנו ברוחותו" של רוזן רולאן יובן לבדי.

אל דאגה, ידידי. יש מרחב בשמש, תחת השמש הארצישראלית שלנו, למשעני הבקר הכוח גם יחד.

שלמה טנאי

תשעה באב

אנחנו לא צריכים בית,
אנחנו צריכים דרכון,
שתקפו אלפים שנה
למזרח, מערב, תימן וצפון.

אנחנו לא צריכים אדמה,
אנחנו צריכים ניר,
גשר למוח בוער, לא אבל,
לעבר לעתיד, מעבר.

ומי שצריך פסת מולדת
יוציא תעודת לידה,
ויגדיל אותה במדת גופו,
ויגזר לעצמו שמים באותה מדה.

ואיפה נקבר? בבתי העלמין
מהם לא יהיה ארך מחיי אדם.
אם כן: ישר, כמו ברוח,
כאשפתות וכמו מים – הדם.

זרבבל גלעד

לאורך הדרך

לאורך הדרך השישות פורחות:
ארכת העלים בנבדשות־אור והבות
ושתח המשובות וגלות־זהב־שחוש
שלה,
בעדי כלה.
שוב אני צועד בשביל המצל
והשוחיה על כתפי אלא
חולף ביעף במכונית מהירה
ומוהרת: עכשו דרכי בטוחה
לא מן שוטה ולא צפוני,
הכביש זוהר לפני ומבריק
וכבר אנו קרבים לאחר המשרה,
אבל משהו אבד בדרך שהקצרה:
ההיתה זו חוזת הפריחה.

עורך: משה דור • עריכה: יהודה גור־אריה

مكان الأصل

מדף של שירה

השיר במיטב כזבו

יצחק עקביהו

היינריך היינה, „הים הצפוני" / תירגם מגרמנית שלמה טנאי / עם עובד, 1986.

מאמצע המאה הי"ט והלאה החלו שירי היינה להיות מתורגמים לעברית, תחילה טיפין טיפין, ואחר כך בזרם גובר והולך. התרגומים המקיפים ביותר הם של יצחק קצנלסון (1924), של י"ל ברוך (1953) ושל ביילה אודיאל (1966). אך פרט לאחד מהם – י"ל ברוך – פסחו המתרגמים על שירי „הים הצפוני", המהווים את החטיבה הרביעית, האחרונה, של „ספר השירים" הנודע של היינה. לעומת זאת, דוד פרישמן תרגם בשעתו דווקא את שירי „הים הצפוני" („התקופה", תרע"ח), ואותם בלבד.

עצם יחסם זה של המתרגמים אל שירי

היינריך היינה

„הים הצפוני" מעורר את הרושם, שמעמד מיוחד להם לשירים הללו במסכת שירתו של המשורר; ואכן כך הדבר – על כל פנים, מן הבחינה הארכיטקטונית. היינה, בהימשכותו אחר הזמר הלירי הקטן, מזה, ואחר הכתיבה הבלאדית, מזה, היה כל־כולו מכוון לצלילי הבית המרובע, בעל המשקל הסדיר והחריזה הקפדנית. מתכונת זו היתה טובה גם ל„שירי הזמן" הביקורתיים והשנונים, ועד סוף ימיו לא ראה המשורר צורך לסטות ממנה. והנה, כ"ג שירי „הים הצפוני" – הם לבדם – כתובים בריתמוס חופשי, וחריזה אין בהם. מדוע? אולי הרגיש המשורר, שאין לדחוס את רחבות הים אל תוך הקופסאות הקטנות של מרובעים, ועל כן קרא דרור לקולמוסו ושר מתוך חירות: „בנצנצי השמש הבוהו / על פני הים המשתרע למרחוק" (עמ' 19). הים הגועש וגליו הנחשולים – איך ניתן לביית אותם ולכלוא אותם בכלובים צרים? ללא רסן של צורה כפויה, יוכל המשורר להזדהות עם האלמנט הסטיכי: „געשה הגאות וגברה, / ואני ישבתי על החוף, שקוע / במחולם הצח של הגלים,/ והחזה שלי גאה כמו הים" (עמ' 22).

אך לא רק תיאורי ים לוקחי־לב יש בשירים אלה, כי אם כל אביזריה המוכרים של שירת היינה מצויים שם. לא מעט מגעגועי האהבה הרומנטית שזורים בשירי הים, וכמו לעתים כה קרובות אצל היינה, האמת והפרדה משמשות בהם בעירבוביה. שעה שהוא מכתיר למלכת לבבו „את הנערה הצעירה הזאת,/ זו שתמשול עכשיו בלבבי", אינו חושש כלל משום הגזמה פאתטית: „מן השמים במרום / אקרע את זהב האודם המבהיק / ואטווה ממנו עטרת / לראשך האצל" (עמ' 11). אבל בסופו של דבר הוא יודע, כדרכו, לבטל את הפאתוס ולרדת לקרקע המציאות, וזאת באמצעות האירוניה העצמית: „אבל אני עצמי, מלכה,/ כורע ברך לפנייך,/ ומגיש לך,/ בהערצה, על כרית של קטיפת ארגמן / את מעט הבינה,/ שהותירה לי, מתוך רחמים,/ זו שקדמה לך במלכה" (עמ' 12). ובשיר המקסים „חיית מעמקים" האני השר מדמה לראות במעמקי המצולה את אהובתו האידיאלית, זו שחיפש אותה לשווא במשך כל חייו „ברחבי העולם", והוא מוכן להשליך עצמו אל זרועותיה הפתוחות: „אבל בעוד מועד", רב החובל תופס בו ומושך אותו בחזרה משולי הספינה, ובצחוק נרגז הוא גוער בנוסע המוזר: „דוקטור, (היינה היה דוקטור למשפטים) יצאת מדעתך?" (עמ' 32).

גם נושאים „גדולים" – לבד מיסודי אהבה מרומים במידה זו או אחרת – לא נפקד מקומם בשירי „הים הצפוני". מעניין במיוחד הוא כאן השיר „האלים של יוון" (עמ' 51–54). בשמי הלילה „מרחפים עננים לבנים", ובעיניו של בעל השיר הם „דיוקני אלים כבירים / חצובים בשיש מאיר". אלילי יוון ורומי הם, ואף שהמשורר מעיד על עצמו: „מעולם לא אהבתיכם, אלים / כי סולד אני מן היוונים / והרומאים שנואים עלי גם הם" – בכל זאת הוא מלמד עליהם זכות, כי ככלות הכל, טובים הם עשרת מונים מיורשיהם הנוצריים, אותם „האלוהים החדשים, השליטים העגומים / השמחים־לאיד בעור־הכבש של הענווה". ברצותו „לכרוע ברך ולהתפלל" ולפרוש כפיים מול מקושי האלילים אין היינה דומה איפוא כלל וכלל לטשרניחובסקי, מעריץ האלילים הקדומים, כי אצל המשורר היהודי בשפה הגרמנית אין אהבת מרדכי, אלא תחבולה ספרותית כדי להעציב את שנאת המן. הרי בכל לבו מתעב היינה „את הבתולה נשגבת־אל / ואת בן־האל עושה־הנפלאות", ואם בשירו „שלום" (עמ' 34–36) הוא רואה בחזון גואל־עולם „את כריסטוס,/ גואל העולם", והלה „בגלימה לבנה מתנופפת / הוא נע כביר ועצום / על פני ארץ וים" כדי לברך תבל ומלואה – יקשה עלינו להאמין בכנותו של המשורר.

אך לא מן התבונה הוא שנתעקש בעניין ה„כנות". בשנינות של היהודי־יותר אמר ולאדימיר נבוקוב דברים הראויים לתשומת־לב: „בשומעי מבקר המדבר על כנותו של מחבר, הנני יודע כי לפחות אחד מן השניים, או המבקר או המחבר, אינו אלא שוטה". מוטב שנסגל לעצמנו את האמרה אשר שם דוסטוייבסקי בפיו של איפוליט (ב„האידיוט"): „זה נטול־משמעות, אבל זה יפה". אך דא עקא, כלום באמת יפות הן כל המצאותיו הנועזות של היינה?

בשיר שהוכתב לאהובתו, „השמש האדומה הלוהטת" היא כביכול, הלב הבוער בחזהו של ישו הכביר (עמ' 34). ואין זו המשלה האנטומית־קוסמולוגית היחידה. הרי „השמש הלוהטת שם למעלה / אינה אלא חוטם אדום שיכור,/ חוטמה של נשמת־העולם" (עמ' 63). ולא די בכך. המיתולוגיזציה של השמש אינה יודעת גבול. המאור הגדול, השמש, הוא גם בעלה המתגבר של לונה, הלבנה (עמ' 14). ועוד שידוך אחר מייעד המשורר לשמש: היא גם אשתו של פוסידון, אל הים, אשר לו היא נישאה ב„נישואים של נוחות" (עמ' 45).

מבקרי היינה חלוקים בדיעותיהם על שירי „הים הצפוני". יש הרואים בהם את אחד השיאים בשירתו של היינה, ואילו אחרים דנים אותם ברותחין. דומני, שהאמת מצויה איפשהו בין הקצוות. הרמה אינה אחידה, הן לאורך החטיבה כולה, הן בתחומו של השיר הבודד, ובשום פנים לא אוכל להשוות שירים אלה למיטב יצירתו של המשורר. יתכן, שגם אביהם־מחוללם היה סבור כך, ועל כן לא המשיך לאחר־מכן בכתיבה פתוחה ושלוחת רסן זו. דמיונו הפורה היה זקוק כנראה, לאילוצי המסגרת של הבית הקונבנציונאלי.

עם זאת, הקריאה בשירי „הים הצפוני" מרתקת וכדאית בהחלט. אם גם פה ושם עשוי הקורא להתקומם, הרי בשום אופן לא ישתעמם אף רגע, ולעתים קרובות יפיק הנאה מרובה. לכך תורם, כמובן, תרגומו המהודר של שלמה טנאי, שעשה כאן שירות לדורו, כפי שעשה בשעתו פרישמן לדור־הוא.

להגיד את אלם הבכי

ענת לויט

יעקב בסר / „מישהו כבר מכסה בחצר" (שירים) / ספרית פועלים / 1986 / 71 עמ'.

יעקב בסר

שירה לירית במיטבה, זוהי שירה שבה מצליח משורר ליצור קירבה יתרה בין אוצר מילותיו לבין החוויה הרגשית, שהיא ביסודה אבסטראקטית ומשוללת כל מלת הגדרה אפשרית. שירה לירית במיטבה, זוהי שירה המצליחה לאכוף את לכסיקון המילים, בעזרת המימד הפרסונאלי, על החוויה האישית, הייחודית והחד־פעמית של המשורר. שירה לירית במיטבה, זוהי שירה המדייקת בתיאור החוויה, שלמענה נולד השיר: מדייקת ובה־בעת מותירה שוליים רחבים של אי־מוגדרות־עד־הסוף. דומה כי חשיבותם של השוליים הפתוחים בשירה הלירית, אינה פוחתת מן המגמה העיקרית המנחה את המשורר הלירי בכתיבתו – המגמה לתפוס את תמצית חווייתו כולה, ברשת המלים. שהרי, אלמלא השוליים הפתוחים, היו שורות השיר המביעות את החוויה האישית, נותרות להנות את בעליהן בלבד, והיינו את המשורר. אל השוליים הללו, של אי־המוגדרות־עד־הסוף, מביא המעיין־הזר בשיר, את תוכני הנפש שלו עצמו. בעוד הדיוק המירבי „מסייע" למעיין־הזר להתמצא בתמונת החוויה המתוארת לעיניו, „מסייעים" השוליים הפתוחים לכניסתו האינטרוורבאלית־העצמית של המעיין־הזר אל תוך חוויה שמהותה אמנם לא על־ידו, אך מאפשרת לו להיות בה שותף פעיל, בדרך של אינטראקציה בין שני עולמות־אישיות נפרדים, שנפגשו מכוחו של מקסם השיר.

שורות המבוא הללו, נועדו בעצם לנסח בעקיפין את התרשמותי מכוחם הייחודי של שירי „מישהו כבר מכסה בחצר", במיוחד אותם שירים שיעקב בסר כלל בשער הראשון של ספרו, הנושא את השם „קול אמי". שבעה־עשר שירים בשער הזה, שבעה־עשר שירים, שהם ממיטב שיריו של יעקב בסר; ובכלל, שירת השער הזה, היא שירה לירית במיטבה, במלוא מובנה של המלה. בכל שירי השער, שבות השורות ומכות שוב ושוב על אותה חוויה נפשית של משורר; חוויה אשר אפשר ואין קשה ממנה לנפש האדם; חוויה שהיא אולי האתגר הבלתי־אפשרי ביותר לאכלסה בשלמותה בתוך טורי מלים. הכוונה לחוויית המוות, כפי שהיא נחווית על־ידי מי ששכל שני הורים.

אולי בגלל אותה תחושה בסיסית, חדה ומפוכחת, כי הפכחון ההכרתי של הבן הנותר בחיים, לעולם לא יוכל לעמוד באופן שלם על טבעו של הזעזוע הנפשי שחולל בו מות הוריו, כתב יעקב בסר את השורות הבאות: „לא שאני מתאונן, וכי מי אני / נער מרופט בגר, נשען / ראשו אל קיר מלוחש הברות אימה / בלשון זרה / גם הפעם כשאסונות פקדוני לאחרונה / לא מצאתי בך, שפתי היקרה, לא / נהמה, לא בד ולא חרס / להגיד את אלם הבכי" (מתוך 'לא שאני מתאונן' עמ' 22). הנפש הנתונה בהלם האובדן, היא החשה בעוצמה שאף מגבירה את הכאב שממילא גודש כל פינה בה, את אלם השפה המגדירה־מנפה, שהיתה עשויה אולי להמציא הקלה למרכיביה הסעורים של הנפש הזו. לא בכדי ממירים המתאבלים בימי אבלם הראשונים, כשהמת הטרי עוד מוטל חי בחיק זכרונם, את שפתם המילולית לשפת הבכי הכביכול־אילמת.

מעניין לגלות, כי שירי ה„לאחר מות" בספר, נכתבים בלשון הווה. על־עובדת מותם הוודאית של שני ההורים, מבכה המשורר בלשון החיים, המתקשים להביא אל נפשם את העובדה כי למתים שוב לא יהיה חלק בהווה המתמשך מרגע לרגע, אלא מכח זכרו המחייה של הנותר בחיים. „רוח מי על פני המים / קול אמי, באנקתה האחרונה / על פני" – התגאו בזמן ההווה של האנקה האחרונה, לעולם יותיר את השמעותה בנפשו של המשורר הקורא, בזמן הזה; כלומר, הגולל אינו יכול לסתום באופן שלם את השמעותה הנואשת של האנקה הזאת. בשירים אחרים, האבסטרקטיות של חוויית המוות מוחלפת אל אביזרי־חיים קונקרטיים־נוסטאלגיים כיד תר־שמלה. מעיל. כיוון שהתפיסה השלמה של החי את מתיו לעולם לא תושלם, ניתנת „הנוכחות" להכות שוב ושוב על אותו גרעין תמונתי, אשר שום מסגרת אינה יכולה „להלום" אותה. „אני מכיר את האשה / היא הוכחה לקיומי / כל כך מעט אוכל לומר עליה".

איזו עוצמה של טראגיות צפונה בשורות הללו, המכירות באוזלת היד הכותבת, המבקשת לומר ולו את המעט שניתן, על הנבך הנפשי המרכזי שנגדע מקומו הממשי. „פניה נופלים אל תוך / פה חסר־שיניים / בולע את הבשר סביב סביב, אוכל / שפתים שהלבינו..." ואפילו הפנים ההדים במותן הזוהר – „הולכים והמים בתוך צלי / והזוהר ומורעש / ובתוכו רועד עמוד אור־אבק / שבין החלון לבין הקיר הלבן". הקיר הלבן הוא המסך השלישי שלעולם לא יורד, הצעיף השביעי שלעולם לא יוסר. ו„בוכות" אלה, ייכתבו אולי עוד שירים נפלאים כאלה.

לבד מן השער „קול אמי", מצויים בספר עוד שלושה שערים: „מישהו כבר מכסה בחצר", „מקום" ו„סיף שיכור". רבים מהשירים הכלולים בשערים הללו, מעלים באוב־זיכרון של הקורא, שירים קודמים של בסר, שאיכלסו את עשרת הספרים שקדמו לספר הזה. תחושת העלבון, שהיא כמדומה הכוח המניע המרכזי, המביא את המשורר אל שירתו ואל עטו, ושעל קיומה הוא כבר „הצהיר" בשירים מוקדמים, שבה ונזכרת גם בשירי „מישהו כבר מכסה בחצר". דומה כי יש יותר מתת־קשר בין תחושת העלבון המכוונת את נושאי רוב שיריו של בסר, לבין משמעות האירוע של הנפילה, מאיזה חלום ילדות כמדומה, שאותו מתעקש המשורר לפענח, כשם שהוא מתעקש על פיענוח תחושת התייתמותו משני הוריו. למצער, האחדות האיכותית, שחלה על שירי „קול אמי", אינה חלה על שירי השערים האחרים בספר. עוצמת הביטוי של שירי „קול אמי" נוצרה גם ואולי בעיקר, בשל ההצמדות הנואשת של הדובר אל תמונת מציאות אחת. גם כאשר עוסקים חלק משירי השער הראשון בפירוק תמונת המציאות למרכיביה של התמונה הזו, עדיין נותרים המרכיבים מחוברים זה לזה בקשר אמיץ מאוד, של חוויה רגשית בסיסית מאסיווית שאין כמוה.

בחלק משירי השערים האחרים, נשמרת אמנם אותה מאסיוויות של חוויה, המתפוררת לתמונות מתמוללות, כדי לשוב ולהתאחד, כדי לשוב ולהתפורר, כמו בקטע השני מתוך „אש ביער": „עגלה. ישן שלגי. דרך גוררת עצמה / פוגל שלי, גם סוסי, סוסים אלה עולים לאט / ילדות בתוך שמיכות־סוחן מכרבלת / גלגל שובר גלגל על אבן דרך / סוס מפמר רעב־זאבי־צוהל". יש עוצמה רבה בשירה של תמונות ביוגראפיות קונקרטיות באסוציאציות מטאפוריות, שהן תולדת רגש המשורר, שעיבד את התמונות הללו בתוכו, לכולאן בתוך שורות השיר; ויחד עם זאת להותירן פתוחות לאסוציאציה ההתרשמותית־הבנתית של הקורא.

אם אקח את שורות השיר היפה, הפותח את השער „סיף שיכור": „סיף שיכור / אבי את אור־אבק בתוך ידי / השמש זוהרת לקראתי / עתים על סוס זהוב ולעתים / על כתפי מטורף אחר / והמלה / מגן ממורק על זרועי / מזהירה לי / ומפני הלאה / עמוד רועד של אור אבק / יצורים קטנים מתרוצצים על סוסי־אבק / הולכים וחוזרים, הולכים ובונים / והמפורדים / האיש שבתמונה / וכמו עמוד אבק רועד / נקרע על המרקע" – אוכל להשתמש בשורות הללו, ולסכם באמצעותן, כי באותם שירים בספר „מישהו כבר מכסה בחצר", בהם המלה היא מגן ממורק על זרועו של המשורר, לבנות ולפורר את האיש שבתמונה, שהוא ברוב השירים המשורר־הדובר עצמו; באותם שירים, עובר הזוהר השמשי של השורות ממנו והלאה, דהיינו אל הקורא. באותם שירים בהם נקרע עמוד האבק הרועד בגופו של המשורר, כדי לקרוע גם את שלימותו הזויתית של המרקע, עליו מן המחוייב היה, שישתקף אותו קרע־נפש־פנימי, נפגעת יכולתו של הקורא ליצור באמצעות המרקע הקרוע, את הקירבה האמיתית, שהיא חיונית ליצירת שלמות חוויתית עם השיר הלירי השלם.

הספר הראשון שלי

אשר רייך

השני הוא הראשון

אשר רייך

איני להוט כאן להיתפס למין התייפייפות נוסטלגית. איני מורגל בהשתפכויות קולמוס מסוג זה, רק כדי להעלות באוב רוח רפאים של זכרונות על אופן גילגולם של שירים ראשונים לכדי קובץ, על נסיעות מירושלים – עיר מגורי באותם ימים של תחילת שנות השישים – לתל־אביב, כדי לאתר בארכיוני העיתונים, חלק משירי שפורסמו ולא נמצאו ברשותי עותקים מהם, כמו גם אפיזודות מפגישותי בבית ההוצאה. חודשים טובים וארוכים של ציפייה והתרגשות עד להורדה לדפוס ולאחר מכן, יגיעות ההגהה הארוכות, על הבדבורות השמן. הריח המותר כמו של צבע טרי. תיקוני שיבושים וטעויות בשנית ועוד ועוד מעשיות וסיפורים, המשותפים פחות או יותר למשוררים בתחילת דרכם. כל אלה, לפחות בעיני, לפחות עכשיו, ממרחק השנים הם זוטות.

אבל אל לי לפטור את עצמי לחלוטין מלכתוב על ספרי הראשון. עם פנייתו של עורך המוסף, אתו כי אחזור ואהרהר ותיק, שכבר חלף בי חליפות בעבר הרחוק והקרוב יותר, ושוב הייתי כתוהה ביני לביני מהו ספרי הראשון?

ברור, מעל לכל ספק, ששאלה זו אין לה כל התייחסות באותו מובן של ראשוניות מקובלת, אוטוביוגראפית. אם כך היה הדבר, לא הייתי טורח להציב זאת כאן כשאלה. עם עובדות אין מתווכחים. ספרו הראשון של אדם, לטוב ולרע, הוא ספרו הראשון. מכך אין אני מתעלם. ודאי שאני לא מתכחש לכך.

אני סבור ששאלה זו – מהו ספרו הראשון של משורר או מספר – היא הרבה יותר עקרונית מכפי שאולי נדמה. היא צריכה, על־פי תפישתי, להטריד בזמן זה או אחר, כל מחבר של ספרות יפה, אף יותר מכל, משורר. לא בלתי ידועה תופעה זו בשירה העברית לדורותיה: יש משוררים שספרם השני או השלישי הוא, לאמיתו של דבר, הספר הראשון, שהתמהמה להופיע. ואולי טוב שהתמהמה, מבחינת תהליך הבשלה וההתפתחות הטבעית של המשורר בסולם־המעלה הכרונולוגי. לעומת זאת, יש משוררים שספרם הראשון היה הבשל ביותר במובן הפואטי והביוגראפי שלהם. אך כזה הוא מתגלה רק לאחר זמן, כאשר הספר ייחשב כספר החמישי, כביכול, במניין ספרי המשורר, גם אם קדמה הופעתו לארבעה ספרים שבאו אחריו. במקרה זה הספר הראשון יהיה החמישי, בכך שיקדים לשרטט את קווי המיתאר של שירת המשורר, לעתים עד לבלי הפתיע, מאוחר יותר.

ככל שאני הופך והופך בדפי ספרי הראשון הנקרא „בשנה השביעית לנדודי", שהופיע בשנת 1963, מעיין שב ושב במלאי הראשוני שהרביתי שירי ביתי: זכרונות על אבא, על אמי, על ילד שכן שנחנק ומת באמבטיה, זקן מהרחוב שלנו – אני נוטה יותר ויותר להביע הסתייגות ממנו, מתוך הכרה בנגרותיו, אף שהביקורת בחלקה הטיבה עמו ובחלקה הטיבה עמי, בהבנת הליקויים בו. שירים אחרים שכתבתי קודם לכן – ורק בודדים מהם פורסמו בעתונות, חודשים רבים לפני הופעת הספר – היו יציבים יותר ולמיטב אבחנתי לאחר מעשה, נקיים יותר מעומס דימויים, המאפיינים חלק לא קטן מהשירים בספרי הראשון. אם לא כללתי שירים אלה בספרי הראשון, היה בכך הרבה יותר מאשר יד המקרה בלבד. את מרביתם הערותי לגנוז בשעתו. הגניזה, כך אני מאמין, והעבודה על שירים אלה שנים לאחר מכן, הטיבה עימם. היו אלה בעיקר רישומים מאוקלים גידולי ושירים־שירה מעולם הילדות שלי. במבט לאחור ברור לי ששירים אלה היו אותנטיים יותר במובן זה שהתגלה בהם הרעות שהייתי באותן שנים, כפי שרק אני הכרתי בהם את עצמי. שיכחת ילדותי או מה שהשתייר ממנה, היתה או טריה או טריה מדי, מכדי לפרסמם. כנראה שלכרותי איזה רגע של הבלחה וידעתי או בחוש, שאת עוצמת הביטוי אוכל להשיג רק עם מרחק הזמן.

אבל הנאה כלשהי אני מפיק עדיין מכך, שעל שירים אלה זכיתי לקבל עוד בשנת 1961, שנתיים לפני פירסום ספרי הראשון, פרס ספרותי בעילום שם. השופטים היו: עזרא זוסמן, עזריאל אוכמני ושלמה שנאן, מנוחתם עדן. בהנמקותיהם צויין, בין השאר, כי בקובץ השירים מתגלה כישרון לירי בולט, רגישות חזקה למאורעות ילדות, טון אישי וכו' וכו'. אני מציין זאת לא מתוך תאוות התגנדרות, אלא מתוך תחושה שהחמצתי את האפשרות לפרסם במועדו את הקובץ הראשון, הנבון שלי, שמאחוריו הייתי אולי יכול לעמוד אתמול, היום ומחר. קובץ זה, שבחלקו הגדול לא פורסם עד היום, מסמל בעיני את יקיצתי הספרותית.

השאלה עדיין בעינה: אם „בשנה השביעית לנדודי", שמרבית שיריו הם שירי חלב שלי, מהו, אפוא, ספרי הראשון? האם זה „זריחת הלילה", ספרי השני שהופיע בשנת 1972? נדמה לי שהתשובה היא חיובית. בספר זה יש כבר בגרות ושלמות יותר של ספר שירה. אין זה מקרה, שספר זה הופיע רק קרוב לעשר שנים לאחר ספרי הראשון. אין זה גם מקרה בלבד ש„סדר השירים", ספרי האחרון השביעי במספר, שהופיע בימים אלה הכולל, מלבד אסופה של שירים חדשים, גם מבחר משירי, אך לא שירים מספרי הראשון. הסיבות לכך ברורות. ומכאן כבר מתבהרת ועולה תשובתי: הספר השני שלי – הוא הראשון.

„אטלס חסר תקדים שנחשף בחלום"

אילן שיינפלד

איל מגד, סערת אסתר, הוצאת מודן, 1986.

ספר שיריו החדש של איל מגד, „סערת אסתר", הוא ספר חשוב, בגלותו כוחה של שירה, ההולכת ורחוקה ממצוי השירה המודרנית. לא פחות מכך חשוב הוא לגבי יצירתו של איל מגד, בהסגירו את סוד קיסמה ואת סיבת שבירותה: הקיום למול השגב, מתוך חרדה.

הריחוק מן השירה המודרנית בא כאן לידי ביטוי בהשלטת העקרון הסובייקטיבי על העולם ועל הלשון. עולמם של שירים אלה אין בו זמן סדור, אף לא מרחב מאורגן – זהו עולם, שמרחביו נפתחים זה אל זה ונבללים אלה באלה, מכוח תודעתו של הדובר אותו; אתונה היא ירושלים (בשיר „על הים, בירושלים") והאם העברית בו מתוארת כש„פגורת קש על ראשה ועינים מלוכסנות". זהו עולם שהוא „אטלס חסר תקדים שנחשף בחלום", והקיים מכוח של החלום. עולם שירי, המבוטא בלשון מטאפורית עתירת רשמי חושים, הרחוקה מן הלשון השירית המופשטת וה„רזה" ומקבלת עליה את מידת הריק בלבד.

אולם, החירות שנוטלת שירה זו בזמן ובמקום, אינה חירות מלאה. שוב ושוב מתברר כאן, כי גם אם מכיר הדובר בהיותו בורא עולמות ומציאויות, הריהו מסרב לעבור לגמרי מן העולם הריאלי אל תחום השגב. לפיכך הוא נותר על הסף, כך בשורה „על הסף... אולצנו להרשות מהסף / עקשן על פי התהום", כך גם ב„הולך עוצר משתאה... בראש הר זכוכית יש / איתני מעיית, כך אוויה לבצו".

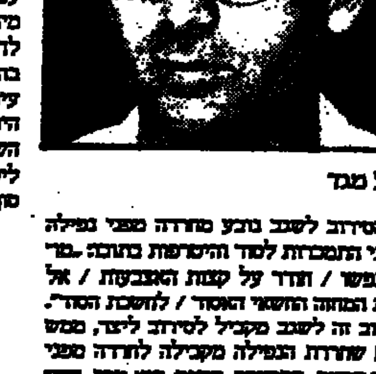
איל מגד

הסירוב לשגב נובע מחרדה מפני נפילה ומפני התמכרות לסוד היטרפות בתוכה: „ברף נפשו / הודר על קצות האצבעות / אל צינת המהוה הושאי האוסר / לחשכת הסוד". וסירוב זה לשגב מקביל לסירוב ליצר, ממש כשם שחרדת הנפילה מקבילה לחרדה מפני אובדן ההוות. התשוקה, כשגב, היא סוף, והדר למולה, הוא ש„בגידותי הערוכה כבאמה בתנור תתפור". וכן, זהו פחד מפני אובדן ההכרה ומפני התמוססות הדרית: „אי־סדר שאני עושה כשאני מתגלש חסר־הכרה בשדה הפרחים של גופך", וכן – „חותרים תחת היסודות.../ הקירות מתמסמסים כהרף עין".

הסירוב לשגב בא לידי ביטוי בעיסוק בתמורי יומיום של המציאות הריאלית, במתווכים בין הדובר לבין השגב אך גם כמגינים ממנה. הסירוב ליצר מתגלה באיפוק ובאיאום כדימויים נבריים למיניהם, במרתם הגבר האריסטוקרטי – „מרוחות קשורות ביותרון מיני".

בשל הקשר בין הסמידה על ההווה ועל קיום בעולם מתוחם וסדור, לבין החרדה מפני היענות ליצר ופנייה לשגב, מביא פתרון בעיית ההווה גם מעבר רגעי אל מעבר לסף, אל ריבוי פניו של הנשגב: בפרק „סערת אסתר" פוגש הדובר את ה„אנימה" שלו ובכך מאשר את קיומה. פגישה זו מטשטשת בו מגבלות הדימויים והצבעים והופכת אותו מ„אדם עמוס לעייפה בעצמו" למי שה„אני" שלו מיושב במידה מספקת כדי להתיר לו חריגה לדברים נעלים ממנו. או אז באות שורות בודדות, וגם קטעי שיר שלמים, המביאים עימם ניצוצות של התגלות: „בשערת הנשמה היתרה של האור, / רק טיפה וכחול בפרוכת השמיים". וכן – „האוזן הפנימית מתענה בקליטת / מתוק פיתוי כלחש רוח הדרית". ולבסוף – בתיאור מלא השגבות וכוח:

כאחורי נבעת בקישנט
הוא הופיע פתאום
ענק, בתום...
עולם מלא
בן ברית אביר
נוגה אדר צוחר כזית
משמשי נשים אצל רובבם.

סיומו של הקטע, מנמיך אמנם את רגע ההתגלות, בקשרו את הגלה עם המשכר. אולם, קישור זה של הגלה לנשיו של רובבם, בהופעתן האירוטית, הריהו פרי הקישור שהוצב לעיל בין שיחרור היצר לבין הפנייה אל השגב.

שיא הויתור על ההווה בבתוליה, כעל מגבלות הזמן והמקום, בא בשיר האחרון בספר, האומר, כי –

בכי לגעת
מעצמי – בך יתעין הזמן – עלי
להתחבר עם נשמה ללא עצב.
עם הנשמה בתנוכי במוות
שהותת בגורם קיבלה את שמי.

שיא, שיש עימו גם תיחום מסויים – הרחקת המסקנה המהותית כל כך לעבר הזן, ההופכת את הדברים למובאות מפי בעלי תורה, ולא לפרי חוויה פרטית.

אולם, התופעה הלשונית המעניינת יותר מכל בספר זה, ובשירתו של איל מגד בכלל, היא השימוש בשם העצם הספציפי. ככלל, שם העצם הספציפי הריהו מלה מרוקנת ממשמעות. בבואה בשיר בלא תומכין, אין היא ממחישה דבר, אלא מהווה כינוי ריק בלבד. והשימוש בכינוי סתמי כזה בא בדרך כלל בשירה המודרנית, כפיצוי חלקי על ההימנעות מן השימוש במטאפורה, בדימוי ובסמל, שכוחם עימם להמחיש עולם.

בספר זה מהווה השימוש בספציפי בגדר היענות בשכר ומגע בשגב ודרכו. לפיכך גם נתפס שם העצם הספציפי כאן כמטאפוריקה עשירה, ה„ממלאת" את הכינוי בתכנים חושיים. כך, למשל, בשורה „פנסי ארמון הנציב בשורות מתרני אניות". (ההדגשה שלי – א.ש.), ובעוד הרבה. שימוש כזה בשם העצם הספציפי הוא ייחודי לשירתו של איל מגד, שנדמה שהוא אחד מן המשוררים העבריים היחידים, שאינם מסתפקים עוד במלאכת הכינוי כשלעצמה, אלא טורחים על הפיכתה ללשון בוראת עולם.

בעובדה זו – תפיסת הלשון כבוראת עולם ונגיעה אל השגב – טמון עיקר חשיבותו של הספר שלפנינו. בעשורים האחרונים ידעה השירה העברית את העיסוק בלשון כנושא שירי, מתוך כפירה בסיסית בכוח הלשון לברוא עולם. העיסוק בלשון כנושא שירי הביא עליו לשון שירה של הפשטות ריקות, או של רשימות כינויים חסרי תוכן. ובלשון זו עוצב עולם הרעיונות המודרני – שאין בו אל ואין בו נוף ואין בו אדם, אלא ישויות לשוניות או משחקי תודעה בינה לבין עצמה.

ספרות • אמנות • ביקורת

עיון ראשון

מג"ל

היסטוריה

הזרוע הימית
אלפרד תיר מהן / השפעת העוצמה הימית על ההיסטוריה, 1660–1783 / מאנגלית: ברוך קורות / מבוא: י. ואלך / גרפיקה: אריה בר־דוד / עטיפה: זיו בשן / הוצאת „מערכות" / 200 ע'.

תת אדמירל אלפרד מהן נולד ב־1840 במדינת ניו־יורק. את חוק לימודיו גמר ב„אקדמיה הימית" באנאפוליס. הוא שירת בצי מדינות הצפון במלחמת האזרחים. נטייתו לתיאוריה של המלחמה הימית הניבה יבול של מחקרים, אשר בהם שילב מהן ידע צבאי מעשי עם הכרה יסודית של ההיסטוריה הכללית והאמריקנית. מהן פיתח פילוסופיה של עוצמה ימית וניסח תיאוריה חדשה לתלוטין לאסטרטגיה ימית. לאורך של המסקנות המחקריות ניתנה באופן ביקורתי את הטקטיקה המקובלת של לוחמת הים.

מקדשי מעט
בית־הכנסת בתקופת המשנה והתלמוד (לקט מאמרים) / עורך: זאב ספראי / עטיפה: פיני / מרכז זלמן שזר / תשמ"ו / 210 ע'.

תקופת הבית השני והילך הפך בית־הכנסת למוקד החיים היהודיים: חיי דת ופעילות ציבורית, ביטוי לארכיטקטורה ולאמנות. בית הכנסת ופעולתו היו בבחינת מהפכה בעולם הדתי הקדום, בשל התפיסה החדשה, שאפשרית עבודת האל, ללא הקרבת קורבנות. קובץ המחקרים נועד להביא סיכום מעודכן של כמה היבטים מרכזיים בחקר בית־הכנסת. משתתפים בו חוקרים כשמואל ספראי, יוסף גוטמן, שמואל קדים, גדעון פרסטר, יוסף נוה, אפרים אורבך ואחרים.

ביוגרפיה

מעבר לקווים
ברוך קמין — הצניחה והבריחה / עם יהודי רומניה בתקופת השואה ולאחריה / הוצאת ארגון יוצאי „גורדוניה" בישראל, 1986 / 392 עמ'.

שני הנושאים, הצניחה והבריחה, שהמחבר כורך אותם יחד בספרו, שימשו כבר ציר לספרים רבים, ולפי עדות המחבר בהקדמה שלו, היה משאיר במגירותיו ובתיקיו את החומר שנצטבר בנושאים אלה, אילולא נתמלא, לפי הערכתו, ע"י כמה וכמה היסטוריונים שטוענים כי הצנחנים שיצאו לארץ האויב בשלהי המלחמה „אחרו את הרכבת" ולא הספיקו להציל יהודים. בספרו מובאים דברים ועדויות מפי עשרות אנשים וביניהם גם פעילי „הבריחה", שטכיכוהם היפוך של דבר, כלומר – את התפקידים החשובים שמילאו הצנחנים בשלבים האחרונים של מלחמת העולם השניה.

עדות חקר עיון

עיון באמנות
1. ברציון אורגד / מתאוריות ומוסיקה / מאור 1986 / 38 ע' (בצירוף 2 קלטות). 2. ברציון אורגד / בין שהיות ללמידה — דו"ח ביניים / מאור / 1986 / 73 ע'.

בשני הספרים מרצה אורגד שיטה אמנותית להבנת יצירות אמנות ולהערכתן. הספר הראשון מוקדש לאמנות המוסיקה והוא מפרש במעשיות, יצירות שונות על־פי תוכנן ועל־פי הידוע על הקומפוזיטור. לספר מצורפות שתי קלטות הדגמה, שבהן קטעים מן היצירות המוסברות, כגון „עונות השנה" לויוואלדי, „סוויטה שמית" לבוסקוביץ', „קנטטה לשבת" לסתר, „הלל" לאודגר, „טריסטאן ואיזולדה" לווגנר ויצירות אחרות. בספר השני, הכוונה על מבעה של האמנות, כשהמחבר מתבונן בתופעה הכללית של היצירה האמנותית מנקודות ראות שונות, ומהן באור, בקול, בתנועה, בזמן, בהרמוניה, בפרופורציה, במבנים, באופנות הטעם ועוד. ואף כי ניתן להכליל מהגותו של אורגד על כלל האמנויות, הרי דרך החשיבה מתאימה במיוחד לאמנויות „המטעימות זמן", דהיינו, המוסיקה והשירה.

הזאב ביער הילדות
דינה שטרן/ אלימות בעולם קסום — מחקר באופייה האלים של המעשיה העממית לילדים / אוניברסיטת בר־אילן / 1986 / 254 ע'.

דינה שטרן חוקרת את המעשיה בספרות הילדים ואת אלמנט האכזריות המלווה אותה. השאלה בדבר התאמתה של המעשיה לשמש בספרות ילדים, לא פסקה להטריד ציבורי הורים ומחנכים. מטיבים של אלימות מצויים במעשיות המפורסמות ביותר, כגון „שלגיה", „עמי ותמי", „סינדרלה", „כיפה אדומה" ואחרות. במרכז המחקר, דיון בדמות האם הזורנת, ידיבתה של גיבורת המעשיה הנשית, מן ההיבט ההיסטורי, האנתרופולוגי, הפסיכולוגי (פרוידיאני ויונגיאני) והספרותי. כמו כן נבחן האוצר בעלילה, בדמויות, בבעיות ודיקתו לתהליכים הפסיכולוגיים של גיבורי הסיפור.

כתבי עת

מכל טוב
ביקורת ופרשנות — כתב עת לספרות, לשון, היסטוריה ואסתטיקה / חוב' 22, תמוז תשמ"ו / עורכים: א. שאנן, ה. וייס / אוניברסיטת בר־אילן / 141 עמ'.

מסבע הדברים, אפשר להביא רק על קצה המזלג. מנוחה גלבוע כותבת על מסורת ושבירתה ב„אודיה ובת שבע" לאד"ם הכהן, הלל ברזל – על שירו של ביאליק „הבריכה ומת", נורית גובריך – על השירה והפרוזה של אשר ברש, ידידיה יצחקי – על אי־שימוש בסימני פיסוק בשירה העברית המודרנית, וראובן מירקין מגלגל יפה את הפטעיו של הביטוי הקשה „מבשר אותם מן הבשר" בסיפורי עגנון. אבי, לטעמי, פניתי אל שירת ההשכלה וקביתי דעת ממסקנותיה של מנוחה גלבוע לגבי תעודתו של אד"ם הכהן לסטות מן הסיפור המקראי. מאמרו של ידידיה יצחקי הוליד בי הרהורים מסייימים לגבי שירתנו החדשה, שהרי המחבר כורך את אי־השימוש המכוון בסימני־פיסוק עם הופעתה בשנות החמישים. כל השאר בחוברת, ככל שלא העלה המזלג, ברמה טובה וכתוב היטב, ואתה חש ברצינותה של העריכה, המקצועית מאוד והעדרית היומרנות.

אמנות

אריה ומפוטים
נפתלי בזם / עיצוב: אלעזר גלעד / מסות מבוא: זיוה עמישי־מייזלש / ספרית פועלים / תשמ"ו / 134 ע'.

המתיחות האמנותית בציורי בזם מוצאת לה את תיאורה הטוב ביותר בדבריו הבאים: „היום שבו אוכל לצייר סתם צמח פורח מתוך עציץ או גינה, יהיה יום מאושר בחיי". השינויים שחלו ביצירתו, רבים מן הניתן לתאר כאן. אך בזם היה, והינו, צייר „מעורב" – בקיבוץ גליות, בשואה, בתקומה, בתרבות היהודית, במלחמה. ושוב, על פי עדותו־הוא: „אני חייב להעיד... על מה שאירע כאן, על תקופה בה התחוללו מאורעות היסטוריים כבירים... הצירוף הפשר למציאות המופלאה הזו בה אנו חיים... אני, כבן הדור האחרון שהיה „שם" והגיע ל„כאן"... וכך אני חוזר שוב ושוב על מוטיב העליה לארץ, המגשר בין העולם היהודי־גלותי שחלף ואיננו, והעולם החדש שנברא כאן".

ליקוטים מספרות העולם

רות שפירא

שיעמום והיפופוטם

הסופר הפרואני מאריו הארגאס יוסה הוא גם מחזאי והפסטיבל אדינבורו מוצג לראשונה בבריטניה, מחזה פרי עטו, „קתי וההיפופוטם". זה מחזה דמויי־פארסה, על אשה משועממת ועשירה שחזרה לא מכבר ללימה, אחרי סיור סביב לעולם. היא כותבת ספר על הרפתקאות המסע, בעזרתו האדיבה של „סופר רפאים" בשם סנטיאגו.

בהשפעת הקטעים המגוחכים ושטופי הזימה, שבודה סנטיאגו מלבו, כדי לתבל מעט את חוויותיה הסטנדרטיות כתיירת עשירה ועל רקע חייהם הבנאליים, נקלעים השניים עד מהרה לרצף מהיר ופתלתל של פנטזיות. הפנטזיות שלה קשורות בשורה ארוכה של מאהבים, רצע של טירוף, שבו היא יורה בבעלה הבנקאי ומיפגש משונה, באפריקה, עם היפופוטם שופע מיניות. הפנטזיות של סנטיאגו מתמקדות ברומאן, ספק דמיוני, ספק מציאותי, עם סטודנטית בשם אדל ובהתמזגות עם המחבר של ויקטור הוגו. מתוך קלאז' זה של חוויות, חלומות ודימויים, בתוך הארגס יוסה את הסכולי הבינוניות והבנאליות, המרכאים את דמיונו ואת יצירותו של האדם.

רצח ובריחה

רינולדס פרייס

הרומאן החדש של רינולדס פרייס, „קייט ויידך", מגולל בגוף ראשון, את סיפור חייה של אשה כפרית מצפון קרוליינה המבקשת, בין היתר, להסביר לבנה, אותו נטשה בהיותו תינוק לפני ארבעים שנה, את מניעיה. בגיל אחת־עשרה התייתמה קייט מהוריה: האב רצח את האם והתאבד. רק כעבור שנים רבות נופל לידיה מכתבו של האב ובו הסבר למעשיו. קייט גדלה בבית הדוד והדודה, זוג המשפיע עליה אהבה. בהדרגה היא מתוודעת לפשר צערם: שתים־עשרה שנים קודם לכן, ברח בנם ההומוסכסואל מהבית עם בחור אחר מהכפר. באחד מביקוריו בבית הדוד, מתיידדים שני הצעירים ולבסוף בורחת עמו קייט, מתאהבת בחברו ויולדת בן לאחרון. חייה רצופים כוונות טובות ובגידות, היא בורחת מכל התחייבות רגשית, כולל טיפול בתינוקה. „קייט ויידך" הוא הרומאן השישי של פרייס, פרופסור לאנגלית ולכתיבה יוצרת באוניברסיטת דיוק, שהתפרסם בנוסף לסיפורת שלו, גם כמשורר ומסאי.

חרם ומחאה

ועוד מאדינבורו: לקראת הפסטיבאל הגדול, התקיים שם בסוף יולי, פסטיואל אמנויות ובמסגרתו, כנס סופרים של חבר העמים הבריטי. הדבר הבולט ביותר בכנס היו המושבים הריקים של משתתפים מניגריה, קניה והודו, שהחרימו אותו, כמחאה על מדיניות הממשלה הבריטית כלפי דרום־אפריקה. שאלת דרום־אפריקה עלתה והצגה בעקיפין, בהתרמזויות רבות במהלך ארבעת ימי הכנס: בין אגארד, משורר מהאיים הקאריביים, קרא שיר על פרוספרו, המתגונן ומתרפק ומתבטל בפני קליבן, והדיון עבר במהרה ליחסי עבדים – אדונים / שחורים – לבנים. רבים מן המשתתפים האשימו סופרים וולשים וסקוטים, על התעסקותם בשאלות טריוויאליות של זהות לאומית, שעה שרומא בוערת. אפילו ספרות הנשים (בין המשתתפות בלטו מרגרט אטווד, נעמי מיצ'יסון ואליזבת ג'ולי) לא הצליחה להסיט הפעם את תשומת לב המתעניינים משאלות פוליטיות.

כותבים לנו

אבי ללוחמי הפלמ"ח

„שלושת המוסקטרים" לאלכסנדר דיומא, נבחרו כגיבורי היצירה הקלאסית של הסופר הצרפתי המהולל, שהקדיש פרקי תהילה, פאר והדר, ללוחמים בשירות המלכה.

קונטראסט מהולם מהווים „שלושת המוסקטרים" של משה שמיר, בספרו „ילדי השעשועים", המאפיין, אבוי, את לוחמי הפלמ"ח. להגנה על תדמיתו של הלוחם היהודי, נחלץ גם הסופר אמיל זולא אך את לוחמי הפלמ"ח, הכליל משה שמיר בספרות זולה...

וראיית העובדה שלושת „גיבוריו" של שמיר אינם מייצגים מייצג של הפלמ"ח והערכים החינוכיים שבו, מיועדים לנוער הישראלי בימינו.

תרגום „ילדי השעשועים" לכל אותן שפות, בהן תורגמו יצירותיהם של אלכסנדר דיומא ואמיל זולא, היה מוכיח שאפילו עותק אחד לא ניתן למכור בארצות אירופה, כי שם הסופרים בתקופתנו, הכותבים דברי גנאי וצ'יזבטים על היהודים, עולים באיכותם על משה שמיר. בצ'יזבט המתואר במאמר „בערי הפלמ"ח כילדי שעשועים" („מעריב", 1.8.86) „משתקפת מציאות אחת בלבד, בה ברדה... „ממזר הספר הזה". ואכן, מצטרף אנוכי להמתנה המוצעת של יוסף אורן, דהיינו להיוולדו של בן חוקי.

בני־ברק יונה מוהר

מה היא מציאות?

אינני יודע מדוע נכשל המבקר יוסף אורן בשגיאות הגסות, שנפלו במאמרו „בערי הפלמ"ח כילדי שעשועים" („ספרות, אמנות, ביקורת" 1.8.86), אבל מאחר ששגיאות אלה גרמו לסילוף משמעותו של הספר הנסקר, רומאן חדש מאת משה שמיר, אבקש אפשרות, להעמיד בקיצור, את הדברים על אמיתותם.

המבקר קובע:

א) „שלושת הגיבורים... הינם מוותיקי מחלקת הפלמ"ח וכו'".

ב) „הם מתגוררים בדירות־גג קטנות..."

ג) „רג'... במגירותיו מונח כתב־יד שהושלם אף הוא בשנות החמישים..."

ד) „אהרן יהלום... לאחר שנותר כביצול יחיד מן התאונה (כתב) את הספר".

קביעותיו אלה של המבקר, כמו עוד רבות במאמרו, אין להן כל ביסוס בספר. התעלם המבקר מאמירות המחבר: „מה היא מציאות" (עמ' 175). על המבקר לחזור ולקרוא בעיון את המאמר בעמודים 216–7, 220 ו־231, כי אז יראה שהספר אינו אלא „ערימה של שקרים" (עמ' 7), המתנשאת עד שיאה בגג התל־אביבי, ואז יבין מהו היער הרם והרישא שספר זה יוצא כבגד.

ירושלים ראובן בן־יוסף

התרשמות מסולפת

במדור „עיון ראשון" ב־1.8.86 כתב מג"ל את הדברים הבאים על ספרי „מסע אל תוך עצמנו: בני ניצולי השואה מדברים": „... המחברת ערכה סדרה של שיחות עם בני הדור השני ורשמה את דבריהם, ללא התערבות מיוחדת, אף גם ללא עריכה." (ההדגשה שלי ש.צ.). נדהמתי למקרא מלים אלה – „ללא עריכה" – המסלפות את האמת. האם סבור מג"ל שאפשר לכתוב ספר שכזה ללא עריכה כלשהי? ב„מסע אל תוך עצמנו" השקעתי שנות עבודה קשות, של תחקיר, של בחירת מרואיינים וראיונם, שבמהלכו דובבתי את בני שיחי וסייעתי להם להביע את רגשותיהם, את חלומותיהם ואת הזהויותם על נושא רגיש וכאוב כל־כך, ולאחר־מכן – עריכה יסודית, כתיבה ועוד ועוד.

רציתי להראותם כמות שהם, להעניק להם את מלוא חופש הביטוי. כצלם המצלם את המציאות במצלמתו, „צילמתי" אותה במלים.

בספר מופיעות של דמויות, המהוות משפחה סמויה, שהוריה עברו בשואה מיגוון התנסויות, שהשפיעו עליהן בצורות שונות: יש מי שמייצג את מיתוס הצבר החזק, „הפייטר" הארצישראלי, ולעומתו – מי ששבר את המיתוס, את המסכה ויצר קשר אותנטי עם רגשותיו; האמן שהשואה מהווה חוף לציורתו, הנוגע בתת־מודע, בחלום; הרתי והילד בין הקיבוץ ובין הקיה האשכנזי הספרדי; מי שהתנסות הוריו בשואה חיזקה אותו ומי שנחלש עליה; בעל הדעות הפוליטיות הימניות, הסבור שהעולם כולו נגדנו, ולעומתו איש השמאל, ההומניסט, שאינו רוצה לעשות לאחרים את מה שעשו להוריו.

הקורא נקרא לפרש, לגנות ולהעריך.

אבקש לציין שלספר מבנה מעגלי. הוא נפתח בפרק שבו אני מספרת על הסיבה ליציאה למסע זה, אחר־כך עוברת „המצלמה" אל הדמויות ולבסוף היא שבה אלי – אל רגשותיי ואל הרהורי שכן גם אני, כפי שמג"ל שכח לציין משום־מה, הנני בת של ניצולי שואה.

ראשון לציון שושנה צינגל

ממדף ספרי ארץ ישראל

יואל רפל

עת האסיף

„קתדרה" – לתולדות ארץ ישראל ויישובה. חוברת 40. עורכים: אמנון, כהן, יורם צפריר, ישראל ברטל. הוצאת יד יצחק בן־צבי, תמוז תשמ"ו.

הרוצה לתהות על תמורות וחידושים בחקר ארץ־ישראל, די לו אם יפנה, אחת לשלושה חודשים, אל חוברת „קתדרה". עשר שנים מתמידים אנשי יד בן־צבי בהוצאת כתב־העת, כשכל חוברת היא ספר בפני עצמו, גדוש מאמרים ומחקרים, שכל אחד מהם הוא אבן־פינה בתחומו. הוצאתה לאור של חוברת ה־40 היא חג, לא רק למוציאים־לאור, אלא לכל שוחרי עבודה של הארץ.

עורכי חוברת הארבעים נתנו בה סימנים של סיכום בתחומי המחקר. בולטים בכך שלושת המאמרים המרכזיים. בפתח החוברת מובא מאמרו של מאיר בן־דב, מנהל משלחת החפירות בהר־הבית, על „כתובות עבריות חקוקות באבן מהר־הבית וסביבתו". זהו קודקס מבוא, ראשוני, של תשע־עשרה כתובות עבריות, המעידות על עבר מפואר שנקשר בעם היהודי". באומרו של כל ארכיאולוג היא במציאת כתובת שיש בה משום עדות ישירה ליצירתו התרבותית של האדם. אחדות מן הכתובות מתפרסמות במאמר זה לראשונה ואחרות שפורסמו במרוצת השנים, מוצעת להן קריאה מחודשת. ציורן של כל הכתובות מעיד כי עמנו היה, ואף נשאר, עם הספר, המותיר את דבריו כתובים גם לדורות הבאים.

לפני ארבעים שנה פירסם פרופ' יהושע פראוור את מאמרו החשוב „היהודים בממלכת ירושלים הצלבנית". מעת פירסומו של המאמר בחוברת „ציון", הוסיף פרופ' פראוור ושיקע עצמו עוד ועוד בחקר הישוב היהודי בתקופה הצלבנית. ביטוי נכבד ומשמעותי הביא בפרק מיוחד שהקדיש לנושא זה בספרו „הצלבנים – דיוקנה של חברה קולוניאלית" (מוסד ביאליק). עשר שנים עברו מאז פורסם הספר ועתה מובא בפני הקורא חלק ראשון מתוך פרק מקיף „תיאורי מסע עבריים בארץ ישראל בתקופה הצלבנית". פרק זה, כפי שמעיד פרופ' פראוור בהערתו, לקוח מספר המצוי בדפוס „הישוב היהודי בארץ ישראל בתקופה הצלבנית". המאמר בן שמונה עמודים מלפני ארבעים שנה, הופך לספר שלם. זוהי עת אסיף של מחקר ארץ־ישראל.

במאמר המתפרסם בחוברת זו, מביא פרופ' פראוור ארבעה מתוך עשרה תיאורי ארץ־ישראל, כתובים עברית. שנים מהתאורים, זה של בנימין מטודילה וזה של פתחיה מרגנסבורג מוכרים וידועים, הרבה בזכות ספריו של אברהם יערי. עתה מובאים התיאורים לא כבתובים, אלא תוך בדיקת שאלות הנובעות מתוכנם, ובעיקר תוספת המידע שניתן לקרוא בכל אחד מהם. הקריאה המדעית שעשה פרופ' פראוור למסעות, מפתיעה ומחכימה.

בפרק הפתיחה לספרו „ארץ ישראל במאה הי"ט. גילוייה מחדש" שראה אור לפני שש עשרה שנים, כתב פרופ' יהושע בן־אריה: „ניתן להעריך את היכרותם של נוסעי המאה הי"ט מנקודות ראות שונות. כל אשר יבוא לגלות בהם כיום חומר מדעי של ממש יוכל אך „לחייך" למקרא תיאוריהם וסיפוריהם, המשקפים את חוסר ידיעתם בכל הנוגע להכרת תנאי הארץ".

תיאור זה של פרופ' בן־אריה ודאי לא מתאים כדי למצות את מאמרו „ספרות הנוסעים המערביים במאה הי"ט". בן־אריה שהתמחה בנושא ואף חיבר כבר שני ספרים

על ירושלים, מציג במאמרו ב„קתדרה" – שהוא המשך ישיר למאמרו של פראוור – את תרומתה המכרעת של ספרות זו לחקר הארץ, כפי שהוא עצמו מעיד בפתיחתו: „הגיע עתה הזמן לנסות ולהעריך מחדש ספרות זו". מאמרו של בן־אריה יבהיר לרבים, שנכשלו באהבת ספרות המסעות, את ערכה ומשמעותה לקורא בן־זמננו.

לבד משלושה מאמרים מרכזיים אלו, ראויים לציון מאמריהם של פרופ' משה שרון על „ערי ארץ ישראל תחת שלטון האיסלאם". ומאמרו של פרופ' שמעון שמיר בשאלה „מתי התחילה העת החדשה בתולדות עם ישראל". אלו, בצד המאמר על ספר הביאוגרפיה הראשון ביידיש בתיאור ארץ ישראל ומאמרו של פרופ' שלמה אבינרי „האוטופיה הציונית של הרצל – חלום ושברו", מביאים בפני הקורא כתב־עת רווי מכמנים ואבנים טובות שכל אחד מעמודיו נושא עמו ברכת חידוש בחקר הארץ.

חותם את החוברת מאמר שהותיר פרופ' ידין ז"ל ובכתיבתו השתתפו מגן ברושי ואלישע קימרון ועניינו „שטר של מכירת בית בכפר בזו מימי בר־כוכבא".

באמנות

רחל אנגל

דו־שיחה בין צילום לציור

אחת היפות בתערוכות שאפשר לראות עכשיו בתל־אביב, היא דווקא תערוכתם של בוגרי „בצלאל", המחלקה לצילום; כלומר תלמידים, לאמתו של דבר, המציגים מיבחר מתוך עבודות הגמר שלהם – בגלריה „מימד" (רחוב פרנסקר 27). „עבודות־גמר", כפי שמדגיש מורם ורבם, פרופ' חנן לסקין, אשר „על אף שמן, אינן גמורות ואינן אלא התחלות, אין פתרונות – נשארו השאלות". ואולי זאת זכותן הגדולה.

יש לשבח גם, אולי בראשית הדברים את אורח התצוגה הלא־שגרתי: שלושה אובייקטים גדולים (צילומי שחור־לבן של מלי רוזנר) הוצבו על פני הרצפה והם מחלקים יפה את חלל התצוגה הרבועי של האולם ומשמשים, בעת ובעונה אחת, גם חוליה מקשרת בין עשרות הצילומים הקטנים־יותר הניבטים כאן מעל פני הקירות.

שלישיית צילומים, למשל, של גבי כלומוק: שני פורטרטים בשחור־לבן מזה ומזה, וביניהם צילום צבעוני של טבע דומם, המבקש – ביודעין; בכוונה ! – להידמות לרפרודוקציה, אולי מן פארודיה על רפרודוקציה, של ציור קלאסי. ה„נושא" הזה, אם מותר לכנותו כך – המעניין כשלעצמו – חוזר כאן גם אצל בוגרים אחרים. למשל בתמונת הדומם עשירת־הצבעים של פרציו הרוביק: זר פרחים בשלל גוונים, בתוך אגרטל חרסינה, הניצב על פני לוח שולחן „סלוני", מכוסה מפית לבנה.

תמונותיו של שי ארם מגלות, באורח מוזר, קירבה אל ציורי הנוף האנגליים של טארנר. זאת, על אף שהצילומים, לא זו בלבד שאינם נופים אנגליים ואין בהם אף שמץ צבע (כולם עשויים על טהרת השחור־לבן, וליתר דיוק: על טהרת האפורים לדרגותיהם), ה„נופים" הללו אינם נופים כלל, כלומר, אינם נופי־טבע, אלא מודלים בנויים, כמדומה כדלם, בתוך הסטודיו, מחומרים כמו נייר, קרטון, עץ, סיכה... פיסת אריג פרומה.

מראות מצולמים מענגים מאוד במיומנותם, בחכמתם, ברגישותם, מובאים לפנינו ביצירותיה של נורית ירדן. ניכרת העין החדה, המבחינה, שמאחוריהם.

לא רק בעבודות שהוזכרו כאן, אלא גם ברוב שאר העבודות המוצגות בתערוכה, בולטות הכוונות־אמן אמתיות, ברלס דו־שיחה ער בין הצילום לבין הציור.

(התערוכה – עד 21.8)

קבוצה גדולה, עבודות קטנות

גלריה „אנטאוה", המכנה עצמה בכותרת המשנה שלה, „חלל לנשים באמנות", פתחה את דלתה הצרה (רחוב שיינקין 27, ת"א) לפני כשנה ומחצה והעמידה לרשותן של נשים העוסקות באמנויות הפלסטיות, את חלל התצוגה הצנוע שלה. לנשים בלבד. לא ראינו באותו פרק זמן משום יחוד נשי באמנות שהוצגה כאן. ולמען האמת – גם לא ייחוד אחר כלשהו.

הפעם פתחה הגלריה תערוכה בשם „קבוצה גדולה של עבודות קטנות", והנה, זו הפעם הראשונה שמוצגות בתוך החלל־הנשי־הבלעדי הזה, גם מעבודותיהם של „ששה אמנים שמצטרפים ל־23 האמניות", כפי שמוסבר על פני הדף המלווה.

אולי אך מקרה הוא, אבל עובדה: רבים הבולטים לטובה בתערוכה הזאת הם מפרי כפיהם של אחדים מן האמנים הזכרים. רישומים עשויים בקו דק ורגיש ובנימת הומור, מעשה ידיו של עמוס ברדימן, למשל. וכן גם הרפס בשחור־לבן, אטיוד של דיוקן ראש תתל, ועבודת אסמבלז' עשירת צבע, של גידי מאיר (עבדה של גולדה).

(עד 27.8)

יד טבנקין

פרסומים חדשים ב„יד טבנקין":

★ „הדים" – מפתח לשנים 1934–1967 (בסדרת מפתחות לכתבי־עת של התנועה הקיבוצית).
העורך מאיר בוכסהולר.
מחיר: 30 ש'.

★ אליעזר לבנה – מפתח לארכיון אישי.
עיבוד החומר: שרה ארז.
מחיר: 5 ש'.

★ „מבפנים" – כרכים ג'–ד'. הדפסה מחודשת לגליונות „מבפנים" מן השנים 1927–1931.
הכנה להדפסה: שרה ארז.
מחיר כל כרך: 30 ש'.

★ מצדה בערך חינוכי – חוברת ב' בסדרת ימי־עיון.
עורכים: מבטה הילמן, אמנון מנק.
מחיר: 3 ש'.

מכירה והזמנות: „הפצה", יד טבנקין – אפעל 52960, טל. (03)344367.

אל"ף הוצאת ספרים בע"מ

ספרים חדשים

עדה אהרוני
שבוע ירוק
שירים
★
לילי זמיר
אתמולים מקריים
שירים
★
יהודה עמי
יציקות
שירים
★
משה מילנר
שירים מחוץ לתור
שירים
★
שלוה מזומנה
שירים
★
העוצמה האישית

לימודים
רדיו אלקטרוניק

הטכניון
מכון טכנולוגי לישראל

בית־הספר ללימודי מוסמכים
מודיע על

המשך רישום (עד 10.9.1986) מועמדים לתארים מגיסטר

ודוקטור לכל היחידות לזמן א' תשמ"ז

במספר יחידות קיימת אפשרות עבודה בעזרה להוראה.
לרשות בית־הספר עומדות קרנות למילגות למצטיינים.
פרטים נוספים במזכירות בית־הספר ללמודי מוסמכים בבנין צרציל, חדר 201, קרית טכניון, חיפה 32000 או בטל. 04–292739, וביחידות לפי מספרי הטלפון הרשומים.

הרישום הוא ליחידות הבאות:
- ★ הנדסה אזרחית (04–292565)
- ★ מגמות: קונסטרוקציות, הנדסה סביבתית ומשאבי מים, הידרוטכניקה, הנדסת דרכים וקרקע, מדעי הבניה וניהול הבניה, הנדסת מתצבים.
- ★ ארכיטקטורה ובנוי ערים (04–294111)
- ★ מגמות: ארכיטקטורה ובינוי ערים, תכנון ערים ואזורים, מתקבלים גם מועמדים אשר סיימו למודיהם לתואר ראשון בסוציולוגיה, מדעי המדינה, כלכלה, גאוגרפיה, הנדסה וכו'.
- ★ הנדסת מכונות (04–292089, 04–293189)
- ★ הנדסת חמרים (04–235198, 04–292176/7)
- ★ הנדסת חשמל (04–293392)
- ★ הנדסה כימית (04–292848)
- ★ הנדסת מזון וביוטכנולוגיה (04–293068)
- ★ הנדסה חקלאית (04–292620)
- ★ מדעי הקרקע (04–292620)
- ★ הנדסה אוירונוטית (04–292674)
- ★ הנדסת תעשיה וניהול (04–292039)
- ★ במגמות: הנדסת תעשיה, כלכלה (תוכנית משותפת עם אוניברסיטת חיפה לתואר מגיסטר), מדעי ההתנהגות והניהול, חקר ביצועים וניתוח מערכות, סטטיסטיקה, ניהול תעשייתי (אין רישום לסמסטר ב')
- ★ הוראת הטכנולוגיה והמדעים (04–293108)
- ★ מתמטיקה (04–294111)
- ★ מתמטיקה שימושית (04–294111)
- ★ פיסיקה (04–293687, 04–293585, 04–293551)
- ★ כימיה (04–293727, 04–293950)
- ★ ביולוגיה (04–293409)
- ★ מדעי המחשב (04–293964, 04–293851)
- ★ הנדסה גרעינית (04–641497)
- ★ הנדסה רפואית וביולוגית (04–239431, 04–292813)
- ★ רפואה (04–516308)

וכן לתוכנית מיוחדת בין יחידתית לתואר מ"ס למדעים סביבים במגמה לאמינות ואבטחת איכות.

רמות
ומפב
רשות אוניברסיטאות למחקר שימושי ופיתות תעשייתי בע"מ

נמשכת ההרשמה לקורסים/השתלמויות הבאות:

1. מערכת הפעלה UNIX ושפת תכנות C
   ★ פתיחה 1.9.86
2. פרסום יחסי ציבור והסברות
   ★ פתיחה 10.9.86
3. תהליכי עיבוד שבבי — עקרונות להגדלת היעילות
   ★ פתיחה 11.9.86
4. מערכות פיזור ספקטרום
   ★ פתיחה 15.9.86
5. תיב"ם לאלקטרוניקה — CAD/CAM for Electronics
   ★ פתיחה 17.9.86
6. אנטנות ויישומן במערכות מכ"ם ותקשורת לוויינים
   ★ פתיחה 26.10.86
7. חיזוי סיכונים בתהליכים ושיטות זיהוי מוקדם
   ★ פתיחה 30.10.86
8. יועצים ומתווכים במקרקעין
   ★ פתיחה 3.11.86
9. בית ספר לפעילים פוליטיים
   ★ פתיחה 3.11.86
10. מבחני הסמכה בינלאומיים במקצועות המחשב ICCP
    החלה ההרשמה לבחינות מועד נובמבר 1986.

פרטים נוספים והרשמה בחברת רמות, רח' האוניברסיטה 32 רמת אביב, בימי א' עד ה' מ־8.00 עד 2.30, בימי ו' עד 12.00.
טלפונים: 420114, 429419, 426465.

קרית אוניברסיטת תל־אביב
רח' האוניברסיטה 32, רמת־אביב, תל־אביב 61392

עיריית תל־אביב־יפו

עיריית תל־אביב־יפו
מינהל החינוך, הנוער והתרבות

משרד החינוך והתרבות
המחלקה לחינוך מבוגרים

תיכון ערב והכנה לבגרות למבוגרים
נמשכת ההרשמה ערב לשנת הלימודים תשמ"ז

- ★ כיתות ט', י', י"א כיתות הכנה לבגרות.
- ★ צוות מורים מעולה בכיתות קטנות.
- ★ אחוז הצלחה גבוה בבחינות הבגרות.
- ★ שעורי תגבור ללא תשלום.
- ★ שכר־לימוד ותנאי תשלום נוחים.
- ★ ייעוץ והדרכה אישיים לכל תלמיד.

לייעוץ ולהרשמה נא לפנות לעיריית תל־אביב, המחלקה להשכלת מבוגרים, חדרים 1149, 1150, טל' 436270, 438279, בימים א' עד ו', משעה 9.00 עד 13.00.

משרד החינוך והתרבות
המחלקה להכשרת עובדי הוראה

מכללת בית ברל

המכון להכשרת מורים לאומנויות ולטכנולוגיה כללית
(לשעבר ביהמ"ד למורי מלאכה)

רח' פטאי 14 גבעתיים 53203, טל' 321308, 322408

מודיע על ההרשמה לשנה"ל תשמ"ז
למורים בכירים לביה"ס היסודי ולחטה"ב

מקצועות הלימוד
לימודים עבריים ופדגוגיים
לימודי אומנויות:
אומנויות טקסטיליות, עבודות נוי, שרטוט, אריגה, כתב אומנותי, עץ—מתכת, מלאכת מחשבת, רישום, תפירה, קרמיקה עיצוב דו־ממדי ותלת־ממדי עיבוד נייר וקרטון ועוד.

ההרשמה: כל יום בין השעות 14.00–8.00 לפנה"צ.

הטכניון—מכון טכנולוגי לישראל
מרכז ללימודים קדם אקדמיים

משרד החינוך והתרבות
המחלקה לקידום החינוך

משרד הבטחון
המחלקה להכוונת חיילים משוחררים

מודיעים כי

נותרו מספר מקומות במכינה המיוחדת לחיילים משוחררים מחזור: ספטמבר 1986 — אפריל 1987.

המכינה עומדת להפתח בתחילת חודש ספטמבר 1986, יכולים להגיש את מועמדותם בוגרי בתי ספר תיכוניים עיוניים שנבחנו בחינות בגרות במתמטיקה ופיסיקה בהיקף של 9 יח"ל וכן בוגרי בתי ספר מקצועיים במגמות חשמל ואלקטרוניקה שנבחנו במתמטיקה ברמה של 4 יח"ל.

פרטים נוספים והרשמה: במשרדינו בקרית הטכניון טלפון 233628, 2255023.

"ווג" בי"ס למקצועות האופנה

למדו מקצוע והיו מקצועיים לפי המקובל באירופה

רמה אירופאית בינלאומית לפי תוכנית הדרכה של רשת בתי ספר "מילר" לאופנה בגרמניה

קורסים מקצועיים לשנה"ל הקרובה:
- ★ תדמיתנות בשיטת "מילר".
- ★ עיצוב וציור אופנה, ברמה גבוהה, תוכנית מקיפה ובלעדית.
- ★ קורסי תפירה מקצועיים לפי מידה וקונפקציה.

נסיון ומוניטין של 33 שנה!
מיזוג אויר מלא.

גורדון 21, תל־אביב, טל. 235422, 238089
• מספר המקומות מוגבל •

סטודיו מ.מ.מ.

קורסים לספרדית

למתחילים ★ ממשיכים ★ מתקדמים
בבית ציוני אמריקה, רח' דניאל פריש 1, תל־אביב

הקורסים מתחילים ב־2.9.86

ימי הרשמה בהטריכים: 19.8, 24.8, 26.8, 31.8, 1.9
בין השעות 17.00–20.00

לפרטים נוספים נא לפנות לטלפונים: 03־472451, 03־863205, 03־474427, 052־25518, 03־472451

A.S.A א.ס.א

לימודים בארה"ב

יעוץ אישי וטיפול בהרשמה.
ימים א', ב', ד', 16.00–19.00
שד' שאול המלך 35 תל־אביב
בית אמריקה חדר 1111
טל. 03־472707

הנהג
עשה לך מנהג –
קח עמך חייל לדרך

ספרית מעריב

נועה
כבר גרה כאן
מאת תלמה אדמון

משרד הבריאות
משרד העבודה והרווחה
קופת חולים

באו ללמוד רנטגנאות
לראות מעבר לנראה...

החלה ההרשמה לבתי הספר לרנטגנאים
בבתי הספר לרנטגנאים בימים א'–ה' בין השעות 8.30–12.00.

1. ביה"ס לרנטגנאים - בי"ח איכילוב ת"א
   טלפון 03-255111
2. ביה"ס לרנטגנאים - בי"ח קפלן - רחובות
   טלפון 08-441302
3. ביה"ס לרנטגנאים - בי"ח רמב"ם חיפה
   טלפון 04-529933
4. ביה"ס לרנטגנאים - בי"ח תל השומר ר"ג
   טלפון 03-349911, 03-711681
5. מרכז קופת חולים - רח' ארלוזורוב 101 ת"א
   חדר 506 טל. 03-433501, 433376

●

טופסי הרשמה ופרטים נוספים אפשר לקבל גם בכתב.
תנאי קבלה:
השכלה: תעודת בגרות גיל: עד גיל 30
לאחר שרות צבאי או שרות לאומי.
להרשמה יש להביא: ציוני בגרות, תעודת זהות,
2 תמונות, 20 ש"ח דמי הרשמה.
שאלוני הרשמה ופרטים נוספים ניתן לקבל בכתב.

הנהלת חשבונות חינם!*

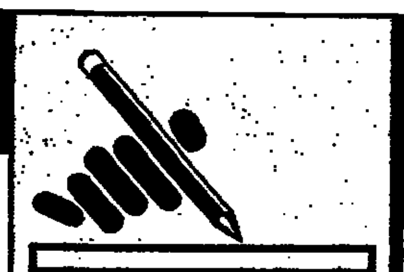

ידע בית ספר לחשבונאות

רח' יהודה הלוי 18 תל אביב
טל. 661004, 662005, 03-662003

נפתחים קורסים להנהלת חשבונות סוג 2 + 1 ו־3
לימודי ערב ולימודי בוקר ב־2 מסלולים: • מהיר 3 פעמים בשבוע
• ורגיל פעמיים בשבוע

- *מרצים מוסמכים, רואי חשבון בעלי מוניטין ונסיון רב בהוראה.*
  מחברי ספרי לימוד בהנהלת חשבונות בכל הרמות.
- *לימודים לפי התוכנית המלאה של משרד העבודה.*
- *הכנה לבחינות הסיווג המקצועי של משרד העבודה.*
- *יעוץ מקצועי ואישי לכל תלמיד*
- *קשר אישי למרצים בביתם בשעות הערב:*
  03-7514149, 393975, 496446
- *חדרי לימוד ממוזגים, באווירה נעימה*

סוג 2 חינם!*
**כמוך לתקנון בית־הספר ל־100 התלמידים הראשונים*
קורסי בוקר וסוג 3 במחיר מבצע

מבצע
100 תלמידים ראשונים יקבלו תיקי ג'ימס בונד במתנה

הקנית מקצוע ברמה מקצועית גבוהה ואמינה

המשרד פתוח בימים: א'–ה' 8.30–19.30; ו' 8.30–13.30.

בפיקוח משרד החינוך והתרבות

להצליח בבגרות

בת"א: עברנו מבנין ג'מנסיה הרצליה לבי"ס תיכון חדש!!

נמשכת ההרשמה לכיתות בוקר וערב למועד ינואר 1987 לכל המקצועות כולל: מתמטיקה ופיזיקה מורחבת ★ ביולוגיה ★ הכנה לטכניון ★ בחינות פסיכומטריות
רק באולפן לבגרות בהנהלת מהנדס א. לחמן (מחבר הספרים): 1. לימוד עד להצלחה בבחינה, או החזר שכר לימוד במקרה של כשלון שני; 2. 80% מתלמידנו עברו בהצלחה את בחינות הבגרות במתמטיקה במועד ינואר 1986, 33% קבלו ציונים 9 ו־10; 3. מלמדים את כל החומר הדרוש לבחינה, כך שלא נדרש ידע מוקדם; 4. מורים מעולים בכיתות קטנות; 5. שעורי תגבור לתלמידים מתקשים ללא תשלום; 6. נבחנו כבית הספר האקסטרני הטוב ביותר בתל אביב, בחיפה ובירושלים בסקרי דעת קהל של חברת "יקלע".

15% הנחה לנרשמים השבוע

ג.ד. (בתמונה): "מ־3 בתיכון ל־10 באולפן לבגרות במתמטיקה 3 יחידות."

בני אביהד (אם לתלמיד שמיניה): לאחר הקורס הפך בני לאדם אחר, לא זו בלבד

ההרשמה: תל־אביב: רח' דרך חיפה 81 (בי"ס תיכון חדש חדר 7), טל' 5461106, 03-5460618.
ירושלים: רח' המלך ג'ורג' 16 טל' 222375, 02-222340.
חיפה: רח' יל"ג 3 (ליד קולנוע "ירדן"), טל' 667411, 04-641040.
באר שבע: בניין העצמאות, רח' העצמאות 40, קומה 6, טל' 73146, 057-71690. מיזוג אויר מלא בכיתות.
ראש העין: פרוייקט שיקום השכונות, טל' 03-9369459.

שהוא מתמצא היטב בחומר, אלא שקיבל בטחון עצמי שממש אין להכירו.

אליהו חבה (בתמונה): "מ־6 בתיכון ל־10 באולפן לבגרות בפיזיקה 5 יחידות".

האולפן לבגרות בהנהלת א. לחמן

אורנית

תיכון ברק בריה
בפיקוח משרד החינוך

נמשכת ההרשמה לכיתות ט' י' י"א י"ב

בגרות
ללימודי מחשבים

שעורים נוספים באנגלית ובמתמטיקה
פעילות חברתית: טיולים, ימי ספורט, סרטים, מסיבות
ההרשמה: מיום ראשון עד חמישי 9.00–13.00
אוטובוסים: 9, 11, 22, 23, 29, 40, 42, 50, 51, 54, 59, 60, 63, 68, 69, 71, 73, 74, 75, 86, 89. וכל קווי אגד העוברים בדרך פתח־תקוה. מול הקריה.
תל־אביב, שדרות יהודית 30 (בנין רביעי מהפינה) שכונת מונטיפיורי טלפון 339017

לך על בטוח לוח מעריב

דרושים

פילת

לחברה תעשייתית גדולה
דרושה
מזכירת מנכ"ל

התפקיד כולל:
★ ניהול לשכת מנכ"ל
★ קשר עם גורמי חוץ בארץ ובחו"ל
★ יכולת ניסוח והדפסה בעברית ובאנגלית

דרישות התפקיד:
★ נסיון של שנים אחדות בניהול לשכה
★ ידיעת השפות עברית ואנגלית - על בוריין, שפה נוספת - יתרון
★ נסיון בתאום וארגון
★ תקשורת בינאישית ויחסי אנוש נאותים

מקום העבודה: אזור המרכז
5 ימי עבודה בשבוע

נא לפנות בכתב (בעט כדורי) בפירוט מקסימלי של השכלה ונסיון בעבודה, לפילת בע"מ, דרך פ"ת 53, תל־אביב 67138.

נא לציין על המעטפה:
"מזכירת מנכ"ל" מס. משרה 1680

סודיות תישמר בקפידה

למוסד גדול העוסק בחינוך טכנולוגי
דרוש
משנה למנהל החשבונות הראשי

נסיון בהנהלת־חשבונות ממוחשבת וידע בשפה האנגלית – הכרחיים.

בעלי השכלה וכישורים מתאימים יפנו בכתב־יד, בפירוט קורות־חיים ונסיון מקצועי, לת.ד. 6276 תל־אביב.

האוניברסיטה הפתוחה

תמנית – לימודי ההמשך והעשרה
לקורס הכרת המחשב ושימושיו למנהלים
דרושים מרצים

בנושאי הקורס:
★ מבוא למחשבים
★ עקרונות ניתוח מערכות
★ הכרת המחשב האישי ושימושיו
★ המשרד הממוחשב
★ (גליונות אלקטרוניים, מעבדי־תמלילים, מנהלי־יישומים)

כישורים נדרשים:
★ תואר אקדמי במדעי המחשב או במערכות־מידע
★ התמצאות בנושאים הנ"ל
★ נסיון מוכח בהוראה
★ יכולת הבנת חומר לימוד

אנשים מתאימים יפנו את מועמדותם אל: "תמנית" – לימודי ההמשך והעשרה – האוניברסיטה הפתוחה, ת.ד. 39328 תל־אביב 61392.

ארגמן תעשיות

לחברת השיווק שלנו
ימאר בע"מ – דרושים/ות

★ **איש מכירות**
בעל נסיון בענף הטקסטיל בשוק המקומי. מוצע לתושבי ת"א והסביבה בלבד.

★ **פקיד/פקידה**
למחלקת הכספים שלנו.
הכישורים: השכלה בהנה"ח או בכלכלה, נסיון של 3 שנות עבודה בחברות או בבנק.

מועמדים/ות יפנו בכתב־יד:
מחלקת כוח־אדם, ארגמן – ת.ד. 172 יבנה, מיקוד 70600.

לסמינר התיכוני האמריקאי בישראל
לתכנית לימודים של היסטוריה יהודית

דרוש מדריך
החל מסוף חודש אוגוסט
למשך חודשיים עד שנה
מגורים במקום.

דרושים מדריכים
זוג נשוי בלי ילדים למגורים במקום
החל מדצמבר 1986.

הכישורים: גיל: 22 שנים מינימום.
שפות: אנגלית ועברית שוטפות.
רקע: נסיון בעבודה עם נוער.

תנאים מצויינים למתאימים

נא להתקשר לייצחק דש, 052-33405, 052-22539

למפעל מזון
באזור התעשיה הרצליה
דרושים/ות

1. **פקיד/ת חשבונות**
נסיון 5 שנים לפחות
אפשרי פנסיונר/ית

2. **פקיד מכירות**
בעל נסיון
תקף בחשבונות
רצוי מסביבת הרצליה

ת.ד. 3126 הרצליה

לחברת שווק ארצית
דרושים
אנשי מכירות
רכב חובה,
נסיון בשווק אגרסיבי חובה
תנאים מצויינים למתאימים
לתיאום פגישות יש להתקשר ימים א', ב', בין השעות 17.00–14.00 03-260063.

דרושים
מסגר רתך
רתך ארגון
חרט
פקיד/ת יצוא
אנגלית והשעה תנבה.
מגט מעלות
טלפון 04-976212

לחברה ליצוא מזון
דרושה
פקידת־יצוא
נדרשים: נסיון, שליטה בעברית, אנגלית וגרמנית, הדפסה + טלקס.
נא לפנות מיום א'
03-253463–4

דרושים
2 מנהלי עבודה
מנוסים ותיקים
בעבודות פיתוח
נדרש נסיון 5–6 שנים
03-332166 03-333987

לחברת יצוא
בענף האפנה דרושה
מבקרת איכות
עם בקיאות בפתירת בעיות תפירה.
טל. 03-621366

"כנות"
בית־ספר תיכון חקלאי
ת.ד. 9 גדרה, "נעמת"

דרושים:

★ **אחות כפר מוסמכת**
עם נסיון
★ **רכז תוכנית הדרכה ועוזר למנהל פנימיה**
★ **רכז ענף אורווה** (⅔ משרה)
להתקשר בטלפון 055-74933

מורים:

★ **מחנכת כתת הכוון במקצועות הומניים**
★ **מתמטיקה**
★ **אנגלית**
★ **מנוע ומרקטור**

להתקשר לטל' 055-74520.
למתאימים ייקבע ראיון ויינתן דיור בכפר.

לחברה ישראלית לשילוח בינלאומי
דרוש/ה בנתב"ג
פקיד/ת יבוא
בעל/ת נסיון ובעל/ת רשיון של פקיד/ת רשוי (מכס).
לפנות לטל. 03-430376

למפעל בנס־ציונה
דרושים
מכונאי תעשיה
עם נסיון
טלפון 08-468880
לבקש את נפתלי

למשרד אדריכל ותכנון עיר
דרושים
1. **אדריכל/ית**
4 שנות נסיון.
2. **שרטט/ת**
4 שנות נסיון.
טלפון 03-236064

הלשכה הגדולה למדינת ישראל
של הבונים החופשיים
רח' ויצמן 5, ת"א, ת.ד. 33206 (61331)

דרושים/ות

★ **פקיד/ה עצמאי/ת** למשרה מלאה
עם בקורספונדנציה, אנגלית מושלמת, ידע בעברית ועיבוד תמלילים.

★ **פקידת מזכירות** למשרה חלקית
עזרה בהנהלת חשבונות, ידע באנגלית – רצוי.

5 ימים בשבוע (א'–ה') בשעות 9.00–13.00.

מועמדות/ים מתאימות/ים יפנו בכתב למזכירות, בצרוף ופירוט נסיון קודם, מכתבי המלצה, אישית או בדואר עד ליום 25.8.86

תלמה

לבלו בגד תלמה חיפה
דרוש/ה
טכנולוג/ית מזון

הכישורים הדרושים:
★ בוגר הנדסת מזון.
★ נסיון בתעשיית המזון (לפחות שנתיים).
★ ידיעת השפה העברית על בוריה.
★ גיל 25 עד 40.

המעוניינים/ות יפנו בכתב, תוך ציון קורות חיים, לת.ד. 707 חיפה 31006, לכוח־אדם.

לחברת בניה ארצית
למשרדיה בירושלים
דרוש/ה
איש/ת מכירות

הכישורים הדרושים:
★ נסיון מוכח בשטח המכירות, רצוי בענף הנדל"ן.
★ ידיעת השפה האנגלית הכרחית.
★ התמצאות טובה בחישובים מסחריים.

מועמדים דתיים יפנו בכתב בפרוט קורות חיים ונסיון קודם לת.ד. 2770 ת"א מ. 61027.

לשנת הלימודים:

★ **מורה לאנגלית** – חצי משרה
★ **ספרות עברית** – משרה
★ **מתמטיקה** – חצי משרה
★ **מדעי החיים** – חצי משרה
★ **עובד סוציאלי** – כשיר
★ **מזכירה** – עם נסיון
★ **מדריך חברתי** לפנימיה דתית, בן תורה

נא לפנות בכתב או טלפון, קרית־חינוך מעלות ת.ד. 27, טל. 04-976242.

דרושים
סורגים
למכונות עגולות
עבודה במשמרות
תנאים מצויינים

ק. אריה, פ"ת
לפנות לשאול, 03-9224915

למפעל במתוני באיזור ת"א
דרוש
מנהל מחסן רכיבים אלקטרוניים

בעל רקע נרחב בניהול לוגיסטי ממוחשב
עדיפות תינתן לבעל תעודת טכנאי מוסמך

נא לפנות לת"ד 25034, תל־אביב
עבור: מנהל כוח־אדם

למועצה אזורית באר־טוביה
דרושים

1. **רכז נוער אזורי**
במשרה מלאה
2. **עובד נוער וקהילה**
במשרה מלאה
3. **רכזי נוער במושבים**
במשרות חלקיות

העובדים יועסקו על ידי המועצה

פרטים נוספים במחלקת החינוך במועצה
טלפון 055-83701, 055-87464

רשת עמל
ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ־ישראל

רמלה
בי"ס תיכון מקצועי עיוני "עמל"
המגמה לטכנאים והנדסאים
שכון וייצמן רמלה – 72229
טלפון: 08-225205

לקראת שנה"ל תשמ"ז
דרושים/ות **מורים/ות** במקצועות:
★ **מתמטיקה** – חצי משרה
★ **כימיה** – חצי משרה

מועמדים/ות בעלי הכשרה ונסיון מתבקשים/ות לפנות להנהלת ביה"ס.

נהלל
בית הספר נהלל בשיתוף "עמל"

לקראת שנה"ל תשמ"ז
דרוש **מורה**
★ **למיכשור ובקרה**
נא לפנות למנהל הבית, טל. 065-66004

תל־אביב
בי"ס "עמל" מבט פיין
מרכז לחינוך ולהכשרה מקצועית
ת.ד. 7311 ת"א – מיקוד 61072
טלפון 03-217233

לקראת שנה"ל תשמ"ז
דרוש **איש אחזקה**
בחצי משרה עד ¾ משרה
בעל נסיון בעבודות בדק־בית

מועמדים בעלי הכשרה ונסיון מתבקשים לפנות להנהלת ביה"ס.

תל־אביב
המרכז הטכנולוגי למקצועות הדפוס "עמל" לזכר דוידי
רח' בני אפרים 226 ת"א – 69107
טל. 03-476160, 03-479752

לקראת שנה"ל תשמ"ז
דרוש **מורה לאלקטרוניקה**
(21 שעות)

מועמדים בעלי הכשרה ונסיון מתבקשים לפנות להנהלת ביה"ס.

"עמל" רשת מובילה לטכנאים והנדסאים, בתי־ספר תיכוניים טכנולוגיים ומקיפים, בתי־ספר לחניכים ובתי־ספר תעשייתיים, נתיבים טכנולוגיים בהתיישבות ומרכזי הכשרה למבוגרים.

מרכזים לקהילה והתחדשות שכונות
בקרית שמונה בע"מ
לעבודה בעלת אתגר ושליחות
דרושים/ות למרכז הקהילתי בית אידלשטיין

1. **רכז נוער עירוני**
מדריך מוסמך ונסיון מוכח ורב בפיקוח, הנחיה הדרכה וניהול – משרה אחת.

2. **רכז תרבות ואמנות**
בעל תעודת בי.איי. בחינוך, בוגר בית ספר לאמנויות ונסיון רב בהנחיה, הדרכה וניהול – משרה אחת.

כישורים נדרשים לשתי המשרות:
א. יכולת לרכז ולהנחות צוות עובדים רחב.
ב. נכונות להדריך אישית באחד או יותר בתחומים האמורים.
ג. נסיון קודם בריכוז ניהול וארגון לפחות 5 שנים בתפקיד דומה בעבר.
ד. נסיון בעבודה בהערכת החינוך הבלתי פורמלי בעיירות פיתוח.
ה. יכולת לקיים משא ומתן עם גורמים שונים וכן כושר ביטוי טוב בכתב ובע"פ.

דרגה מוצעת: דירוג עובדי הוראה ומגולים אחרים בהתאם לכישורי המועמדים. תנאי הכרות: מגורים במקום.
המעוניינים יפנו בכתב תוך ציון קורות חיים עד 27.8.86, לעמי שגב, מנהל המתנ"סים בקרית־שמונה ת.ד. 190 ק"ש טלפון 069-40693-45

דלתא DELTA טקסטיל שיווק בע"מ

דרושה
מקדם/מקדמת מכירות
ברשתות מזון באזורי ראשל"צ, רחובות, חולון, בת־ים.

התפקיד כולל:
★ סידור סחורה במדפים וסטנדים.
★ רכב – חובה.

נא להתקשר לחוה 03-9231552,
בין השעות 9.00 עד 13.00

למכון הפיסיקאלי במרכז בריאות בבאר־טוביה
דרוש/ה
פיזיותרפיסט/ית
עם המלצות לעבודה במשרה מלאה

לפנות לטל' 055-81008 משעה 8.00–13.00, פרט לימים ג', ה'

לכפר־ויתקין דרוש
מנהל ענף המטעים
מועמדים בעלי נסיון מוזמנים להציע מועמדותם בכתב למזכירות כפר־ויתקין מיקוד 40200.

הלה
המוסדות לבריאות השן בע"מ

להנהלת החברה
דרושה בדחיפות
מזכירה בכירה

על המועמדת להיות:
★ מבעלת נסיון מוכח של לפחות 10 שנות עבודה כמזכירה בכירה.
★ כושר התבטאות בכתב ובע"פ בעברית ואנגלית.
★ הדפסה בשתי השפות (רצוי ידע בהפעלת תמלילן WORDMILL).
★ עצמאות בתפקיד כולל ניהול משרד ראשי בו מועסקים כ־30 איש.
★ יכולת קומוניקטיבית גבוהה עם בני אדם (עובדים ולקוחות).
★ נכונות לעבודה בשעות משוגעות.

אנו מציעים:
★ עבודה רבת אתגר ועניין בחברה הגדולה בתחומה, בחברת "משוגעים לדבר".
★ שבוע עבודה בן 5 ימים.
★ שכר המכבד את מקבלו, בתוספת ביטוח מנהלים, קרן השתלמות ואחזקת רכב.

לקביעת ראיון נא להתקשר: 03–255188, 03–264241/2/3 לבקש את מנהל כח אדם.

אוניברסיטת בן־גוריון בנגב

מכרז 60/86
מרכז מעבדות מדעי המחשב
במגמה למדעי המחשב, המחלקה למתמטיקה

תיאור התפקיד:
א. אחריות לכל ציוד המחשב של המחלקה.
ב. סיוע לסגל האקדמי בתכנון ובשימוש בתוכנה קיימת.
ג. השתתפות בהדרכת סטודנטים וחברי הסגל בשימוש בתוכנות.
ד. ממונה על צוות־העובדים ביחידות־תוכנה וצוות־העיבוד.
ה. אחריות לבדיקת התוכנה של ציוד חדש לפני המכרז.

הכישורים הדרושים:
א. תואר ראשון לפחות במדעי־המחשב, או תחום קרוב.
ב. נסיון רב בתוכנה ובמערכות־מחשב.
ג. כושר ארגון.
ד. שליטה בעברית ובאנגלית.

הדרגה: בהתאם לכישורי המועמד.

הערות:
1. המשרה היא לכ"ס לשנה החל מ־1.10.86.
2. העובד יועסק עפ"י חוזה מיוחד.

פניות בכתב־יד, בצירוף קורות־חיים, יש לשלוח למחלקת כוח־אדם, אוניברסיטת בן־גוריון ת.ד. 653 באר־שבע, עד לתאריך 24.8.86, עבור מכרז 60/86.

רשת עמל
ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ־ישראל

צומת גולני
בי"ס התעשייתי שמשון צומת גולני
ת.ד. 1639 טבריה – 067-67860

לקראת שנה"ל תשמ"ז דרוש:
מורה למתמטיקה
משרה חלקית

מועמדים/ות בעלי הכשרה ונסיון מתבקשים/ות לפנות להנהלת ביה"ס.

"עמל" רשת מובילה לטכנאים והנדסאים, בתי־ספר תיכוניים טכנולוגיים ומקיפים, בתי־ספר לחניכים ובתי־ספר תעשייתיים, נתיבים טכנולוגיים בהתיישבות ומרכזי הכשרה למבוגרים.

לחברה גדולה להפצת מזון
דרוש
סגן מנהל
לסניף מכירות מרכזי בגוש דן

הכישורים הדרושים:
★ נסיון מוכח בעבודות מכירות ושיווק, יתרון בהכרת רשתות־שיווק צרכניות
★ יכולת ניהול צוות עובדים גדול וכושר ארגוני
★ נכונות לעבודה רבת־אתגרים ומאומצת
★ השכלה אקדמית בכלכלה, מינהל עסקים
★ גיל 30–40

העבודה באיזור המרכז

המעוניינים יפנו בכתב־יד ובצרוף קורות־חיים לת.ד. 50239 תל־אביב 61500

לחברה מסחרית
בענף השיווק לתיירים
דרושים **מוכרים/ות**
בחנות בירושלים

השולטים היטב בשפות זרות
לעבודה במשמרות
באים בחשבון מועמדים תושבי שתי הארץ
השונות המוכנים לעבוד בירושלים

נא לצרף קורות־חיים בכתב־יד
לת.ד. 33749 ת"א מ. 61337

דרושים

לרשות שמורות הטבע
דרושים

מנהל שמורת החרמון

בוגר תיכון

לבורנט/ית

דרוש מנהל

לרשות שמורות הטבע

דרושים:

1. פקח לאיזור הגולים הגדולים

פיקוח ושמירה על השמורות וערכי־הטבע באיזור, עריכת תצפיות על בעלי־חיים וצומח, מעקב אחר בעיות איכות־הסביבה, פיקוח ציד, הסמת גבול.

דרישות — רקע בטבע וידיעת־הארץ. רצוי תואר ראשון בביולוגיה. הכרת איזור הפיקוח, ידע בקריאת מפות, כושר גופני תקין, רשיון נהיגה. עבודה בשעות לא מקובלות.

2. מנהל שמורת הרמון

אחריות לפעולות שמירת־הטבע ברמון ובאזור הר הנגב הגבוה, ניהול צוות־העובדים, הפעלתם והתיאום ביניהם, ייצוג הרשות בפני גורמי־חוץ הפועלים באיזור.

דרישות — רקע בטבע וידיעת־הארץ, הכרות טובה של איזור השמורה, ניסיון מינהלי וארגוני, כושר לנהל מו"מ בע"פ, רצוי.

המעוניינים יפנו למשרדי הרשות למילוי שאלונים עד לתאריך 22.8.86
ירושלים — רח' ירמיהו 78
באר־שבע — רח' האבות 19
אילת — שמורת האלמוגים

לחברה ציבורית (מלכ"ר) בירושלים

דרושים

א. מבקר פנים

כישורים:
- ★ השכלה: ראיית חשבון וכלכלה.
- ★ נסיון בעבודת ביקורת של מערכות ממוחשבות — 5 שנים לפחות.
- ★ ידיעת השפה האנגלית.
- ★ כושר ניסוח בכתב ובע"פ בעברית ובאנגלית.

ב. גזבר(ית)

משרה מלאה. מתח דרגות: 6–8 בדירוג המח"ר

דרישות וכישורים:
- ★ השכלה אקדמית בכלכלה ו/או מינהל עסקים ו/או ראיית חשבון.
- ★ נסיון בהנהלת חשבונות ממוחשבת ברמת ניהול.
- ★ נסיון וידע בניתוחים כלכליים.
- ★ ידיעת השפה האנגלית.
- ★ כושר ניהול מו"מ בכתב ובע"פ.
- ★ העבודה הינה בשעות מרובות ובלתי מקובלות.
- ★ יכולת הפעלת צוות ויחסי אנוש תקינים.

הגשת מועמדות בכתב, כולל קורות חיים, צילומי תעודות ושמות ממליצים לת.ד. 3874 ירושלים 91037

— סודיות מובטחת —

פילת pilat

לחברה תעשייתית בענף האלקטרוניקה

דרושים

מנהלי שיווק בארץ או בחו"ל

מועמדים מתאימים יהיו מהנדסי אלקטרוניקה בעלי נסיון מסחרי. עדיפות תינתן לבעלי רקע בתפקידי קשר בכירים בצה"ל. ידיעת השפות אנגלית וספרדית או אנגלית וצרפתית - הכרחית.

נא לפנות בכתב יד, בפירוט מקסימלי של השכלה ונסיון בעבודה, לפילת בע"מ, דרך פ"ת 53, תל־אביב 67138.

נא לציין על המעטפה: "מנהל שיווק" מס. משרה 1460

המודעה מיועדת לנשים וגברים כאחד

סודיות תישמר בקפידה

★ בוגר מדעי המחשב ★ הנדסאי מחשבים

★ בוגר מדעים מדוייקים/מהנדס תעשיה וניהול/מהנדס יצור (עם רקע בתכנות מחשבים)

קורס הכשרת מומחים לתוכנה

במסגרת הלימודים תוכשר לעבוד במרכז המחשבים בגבעת שמואל.

נושאי הלימוד בקורס:
- ★ מערכת הפעלת MVS ★ תקשורת נתונים
- ★ תכנות מבני בקובול ★ מחוללי ישומים
- ★ מסדי נתונים ★ מרכז מידע ומשרד ממוכן

- הקורס יפתח באוק' 1986 במרכז המחשבים וימשך כ-4 חודשים.
- שכר ותנאים סוציאליים נלווים ינתנו במשך הקורס.

המסיימים בהצלחה ישולבו בצוותי התוכנה והפרויקטים השונים.

מרכז המחשבים עוסק בתחומים:
- פיתוח מערכות מידע בסביבה של DB/DC
- משרד ממוכן
- INFORMATION CENTER
- פרוייקטים בתחום ה-PC (מחשב אישי)
- תכנון וייצור באמצעות מחשב (תיב"מ).

מועמדים מתאימים מתבקשים לפנות בימים 17.8.86-21.8.86 בשעות 8.00-16.00 למחלקת הסיכון רחוב בן-גוריון 22 גבעת שמואל (בבין השופרסל)

בעת ההרשמה יש להציג תעודות, גליון ציונים, תמונה ותעודת זהות.

מספר המקומות מוגבל - סודיות מובטחת -

תדיראן בע"מ

הברה למרכזי תרבות ספורט לנוער ולמבוגרים בע"מ

למעוניין בשליחות עם אתגר לרוצה ומוכן לתרום בתחום הקהילתי-חברתי

מוצע תפקיד של

מנהלי/ות מתנ"סים

בגן־יבנה, קדימה ובית־שמש

דרישות התפקיד:
- ★ השכלה אקדמית (ב.א. לפחות). יועדפו בעלי השכלה בתחום החינוך, מדעי ההתנהגות ובוגרי תכנית שורש.
- ★ נסיון בניהול בהיקף נרחב: ניהול עצמאי של תקציב וצוות.
- ★ נסיון קודם בחינוך ו/או מנהל חינוכי; רצוי בתחום החינוך הלא־פורמלי והעבודה הקהילתית.
- ★ נכונות לעבודה בשעות לא שיגרתיות.

מגורים במקום תנאי הכרחי.

יש לפנות בצירוף קורות־חיים המתייחסות לדרישות התפקיד, שמות ממליצים ופירוט מקומות עבודה קודמים, מוסדות ותחומי־הלימוד.

המעוניינים יפנו בכתב עד 29.8.86 אל אסתי מריאן, החברה למתנ"סים, גבעת ג'ינדט ירושלים 91034 — בציון המקום המבוקש.

ייענו מועמדים מתאימים בלבד.

החברה למרכזי תרבות וספורט (לנוער ולמבוגרים) בע"מ

למעוניין בשליחות עם אתגר, לרוצה ומוכן לתרום בתחום הקהילתי — חברתי

מוצע תפקיד של

מנהלי/ות מתנ"סים

בשכונות בית הכרם, מקור ברוך וגוננים בירושלים ובשכונת נוה ישראל בהרצליה

דרישות התפקיד:
- ★ השכלה אקדמית (ב.א. לפחות). יועדפו בעלי השכלה בתחום החינוך, מדעי ההתנהגות ובוגרי תכנית שורש.
- ★ נסיון בניהול בהיקף נרחב: ניהול עצמאי של תקציב וצוות.
- ★ נסיון קודם בחינוך ו/או מנהל חינוכי; רצוי בתחום החינוך הלא־פורמלי והעבודה הקהילתית.
- ★ נכונות לעבודה בשעות לא שיגרתיות.

מגורים במקום תנאי הכרחי

יש לפנות בצירוף קורות חיים המתייחסים לדרישות התפקיד, שמות הממליצים ופרוט מקומות עבודה קודמים, מוסדות ותחומי לימוד.

המעוניינים יפנו בכתב עד 22.8.86 אל אסתי מריאן החברה למתנ"סים, גבעת ג'ינדט ירושלים 91034 — בציון המקום המבוקש.

ייענו מועמדים מתאימים בלבד.

למפעל מזון גדול בירושלים

דרושים

קציני בטחון

הכישורים הדרושים:
1. על המועמדים להיות אחרי שרות צבאי מלא או לאחר שרות במשטרת ישראל עם רקע פיקודי.
2. נסיון של 3 שנים לפחות במילוי תפקיד זה או דומה.
3. על המועמדים להיות מסוגלים לנהל חקירות ויכולת טובה בהבעה בכתב ובע"פ.

סודיות מובטחת

על המועמדים להיות תושבי ירושלים ויועסקו לפי תורה מיוחד.

התנאים ייקבעו בהתאם לכישורי המועמד.

המועמדים יפנו בכתב יד ובצרוף קורות חיים והעתקי תעודות ואישורים לת.ד. 2150 עבור מס' 558 ירושלים.

לחברה מסחרית בתל־אביב

דרוש

בוגר תיכון

לאחר שירות צבאי

להכנת נתונים למחשב, הפקת חשבוניות ודו"חות. לא נדרש נסיון קודם.

נא לפנות בכתב לת.ד. 2705 רמת־גן 52126 ולציין מספר טלפון להתקשרות מהירה.

מכון ויצמן למדע

דרוש/ה

לבורנט/ית

בעל/ת תואר B.Sc. או M.Sc. בהנדסה גנטית ונסיון בעבודה מולקולרית

נא לפנות בכתב, בצרוף קורות חיים ונסיון קודם, אל מחלקת כח אדם, ת.ד. 26 רחובות 76100 — בציון מספר המשרה 14/86.

למוסד פנימייתי דתי

במרכז הארץ (לנערים גילאי 14–18)

דרוש מנהל

כישורים:
- בן תורה
- נסיון בעבודה חינוכית וניהול
- התמצאות והכרת מערכת חינוך פנימייתית

למועמד מתאים מובטחים מגורים במקום

על המועמד לפנות בציון נסיון קודם והמלצות לת.ד. 11333 ת"א מ. 61112, עבור "מנהל".

חברת דורון לילד בע"מ

שמחה להודיע

על פתיחת המחסן החדש באשקלון

•

דרושים נהגים

בעלי רשיון ג' עם ותק של 4 שנים לפחות.

דרושים מקדמי מכירות

עם נסיון במכירה בענף הצעצועים. יינתן רכב צמוד למתאימים. שכר על בסיס + אחוזים.

דרושה פקידה

גיל 22–30, יודעת דוברת אנגלית, הדפסה עברית ואנגלית.

דרוש מחסנאי

אוי יוצא צבא בעל השכלה של 12 שנות לימוד בקסימום.

03-9325977, 03-9325003, לבקש את רוחי — סודיות מובטחת

למוסד ממלכתי בתל־אביב

דרושים בחורים

לעבודות מחקר ושטח

כישורים נדרשים:
- ★ גילאי 23–30
- ★ השכלה תיכונית מלאה. עדיפות לבעלי השכלה אקדמאית.
- ★ כושר ביטוי טוב בכתב ובע"פ.
- ★ נכונות לעבודה קשה ומאומצת גם מעבר לשעות העבודה הרגילות.
- ★ תושבי מרכז הארץ.
- ★ לאחר שרות מלא בצה"ל.

העבודה מתאימה גם לסטודנטים במדעי הרוח והחברה.

המעוניינים העומדים בכל הדרישות לעיל, יפנו בכתב לת.ד. 33171 ת"א (מיקוד 61331) עבור ע.ש. ויציינו קורות חיים ופרטים אישיים מלאים כולל מס' ת"ז וטלפון.

— פונים מתאימים ייענו —

הועדה לאנרגיה אטומית

המרכז למחקר גרעיני, נחל שורק

דרוש

מהנדס אלקטרוניקה

בעל תואר שני או שלישי באלקטרוניקה/פיסיקה.

בעל הכשרה ונסיון באחד התחומים: אלקטרוניקה, מחשבים, מצב מוצק. לעבודה המשלבת מחקר, ביקורת, תכנון ואבטחת איכות.

אנו עובדים חמישה ימים בשבוע ומקיימים מערך הסעים בכל אזור המרכז.

מועמדים מתאימים מתבקשים לפנות בכתב־יד בצרוף קורות־חיים ונסיון בעבודה, רשימת ממליצים ומספר טלפון למחלקת כח אדם, המרכז למחקר גרעיני, נחל שורק ודאר יבנה, מיקוד 70600 — סודיות מובטחת

למפעל תעשייתי בקרית־שמונה

דרוש/ה

מנהל/ת מפעל

בעל השכלה אקדמית בתחומי הנדסה, או מנהל בעל נסיון בניהול במפעל תעשייתי — יתרון. עדיפות לתושבי קרית־שמונה.

★ ★

נא לפנות בכתב־יד, לת.ד. 33250 תל־אביב, 61332, עבור "בת אדם".

— סודיות מובטחת —

למפעל תעשייתי גדול בירושלים

דרוש/ה

מנהל/ת חשבונות מעולה

בעל/ת נסיון בהנהלת חשבונות ממוחשבת בתעשיה ויכולת ניהול צוות

לפנות בכתב־יד, עם פירוט קורות־חיים, לת.ד. 16129 ירושלים 91160.

סודיות מובטחת

לעבודה בניגריה דרושים:

1. מרכיב קונסטרוקציות ברזל
2. מרכיב מחיצות גבס
3. אינסטלטור

ת.ד. 505 ראשל"צ
טלפון: 03-995111

קבוץ כברי

מחפש אחות

מגורים במקום, בתנאי שכירות או קליטה

טלפון 04-925321, נא לפנות למזכירות או למרפאה.

דרוש

טכנאי/הנדסאי אלקטרוניקה

מוכשר

בעל ידע בתחומי תוכנה, חומרה ומעגלים אנאלוגיים, עבור:
1. בניית אבי טיפוס.
2. הנדסת ייצור.
3. הכנה לעריכת מעגלים.
4. תיקי ייצור.

לפנות לשרה, טל': 052-540864.

דרוש מדריך להגנת הצומח

לגידולי ירקות לחצי משרה

עבודה מיידית. למושבי מועצה אזורית אשכול.

•

לפרטים לפנות למאיר בבית — 057-82641 או לעבודה 057-82711.

לישיבת בני־עקיבא נתיב־מאיר בירושלים

דרושים:
- ★ רכז הדרכה
- ★ מדריכים
- ★ מנהל משק
- ★ מורה לחינוך גופני (חצי משרה)
- ★ מנהו"ש (משרה חלקית)

מועמדים יתקשרו לטלפון 02-424536, 02-422572

למנ"ל סיידר הגליל

דרוש/ה

לבורנט/ית או הנדסאי/ת מזון

אפשרי גם ללא נסיון קודם

•

לפנות לטלפון 069-44554-8 אזור התעשיה קרית שמונה.

לקבוץ רגבים

דרוש/ה

מורה לעברית

לאולפן הנפתח בספטמבר 86

בדבר פרטים נא לפנות אל: אילנה שחר, קבוץ רגבים, טל. 063-88834.

בית ספר יסודי בקבוץ אפיקים מחפש

מורה למתמטיקה

למשרה מלאה

להתקשר בערב 067-54795, בבוקר 067-54507.

הזורע

דרוש

עוזר/ת מטפח

יתקבלו בעלי תואר בחקלאות עם נסיון שדה ויכולת ארגונית.

עדיפות למתמחים בגידולי שדה, בטיפוח השבחה.

מקום העבודה חוות שלם, ליד כפר שלם.

נא לפנות בכתב־יד אל מחלקת המחקר חוות "זרע", מבוא, ד.ב. שדה־גת 79570.

לך על בטוח לוח מעריב

דרושים

פילת pilat

לחברה עתירת ידע בתחום האלקטרוניקה

דרוש

מהנדס חומרים

למעבדת פיתוח בתחום השימוש בחומרים בתעשיית האלקטרוניקה

כישורים נדרשים:
- ★ מהנדס חומרים, רצוי בעל תואר שני.
- ★ רקע מקיף בכימיה תעשייתית
- ★ נסיון בבדיקות מיכניות של פולימרים
- ★ ידע באנליזה טרמית ובהתנהגות חומרים פלסטיים לטווח ארוך
- ★ רצוי נסיון בתכונות דבקים וציפויים בתעשיית האלקטרוניקה

מקום העבודה: באזור המרכז

נא לפנות בכתב יד, בפירוט מקסימלי של השכלה ונסיון בעבודה, לפילת בע"מ, דרך פ"ת 53, תל־אביב 67138.

נא לציין על המעטפה: "מהנדס חומרים" מס. משרה 1670

המודעה מיועדת לנשים וגברים כאחד

סודיות תישמר בקפידה

---

calltalk

לחברתנו — צעירה ודינמית העוסקת במחקר ופתוח דרוש:

מהנדס אלקטרוניקה בכיר

הכישורים הדרושים:

רצוי תואר שני או שלישי, ניסיון בעבוד ספרתי של אותות ונסיון בסימולציות במחשב. לקביעת ראיון נא להתקשר לאודלי טל' 335876 או לשלוח לת.ד. 311 ר"ג, בצירוף קורות חיים.

מדברים על העתיד

CALLTALK LTD.

לחברה ותיקה ומבוססת

דרוש **איש מכירות**

למכשירי בקרה לתעשיה

מהנדס/הנדסאי מיכשור ובקרה או הנדסה כימית או אלקטרוניקה

★ נסיון מעשי בתעשיה ★ אנגלית קרוא/וכתוב ★ כושר הבעה בכתב ובע"פ ★ נסיון קודם במכירות – יתרון ★ תושב גוש־דן

תנאי שכר וקידום טובים לאיש נמרץ

לפנות בכתב יד עם פירוט נסיון קודם „מדי־תעש" ת.ד. 14095 תל־אביב 61140. סודיות מובטחת

אסם

תעשיות מזון בע"מ

למפעלנו המתרחב בשדרות

דרושים/ות

חשמלאי/ת תעשיה
- ■ בעל/ת תעודת חשמלאי/ת ראשי/ת, או מוסמך/ מוסמכת
- ■ בעל/ת ידע בפיקוד ובקרה
- ■ בעל/ת נסיון של 3 שנים לפחות בתעשיה

טכנאי/ת מכונות אריזה
- ■ בעל/ת הכשרה של הנדסאי/ת, או טכנאי/ת מכונות
- ■ בעל/ת ידע בפיקוד ובקרה
- ■ בעל/ת נסיון במכונות אריזה

מכונאי/ת או מסגר אחזקה
- ■ בעל/ת נסיון של 3 שנים לפחות בתעשיה

מנהל/ת עבודה
- ■ בוגר/ת קורס מנהלי עבודה
- ■ בעל/ת נסיון של 5 שנים לפחות בניהול צוות עובדים בתעשיה

נא לפנות למנהל כוח־אדם במפעל – טל. 051-98101.

למפעלינו

גלי ספורט בראשל"צ

דרוש

מנהל תפ"י

הכישורים הנדרשים:
- ★ בוגר/הנדסאי תעשיה וניהול
- ★ בעל נסיון בן מספר שנים בניהול תפ"י
- ★ נסיון בעבודה עם מערכות ממוחשבות
- ★ נכונות לעבודה מאומצת מלאת אתגרים
- ★ עדיפות לבוגרי „שנקר"

תנאים טובים למועמד המתאים

נא לפנות לשרית, טלפון: 03־9610545

למפעל מזון באיזור אשקלון

דרושים/ות

טכנולוג/ית מזון

* לליווי מהליכי הייצור השוטפת עליהם ; * לפתוח מוצרים חדשים

אחראי/ת מכונות אריזה

* הנדסאי/ת או טכנאי/ת אלקטרוניקה או מיכשור, או מכונות * בעל/ת כושר ויכולת להיות אחראי/ת על תחזוקת מכונות האריזה במפעל * בעל/ת ידע במכונות אריזה ונסיון בניהול צוות עובדים

- בשתי המשרות יועדפו בעלי נסיון בתעשיה
- מגורים באיזור – הכרחיים
- יינתן סיוע למעתיקים מקום מגוריהם

נא לפנות בכתב, בצירוף קורות חיים, לת.ד. 2651 תל־אביב 61026 ולציין על גבי המעטפה את המשרה המבוקשת.

רשת עמל

ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ־ישראל

אזור הצפון — מערכת חינוך קהילתית משגב בשתוף רשת „עמל" ד.נ. בקעת בית הכרם – 20179

לקראת שנה"ל תשמ"ז

דרושים/ות **מורים/ות** במקצועות:
- ★ מיקרופרוססרים ומחשבים
- ★ פיסיקה ומתמטיקה להטיבות ביניים ועליונה
- ★ תורת החשמל
- ★ פיקוד ובקרה
- ★ שרטוט טכני
- ★ מערכת ספרתית

— הקפי משרות ותנאי העסקה מיוחדים —

בררור פרטים נא לפנות בכתב למנהלת בית הספר או לטלפון 04־915664/5, 04־917626/7, לד"ר מנברג, בשעות הערב לטלפון 03־358928 לדן שליט.

אזור הדרום — בית החינוך המשותף „שער הנגב" בשתוף רשת „עמל" ד.נ. חוף אשקלון – 79200

לקראת שנה"ל תשמ"ז

דרושים/ות **מורים/ות** במקצועות:
- ★ תורת החשמל
- ★ פיקוד ובקרה
- ★ אלקטרוניקה תקבילית
- ★ אלקטרוניקה ספרתית

— הקפי המשרות ותנאי העסקה מיוחדים —

בררור פרטים נא לפנות בכתב למנהלת בית הספר או לטלפון 051־98201-4, בשעות הערב לטלפון 03־358928 לדן שליט.

רמלה — בית ספר „עמל" רמלה מרכז לחינוך ולהכשרה מקצועית. רח' מסריק 2, רמלה – 72216, טלפון 08־223003

לקראת שנה"ל תשמ"ז

דרושים/ות **מורים/ות** במקצועות:
- ★ מורה להוראה כוללת במקצועות ההומניים – חצי משרה
- ★ מתמטיקה – משרה חלקית
- ★ מכונאות רכב – משרה מלאה

מועמדים/ות בעלי הכשרה ונסיון מתבקשים/ות לפנות להנהלת ביה"ס.

רחובות — ביה"ס „עמל" הניכים רחובות. ת.ד. 2320 רחובות – 76430

לקראת שנה"ל תשמ"ז

דרושים/ות **מורים/ות** במקצועות:
- ★ חריטה וכרסום (מבוגרים - יום) – ½1 משרה
- ★ חשמל רכב – ¾ משרה
- ★ מכונאות רכב – חצי משרה
- ★ עברית – משרה מלאה
- ★ מדריך חברתי – חצי משרה

בררור פרטים נא לפנות בכתב להנהלת ביה"ס או לטלפון 08־454685.

חיפה — רשת „עמל" משרד העבודה

לשנה"ל תשמ"ז דרוש/ה

מנהל/ת סדנא לימודית לקבוצות עבודה

בבסיס צבאי עירה — חיפה

הכישורים: ★ השכלה אקדמאית בחינוך. ★ רשיון הוראה קבע. ★ נסיון בניהול חינוכי.

לפנות בכתב לכ"א רשת „עמל" (טל' 03־497444) עד 12.7.86, רח' קהילת קייב 15, ת.ד. 303 תל־אביב – 61002, או למשנה המנהל, האגף להכשרה ולפיתוח כ"א, 04־662135.

„עמל" רשת מכללות לטכנאים הנדסאים, בתי־ספר תיכוניים טכנולוגיים מקיפים, בתי־ספר לנוער ובתי־ספר תעשייתיים, מרכזים טכנולוגיים בהתיישבות ומרכזי הכשרה למבוגרים.

בטחון אזרחי CITIZENS SECURITY SERVICES

דרושים **בחורים/בחורות**

לתפקיד בטחוני מעניין בנמל התעופה בן־גוריון

תנאי קבלה:
- * בוגרי שרות צבאי * 12 שנות לימוד
- * דוברי אנגלית ברמה טובה.
- (הראיון ייערך באנגלית) יתרון לשפה נוספת
- * מצב בריאותי תקין * עד גיל 26
- * מגורים באזור המרכז רחובה.

הערת קבלה תיערך ביום א' 18.8.86 בשעה 12.00 בבוקר, נבחנים כשער כס' 4. נא להצטייד ביו.זהות, פ.טולאים ר"ל תעודות

אין העבודה מוצעת למי שאינו יכול להתחייב למשרה מלאה למשך חצי שנה לפחות.

★ אבטחה ★ שמירה ★ שרותים מיוחדים

סניף נתב"ג – 03-9721286

למדינה מערב אפריקאית

דרוש

תמחירן בכיר

העבודה היא במסגרת צוות הניהול של החטיבה המכנית במחלקת עבודות ציבוריות באותה מדינה.

הכישורים הדרושים:
- – נסיון של כ־10 שנים במערכת תמחיר ודיווח במוסד דומה.
- – רקע השכלתי מתאים בתמחיר וחשבונאות.
- – יכולת בניית מערכת תמחירית חדשה, ובניית מערכת מיחשוב.
- – כושר הדרכה, ייעוץ ובקרה על עובדים מקומיים.
- – שליטה טובה בשפה האנגלית.

תקופת העבודה לשנה וחצי.

לפנות טלפונית 434363, 03-434377

למוסד ציבורי

דרושים:

★ **עובד בכיר** (בתחום אישי)
בעל נסיון בכלכלה, מנהל עסקים או ראיית חשבון. נסיון של 7 שנים

★ **כלכלן בכיר**
בעל תואר בכלכלה או מנהל עסקים. נסיון של 7 שנים.

נא לצרף קורות־חיים והמלצות. לשכה ראשית, ת.ד. 7043, תל־אביב, 61070.

דרושה אם בית

לניהול צוות משק־בית של דירה

הכישורים הדרושים:
1. נסיון בניהול משק־בית והפעלת צוות־עובדים.
2. ידע ונסיון באירוח אורחים מהארץ ומחו"ל.
3. ידיעת השפות עברית ואנגלית.
4. ידיעת שפות נוספות רצויה.

נא לפנות בכתב, בצירוף המלצות וקורות־חיים לת.ד. 4122 ירושלים.

להרחבת מערך התמיכה

דרושים/ות

אנשי תמיכה

מנוסים בלבד

בתוכנות עסקיות, ניהול משרד וציוד היקפי למחשבי י.ב.מ. פי.סי.

תנאים טובים למתאימים/ות

לראיונות לפנות לטלפון 03־733069 לאריאל, מיום א'.

למפעל גדול באיזור מגדל־העמק

דרוש

חשמלאי תעשיה
- ★ גיל 30 ומעלה
- ★ נסיון 10 שנים עבודה בתעשיה, לפחות.

לפנות בכתב למנהל כוח־אדם ת.ד. 73, מגדל־העמק.

למפעל כימיקאלים בירושלים

דרוש

מנהל־חשבונות עצמאי

נסיון של 5 שנים ● ידע באנגלית רצוי

תנאים טובים למתאימים

02-524447, 02-536885

לפארמדום פיתוח בע"מ

דרושים
- ★ **בין כימאי** (Ph.D.) למעבד מוביל בבדיקות ביתוח
- ★ **רוקח** עם ידיעה טובה באנגלית ובהליכי רישום תרופות.

לקביעת ראיון נא להתקשר בימים א' עד ה', בשעות 9.00 עד 17.00, טלפון 08־463636.

למפעל מתכת בחולון

הנדסאי מכונות

בעל נסיון בעיבוד שבבי

(יוכשר לתכנות והפעלת מכונות ממוחשבות)

03־5562901

לחברה גדולה בענף הבניה

דרושה

מזכירה

למשרה מלאה

בעלת שליטה מעולה בשפה אנגלית ועברית

נא להתקשר: 03־7519464, לנורה

קונטאל CONTEL הנדסה מכשור ובקרה בע"מ

דרושים

1. **מהנדס חשמל – בקרה** לניהול פרויקטים. נדרש נסיון מוכח בבקרים מתוכנתים רצוי במחשבים.
2. **הנדסאי מיכשור ובקרה** לסיוע בהקמת פרויקטים ועבודות אחזקה במעבדה. נסיון מוכח במכשירנות.

לטלפן 03-256554 מיום א' לחיה. סודיות מובטחת

להברת בניה בירושלים

דרושים
- ★ **מהנדסי ביצוע** מנוסים ועצמאיים
- ★ **מנהלי עבודה** מנוסים ועצמאיים

לפנות טלפונית 02־699005, 02־639977

דרושים

מכונאי מטוסים

לעבודה

הגרים באיזור הרצליה

נא לפנות לטלפון 03־657146.

לחברת נסיעות בתל־אביב

דרושה

מפעילת טלקס

- * נסיון בהפעלת טלקס
- * העבודה במשמרות: 7.30 – 13.30, או 13.30 – 18.30

לפנות למחלקת כוח־אדם, טל. 03-650862, שלוחה 51.

דלק

לדלק חברת הדלק הישראלית בע"מ

דרוש/ה

מהנדס/ת מכונות

דרישות התפקיד:

תכנון, פיקוח ומתן ייעוץ הנדסי בנושאי תהליכי זרימה, ציוד שאיבה, מיכלים, ציוד כוח חום, תהליכי שריפה, ציוד הידראולי ופנאומטי. נסיון של 3 שנים לפחות.

נא לפנות בכתב־יד לחברת „דלק", מחי' המנגנון, ת.ד. 50250 תל־אביב 61500.

בית הספר החקלאי מקוה ישראל

למחזור הדתי דרושים/ות

מורים במשרות חלקיות

★ משדראות ★ ביולוגיה ★ מתמטיקה

יתקבלו מועמדים דתיים רק בעלי רשיון הוראה ונסיון בהוראה בבתי ספר על־יסודיים

טל. 842050, 843697, 03-855160

למוסד ממלכתי בירושלים

דרושות לעבודה בשעות אחה"צ במשרות חלקיות

★ **מזכירה בכירה**
בעלת נסיון רב. ידיעת שפת עברית ואנגלית ויכולת הדפסה בשתי השפות.

★ **כתבנית** בעלת נסיון בהדפסה בעברית ואנגלית.

נא לפנות לטלפון: 02־664273.

דרוש

מהנדס/הנדסאי מכונות

לתפקיד עוזר למתכנן

לפנות בכתב־יד ולפרט נסיון בעבודה לת.ד 5113 ר"ג 52150 (עבור 158)

הזרע

לחוות יזרעם

דרוש

מכונאי מנוסה לטרקטורים וציוד חקלאי

לפנות אל: יצחק לוי

טל. 057-941015